This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

HDI
HW 2A24 I

ADMIRALITEIT

VAN

AMSTERDAM

~~Vol. 2173.1.1 2~~ KE 990

Harvard College Library

DUTCH HISTORY

JOHN LOTHROP MOTLEY
MEMORIAL COLLECTION

FROM AN ANONYMOUS GIFT

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWAALFDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken ſamengeſteld.

Met Konſtplaaten en Kaarten opgehelderd.

TWAALFDE DEEL,

Beginnende, na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, in 't jaar 1648; *en eindigende, met de Vrede in 't Noorden, in 't jaar* 1660.

TWEEDE DRUK.

Te AMSTERDAM,
By de Wed. *ISAAK TIRION.*
Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland.
MDCCLXX.

~~Neth 2173.1.1.2~~

Harvard College Library
Motley Collection
July 11 1904

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYFENVEERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Staat der voornaamſte Mogendheden van Europa, ten opzigte der Vereenigde Geweſten, na de Munſterſche Vrede.* II. *Wederzydſche klagten der Spaanſchen en Staatſchen.* III. *Twiſt over 't afgezonderd punt, den Koophandel betreffende.* IV. *De Staaten verdedigen zig, tegen de klagten der Spaanſchen.* V. *Verſchil wegens de opperſte magt over de Kommandery van Gemert.* VI. *De Ridders van Maltha zoeken, in't bezit hunner goederen, hier te Lande, herſteld te worden.* VII. *De Baanderheeren, Edelen en Steden van Staatſch Brabant tragten deel te verkrygen aan de Regeeringe.* VIII. *Gezantſchap naar Engeland. Verandering in de Regeeringe van dit Ryk.* IX. *Doreſlaar, Gezant van 't Gemeenebeſt van Engeland, in den Haage, vermoord. Strikland kan geen gehoor krygen, by de algemeene Staaten.* X. *Handeling met Deenemarke. Verbond, en Verdrag van uitkoop wegens de Zondſche tollen, met dit Ryk geſlooten.* XI. *Filips de IV. zendt eenen Ambaſſadeur aan de Staaten. Verdrag van Zeevaart met Spanje.* XII. *Onluſten in Frankryk. Luik-*

ſche zaaken. Handeling der Staaten aan 't Franſche Hof. XIII. *Oorſprong der Onluſten tuſſchen Holland en Amſterdam in 't byzonder, en den Prins van Oranje.* XIV. *Raadpleegingen op de vermindering van 's Lands uitgaaven, en met naame op de vermindering van 't Krygsvolk. De Prins en de algemeene Staaten ſtellen zig hiertegen. Holland beſluit negenentwintig vendels onbetaald te laaten.* XV. *De algemeene Staaten geeven ſtrydige bevelen. Beſluiten tot eene bezending aan de Steden van Holland. De Prins verandert de wet te Nieuwmegen.* XVI. *Hy ſtelt zig aan 't hoofd der bezendinge. Uitſlag der bezendinge te Dordrecht.* XVII. *Zy komt te Gorinchem. Te Schoonhoven. Te Gouda. Te Briele. Te Rotterdam. Te Schiedam. Te Delft. In de Steden van 't Noorderkwartier, behalve te Medenblik. Te Amſterdam en te Haarlem wordt haar gehoor geweigerd. Zy komt te Leiden. Klagte van zyne Hoogheid, over Amſterdam.* XVIII. *De Stad verdedigt zig. De Staaten van Holland verbieden het ontvangen van diergelyke bezendingen.* XIX. *De algemeene Staaten handelen met die van Holland over 't aanneemen van den Staat van oorlóge. Staat van 't geſchil tuſſchen Holland en den Prinſe.* XX. *De Admiraal de Witte wordt in hegtenis genomen. Geſlaakt.* XXI. *De Staaten van Holland ſchryven aan de andere Geweſten.* XXII. *De Prins doet zes Afgevaardigden ter Vergaderingen van Holland in hegtenis neemen, en naar Loeveſtein voeren.* XXIII. *Aanſlag van zyne Hoogheid op Amſterdam. Een gedeelte der Ruiterye, derwaards geſchikt, dwaalt van den weg. De aanſlag wordt rugtbaar in de Stad. Zy*

ſtelt

ſtelt zig in ſtaat van tegenweer. XXIV. *De Prins ſchryft aan de Regeering. Zy doet eene bezending aan Graave Willem Fredrik.* XXV. *De Prins komt voor Amſterdam. De algemeene Staaten zoeken zyne Hoogheid naar den Haage te doen keeren.* XXVI. *Hy ſluit een Verdrag met Amſterdam. De Bikkers ontſlaan zig van de Regeeringe. Wederzydſche laſter.* XXVII. *De zes gevangenen worden geſlaakt, mids zig onthoudende van de Regeeringe.* XXVIII. *De Prins geeft reden van zynen handel, in een Geſchrift, welk beſlooten weggelegd wordt.* XXIX. *De Geweſten beſluiten tot eene eenpaarige afdanking.* XXX. *Onderzoek, of zyne Hoogheid gearbeid hebbe, om den Staat in eenen nieuwen kryg in te wikkelen.* XXXI. *Hy krygt de kinderpokjes, en ſterft.* XXXII. *Zyne afbeelding.*

DE Munſterſche Vrede, een einde gemaakt hebbende van eenen oorlog, die, naar men rekende (1), tagtig jaaren geduurd hadt, ſtelde de Vereenigde Geweſten, in eenen ſtaat van ruſt, veiligheid en vryheid, dien niemant onder de Landzaaten beleefd hadt. 't Gemeenebeſt ontving 'er eenen nieuwen luister door, en werdt ook van zulke Mogendheden, die, na 't ſluiten van het twaalfjaarig Beſtand, nog ſcheenen te twyfelen aan de opperſte

1648. I. Staat der voornaamſte Mogendheden van Europa met opzigt op de Vereenigde Gewesten, na 't

(1) Men begon deeze rekening, met den vyfden van Zomermaand des jaars 1568, dag, op welken de Graaven van Egmond en Hoorne onthalsd waren, en eindigdeze, op den zelfden dag des jaars 1648, op welken de Munſterſche Vrede, hier te Lande, afgekondigd werdt.

1648. ſte magt der Staaten, zo dra Filips de IV, voor altoos, van allen regt op de verbonden' Landen afgeſtaan hadt, met een ander oog, aangezien. De belangen van Spanje waren, ſedert den oorlog met Frankryk, die nog duurde, zo zeer veranderd, dat men weinig kommer hadt, voor het breeken der Vrede van den Spaanſchen kant. Maar 't leedt niet lang, of de Staaten werden in eenen oorlog ingewikkeld, met nabuuren, welker vriendſchap zy, eertyds, ſterk gezogt en hoog geſchat hadden. Doch eer wy vervolgen te verhaalen, wat deezen kryg voorging en veroorzaakte, zal 't niet ondienſtig zyn, datwe het oog, ter loops, gaan laaten, over den tegenwoordigen toeſtand der voornaamſte Mogendheden van Europa, en over het belang, welk de Vereenigde Geweſten by deezen toeſtand hadden, na het treffen der Munſterſche Vrede.

ſluiten der Munſterſche Vrede, als van

Frankryk.

Van de eerſte opkomſt van deezen Staat af, hadt men op geene nabuurige Mogendheden ſterker geſteund, dan op Frankryk en Engeland, die beide den Landen ook, nu en dan, merkelyke dienſten gedaan hadden. Ook hadden zy 't beide, voorheen, van hun belang gerekend, Spanje, door middel van deezen Staat, afbreuk te doen en klein te houden; tot dat Groot-Britanje, vreezende, dat Frankryk te magtig mogt worden, wanneer Spanje te zeer vernederd werdt, naliet, deezen Staat te onderſteunen, en meer dan één Verbond ſloot met Spanje. In Frankryk, was ook de ſtaat der zaaken derwyze veranderd, dat men, hier, weinig gediend was, met het gene ons voor onderſtand tegen Spanje werdt aangerekend.

Frank-

Frankryk hadt, van 't ſluiten van het twaalf- 1648.
jaarig Beſtand af, reeds toeleg gemaakt, om zig, ten koſte van Spanje, uit te breiden in de Nederlanden, en, ten dien einde, een Verbond te ſluiten, met de Vereenigde Geweſten. Doch de ontydige dood van Henrik den IV, de minderjaarigheid van Lodewyk den XIII, en de Spaanſchgezindheid, gelyk men ſprak, der Koninginne Moeder ſtremden de uitvoering van deezen toeleg. Maar zo dra was Richelieu niet in 't bewind geraakt, of men veranderde van maatregels. De Kardinaal bragt te wege, dat 'er een Verbond tegen Spanje geſlooten werdt, tuſſchen Frankryk en deezen Staat, waarvan men zig, wederzyds, merkelyke voordeelen beloofde. De Staaten beſpeurden nogtans, door den tyd, dat Frankryk, Stad op Stad wegneemende in de Nederlanden, gevaarlyker nabuur voor hun ſtondt te worden, dan Spanje geweeſt was, welks meeſte magt uit afgelegen' Ryken herwaards gevoerd moeſt worden; daar Frankryk grensde aan de Nederlanden. Men haakte, hierom, naar vrede met Spanje, vooral, na dat Fredrik Henrik, door het veroveren van eenige Steden, de grenzen van Holland en Zeeland gedekt hadt, tegen de Spaanſche Nederlanden; die zig beter tegen Frankryk zouden konnen beſchermen, en zelfs eene ſoort van Voormuur voor deezen Staat verſtrekken, wanneer men, met Spanje, bevredigd zou zyn. Men verdroeg zig dan, met zynen ouden en verzwakten vyand, te Munſter, zeer tegen den zin van 't Franſche Hof, welk 'er zig, ongetwyfeld, gevoeliger over getoond zou hebben, zo 't niet, met den kryg

1648. tegen Spanje en den Keizer belemmerd gebleeven was. En, zo dra was de Vrede met den laatſten niet getroffen, of het Ryk werdt geſchud, door binnenlandſche beroerten, gereezen uit het misnoegen, welk de Prins van Condé opgevat hadt tegen den Kardinaal Mazarin, die hem, zyns oordeels, geen deel genoeg gaf aan 't bewind. Hierdoor werdt zelfs de kryg tegen Spanje flaauwer voortgezet dan te vooren. En hadt men, in Frankryk, geene gelegenheid, om zyne gevoeligheid tegen deezen Staat anders te toonen dan door het gedoogen der Kaaperyen in de Middellandſche zee, tegen het Verdrag van Zeevaart, welk, op den vyfden van Grasmaand des jaars 1646, te Parys, geſlooten was (*a*). De handeldryvende Ingezetenen der Vereenigde Geweſten, met naame die van Amſterdam, werden merkelyk benadeeld, door deeze kaaperyen (*b*). Ook verboodt de Koning, in Wynmaand des jaars 1648, den invoer van vreemde geweeven' Stoffen, die, by verſcheiden' overeenkomſten, tuſſchen Henrik den IV. en deezen Staat getroffen, toegelaaten geweeſt was. Doch dit verbod verloor zyne kragt, na dat de binnenlandſche onluſten in Frankryk geſtild waren (*c*). Ondertuſſchen, beſpeurde men, aan deeze twee ſtaaltjes, hoe merkelyk de vriendſchap tuſſchen Frankryk en deezen Staat verkoeld ware, ſedert het ſluiten der Munſterſche Vrede. Omtrent het einde des jaars, werdt zelfs, in Holland, verſpreid, dat Frankryk met Spanje in onderhandeling getreden

(*a*) *Zie* het *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 124.
(*b*) WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 82.
(*c*) WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 89.

den was, over een Verbond tegen deezen Staat. 1648.
Doch de Reſident Braſſet deedt zyn beſt, om de Staaten te doen gelooven, dat zulks een louter uitſtrooiſel ware (*d*). Ook vind ik niet, dat het eenigen grond hebbe gehad.

In Groot-Britanje, hadt men, daarentegen, de Vrede tuſſchen Spanje en deezen Staat, met onverſchillige oogen, aangezien. De verwarringen, die dit Ryk, ſedert eenige jaaren, beroerden, gedoogden niet, dat men zig daar moeide met uitheemſche zaaken. De zaaken des Konings waren, na den ſlag by Nazeby, waarvan wy, in 't voorgaande Boek (*e*), gewaagden, meer en meer, agter uit geloopen. Zyn Leger was, andermaal, geheellyk geſlaagen, en hy hierdoor genoodzaakt, op nieuws, in onderhandeling te treeden met het Parlement. Doch alzo men elkanderen niet verſtaan kon, was hy genoodzaakt geweeſt, om zig te ſtellen in de handen der Schotten, die met een Leger in Engeland gekomen waren, en hem, in 't begin des jaars 1647, overleverden aan het Parlement van Engeland, welk aangenomen hadt, de agterſtallen aan 't Schotſche Krygsvolk, ter ſomme van veertigduizend ponden ſterlings, te zullen voldoen. Het Engelſch Leger onder Fairfax, naderhand oneenig geworden met het Parlement, welk in beraad gelegd hadt het zelve af te danken, maakte zig meeſter van den perſoon des Konings, die, ſedert, eenen tyd lang, zorgvuldig bewaard werdt. Doch, in Slagtmaand des gemelden jaars, Groot-Britanje.

(*d*) Reſol. Holl. 11 *Decemb.* 1648. *bl.* 441.
(*e*) XL. *Deel*, *bl.* 378.

1648. jaars, gelegenheid gevonden hebbende om te ontſnappen, week hy naar 't Eiland Wight; alwaar hy, nogtans, tegen de hoop, die hem gegeven was, wederom, in de magt van 't Parlement raakte, en van zyne huisbedienden beroofd, en onder dubbele wagt geſteld werdt. De Schotten, ziende, dat de Engelſchen 't Verdrag niet hielden, welk zy met hen gemaakt hadden, waren ſedert wederom met een Leger in Engeland getrokken, zonder egter iet te verrigten. De Koning zag zig, eindelyk, genoodzaakt, byna alles aan het Parlement toe te ſtaan, wat op hem begeerd werdt. Doch het Engelſche Leger, beſtuurd door Kromwel, gedoogde niet, dat men ſloote met den Koning. Ook waren veele Leden van het Parlement bedugt, dat hy zyne beloften niet houden zou. Men kwam dan tot geen verdrag. Midlerwyl, was de Hertog van Jork, 's Konings tweede Zoon, heimelyk, uit Londen, geweeken naar Holland, daar men niet zeer gediend was, met zy komſte. De algemeene Staaten deeden hem egter, door twee Gemagtigden, begroeten, te Hellevoetſluis. De Kolonel *Bamfield*, die hem derwaards hadt gebragt, hadt voor, den jongen Hertog, met eenige ſchepen, die in de Maaze lagen, en van de zyde van 't Parlement tot 's Konings zyde overgegan waren, te voeren naar Wight, om zynen Vader te verloſſen. Immers Bamfield verklaarde dit ſedert. Doch ſommigen hielden hem verdagt van eenen toeleg, om den Hertog, in Schotland, voor Koning te doen uitroepen. Wat hiervan zy; de Prins van Walles, oudſte Zoon des Konings, die zig, te Parys, by de Koningin-

ginne, zyne Moeder, onthieldt, door Willem, Prinſe van Oranje, onderrigt geworden zynde, dat de Hertog van Jork zig hier en op de Engelſche Vloote bevondt, kwam, in Hooimaand, insgelyks, herwaards. De algemeene Staaten booden hem hunnen dienſt aan, hoewel die van Holland verſtaan hadden, dat men zo ver niet behoorde te komen (*f*). De Prins van Walles liep, ſedert, met zyn Vloote, in zee en naar de Engelſche kuſten; doch keerde, eerlang, zonder iet verrigt te hebben, in de Maaze, te rug. De Graaf van Warwik volgde hem, met de Vloote van 't Parlement (*g*). De Prins, eenigen onderſtand van de algemeene Staaten begeerd hebbende, werdt, op het aanhouden van die van Holland, heuſchelyk, afgeweezen. Ook bragten de Staaten, door ernſtige vermaaningen, en door het uitruſten van eenige Oorlogſchepen (*h*), te wege, dat de Prins en Warwik niet handgemeen raakten, in den mond der Maaze, waarvoor men, met reden, bedugt geweeſt was. Warwik hieldt ſterk aan by de Staaten, dat aan de Vloote, die onder den Prinſe van Walles ſtondt, de havens deezer Landen onzeid werden, houdende hy de ſchepen deezer Vloote voor muitelingen, om datze de zyde des Parlements verlaaten hadden. Walter Strikland en *Izaak Doriſlaus* of *Doreſlaar*, afgezondenen van 't Parlement, hadden hierop, insgelyks, gedrongen (*i*). Doch de 1648.

(*f*) Reſol. Holl. 23 *July* 1648. *bl.* 257.
(*g*) Reſol. Holl. 30 *Sept.* 6, 8 *Octob.* 1648. *bl.* 331, 347, 350.
(*h*) Reſol. Holl. 30 *Sept.* 1648. *bl.* 332.
(*i*) Reſol. Holl. 19, 26 *Sept.* 9, 13 *Octob.* 1648. *bl.* 311, 328, 353, 359.

1648. de Staaten van Holland verſtonden, dat zulks met de onzydigheid, die zy beloofd hadden, ſtryden zou. Ook bewoogen zy, federt, beide de Vlooten, om hunne kuſten te verlaaten. Warwik, die zesentwintig zeilen onder zig hadt, vertrok de eerſte. Daarna, gingen de Konings ſchepen, niet meer dan veertien ſterk, onder zeil (*k*). De Prinſen Robert en Maurits, Broeders van den Keurvorſt-Palsgraave, begaven zig op de Vloote, met welke zy verſcheiden' ongelukkige togten deeden. De Prins van Walles vertrok naar den Haage, daar hy zig eenigen tyd onthieldt (*l*). De Hertog van Jork begaf zig naar Frankryk (*m*). De Prins van Oranje deedt zyn beſt, om de algemeene Staaten te beweegen, tot het handhaaven der zaaken des Konings; doch die van Holland en Zeeland, ziende het Parlement zo ſterk aanwaſſen in magt, konden niet beſluiten, zig het zelve te vyand te maaken. Men beſchouwde de zaaken van Engeland, het ganſche jaar, met dit zelfde oog, tot dat de verandering, die 'er, op 't einde des jaars, in kwam, de Staaten, in volgende voorjaar, nog eenige pooginge deedt aanwenden, om, ware 't mogelyk, den ongelukkigen Koning te redden.

Portugal. Met Portugal, was deeze Staat, onaangezien het Beſtand van den jaare 1640, in merkelyke onluſt geraakt. De Portugeezen gedroegen zig, in Ooſtindie, met naame op het Eiland Ceilon, vyandelyk, tegen de onderzaaten der Vereenigde

(*k*) AITZEMA III. *Deel, bl.* 296.
(*l*) Reſol. Holl. 19, 20 *Nov.* 1648. *bl.* 383, 384, 387.
(*m*) RAPIN *Tom.* VIII. *p.* 554, 555, 566, 570, 577, 596, 617, 657-660, 681, 692-696. WICQUEF. *Livre* II. *p.* 91-97.

de Gewesten (n), onaangezien men daar reeds wist, dat het Bestand getroffen was. Van den anderen kant, hadt, gelyk wy te vooren (o) verhaald hebben, de Westindische Maatschappy eenige Plaatsen in Afrika en het Eiland S. Thomé veroverd op de Portugeezen: ook waren de vyandlykheden vervolgd, na dat men, in Brazil, kennis gekreegen hadt van het sluiten, schoon nog niet van 't bekragtigen van 't Bestand met Portugal. De Koning deedt, hierover, ernstelyk klaagen, door zynen Gezant, in den Haage (p). Doch de Staaten, van hunne zyde niet minder te onvrede, over het bedryf der Portugeezen in Oostindie, vonden ongeraaden, de Westindische Maatschappy tot het afstaan der ingenomen' Plaatsen te verpligten. Hierop was de opstand in S. Thomé en in Brazil gevolgd, die, voornaamlyk, toegeschreeven werdt, aan de slegte gesteldheid der Nederlandsche Regeering in Brazil, welke, voornal na 't vertrek van Graave Joan Maurits, gekomen was in handen van koopluiden, die zig, naar men zeide, niet verstonden op zaaken van Landbestier. De Portugeezen, die onder 's Konings gehoorzaamheid zaten in Brazil, spanden heimelyk samen, met hunne Landsluiden, die den algemeenen Staaten onderdaanig waren; en deezen stonden openlyk op tegen de Nederlandsche Regeering, in den Zomer des jaars 1645, terwyl 'er maar één Hollandsch schip op 't Recif van Fernambuk lag, en kleine voorraad van krygsbehoeften was, in de magazynen. 1643.

(n) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 28 *enz.*
(o) XI. *Deel*, *bl.* 315.
(p) Resol. Holl. 6 *May.* 1643. *bl.* 156.

1648. nen. Hunne Landsluiden ondersteunden hen, met zo veel moed, dat het grootste gedeelte van Brazil, zo ver het door de onzen bemagtigd geweest was, den Portugeezen wederom in handen viel (*q*). Ook veroverdenze de Sterkte op Kaap S. Augustyn: die de onzen, te vooren, hadden ingenomen (*r*). Men zondt, op de tyding van dit verlies, in de jaaren 1646 en 1647, eenigen onderstand, van hier, naar Fernambuk, die kleinen dienst deedt (*s*). Graaf Joan Maurits, toen wederom verzogt geweest zynde tot de reize naar Brazil, hadt zig, hiertoe, ongenegen verklaard (*t*). Men twyfelde, hier te Lande, niet, of de opstand in Brazil was onder de hand bewerkt, door het Hof van Portugal (*u*), schoon *Francisko de Souſa Coutinho*, Portugeesche gezant in den Haage, zulks stryf en sterk ontkende, met verklaaring, dat de Koning, zyn meester, overboodig was, om de gewonnen' Plaatsen den Staaten te rug te geeven, en de muitelingen te doen straffen, zo ver hyze wist te bekomen. Doch hy weigerde den Staaten, tot verzekering van 't gene hy verklaarde, de Bahia of het Eiland Tercera in handen te doen stellen (*v*). Niet lang hierna, nam hy zyn afscheid. 't Bleek, klaarlyk, van agteren, dat zyne goede woorden enkelyk aange-

(*q*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 30 *enz.*
(*r*) Notul. Zeel. 27 *Nov.* 1645. *bl.* 487.
(*s*) Resol. Holl. 2, 20 *Dec.* 1645. *bl.* 268, 311. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 89, 103, 205.
(*t*) Resol. Holl. 3, 7, 10, 11 *Sept.* 1647. *bl.* 202, 213, 225, 227.
(*u*) *Zie* de Stukken *in de* Negotiat. Secret. touch. la Paix de Munst *Tom.* IV. *p.* 533.
(*v*) Resol. Holl. 14 *Sept.* 17 *Octob.* 1647. *bl.* 235, 245. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 210. WICQUEF, *Livr.* I. *p.* 37 41.

gelegd waren geweeſt, om de Staaten te wederhouden van het uitruſten eener magtige Vloote naar Brazil, waarover men, ten deezen tyde, ernſtelyk, raadpleegde (*w*). Ondertuſſchen, was het met de zaaken der Maatſchappye in Brazil zo verre verloopen, dat zy, toen de Munſterſche Vrede geſlooten werdt, niet méer dan drie Sterkten in dit Geweſt bezat, op het Recif, in Rio Grande en in Paraiba. 1648.

De Vereenigde Geweſten waren, met de twee Noordſche Kroonen, Zweeden en Deenemarke, beurtswyze, naauwer of minder naauw, verbonden geweeſt, naar dat hun 't belang van den Staat of van den Koophandel naar deeze of gene zyde bewoog. Ten tyde van 't ſluiten der Munſterſche Vrede, neigden zy tot het maaken van een nader Verbond met Deenemarke, welk Ryk, ſedert eenigen tyd, meer uit nood dan uit onwil, eene andere zyde dan de Staaten gekooren hadt, in den Duitſchen oorlog; doch, merkelyk vernederd door Zweeden, nu met de Staaten in nieuwe handeling getreden was. Zweeden, daarentegen, moedig op de voordeelen, in verſcheiden' Geweſten, door de wapenen, behaald, en behouden, in gevolge der Osnabrugſche Vrede, gedagt, naar men 't hier inzag, te weinig aan den onderſtand, van deezen Staat bekomen, en gedroeg zig niet volkomenlyk naar het Verdrag van den jaare 1640. Ook bleef dit Ryk te naauw verbonden met Frankryk, waarvan zig deeze Staat, door het ſluiten van een afzonderlyk Verdrag met Zweeden en Deenemarke.

(*w*) Reſol. Holl. 25, 29 *Oct.* 1647. *bl.* 263, 270. 16 *Jan.* 10, 24 *Maart* 1648. *bl.* 9, 12, 59. WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 215-217.

1648. met Spanje, wat loſſer gemaakt hadt. Alle welke veranderingen den handel met Deenemarke bevorderden, tot dat dezelve, in 't volgende jaar, zyn beſlag kreeg.

den Keizer. Met den Keizer en de Roomſche Ryksvorſten, die, ten deezen tyde, voor 't grootſte gedeelte, 's Keizers zyde hielden, hadden de Staaten, geduurende den oorlog met Spanje, in naam, vrede gehad; ſchoon men elkanderen, ter wederzyde, dikwils, merkelyke nadeelen hadt toegebragt. Terwyl de Legers der Staaten den Duitſchen bodem betrokken, en bezetting wierpen in eenige ſterke Plaatſen van het Duitſche Ryk, en terwyl de Keizerlyke Legers, ſomtyds, doordrongen tot in de Vereenigde Gewesten, hadt men, wederzyds, voorgegeven, eene ſtipte onzydigheid te willen bewaaren, en alleenlyk zynen bondgenooten en vrienden te willen onderſteunen. De Munſterſche Vrede veranderde de gedaante der zaaken, en 't was te verwagten, dat de Staaten, met den Keizer zo wel als met Spanje, goede vriendſchap en nabuurſchap onderhouden zouden. Doch alzo de Staaten nog bezetting bleeven houden in ſommige Ryks Steden, was 'er, ook na het treffen der Vrede, geene groote vriendſchap tuſſchen hen en eenige Ryksvorſten te hoopen.

Nieuwburg. Filips Willem, Hertog van Nieuwburg, was meeſt te onvrede op de Staaten, die altoos de zyde van den Keurvorſt van Brandenburg, zynen mededinger naar de Kleefſche en Gulikſche nalaatenſchap, hadden voorgeſtaan, en nog bezetting hielden in de Stad Raveſtein, die, ſchoon in Brabant gelegen, tot de Gulikſche

sche nalaatenschap behoorde, en hem toegeweezen was. Hy vorderde, na 't sluiten der Munsterſche Vrede, het ontruimen deezer Plaatse, te vergeefs, van de Staaten (x). 1648.

Ferdinand, Aartsbisschop van Keulen en Bisschop van Luik, Paderborn, Hildesheim en Munster, hadt 's Keizers zyde onder de hand begunstigd, geduurende den oorlog; hiertoe meest genoopt, door 't belang van zynen Godsdienst. Voor 't overige, zogt hy met de Staaten in goede naburschap te leeven; schoon 't hem in den krop stak, dat zy, sedert veele jaaren, en nog tegenwoordig, bezetting hielden in de Stad Rynberk, die onder zyn Aartsstigt van Keulen behoorde. Na 't sluiten der Munsterſche Vrede, deedt hy hun, een en andermaal, verzoeken, dat zy Rynberk van bezetting ontledigen, en hunnen Bevelhebber over Maastricht belasten wilden, om hem, die, in de hoedanigheid van Bisschop van Luik, de halve Heerlykheid van Maastricht bezat, den eed van getrouwheid te doen; gelyk voormaals geschied was. Doch zyne gezanten werden, met goede woorden, te rug gezonden (y). Ook kreegen de Staaten, eerlang, nieuwe stof van misnoegen tegen hem, doordien hy zig magtigen liet, om Anthon Gunter, Graaf van Oldenburg, te bevestigen in den tol op de Wezer: by het heffen van welken, men zig hier zo zeer benadeeld rekende, dat men, hierom alleen, den Graaf, van de zyde der Staaten, niet Keulen.

(x) Resol. Gener. 14, 31 *Aug.* 1648. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 382, 383.

(y) Resol. Gener. 29 *July* 1648. 3, 11 *Aug.* 1649. *by* WICQUEF. *Preuves, Tom.* I. *p.* 379, 380, 381. AITZEMA III. *Deel, bl.* 282.

1648. niet hadt willen begrypen in de Munſterſche Vrede, waarin hem, nogtans, de Koning van Spanje begreepen hadt (z).

Brandenburg. Fredrik Willem, Keurvorſt van Brandenburg, die, in 't jaar 1646, met eene Dogter van Fredrik Henrik, Prinſe van Oranje, gehuwd was, ſcheen, uit deezen hoofde, naauw verbonden aan den Staat der Vereenigde Geweſten, van welken zyn Vader en hy, in den twiſt met den Hertoge van Nieuwburg, over de Gulikſche nalaatenſchap, ook merkelyke dienſten ontvangen hadden. Doch hy zag ongaarne, dat de Staaten bezetting bleeven houden, in de Steden Wezel, Rees, Emmerik en Gennep, die hem, uit de genoemde nalaatenſchap, waren toegeweezen. De Staaten rekenden, daarentegen, van hun belang, dat zy deeze Steden bezet hielden, tot zy voldaan zouden zyn, wegens de penningen, welken zy den Huize van Brandenburg verſtrekt hadden, en die, met den Intreſt en den Intreſt van Intreſt, tot eene geweldige ſomme, waren opgeloopen. Ook hadt de Graaf van Zwartſenburg, eerſte Staatsdienaar van Fredrik Willem, den Keurvorſt, zynen meeſter, van tyd tot tyd, doen neigen tot de Ooſtenrykſche zyde. Men merkte hem, derhalve, na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, aan, als eenen Vorſt, die, uit nood, vriendſchap hieldt met deezen Staat, en naar de gelegenheid verlangde, om zig te ontſlaan van de ſoort van de afhangkelykheid, waarin hem de Vereenigde Geweſten, tot hiertoe, ge-

(z) Reſol Gener. 23 *May*, 14 *July* 1648. 5 *Octob.* 1649. *by* WICQUEF. *Pieuv. Tom.* I. *p.* 384, 385, 386. *Zie ook* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 193, 289.

gehouden hadden, door het bezetten zyner sterke Plaatsen. Kort na 't sluiten der Munsterſche Vrede, zondt hy een Gezantſchap herwaards, om op de ontruiminge deezer Plaatsen aan te houden, en om de Staaten tot een nader Verbond met hem te beweegen. Doch alzo dit Verbond ook op zyne Pruiſſiſche, Pomerſche en Mark-Brandenburgſche Landen, en niet, gelyk de voorigen, alleen op de Kleefſchen en Gulikſchen, zou moeten zien, toonde Holland, inzonderheid, kleine genegenheid tot het zelve. Ook werdt het verzoek van den Keurvorſt, om eenen nieuwen onderſtand van tweehonderdduizend Ryksdaalers op den Pillauſchen tol, beleefdelyk, afgeſlaagen (a). 1648.

De Hanze Steden, die, eertyds veel grooter getal uitgemaakt hebbende, nu tot op Lubek, Breemen en Hamburg verminderd waren, werden, by de Vereenigde Geweſten, aangezien als vrienden, die hun eigen belang altoos gezogt en gevonden hadden, by de verdragen, welken men, in de jaaren 1613 en 1614, met hen, gemaakt, en in de jaaren 1645 en 1646, vernieuwd hadt, zonder dat deeze Staat, immer, eenig voordeel van hunne vriendſchap hadt getrokken. Men hieldt wederzyds Reſidenten by elkanderen, die toezigt namen, op de onderhouding der gemaakte Verdragen. Doch men ondervondt, dikwils, dat de drie Steden, welken, gemeenlyk, eenerlei belang hadden, zig van de eerſte voorkomende gelegenheid bedienden, om den handel der Vereenig- De Hanze-Steden.

(a) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 269, 270, 210, 281, 297. WICQUEF. *Livr.* II. *p.* 117, 119, 120, 121.

1648. nigde Geweſten, in het Noorden en in de Oostzee, te belemmeren. Men kon, hierom, weinig ſtaat maaken, op haare vriendſchap.

Muskovie. Met den Czaar of Grootvorſt van Muskovie, thans *Alexis Michaelowitz*, hadden de Vereenigde Geweſten een Verbond van Koophandel gezogt te ſluiten, ten dien einde, derwaards zendende, op het einde des voorleeden jaars 1647, Albert Koenraadsz. Burg, Burgemeeſter van Amſterdam; die, kort na zyne aankomſt, te Novogrod, overleedt. Zyn Zoon, *Koenraad Burg*, die hem op de reize verzeld hadt, volgde hem op, in zyne waardigheid; doch zag zig, eerlang, genoodzaakt, onverrigter zaake, herwaards te keeren (*b*). Men meent, dat zyne jongkheid hem veragtelyk gemaakt hadt, by deezen woeſten Landaart (*c*), die, eerſt in onzen tyd, de beſchaafdheid der andere Europiſche Volken heeft begonnen aan te neemen.

Venetie. De Staaten waren, voorheen, in verbond geweeſt, met de Republyk van Venetie, welk, in 't jaar 1619, geſlooten was, en vyftien jaaren duuren moeſt. Volgens dit Verbond, moesten de twee Staaten elkanderen; in geval een van beide beoorlogd werdt, met geld, onderſteunen; gelyk de Vereenigde Geweſten, ſedert, meer dan eens, deeden. Ook verwierven zy, in den jaare 1622, eenigen onderſtand van Venetie; die egter, naderhand, agterbleef. De Regeering van Venetie weigerde, ſedert, den Staatſchen Gezanten den rang en titel, wel-

(*b*) Reſol. Gener. 11 *Maart*, 6 *Nov.* 1648. *by* WICQUEFORT *Ptenv. Tom.* I. *p.* 389, 390. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 218-224. 227-234.

(*c*) WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 130.

welken men, hier, verſtondt, hun toe te ko- 1648.
men. 't Een en 't ander bragt te wege, dat de
vriendſchap tuſſchen de twee vrye Staaten
merkelyk verkoelde. Men zondt elkanderen
geene gezanten meer. De Vereenigde Staaten
weigerden Venetie te ondersteunen tegen den
Turk, die, in 't jaar 1646, in Kandie gevallen
was: en tegenwoordig leefden de twee Staa-
ten, omtrent elkanderen, in volkomen' onver-
schilligheid.

Wy hebben, tot op 't laatſt, uitgeſteld, te Spanje.
ſpreeken van de betrekking der Vereenigde
Geweſten tot Spanje, en tot de Spaanſche Ne-
derlanden, om dat het verſlag hiervan ons aan-
leiding geeven zal, tot het hervatten van den
draad onzer Hiſtorie. De Koning van Spanje
was, door eenen langduurigen kryg, en door
den afval van Katalonie en Portugal, waaraan
het verlies van een deel zyner bezittingen in
Ooſt- en Weſtindie verknogt was, buiten a-
dem gebragt, toen hy vrede ſloot met den Ver-
eenigden Staat. De Spaanſche Nederlanden,
die, ſedert veele jaaren, het tooneel des oorlogs
geweeſt waren, en nog waren, hadden het
grootſte deel van hunnen Koophandel verloo-
ren, en zouden zig, voortaan, van een met-
kelyk deel hunner behoeften moeten voorzien
uit de Vereenigde Geweſten, die, volgens het
Munſterſche Verdrag, de Schelde geſlooten
mogten houden. De aanhoudende oorlog tus-
ſchen Frankryk en Spanje verbondt de belan-
gen van Spanje en deezen Staat nader aaneen,
dan zy, zonder deezen oorlog, zouden hebben
konnen verbonden geweeſt zyn. Men begon
elkanderen, derhalve, met andere oogen, aan

1648. te zien, dan te vooren. Men gedoogde, eerlang, dat 'er, voor Spanje, drie schepen, te Amsterdam, werden uitgerust, die, zo men zeide, tegen Frankryk, gebruikt zouden worden (*d*). De gemoeden neigden zig, wederzyds, tot nadere vereeniging. Doch eer 't hiertoe komen kon, moest het Munsterſche Verdrag ter uitvoeringe gebragt worden: waarin zig nog merkelyke zwaarigheden opdeeden.

II. Gevolgen der Munsterſche Vrede.

De Vrede was zo dra niet bekragtigd, of de Staaten maakten gebruik van het Regt van Opperſte magt, over de Meijery van 's Hertogenboſch en andere deelen van Brabant en Vlaanderen, die hun, by het derde Lid van 't Verdrag, waren afgeſtaan (*e*). De Prieſters en Monniken, die zig, terſtond na het tekenen der Vrede, geſteld hadden in 't bezit hunner Kerken en Kloosteren aldaar, kreegen bevel, om dezelven, binnen agt dagen, te ruimen (*f*). Wat laater, werden de voorige Plakaaten, tegen de Paapen, Monniken en Jezuiten, vernieuwd, by een Plakaat (*g*), welk niet eenpaariglyk was vaſtgeſteld (*h*), en in Holland niet afgekondigd werdt. De inkomſten des Konings van Spanje uit de genoemde Landen werden opgenomen, en in de ſchatkiſt der algemeene Staaten gebragt. Maar in de Landen van Overmaaze, die, volgens het Verdrag, bly-

(*d*) Reſol. Holl. 18 *Decemb.* 1648. *bl.* 441.
(*e*) Reſol. Gener. 26 *May* 1648. *by* WICQUEF. *Pieuv. Tom.* I. *p.* 335.
(*f*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 257.
(*g*) *Zie* Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 103. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 398.
(*h*) Reſol. Gener. 15 *Apr.* 1649. *by* WICQUEF. *Pieuv. Tom.* I. *p.* 339.

blyven moesten in den staat, waarin zy waren, ten tyde van het tekenen deszelfs, tot dat de tweeledige Kamer, die nog niet opgeregt was, uitspraak zou gedaan hebben over het regt tot deeze Landen; vielen, van tyd tot tyd, verschillen voor, tusschen de wederzydsche bezettingen van Limburg ter eener, en van Valkenburg, Daalhem en 's Hertogenrade, ter anderer zyde, die geschaapen scheenen, de Vrede te zullen stooren, zo Holland niet sterk gedreeven hadt, dat deeze Landen van te weinig belang waren, dan dat men zig, om het bezit derzelven, in nieuwe moeilykheden zou behoeven te steeken (*i*). Men besloot, derhalve, zig aldaar niet geweldiglyk te verzetten, tegen eenige kleine ongeregeldheden, die, van de Spaansche zyde, mogten gepleegd worden; terwyl men behieldt, 't gene men bezat. 1648.

Midlerwyl, vielen 'er, terstond, van wederzyde, klagten, dat het Verdrag niet werdt naargekomen. Van den kant der Staaten, zeide men „ dat de Spaanschen den Koophandel en „ Zeevaart der Vereenigde Gewesten belem„ merden, tollen heffende op de Maaze, zo te „ Navagne in Luikerland, als te Roermonde; „ en de Fransch vaarders opbrengende, in de „ haven van Oostende; schoon de handel op „ Frankryk, volgens het afgezonderd punt van „ 't Verdrag, vrystondt; mids men maar geene gewassen van Spanje derwaards voerde. „ Dat zy de Sterkten in Vlaanderen niet deeden slegten, en zwaarigheid maakten, om „ den Klagten, over 't niet naarkomen der Munsterse Vrede door de Spaanschen.

(*i*) Resol. Gener. 1 *Jan.* 4 *May*, 24 *Decemb.* 1648. by WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 341, 343, 344. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 296.

1648. „ den stroom de Zoute af te dammen. Dat
„ de Koning van Spanje den Staaten geene
„ kennis gaf van het Verdrag, laatst gesloo-
„ ten, tusschen Spanje en Groot-Britanje; noch
„ van de geheime punten, door den Konsta-
„ bel van Kastilie, in Engeland, beraamd. Dat
„ hy de titels nog voerde van de Gewesten,
„ welken hy, plegtiglyk, afgestaan, en op wel-
„ ken hy verklaard hadt, niets meer te eischen
„ te hebben. En, eindelyk, dat het Hof van
„ Brussel, Wagtendonk en eenige andere Slo-
„ ten, Landeryen, regten en tollen van het
„ Overkwartier van Gelder te koop veilde,
„ onaangezien, by het Verdrag, bestemd was,
„ dat dit Kwartier, binnen zes maanden na het
„ aanstellen der tweeledige Kamer, tegen de
„ waarde, zou uitgewisseld worden." Men hadt ook aangemerkt, dat 's Keizers Verklaaring, dat hy de Vereenigde Gewesten voor goede nabuuren hield, wat te lang weg bleef (*k*). Doch zy werdt den Staaten, eerlang, behandigd. Diergelyke Verklaaring weet ik egter niet, dat de Ryksvorsten, immer, naar behooren, gegeven hebben (2): 't zy dat Filips geene behoorlyke moeite hebbe aangewend, om-

(*k*) Resol. Holl. 8 *Aug.* 1648. *bl.* 292. *Voiez* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 346.

(2) In 't jaar 1654, leverde *Richard*, Geheimschryver des Konings van Spanje, den Staaten eene Verklaaring over, die, door den Rykskanselier te Mentz, bezegeld was. Doch deeze Verklaaring, was, gelyk uit den inhoud blykt, niet in de behoorlyke orde gesteld, en werdt, hierom, niet aangenomen. *Zie* ARTEMA III. Deel, bl. 1130. THURLOES *Papers*, Vol. II. p. 237.

omze te verwerven, gelyk hy beloofd hadt; 't zy dat hyze niet heeft konnen magtig worden. Dit alleen is my gebleeken, dat de Staaten van Holland, in 't byzonder, verſcheiden' jaaren na deezen, nog poogingen gedaan hebben, om zulk eene Verklaaring te bekomen (*l*). 1648.

III. Twiſt over den zin van 't afgezonderd punt, den Koophandel betreffende.

Van deeze klagten was, ongetwyfeld, de voornaamſte, die, welke het neemen der Franſchvaarderen betrof. Ook vaardigden de Staaten terſtond iemant (3) af aan den Aartshertoge Leopold, om de genomen' ſchepen te rug te eiſchen. Hy vertoonde den Graaven van Fuenſaldagna en Pegnaranda, met welken hy te Antwerpen, in onderhandeling tradt: „ dat „ de handel op Frankryk, by het afgezonderd „ punt, zo vry was geſteld, als hy te vooren „ geweeſt was: dat de woorden *te vooren* „ geenszins konden gepaſt worden op den tyd „ van den jongſten oorlog, wanneer alle han„ del zonder onderſcheid belet werdt; maar „ noodzaakelyk zagen op den tyd van 't Be„ ſtand, wanneer alle handel op Frankryk, „ zelfs in *Contrebande* goederen, hadt vryge„ ſtaan: en dat immers 's Konings oogmerk, „ noch het oogmerk van zyne Gevolmagtig„ den tot de Vredehandeling niet kon geweeſt „ zyn, de ingezetenen der Vereenigde Gewes„ ten enger te bepaalen by een Verdrag van „ Vrede, dan zy, by een Verdrag van Beſtand, „ bepaald geweeſt waren."

Doch de Spaanſchen ſtemden den zin niet toe,

(*l*) Reſol. Holl. 25 *Febr.* 24 *Maart* 1649. *bl.* 29, 88. 21 *Aug.* 1652. *bl.* 399. 23 *July* 1658. *bl.* 187. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1130. V. *Deel*, *bl.* 305.

(3) Sr. *Johan Copes.*

1648. toe, die, van onzen kant, aan de woordjes *te vooren* gegeven werdt. Zy merkten aan „ dat „ men den ingezetenen der Vereenigde Ge„ weſten, ten tyde van 't Beſtand, allerlei waa„ren naar Frankryk hadt laaten voeren, om „ dat de twee Kroonen toen in vrede waren; „ maar dat men nu oorlog met Frankryk hadt, „ en dat de Koning noch zyne Gevolmagtig„den geenszins konden beoogd hebben, den „ Staaten, by een Verdrag van Vrede, regt te „ laaten, om hem te blyven beoorloogen, door „ zyne vyanden van oorlogsbehoeften te voor„zien." Op deeze redenen, ſcheen niet veel verzet te zyn: Pegnaranda nogtans, die 't Verdrag zelf getekend hadt, en zig verluiden liet, dat hy 't, ook in de moeilykſte punten, wilde doen naarkomen, bragt te wege, dat de genomen' ſchepen te rug gegeven werden (*m*). Maar de Aartshertog, willende toonen, dat hy dit ontſlag als eene byzondere gunſt zogt te doen aanmerken, zondt hierna *Louis Descortes* naar den Haage, om den Staaten aan te zeggen „ dat men, van de Spaanſche zyde, niet „ beruſtte in de uitlegging, die, hier, aan 't „ afgezonderd punt, gegeven werdt; en zelfs „ verſtondt, dat de goederen van ingezetenen „ der Vereenigde Geweſten, die in een vyande„lyk ſchip werden gevonden, prys verklaard „ mogten worden." Door zulk eene Verklaaring, werdt het afgezonderd punt genoegzaam te niet gedaan. Men begreep, derhalve, dat het noodzaakelyk was, te arbeiden aan een nieuw

(*m*) Reſol. Gener. 4, 21 *Aug.* 1648 *by* WICQUEFORT *Treuv. Tom.* I. *p.* 348, 349.

nieuw Verdrag van Zeevaart en Koophandel: waarvan, nog in dit zelfde jaar, een ontwerp gemaakt werdt; doch 't liep aan tot in 't jaar 1650, eer 'er de laatſte hand aan werdt gelegd (*n*). 1648.

IV. Klagten door de Spaanſchen, over de Staaten.

De Spaanſchen klaagden, ondertuſſchen, van hunnen kant, insgelyks, dat de onzen het Verdrag niet naarkwamen naar behooren. „ Zy „ hadden, zeidenze," by monde van den Raadsheer *Pieter Stokmans*, ten deezen einde, herwaards gezonden „ verſcheiden' Brabantſche „ Geeſtelyken ontzet van derzelver tienden „ en andere inkomſten uit de Meierye van 's „ Hertogenboſch en van elders, welken hun „ egter, by het Verdrag, waren toegeweezen. „ Zy ſtrekten het gebied der Meierye te wyd „ uit, en zogten ook aan het Markgraafſchap „ van Bergen op Zoom Dorpen te trekken, „ die tot het Kwartier van Antwerpen be„ hoorden. Hunne amptenaars pleegden veel „ gewelds, in deeze oorden, zig alles toeëi„ genende, wat zy konden magtig worden, en „ de Geeſtelyken aldaar met meer ſtrengheid „ handelende, dan de Prieſters in de Vereenigde Gewesten gehandeld werden." De Raadsheer voegde hier by „ dat dit de weg niet „ was, om de uitwiſſeling van het Overkwar„ tier van Gelder te bevorderen." Eindelyk, zeide hy „ dat de Staaten, in de Landen van „ Overmaaze, hunne eigen' Regters waren, „ in ſtede van de uitſpraak der tweeledige Ka„ mer aftewagten."

De

(*n*) WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 106. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 347, 348, 349, 350, 351.

1648. De Staaten antwoordden hem „ dat, het
Hun antwoord. „ geeſtelyk en weereldlyk gebied over de
„ Meierye hun zynde afgeſtaan, zy aldaar niets
„ gedaan hadden, dan 't gene hun, volgens het
„ Verdrag, vryſtondt. Dat de opgezetenen der
„ Meierye geene vreemde beſcherming noch
„ voorſpraak verzoeken mogten, en dat de
„ Koning van Spanje zig niet te ſteeken hadt,
„ in 't gene, tuſſchen deeze opgezetenen en
„ derzelver hooge Overheid, te doen viel.
„ Omtrent de andere punten, gedroeg men
„ zig aan de tweeledige Kamer (*o*)." Stokmans keerde met dit beſcheid naar Bruſſel.

V. Verſchil over het opperregt tot de Kommandery van Gemert.

Omtrent deezen tyd, bevondt zig ook in den Haage de Licentiaat *Verheye*, met laſt van den Aartshertoge Leopold, als Groot-Meeſter der Duitſche orde, om de *Kommandery van Gemert* te rug te eiſchen. De Aartshertog verſtondt, dat deeze Kommandery afhing van het Baljuwſchap van de *Bieſen* of *hooge Bieſen* in Luikerland (*p*). Zy werdt, ten tyde van het ſluiten der Munſterſche Vrede, bezeten door den *Baron van Hondsbroek*; doch was hem, ter oorzaake van zeker geſchil met den Baljuw van de Bieſen, onlangs afhandig gemaakt, en aan twee andere Kommandeurs uit de nabuurſchap te beſtieren gegeven. Hy hadt zig hierop vervoegd by den Aartshertoge, die hem aan zynen Baljuw geweezen hadt. Doch alzo hy ligtelyk voorzien kon, dat hy hier niet naar zynen zin te regt raaken zou, keerde hy zig tot de algemeene Staaten, welken hy vertoonde, dat Gemert,

(*o*) Reſol. Holl. 14 *Oct.* 1648. *bl.* 362. WICQUEF. *Livr.* II. *p.* 107, 108. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 353, 356.
(*p*) *Vide* MIRÆI Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 978.

mert, in de Meierye van 's Hertogenbosch gelegen zynde, onder hun oppergebied behoorde; te gelyk verzoekende, door hen, in het bezit der Kommanderye, herſteld te mogen worden. Men voldeedt aan dit verzoek, en beloofde, hem te zullen handhaaven in 't herkreegen bezit. Dus ſtondt het met deeze zaak, toen Verheye in den Haage kwam. Hy beweerde „ dat Gemert geenszins tot de Meierye behoorde, en dat de Staaten, al ware 't ſchoon zo, over deeze Kommanderye, geen meer regt hebben konden, dan de Koning van Spanje, als Hertog van Brabant, over dezelve gehad hadt. Dat deeze Hertogen nimmer hadden voorgegeven, de Kommandeurs der Duitſche orde te mogen ontſlaan van de afhangelykheid van derzelver Baljuwen: waaruit hy beſloot, dat Hondsbroek wederom uit het bezit van Gemert geſteld moeſt worden." De Raad van Brabant in den Haage, over dit geſchil gehoord zynde, verklaarde, eerlang „ dat Jan, Hertog van Brabant, in den jaare 1270, erkend hadt, dat Gemert aan de Duitſche orde behoorde, en dat hy 'er geen ander regt over hadt, dan dat van beſcherminge: dat zyne opvolgers egter, naderhand, zig, nu en dan, als *Souverainen* over Gemert, gedraagen hadden; doch dat niet bleek, op wat grond, zy zig dit regt hadden toegeëigend, en of zy 't, door koop, door verjaaring, of op eenige andere wyze, verkreegen hadden. Ook was 't niet klaar, of Gemert tot de Meierye behoorde, of niet." De zaak werdt hierop aan 1648.

aan

1648. den Hoogen Raade in Holland geſteld (*q*), daar zy lang ſleepende gehouden werdt.

VI. De Ridders van Maltha zoeken in 't bezit hunner goederen in de Vereenigde Gewesten herſteld te worden.

Ten deezen zelfden tyde, deeden ook de Ridders van Maltha nieuwe poogingen, om de goederen, hier te Lande, wederom magtig te worden, op welken hunne Orde oordeelde een gegrond regt te hebben. Lodewyk Willem, Prins van Portugal, Neef van Prinſe Maurits, Ridder van Maltha geworden zynde, hadt zig, reeds in 't jaar 1625, volmagt doen geeven, om deeze goederen te rug te vorderen: doch hy ſlaagde kwalyk, te Haarlem, daar de Wethouderſchap weigerde, de goederen der S. Jans Heeren, gelyk men hier de Ridders van Maltha noemde, te rug te geeven. In Gelderland, hadt men 't anders verſtaan, en de Ridders in 't bezit beveſtigd der Kommanderye van Arnhem. Ook was Nieuwmegen, door 't Hof, veroordeeld, om de Kommandery aldaar aan de Orde weder te geeven. *Walraven van Merode*, Ridder van Maltha en Kommandeur te Arnhem, hadt, in 't jaar 1638, ook volmagt gehadt, om de goederen der Orde, geregtelyk, te rug te eiſſchen; doch hy vorderde luttel, en deedt, ondertuſſchen, veele koſten, die hem niet werden goedgedaan. Maar niet lang na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, kwam herwaards *de Souvré*, Baljuw en Komandeur der Orde in Frankryk, met den titel van buitengewoonen Ambaſſadeur. Hy gaf den Staaten kennis van zyne aankomſt te Rotterdam, in Oogſtmaand. Men liet hem weeten „ dat men „ ge-

(*q*) Reſol. Gener. 17 *April* 1649. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 351. AITZEMA III. *Deel, bl.* 296-343.

„ gereed was, hem alle eer te bewyzen, wel- 1648.
„ ke men aan Gezanten van vreemde Mo-
„ gendheden, gewoonlyk, bewees; doch hy
„ moest niet vreemd vinden, dat men hier het
„ regt niet erkennen kon, welk de Groot-
„ Meester der Orde over de Kommanderyen
„ deezer Landen voorgaf te hebben." De Souvré, verstoord over dit antwoord, zondt den Staaten eene scherpe *Protestatie* toe, en keerde, terstond, naar Frankryk te rug. De Staaten ontvingen de Protestatie niet: doch die van Holland, overweegende, dat de Ridders van Maltha hunnen handel in de Middellandsche zee, ligtelyk, zouden konnen bekommeren, droegen ter algemeene Staatsvergaderinge voor, dat het niet betaamlyk ware, een' Gezant van den Groot-Meester der Ridderen van Maltha, die, by alle Mogendheden van Europa, voor een' *Souverainen* Vorst, gehouden werdt, op zulk eene wyze, te bejegenen, en bragten te wege, dat men hem iemant nazondt, die hem zou aanzeggen, dat hy gehoor krygen kon, als 't hem behaagde, zonder van de voorwaarde te reppen, waarvan te vooren gewaagd was; schoon deeze voorwaarde, op sterk aanhouden van die van Utrecht, van de Stad Nieuwmegen in Gelderland, en van de Stad Haarlem in Holland, gesteld werdt, in het Register van de geheime Besluiten der algemeene Staaten (*r*). De Provincie van Utrecht bezat de meeste goederen, die der Orde van Maltha plagten toe te komen, en die, verkogt waren, of in handen ge-

(*r*) Resol. Gener. 1, 19 *Sept.* 1648. *by* Wicquef. *Preuv. Tom.* I. *p.* 354, 355. Resol. Holl. 23, 24 *Sept.* 1648. *bl.* 322, 323.

1648. geraakt van zulken, die thans het voornaamste deel hadden aan de Regeeringe. De Wethouderschap van Nieuwmegen hadt de Kommandery in haare Stad nog niet te rug gegeven; schoon zy, hiertoe, by Sententie van den Hove van Gelderland, veroordeeld was. En Haarlem bleef even ongezind, om de S. Jans goederen af te staan. Doch de Souvré was reeds vertrokken, eer men hem het genomen besluit kon bekend maaken. Hy hieldt zig zo zeer beledigd door de Staaten, dat hy hun, aan 't Fransche Hof, zo veel ondienst deedt, als hy kon. Ook zogt hy den Groot-Meester tegen hen op te stooken. Doch deeze gedroeg zig bescheidenlyk, en vergenoegde zig, sedert, met het vorderen van de belangen der Orde, door minzaame onderhandeling, in den Haage (*s*).

VII. De Baanderheeren, Edele en Steden van Staatsch Brabant zoeken deel te verkrygen aan de Regeeringe.

Men bespeurde, midlerwyl, aan alle deeze handelingen, dat de Staaten zig dagten te handhaaven, in het Regt van opperste magt, welk zy, door de wapenen, verkreegen hadden, en welk hun, by de Munsterssche Vrede, afgestaan was. 't Was dan geen wonder, dat zulke Edelen en Steden, die 'er eenigen grond toe meenden te hebben, deel zogten te verkrygen aan dit hoogste Regt tot de Regeeringe. Immers de Baanderheeren, Edelen en Steden van Brabant, die, gedeeltelyk, door de wapenen, gewonnen, gedeeltelyk, met deezen Staat, in 't begin des oorlogs, vereenigd geweest waren, vervoegden zig, in Grasmaand deezes jaars (*t*), ge-

(*s*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 283. WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 110 115.

(*t*) Resol. Holl. 23 *April* 1648. *bl.* 134. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 248.

gelyk zy, reeds te vooren (x), gedaan hadden, wederom, met een Vertoog, aan de algemeene Staaten: waarby zy zitting verzogten in derzelver Vergadering, of, ten minste, de vryheid, om zig zelven te regeeren, en hunne eigen' geldmiddelen te beſtieren. Zy ſtaafden hun verzoek, met de volgende redenen: „ Dat „ Bergen op Zoom en Willemſtad zig nim- „ mer der Utrechtſche Vereeninge ontrok- „ ken hadden. Dat 's Hertogenboſch deeze „ Vereeniging aangenomen en afgekondigd „ hadt.. Dat Breda dezelve, insgelyks, hadt „ gerekend, en 'er, niet dan zyns ondanks, „ en, door vyandelyk geweld, was uitgerukt: „ waarom het niet redelyk zyn zou, dat deeze „ Steden, als overwonnen, gehandeld werden. „ Dat de Staaten zig, by het Verdrag met „ Frankryk van den jaare 1635, verbonden „ hadden, om alle Steden, die 't Spaanſche „ juk zouden afwerpen, in hun Verbond, aan „ te neemen; tevens beloovende, dat men van „ drie of vier Steden, die zig vrywilliglyk ſa- „ menvoegden, één Ligbaam maaken zou, „ welk vry zou zyn, en niet afhangen van de „ andere Gewesten." Eindelyk klaagden zy over 't opregten van den Raad van Brabant in den Haage, welk, reeds in 't jaar 1591, geſchied was, en waardoor de Brabanders genoodzaakt werden, buiten hun Gewest, in Holland, te komen pleiten (y). De Brabanders beloofden zig veel vrugt van dit Vertoog, alzo zy niet twyfelden, of de Prins van Oranje; die, 1648.

(x) *Zie* IX. *Deel*, *bl.* 145.
(y) Vertoog *by* WICQUEF. *Provv. Tom.* I. *p.* 248.

1648. die, als Baron van Breda, en als geregtigd tot het Markgraafſchap van Bergen op Zoom, waarvan hy egter de bezitting, omtrent deezen tyd, by voorraad, afſtondt aan de Prinſeſſe van Hohenzollern (*w*), merkelyk belang hadt, by 't gene zy begeerden; zou 'er de hand aan houden. Doch zy vonden zig, wederom, bedroogen. Men wees hun aan, dat 's Hertogenboſch en Maaſtricht, niet ſlegts op den Koning van Spanje, veroverd waren, maar ook op de ingezetenen; die deeze Steden, hardnekkiglyk, verdedigd hadden. Ook toonde men hun, dat zy 't Verdrag van den jaare 1635 kwalyk te pas bragten, alzo het zelve alleen ſprak van Steden, die zig vrywilliglyk der Spaanſche overheerſchinge onttrekken zouden. Van Breda, Bergen op Zoom en Willemſtad, repte men niet. Doch 't bleek genoeg, dat de Staaten niet geneigd waren, 't getal der oppermagten van hun Bondgenootſchap te vermeerderen. Ook zou zulks het Bondgenootſchap zwakker en onaanzienlyker gemaakt hebben, dan het was. De Brabantſche Edelen en Steden werden, derhalve, afgeweezen (*x*), zonder dat men agt ſloeg op het belang, welk de Prins hadt, by hun verzoek. Ook vind ik niet, dat zyne Hoogheid zig bemoeid heeft, om het te doen inwilligen.

VIII. Verandering der Regeeringe in Engeland.

Terwyl dit, in Holland, verhandeld werdt, liepen de zaaken des Konings van Groot-Britanje, langs hoe meer, te rugge. Het Leger, opgehitſt door Kromwel, vorderde, eindelyk, in Slagmaand, dat men hem te regt ſtelde, en drong

(*w*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 278.
(*x*) WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 75, 76.

drong 'er, eerlang, het Parlement toe. Men voerde den ongelukkigen Vorst, uit Wight, naar 't Slot te Hurst; vandaar naar Windsor, en eindelyk, in 't begin des volgenden jaars, naar Londen (y). Midlerwyl, was 'er, door het Huis der Gemeenten, buiten bewilliging van het Hoogerhuis, eene Regtbank opgeregt, welke beschuldigingen innam tegen den Koning. De Prins van Walles, die zig nog in den Haage bevondt, dit droevig nieuws vernomen hebbende, bewoog de algemeene Staaten, wel ken hem, op den drie-entwintigsten van Louw maand, plegtiglyk, gehoor verleenden (z), tot het afvaardigen van een buitengewoon Gezantschap naar Engeland, waartoe Adriaan Pauw, Heer van Heemstede, en der Staaten gewoonlyke Gezant Joachimi, die thans in den Haage was, benoemd werden (a). Zy kwamen, op den vyfden van Sprokkelmaand, te Londen, kort voor dat het vonnis des doods uitgesproken werdt over den Koning, dien men van hoog verraad beschuldigd hadt, zonder dat hy hadt konnen goedvinden, de Regtbank, voor welke hy gebragt werdt, te erkennen, of zig, voor dezelve, te verantwoorden. 's Daags voor de uitvoering van dit vonnis, hadden de Gezanten gehoor, by beide de Huizen, op den agtsten van Sprokkelmaand. Zy verklaarden, uit naame der Staaten, dat zy niet voorhadden, zig te steeken in de byzondere zaaken des Koningkryks; maar alleenlyk, uit medelyden, verzog-

1648. 1649.

De algemeene Staaten zenden een buitengewoon Gezantschap derwaards.

(y) Rapin *Tom.* VIII. *p.* 699, 703, 705, 710.
(z) Resol. Gener. 22, 23 *Januar.* 1649. *by* Wicquefort *Preuv Tom.* I. *p.* 330, 331.
(a) Resol. Holl. 22, 23 *January* 1649. *bl.* 15, 18.

1649. zogten, dat men 's Konings leeven wilde ſpaaren; waaraan zy verſtonden, dat de ruſt van Groot-Britanje hing, gelyk zy aannamen nader te doen zien, zo men goedvinden mogt, Gemagtigden te benoemen, om met hen in byzondere onderhandeling te treeden. De Heeren van 't Hoogerhuis antwoordden, dat zy, terſtond, over hunnen voorſlag, met het Huis der Gemeenten, wilden raadpleegen. Doch wegens dit Huis, werdt hun geantwoord, dat men, dien dag, hunnen voorſlag, by gebrek van tyd, niet overweegen kon. De Gezanten, den voorſlag in 't Engelſch hebbende doen overzetten, zonden dien aan 't Huis der Gemeenten, daar dezelve nogtans, niet gelezen werdt (*b*). En des anderendaags, den negenden van Sprokkelmaand, werdt Koning Karel de I, in 't openbaar, door beuls handen, onthalsd (*c*). Terſtond hierop, verboodt het Huis der Gemeenten, op ſtraffe des doods, *Karel Stuart*, 's Konings oudſten Zoon, voor Koning te verklaaren. 't Hooger-Huis werdt vernietigd, en 't Huis der Gemeenten, welk den naam van *Parlement* aannam, verklaarde, dat de Koningklyke waardigheid, voortaan, afgeſchaft zou blyven, als, in zig zelve „ nutteloos, laſtig en „ gevaarlyk; en dat de Staat van Engeland, „ op de wyze van een Gemeenebeſt, geregeerd „ zou worden, zonder Hooger-Huis, door af„ gezondenen des volks, in een Huis der Ge„ meenten vergaderd (*d*)." De algemeene Staaten

Karel de I. wordt onthalsd.

De Staaten be-

ten

(*b*) Reſol. Holl. 13 *Maart* 1649. *bl.* 57. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 298, 299.

(*c*) RAPIN *Tom.* VIII. *p.* 718, 719, 720.

(*d*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 3, 4, 5.

ten beſlooten, op het ontvangen der tydinge van 's Konings dood, den Prins van Walles, met den titel van *Koning Karel den tweeden*, zonder verdere byvoeging, den rouwe te beklaagen en wegens zyne komſt tot de Kroon geluk te wenſchen. Die van Holland begroetten hem afzonderlyk, in merkelyken getale, by monde van den Raadpenſionaris Kats; doch zonder gelukwenſching, en op verre na zo breed niet, als de algemeene Staaten (*e*); in welker Vergadering ook voorgeſlaagen was, dat men de Gezanten uit Engeland, terſtond, behoorde te herroepen; doch Holland dreef door, dat Pauw alleen te rug ontbooden werdt. 't Belang van den Koophandel liet niet toe, dat dit Geweſt of Zeeland de tegenwoordige Regeering van Engeland verder verſtoorde (*f*). Om de zelfde reden, werdt ook kwalyk genomen (*g*), dat de Predikanten van den Haage zig onderwonden, eene aanſpraak te doen aan den Prinſe van Walles, waarin zy, met ſcherpe bewoordingen, uitvoeren tegen hen, die den Koning ter dood gebragt hadden (*h*). De Prins van Walles, die nu den naam van *Koning* voerde, welken wy hem, voortaan, ook geeven zullen, beſpeurde haaſt, dat men, in Holland, geen goed oog op hem hadt: hebbende men, hier, zynen voorſlag, om de Verbonden, met zynen Vader gemaakt, met hem te vernieuwen (*i*), onbe- 1649. groeten Karel den II. als Koning.

(*e*) Reſol. Holl. 22, 25 *Febr.* 1649. *bl.* 25, 29.
(*f*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 323, 324, 329.
(*g*) Reſol. Holl. 26 *Febr.* 1649. *bl.* 80. *Voiez auſſi* WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 155.
(*h*) *Zie deeze* Aanſpraak *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 329.
(*i*) *Voiez* les Memoires *chez* WICQUEFORT *Prouv. Tom.* I. *p.* 563, 565.

1649. beantwoord gelaaten (*k*): doch hy wiſt niet, werwaards hy zig wenden zou. Eerſt, hadt hy 't oog op Ierland, daarna, door de Schotten, tot Koning verklaard zynde, op Schotland geworpen: doch eindelyk begaf hy zig, in Zomermaand, naar het Eiland Jernſei, daar hy zig, eenige maanden, onthieldt (*l*).

IX. Doreſlaar, Reſident van 't Gemeenebeſt van Engeland, in den Haage, vermoord.

Der Staaten gewoonlyke Gezant Joachimi bleef, midlerwyl, in Engeland, zonder dat men nog hadt konnen beſluiten, hem andere Geloofsbrieven toe te zenden. Maar van het nieuw Gemeenebeſt kwam, in 't begin van Bloeimaand, andermaal, herwaards, als Reſident, Izaak Doriſlaus of Doreſlaar, eens Predikants Zoon van Enkhuizen, die zig te Londen nedergezet hadt, en als een der Fiskaalen tegen den Koning gebruikt was. Hy was maar twee of drie dagen in den Haage geweeſt, toen hy, op eenen avond, in zyne herberge, door vyf of zes Perſoonen, die men hielde Schotten geweeſt te zyn (*m*), onverhoeds, overvallen en vermoord werdt. Het Hof beloofde, uit laſt der Staaten van Holland (*n*), duizend guldens aan elk, die de moorders zou aanwyzen; doch zy werden nimmer agterhaald. Naderhand, verſtondt men, dat de moord, door zekeren *Whitford*, begaan was (*o*). Ondertuſſchen, nam het Parlement zeer kwalyk, dat men geen ſcherp onderzoek naar de moorders deedt

(*k*) AITZEMA III. *Deel, bl.* 365, 366-376.

(*l*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 9, 15, 16, 22. AITZEMA III. *Deel, bl.* 367, 377.

(*m*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 19. *ſee alſo* LUDLOWS Memoirs *Vol.* I. *p.* 251, 269.

(*n*) Reſol. Holl. 13 *May* 1649. *bl.* 128.

(*o*) THURLOE's Papers *Vol.* V. *p.* 315. *Vol.* VIII. *p.* 348, 429.

deedt (*p*). Doch de Gezant Joachimi wees, 1649.
ſchriftelyk, aan, wat 'er, van der Staaten zyde, verrigt ware, om de daaders te ontdekken; waarin het Parlement genoegen ſcheen te neemen. Ondertuſſchen, hadt hy, in zyn Geſchrift, het Parlement eenigszins erkend; 't welk hem, door eenige Leden der Staaten, kwalyk werdt afgenomen (*q*). Doch het nieuw Gemeenebeſt werdt wel haaſt zo magtig, dat de voornaamſte Mogendheden van Europa, en ook deeze Staat deszelfs vriendſchap ernſtelyk zogten. 't Leedt egter nog eenigen tyd, eer men 'er, in den Haage, toe beſluiten kon, en Strikland, die zeven jaaren wegens het Parlement in den Haage geweeſt, en, al voor het ombrengen van Doreſlaar, door de Staaten van Holland, op zyn verzoek, in byzondere beſcherminge genomen (*r*) was, keerde, in den Zomer des volgenden jaars, naar Londen, te rug, zonder, ter algemeene Staatsvergaderinge, gehoor te hebben konnen verwerven; hoewel de Staaten van Holland, hierop, tot zo verre, gedrongen hadden, dat zy, op den zevenentwintigſten van Herfſtmaand deezes jaars, ſchriftelyk verklaarden „ de andere Geweſten, ſchuldig te zul-
„ len houden aan de onheilen, welken uit de
„ weigeringe van gehoor aan den Reſident
„ Strikland, die behoorlyk gelaſt was van de
„ tegenwoordige Regeeringe van Engeland,
„ volgen mogten." De andere tegenwoordig zynde Afgevaardigden deeden, hiertegen, aantekenen, dat zy, zonder byzonderen laſt hunner

Strikland keert, zonder by de algemeene Staaten gehoor verworven te hebben, naar Engeland te rug.

(*p*) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 174.
(*q*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 376-378, 398.
(*r*) Reſol. Holl. 1 *Maart*, 14 *May* 1642. *bl.* 34. 131.

1649. ner magtigers, 't begeerde gehoor niet hadden konnen toeſtaan (s). Zeeland zelf was, meent men, gewonnen, door den Prinſe van Oranje, om zig tegen Holland te verklaaren. Doch deeze weigering zette kwaad bloed in Engeland, tegen de Vereenigde Geweſten in 't gemeen; hoe zeer Strikland, in alle zyne Brieven, aan den Raad van Regeeringe, Holland verontſchuldigde, met aanwyzinge, dat het Gemeenebeſt van Engeland meer gelegen was aan de vriendſchap van Holland alleen, dan aan die van alle de andere Geweſten met elkanderen (t).

X. Handeling met Deenemarke.

Wy hebben, te vooren, aangemerkt, dat de Staaten, na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, genegen werden, tot het aangaan van een nader Verbond met Fredrik den III, Koning van Deenemarke, Hiertoe kreegenze gelegenheid, in de Lente deezes jaars. Korfits Ulefeld, die 't jongſte Verdrag wegens den Zondſchen tol geſlooten hadt, uit Frankryk herwaards gekeerd zynde (u), ſloeg den Staaten een verdedigend Verbond voor, waarnaar men, terſtond, luiſterde. Doch zig nader openende, verklaarde hy, dat de Koning, zyn meeſter, ook gezind was een Verdrag van *Uitkoop wegens den Zondſchen tol te maaken met de Staaten, voor tweehonderdduizend Ryksdaalers in 't jaar, mids men den Koning, vooraf, vierhonderdduizend Ryksdaalers verſtrekte, af-

* Redemptie.

(s) Reſol. Holl. 21 *July*, 7, 9 *Sept.* 1649. *bl.* 191, 241, 249. Reſol. Gener. 27, 31 *Sept.* 1649. *by* WICQUEFORT *Provv. Tom.* I. *p.* 555, 558. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 386, 387.

(t) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 113, 114, 117, 118, 120, 127. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 118-123.

(u) Reſol. Gener. 29, 31 *Maart* 1649. *by* WICQUEF. *Provv. Tom.* I. *p.* 632, 633.

afteleggen in twintig jaaren, met twintigduizend Rykſdaalers in 't jaar, die van de penningen van uitkoop zouden ingehouden worden. Fredrik de III. en de Staaten van Holland in 't byzonder hadden belang by zulk een Verdrag. By het jongſte Verdrag tuſſchen Zweeden en Deenemarke, was bedongen, dat de Zweeden vry zouden zyn van den Zondſchen tol. Met dit beding, deeden eenige Hollandſche Koopluiden hun voordeel. Sommigen kogten het Burgerregt in Zweeden, en voerden, daarna, hunne waaren vry door de Zond. Anderen deeden 't bedekter, op Zweedſche naamen. Op de eene en de andere wyze, werdt de Koning verkort in zyne tollen, en meende hierom zyne rekening beter te zullen vinden, in een Verdrag van Uitkoop, volgens welk, hy op eene vaſte ſomme zou konnen ſtaat maaken. De Staaten van Holland neigden, insgelyks, tot zulk een Verdrag (v). Zo als de handel thans gedreeven werdt, trokken eenige byzondere Kooplluiden voordeel van 't ontwyken der Zondſche tollen; terwyl anderen, die zwaarigheid maakten, om Zweedſche burgers te worden, of onder Zweedſche naamen te handelen, nimmer tegen de eerſten markten konden. Maar wanneer men een Verdrag van Uitkoop ſloot, zou de tol, door allen, op eenen eenpaarigen voet, betaald moeten worden, eer de ſchepen van hier vertrokken; waarvan het Land, dagt men, merkelyk voordeel trekken zou, inzonderheid, als men den Koning beweegen kon, om zig met eene minder ſomme te ver-ge- 1649.

(v) Reſol. Holl. 7, 10, 31 Juny 1649. bl. 158, 208, 209.

1649. genoegen, dan de Gezant gevorderd hadt. Men besloot, derhalve, ter Vergaderinge van Holland, zo wel een Verdrag van Uitkoop, op de voordeeligste wyze, als een verdedigend Verbond te sluiten met Deenemarke. Gelderland en Friesland waren 't met Holland eens. Maar Zeeland, Utrecht en Overyssel, die geen' handel dreeven op de Oostzee, merkten aan, dat men der Kroone van Zweeden stof tot misnoegen geeven zou, door het sluiten van een verdedigend Verbond met Deenemarke, en weigerden te bewilligen in de somme, die de Koning, vooraf, gevorderd hadt. Van Groningen was niemant tegenwoordig. De Afgevaardigden van Gelderland, Holland en Friesland slooten egter twee Verdragen met den Deenschen Gezant, op den negenden van Wynmaand (*w*), te weeten een verdedigend Verbond, en een Verdrag van Uitkoop wegens den Zondschen tol, beide voor den tyd van zesendertig jaaren. By het eerste, beloofde men, elkanderen, des noods, met vierduizend man, of met vier Ryksdaalers ieder ter maand, te zullen bystaan, alles nogtans, zonder te kort te doen aan de Verbonden, wederzyds, met Frankryk, Zweeden en de Hanze-Steden gemaakt (*x*). De Staaten spraken, byzonderlyk, van de Hanze-Steden, om dat zy zig aan deezen verbonden hadden, tot het handhaaven van de vrye Vaart op de Wezer, die, door den tol des Graaven van Oldenburg, belemmerd werdt. Doch de Koning van Deenemarke was vermoedelyke

Verbond van Verdediging, en

(*w*) Resol. Gener. 30 *Sept.* 1649. *by* WICQUEFORT. *Treuv. Tom.* I. *p.* 637. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 330, 331, 332.
(*x*) *Zie het* Tract. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 332.

ke erfgenaam van den Graave van Oldenburg, waarom men hem niet verpligten kon, iet, met duidelyke woorden, te beloóven, dat, in gevolg van tyd, met zyn belang zou konnen ſtryden. 1649

By het Verdrag van Uitkoop, werden alle ſchepen en goederen, die uit de Vereenigde Geweſten door de Zond gevoerd werden, tolvry verklaard, mids de Schippers alleenlyk hunne Zeebrieven en Pond Ceduls toonden. Voorts, mogten de Staaten vyf Oorlogsſchepen door de Zond voeren, zonder den Koning daarvan vooraf te verwittigen; en eene gantſche Vloot, mids zy hem, drie weeken te vooren, kennis gaven, en 't Slot Kroonenburg, met twee ſchooten, en met het ſtryken van het topzeil van de groote maſt, deeden begroeten. Doch, zo men aldaar eene Deenſche Vloot mogt aantreffen, zou de groete, ter wederzyde, ſlegts met twee ſchooten, geſchieden. Van alle andere ſchepen en goederen, die voorheen niet tolvry verklaard waren, verbondt zig de Koning, voortaan, tol te zullen vorderen. Ook zou hy de vuuren, tonnen en bakens, op de kuſten van Jutland, Deenemarke en Schoonen, blyven onderhouden, op zyne koſten. Voor het genot deezer tolvryheid, zouden hem de Staaten, jaarlyks, driehonderdenvyftigduizend guldens Hollandſch, en vooraf, op rekening, zevenhonderdenvyftigduizend guldens doen tellen, waartegen vyftien jaaren agtereen, vyftigduizend guldens jaarlyks, van de Uitkooppenningen, zouden ingehouden worden (y). Ulefeld keerde, onmiddelyk na 't ſluiten der twee

Verdrag van Uitkoop, wegens den Zondſchen tol.

(y) *Zie het Tract. by* Aitzema III. *Deel, bl.* 335.

1649. twee Verdragen, naar Deenemarke (z). De Koning boodt aan, dezelven terſtond te bekragtigen, zendende zelfs, binnen den beſtemden tyd, herwaards *Chriſtiaan Roch*, die de uitwisſeling der bekragtigingen doen zou. De Afgevaardigden van Zeeland beſlooten het Verbond van Verdediging te bekragtigen; doch omtrent het Verdrag van Uitkoop, aarzeldenze, voorwendende, dat 'er, tegen de orde der Regeeringe, ſlegts door drie Geweſten, in afzyn of weerwil van vier anderen, toe bewilligd was. Nogtans, gaven zy te verſtaan, dat zy hierover ſtappen zouden, zo de andere Geweſten goedvinden konden, de Weſtindiſche Maatſchappy te onderſteunen, tegen den Koning van Portugal, tot behoudenis van 't gene de Staat nog bezat in Brazil (a).

Zweeden kant zig tegen de handeling met Deenemarke.

Midlerwyl, hadt Pieter Spiering, Reſident der Koninginne van Zweeden in den Haage, laſt gekreegen, om den handel van Ulefeld te ſtremmen, en, reeds in Herfſtmaand, gezogt het ſluiten der twee Verdragen te voorkomen (b). Men vreesde, naamlyk, aan 't Zweedſche Hof, dat de Zweedſche Onderdaanen, door 't Verdrag van Uitkoop, van ter zyde, onderworpen gemaakt zouden worden aan 't betaalen van den Zondſchen tol. *Laurens Kanterſtein*, Spierings opvolger, dreef ook, in den aanvang des volgenden jaars, dat de Verdragen, met Deenemarke gemaakt, onbeſtaanbaar wa-

(z) Reſol. Gener. 12 *Octob.* 1649. *by* WICQUEF. *Preuves, Tom.* I. *p.* 661.

(a) Reſol. Gener. 20 *Dec.* 1649. 29 *Maart* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 662, 663.

(b) ATIZEMA III. *Deel, bl.* 290.

waren, met de Verdragen, met Zweeden geflooten. *Harald Appelboom*, die, wat laater, herwaards kwam, ſprak dezelfde taal (*b*). De Hanze-Steden van gelyken (*c*). Doch hunne redenen vonden geenen ingang. De Staaten verſtonden, dat, Zweeden, ſedert eenigen tyd, te magtig geworden zynde, het evenwigt in 't Noorden bewaard moeſt worden, door Verdragen, waarby Deenemarke, wat meerder, bevoordeeld werdt. Ook waren de Hanze-Steden, met naame Hamburg, zo gewoon, den Staaten afbreuk te doen in den Koophandel, dat men haare redenen hier weinig gelden liet. De Verdragen werden, ondertuſſchen, niet bekragtigd, hoe zeer 'er Deenemarke op aanhieldt. Zeeland bleef ongenegen, zo lang Holland agterlyk was, in 't ondersteunen van Brazil. Rotterdam zelf aarzelde. Ook het Kwartier van Zutfen. Overyſſel was 'er vierkant tegen; zo dat het werk ſteeken bleef. Ondertuſſchen, voeren onze ſchepen door de Zond, zonder iet te betaalen. Eindelyk, geſchiedde de bekragtiging, in Grasmaand des jaars 1651 (*d*); hoewel 't Verdrag van Uitkoop niet lang ſtand hieldt, gelyk wy, ter zyner plaatſe, verrekenen zullen. 1649.

XL. De Koning van Spanje, zyne betrekking tot deezen Staat, door het ſluiten der Munſterſche Vrede, zo merkelyk veranderd ziende, vondt Filips de IV. zendt eenen Am-

(*b*) Reſol. Gener. 6 *Sept.* 1649. 9 *Jun.* 23 *Sept.* 1650. by WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 664, 666, 667. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 383, 403.

(*c*) Reſol. Gener. 2 *Nov.* 1649. by WICQUEFORT *Preuves*, *Tom.* I. *p.* 673. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 387, 405.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 403, 405, 406, 470, 471, 472, 654, 655.

1649. geraaden, eenen gewoonlyken Ambaſſadeur herwaards te zenden, om zyne belangen in den Haage waar te neemen. Men hadt, in 't eerſt, verſpreid, dat de Graaf van Pegnaranda bekleed zou worden, met deeze waardigheid; doch 't zy, dat het deel, welk Spanje nam in de beroerten van Frankryk, hem derwaards riep; 't zy hy kleinen luſt hadt, om een Gezantſchap te bekleeden, welk, vooreerſt, niet beſtaan zou, dan in klaagen over 't niet naarkomen van het Munſterſche Verdrag; Antoni Brun, die, nevens hem, dit Verdrag geſlooten hadt, kwam, in Zomermaand, in den Haage, bekleed met den titel van gewoonlyken Ambaſſadeur des Konings van Spanje, die, in zynen Geloofsbrief, de Staaten *zeer waarde en groote Vrienden* noemde; ſchoon de Gezant hun, in zyne eerſte aanſpraak, alleenlyk met den naam van *myne Heeren* begroette. Zeeland en Utrecht hadden beweerd, dat men hem, voor als nog, niet behoorde toe te laaten (*e*); doch de andere Geweſten, vooral Holland, verſtonden, dat men 't niet weigeren kon. Men deedt hem dan de eer aan, die men den Ambaſſadeuren van gekroonde Hoofden gewoon was aan te doen (*f*).

Ambaſſadeur aan de Staaten.

Hy drong, in de eerſte onderhandelingen met de Gemagtigden van deezen Staat, zeer op de oprechting der tweeledige Kamer, waartoe hier langzaam beſlooten werdt. Voorts, kwam men met hem overeen, wegens de uitwiſſeling der gevangenen, welken men van elkanderen beko-

Handeling met hem.

(*e*) Reſol. Gener. 5 *Juny* 1649. *by* WICQUEF. *Preuves, Tom.* I. *p.* 589.

(*f*) Reſol. Gener. 26 *Juny* 1649. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 590.

komen hadt, in de Landen van Overmaaze. Maar omtrent het regelen van 't bezit der Geestelyke goederen in deeze Landen, kon men elkanderen niet verstaan. Brun vorderde, dat men de Geestelyken in 't bezit dier goederen liete. Doch de Staaten, die 'er de hand op gelegd hadden, wilden de uitspraak der tweeledige Kamer afwagten (*g*). Brun, ondertusschen een' keer naar Frankryk gedaan hebbende, kwam in Wynmaand wederom in den Haage, en leverde toen den Staaten de Verklaaring des Keizers over, die in het drie-envyftigste Lid der Munsterſche Vrede beloofd was, en van welke wy, te voorén, gewaagd hebben. In Slagtmaand, gaf hy hun, plegtiglyk, kennis van het Huwelyk des Konings van Spanje met *Maria Anna* van Oostenryk, Dogter van Keizer Ferdinand den III. en van Maria, 's Konings Zuster (*b*). Doch 't voornaamste, welk met hem gehandeld werdt, betrof een Verdrag van Zeevaart. Men was, hierover, sedert eenigen tyd, in onderhandeling geweest, met Louis Descortes; doch Brun gaf wat meer toe, dan deeze gedaan hadt. 't Liep nogtans aan, tot op 't einde des volgenden jaars, eer men 't volkomen eens werdt. 't Verdrag werdt, eerst op den zeventienden van Wintermaand des jaars 1650, getekend, en behelsde „, dat de ingezetenen der Vereenigde „ Gewesten, alomme, en zelfs in Frankryk, „ zouden mogen handelen, in alle zulke goe-

1649.

Verdrag van Zeevaart, met Spanje.

„ de-

(*g*) Resol. Gener. 6 *Aug.* 1649. 1, 3 *Febr.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 591, 594, 598. AITZEMA III. *Deel, bl.* 341, 342, 409, 473.

(*h*) Resol. Gener. 16 *Nov.* 1649. *by* WICQUEF. *Preuves, Tom.* I. *p.* 594. AITZEMA III. *Deel, bl.* 345, 375.

1649. „ deren, waarvan de handel vrygeſtaan hadt,
„ voordat de twee Kroonen in oorlog waren,
„ zulke Spaanſche gewaſſen uitgenomen, van
„ welken men zig zou konnen bedienen, te-
„ gen den Koning van Spanje. Naar alle an-
„ dere Landen, met Spanje in oorlog zynde,
„ zouden zy allerlei goederen mogen voeren,
„ Contrebande waaren uitgezonderd, beſtaan-
„ de in allerlei wapentuig, krygsgereedſchap
„ en paarden; doch mondbehoeften bleeven
„ vry. De Schippers zouden, met hunne zee-
„ brieven en paspoorten, bewyzen moeten,
„ in welke havens, en welke waaren zy gelaa-
„ den hadden, in geval zy naar eenige vyand-
„ lyke haven wilden; doch in volle zee, of op
„ eenige reede des Konings van Spanje, zou-
„ den zy niet mogen bezogt worden, ten ware
„ men eenig vermoeden hadt, dat zy Contre-
„ bande goederen voerden. Goederen van in-
„ gezetenen der Vereenigde Geweſten, be-
„ vonden wordende in ſchepen, aan vyanden
„ des Konings van Spanje toebehoorende,
„ zouden, zo wel als de ſchepen, verbeurd ver-
„ klaard worden; doch vyanden goederen,
„ mids geene Contrebanden zynde, gelaaden
„ in ſchepen van ingezetenen der Vereenigde
„ Geweſten, zouden aan geene verbeurdver-
„ klaaring onderworpen zyn. Alle de voordee-
„ len, by dit Verdrag bedongen, zouden, door
„ de wederzydſche onderzaaten, genooten
„ worden (*i*)." Met dit Verdrag, rekende men de duiſterheid van het afgezonderd punt der Mun-

(*i*) *Zie het* Tract. *in 't* Groot-Plakaatb. I. *Deel, kol.* 109. *en by* AITZEMA III. *Deel, bl.* 480.

Munsterſche Vrede genoegzaam opgehelderd. 1649.

De binnenlandſche onluſten in Frankryk waren, in de twee naaſt verloopen' jaaren, ſterk toegenomen. Het Parlement hadt zig verklaard, tegen 't Hof en den Kardinaal Mazarin. De Stad Parys ſloeg, meer dan eens, aan 't muiten; zo dat de Koninginne Moeder genoodzaakt werdt, om, met den Koning, naar elders te wyken. Het Parlement van Rouan volgde, eerlang, het voorbeeld van dat van Parys, welk den Kardinaal reeds voor vyand des Konings verklaard hadt. Doch in de Lente des jaars 1649, verzoende het Hof zig met het Parlement. De haat des Prinſen van Condé tegen den Kardinaal bleef egter duuren; doch de laatſte wiſt het Hof te beweegen, om den Prins in hegtenis te doen neemen. In Louwmaand des jaars 1650, werdt hy vaſtgezet, op 't Kaſteel in 't Boſch van Vincennes (*k*). De Vereenigde Staaten kreegen van dit gewigtig voorval kennis, door den Reſident Braſſet (*l*). Ook verdedigde de Koninginne Moeder, eerlang, dit vangen, in een openbaar Geſchrift. Condé werdt beſchuldigd, dat hy 's Konings hoogheid gezogt hadt te kwetſen, Onder andere byzonderheden, lei men hem te laſt, dat hy zynen broeder, den Prins van Conti, met geweld, zogt te doen verkiezen, tot Medehelper des Biſſchops van Luik (*m*). De gevolgen van zynen handel, in dit opzigt, betroffen ook den Staat der Vereenigde Geweſten: waarom 't niet ondienſtig zyn zal,

XII. Onluſten in Frankryk.

(*k*) WICQUEF. *Livr.* II. *p.* 83-91. *Livr.* III. *p.* 163-169.
(*l*) Reſol. Genet. 31. *Jan.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuves, Tom.* I. *p.* 174.
(*m*) WICQUEF. *Livr.* III. *p.* 169.

1649. zal, hier eenige korte opening van deeze zaak te doen.

Luikſche zaaken. Het Bisdom van Luik was, ſedert veele jaaren, bezeten geweeſt door het Huis van Beieren, welk, naauw verbonden zynde met het Huis van Oostenryk, Frankryk, ſedert het ontſtaan van den Duitſchen oorlog, veel nadeels gedaan hadt. De Kardinaal de Richelieu hadt, hierom, zyn werk gemaakt, om de Wethouderſchap van Luik, door middel van den Abt *de Mouſon*, 's Konings Reſident aldaar, in de Franſche belangen te brengen, of ten minſten over te haalen, tot eene volkomen' onzydigheid. En 't zou hem gelukt zyn, zo de Graaf van Warfuſé, van wiens wankelen aart wy, by gelegenheid van 't verhaal van 's Graaven van den Bergs afval van Spanje, te vooren (*n*), gewaagd hebben, geen middel gevonden hadt, om den Burgemeeſter *Ruelle*, verraaderlyk, te doen vermoorden. Dit gebeurde, in 't jaar 1637 (*o*). Der Franſchen aanhang verloor egter den moed ſlegts voor eenen tyd. Hy wies, eerlang, zo ſterk aan, dat eenige Kanonniken, die de andere zyde hielden, genoodzaakt werden, de Stad te ruimen, en naar Huy te wyken. Onder voorwendſel van deezen te herſtellen, bragt de Biſſchop, in dit jaar 1649, een Leger op de been; met welk, hy 't beleg deedt ſlaan, voor Luik. In deezen ſtaat der dingen, verzogt de Stad den Koning van Frankryk, om eenige troepen tot onderſtand, onder den Prinſe van Conti. Doch Mazarin, 't zy om dat hy den Hui-

(*n*) XI. *Deel*, *bl.* 149, 160.
(*o*) AITZEMA II. *Deel*, *bl.* 505 *enz.*

Huize van Condé zo veel gezags misgunde, 't zy om andere redenen, bragt te wege, dat 'er, op dit verzoek, geen antwoord kwam, naar genoegen. Toen nam de Wethouderſchap van Luik haare toevlugt tot de Staaten der Vereenigde Geweſten. De Prins van Oranje was van gedagten, dat men, terſtond, een aanzienlyk getal knegten en paarden, onder 't geſchut van Luik, moeſt doen legeren. Maar de Staaten vonden raadzaamer, eenig Krygsvolk af te danken, welk, daarna, in dienſt van die van Luik, zou konnen treeden (*p*). Doch eer men 'er eenig nut van hebben kon, was de Stad aan den Biſſchop overgegaan, op den negenentwintigſten van Oogſtmaand deezes jaars. Hy ſtigtte 'er, ſedert, een Kaſteel, waardoor hy de ingezetenen in bedwang hieldt (*q*). 1649.

Terwyl men, in Frankryk, nog belemmerd was met de inwendige beroerten, hadt het Hof eenige opening gedaan tot onderhandeling met Spanje, over eene vrede tuſſchen de twee Kroonen. Hierop, was de bezending van Pegnaranda en Brun gevolgd, van welke wy reeds, in 't voorbygaan, gewaagd hebben. Van wege de Staaten, vertrok, in Zomermaand des jaars 1650 (*r*), naar Frankryk, als gewoonlyke Ambaſſadeur, Willem Boreel, Penſionaris van Amſterdam, in de plaats van den Heere van Ooſterwyk, die, op zyn verzoek, ontſlaagen was (*s*). De Staaten zenden Boreel als gewoonlyken Ambaſſadeur naar Frankryk.

Bo-

(*p*) Reſol. Holl. 28, 31 *Aug.* 1649. *bl.* 228, 231.
(*q*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 381, 382. Wicquef. *Livr.* III. *p.* 170, 171.
(*r*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 416, 472, 476 479.
(*s*) Reſol. Gener. 17 *Maart* 1648. *by* Wicquefort *Preuv. Tom.* I. *p.* 292.

1649. Boreel hadt laſt, om het oog te houden op de handeling tuſſchen de twee Kroonen, en om der Staaten bemiddeling aan te bieden. Sommigen ſpreeken van hem, als van een' zeer bekwaam' Staatsdienaar, die, hierom zelfs, te Amſterdam, daar veele bekwaame luiden in de Regeeringe waren, en daar men, zelden, ſchrandere Penſionariſſen, lang agtereen, plagt aan te houden, te ligter geloosd werdt (*t*). Doch anderen roemen zyne eerlykheid en opregtheid hooger dan zyne ſchranderheid (*u*). Wat 'er van zy; de handel hadt traagen voortgang. Spanje ſcheen de bemiddeling der Staaten wel niet af te wyzen (*v*); doch zogt ook de Vrede niet ernſtelyk, en ſtookte, onder de hand, het vuur der binnenlandſche onluſten in Frankryk. Het Franſche Hof toonde zig, daarentegen, genegen, om de geſchillen tuſſchen de twee Kroonen te verblyven aan de bemiddeling der Staaten; doch gaf den Ambaſſadeur Boreel, daarenboven, te kennen, dat men iet meer, van der Staaten zyde, verwagtte, de voldoening en onderſtand, naamlyk, tot welken de Staaten zig, by de voorige Verdragen, verbonden hadden (*w*). De Staaten, die deezen eiſch wel verwagt hadden, hadden Boreel gelaſt, te antwoorden „ dat zy, by het Verdrag „ van Compiegne van den jaare 1642, alleen„ lyk verbonden waren, om den Koning, bin„ nen negen jaaren na 't ſluiten met Spanje, „ zy-

Zyne handeling aldaar.

(*t*) WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 82.
(*u*) Briev. van den Raadp. DE WITT. *I. Deel, Voorr.*
(*v*) Reſol. Gener. 30 *Aug.* 5, 17, 19 *Sept. by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 608, 619, 606, 607.
(*w*) *Voiez* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 601.

„ zyne uitgeſchooten' penningen te rug te gee- 1649.
„ ven; welke tyd niet verſtreeken was: dat zy,
„ aan hunne verbindtenis, om den Koning met
„ Oorlogsſchepen te ondersteunen, reeds in 't
„ jaar 1625, voldaan hadden, door de uitrus-
„ ting onder Hautain, die den Staat een mil-
„ lioen zevenhonderdenzeſtigduizend guldens
„ gekoſt hadt; welke ſomme met den Intreſt
„ zo veel beliep, als Frankryk van den Staat
„ te eiſchen hadt; vooral, als men 'er hon-
„ derdenveertigduizend guldens byvoegde,
„ die hier aan de Franſche Krygsoverſten be-
„ taald waren, midsgaders den beloop van
„ het Vice-Admiraals ſchip, welk voor Ro-
„ chelle gebleeven was, en van zeventien me-
„ taalen ſtukken, geborgen uit een geſtrand
„ Oorlogsſchip, en naar Calais gevoerd." Het voordraagen en aandringen deezer redenen gaf den Ambaſſadeur eenig werk. Hy moeſt, daarenboven, aanhouden, op vergoeding der ſchade, die 's Konings ſchepen den Koopvaarderen deezer Landen, in de Middellandſche zee, aandeeden; welke ongeregeldheid, door den Koning, of bevolen, of gedoogd werdt, om dat 'er de handel der Staaten op Spanje en Italie door werdt belemmerd. De ſchade, die de Amſterdamſche Koopluiden hierby geleeden hadden, werdt, in 't begin des jaars 1651, op zeven en een halve millioen begroot (x). De Stad verſtondt toen, dat men 'er zig met geweld tegen behoorde te verzetten (y); doch de andere Steden meenden, dat men zig in gee-

(x) Brief van het Koll. ter Admir. te Amſt. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 879.
(y) Reſol. Holl. 23 *Juny* 1651. *bl.* 311.

1649. geenen kryg ſteeken moeſt tegen Frankryk. Men hieldt zig dan te vrede met de vernieuwing van het Verdrag van 't jaar 1646, welk ſlegts voor vier jaaren gemaakt was, tot dat men, wegens een ander en algemeen Verdrag, zou overeengekomen zyn (*z*). Het bemiddelen van een Verdrag tuſſchen de twee Kroonen bleef toen het voornaamſte, dat Boreel te verrigten hadt. De Prins van Oranje hadt geoordeeld, dat men den Spaanſchen Gezant Brun behoorde aan te zeggen, dat de Koning, zyn meeſter, niet vreemd vinden moeſt, dat men zig voor Frankryk verklaarde, volgens de voorgaande Verbonden, indien hy niet goevinden kon, der Staaten bemiddeling te aanvaarden. Maar Holland hadt te wege gebragt, dat de aanbieding tot bemiddeling, aan beide de Mogendheden, in gelyke beleefde bewoordingen, geſchied was (*a*). Nogtans verliepen 'er nog verſcheiden jaaren, eer de Vrede getroffen werdt. Midlerwyl, raakte Frankryk inwendig een weinig in ruſt, nadat Condé en andere voornaame Staatsgevangenen geſlaakt waren, en de Kardinaal Mazarin het Ryk verlaaten hadt; 't welk, in de Lente des jaars 1651, voorviel (*b*).

Doch de inwendige beweegingen van Frankryk betroffen deezen Staat veel minder, dan de binnenlandſche tweeſpalt, die Holland in 't byzonder, omtrent deezen tyd, ontroerde, en de Stad Amſterdam in merkelyke verlegenheid bragt. 't Zal hierom noodig zyn, dat wy, de uit-

(*z*) Reſol. Gener. 10 *Juny* 1651. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 882.

(*a*) WICQUEFORT *Livr.* II. *p.* 178.

(*b*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 228, 230.

uitheemſche zaaken, voor eene geruime wyle, uit onze gedagten ſtellende, den oorſprong, voortgang en uitſlag deezer huiſſelyke onluſten, uitvoeriglyk, ontvouwen. 1649.

XIII. Oorſprong der onluſten, tuſſchen de Staaten van Holland, de Stad Amſterdam en den Prinſe van Oranje.

Men heeft, uit het voorgaande gedeelte deezer Hiſtorie, ligtelyk, konnen beſpeuren, dat 'er, ſedert verſcheiden jaaren, nu en dan, verſchil van begrip geweeſt was, over zaaken van vrede, oorloge en Regeeringe, tuſſchen de meeſte Leden van Holland, en wylen zyne Hoogheid, Fredrik Henrik. Holland, zwaar belaſt met ſchulden (*c*), hadt meermaalen de koſten des Spaanſchen oorlogs zoeken te verminderen, door het verminderen der troepen, die 't Land in dienſt hadt. De Prins hadt, daarentegen, doorgaans, ſterk gedrongen, op het aanhouden of vermeerderen van 's Lands Krygsmagt (*d*). Holland, door 't belang des Koophandels, en door den ſlegten ſtaat van 's Lands geldmiddelen, gepraamd, hadt, meer dan eenig Geweſt, geyverd voor de Vrede. De Prins verſtondt, daarentegen, dat men den oorlog behoorde door te zetten; tot dat hy, eindelyk, afgemat, door de jaaren, en door de ongemakken zyns lighaams, en, mogelyk, gewonnen, door zyne Gemaalinne, tot de Vrede riedt (*e*). Amſterdam, onder de Leden van Holland, verre het meeſt draagende in de gemeene laſten, hadt groot gezag in de Vergadering van dit Geweſt, en de gevoelens, waarin de meeſte Leden met zyne Hoogheid verſchilden, ernſtigſt, gedreeven; gelyk het belang van deeze Stad ook

(*c*) XI. *Deel*, *bl.* 403.
(*d*) XI. *Deel*, *bl.* 235, 378.
(*e*) XI. *Deel*, *bl.* 400, 432.

1649. ook meeſt bevorderd werdt, als het belang van den Koophandel wordt voorgeſtaan, door het ſluiten eener veilige vrede, en als 's Lands uitgaaven, waarvan zy een groot gedeelte opbrengen moeſt, beſnoeid werden, door vermindering der troepen. Sommigen hebben geſchreeven, dat Holland of Amſterdam in 't byzonder, door heimelyke wegen, het winnen van Antwerpen, waarop de Prins zeer gezet was, hadt weeten te beletten (*f*). Doch voor de waarheid van dit ſchryven zou ik geenszins durven inſtaan. Ook waren de andere genoemde verſchillende inzigten genoeg in ſtaat geweeſt, om, by wyle, eenig misnoegen te verwekken, tuſſchen den overleeden Prinſe en de Staaten van Holland, of Amſterdam in 't byzonder. Want ſchoon de Regeering deezer Stad, in den aanvang van 's Prinſen Stadhouderſchap, reden meende te hebben, om zyner Hoogheid, in veele opzigten, aan de hand te gaan (*g*), oordeelde zy zig, hiertoe, minder gehouden, nadat zy gezag en ſterkte genoeg dagt verkreegen te hebben, om, daar het belang van Land en Stad zulks, haars oordeels, vorderde, veilig te mogen verſchillen van den Prinſe. En ſchroomde zy, naderhand, niet, op afdanking en vrede te ſtaan, hoe zeer 'er zyne Hoogheid tegen mogt zyn. In deeze geſteldheid der gemoeden, overleedt Fredrik Henrik. De jonge Willem, zyn Zoon en Opvolger, was 'er niet onkundig van, toen hy aan 't bewind kwam. Hy vondt de meeſte Gewes-

ten,

(*f*) XI. *Deel, bl.* 269, 427, 429.
(*g*) XI. *Deel, bl.* 79.

ten, maar Holland boven al, ſterk geneigd tot vrede. 't Scheen zelfs, en miſſchien gêloofde hy, dat men uitſtelde, hem als Stadhouder van dit Geweſt te beëedigen, tot dat de Vrede zo goed als getekend ware (*h*), op dat hy, eerder beveſtigd zynde in zyne hooge waardigheid, geen middel vinden mogt, om de Vrede te verwylen. Terwyl hy vuuriglyk haakte naar 't openen van den veldtogt, moeſt hy zien, dat hem eene geringe beweeging met eenig Krygsvolk naar den kant van Hulſt kwalyk genomen werdt, door die van Holland (*i*). De Vrede werdt, eindelyk, geſlooten, bekragtigd en afgekondigd: ook in Zeeland, daar hy 't langſt tegenhieldt. En ſchoon hy een byzonder Verdrag gemaakt hadt met den Koning van Spanje; waarby hy eenige voordeelen, voor zig en voor de Prinſeſſe, zyne Moeder, bedongen hadt, verbrak Holland, terſtond, één der punten van dit Verdrag, welk men oordeelde, te kort te doen aan de opperſte magt der Staaten van dit Geweſt (*k*): 't welk het onderling misnoegen deedt aanwaſſen. Hier kwam by, dat Holland, ſedert verſcheiden' jaaren, in de geſchillen tuſſchen Koning Karel den I, Schoonvader des Prinſen van Oranje, en het Parlement, of, zig ſlegts onzydig gedraagen hadt, of zelfs allengskens begon te neigen naar de zyde des Parlements, en thans geene gezindheid altoos toonde, om de belangen van Karel den II. te ondersteunen; 't welk het ongenoegen van zyne Hoogheid, tegen de Staaten van Hol- 1649.

(*h*) XI. *Deel*, *bl.* 443.
(*i*) XI. *Deel*, *bl.* 450.
(*k*) XI. *Deel*, *bl.* 489.

1649. Holland en tegen de voornaamſte Steden, ſterk deedt vermeerderen. 't Was dan minder te verwonderen, dat het, langs verſcheiden' wegen toegenomen, eindelyk, ter gelegenheid van een nieuw geſchil over de afdanking van 't Krygsvolk, tot hevige daadelykheden uitborſt: 't welk wy, vervolgens, omſtandiglyk, verhaalen zullen.

XIV. Raadpleegingen op de verminderingvan 's Lands uitgaaven,

De Staaten van Holland hadden, terſtond na het afkondigen der Munſterſche Vrede, begonnen te raadpleegen, op het punt der *Menage*, of vermindering van 's Lands uitgaaven: 't welk redelyk was, zo, omdat veele van deeze uitgaaven of nu geheel nutteloos, of, ten minſte, niet noodzaakelyk waren, als, om dat de inkomſten van den Staat in 't gemeen, door de Vrede, in eenige opzigten, waren verminderd. De algemeene Ontvanger hadt te kennen gegeven, dat hy, geduurende den oorlog, uit * verbeurdverklaaringen, † brandſchattingen, § vrywaaringen en ‡ vrygeleibrieven, zevenhonderdenveertigduizend guldens plagt te ontvangen, die hy gewoon was te beſteeden aan de Intresten der penningen, opgenomen door de Generaliteit, en nu te kort zou komen: te gelyk, vraagende, waar hy deeze ſomme voortaan vinden zou (*l*). De Raad van Staate, hierop gehoord, verſtondt „ dat Staatſch Brabant, „ niet langer verpligt zynde brandſchattingen „ of vrywaaringen te betaalen aan de Spaan„ ſchen, nu, van wege deezen Staat, zou kon„ nen belaſt worden, met de gewoonlyke Ver„ pon-

en op het belaſten van Staatſch Brabant.

* *Confiscatien.*
† *Contributien.*
§ *Sauvegarden.*
‡ *Paspoorten.*

(*l*) Reſol. Holl. 25 *Juny* 1648. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 391.

„ pondingen op huizen en landeryen, en met
„ Impoſten op de middelen van verteeringe, 1649.
„ mids men onderſcheid maakte, tuſſchen
„ Plaatſen en Plaatſen; Breda, by voorbeeld,
„ niet zo zeer belaſtende, als 's Hertogen-
„ boſch, daar men zo veel betaalde, als in Hol-
„ land; om dat, in 't jaar 1637, beloofd was,
„ dat de eerſtgemelde Stad niet hooger belaſt
„ zou worden, dan zy, van 't jaar 1590 tot
„ het jaar 1625, gedraagen hadt: en de Meie-
„ ry ook weinig belaſtende, als meeſt uit hei-
„ land beſtaande, opdat men de opgezetenen
„ niet vandaar verdryven mogt naar Luiker-
„ land: welke aanmerkingen, dagt men, ge-
„ wigtig genoeg waren, om, hier en in Breda,
„ geene zwaarer laſten te heffen, dan men 'er,
„ geduurende den oorlog, geheeven hadt, tot
„ dat de Vereenigde Geweſten eens zouden
„ zyn, om, volgens het vyfde Lid der Utrecht-
„ ſche Vereeniging, de gemeene laſten, alom-
„ me, te heffen op eenen eenparigen voet (*m*)."

De Staaten van Holland, 't gevoelen des Raads van Staate overwoogen hebbende, oordeelden, daarentegen „ dat men op de gewonnen' Landſchappen zo zwaare laſten
„ leggen moeſt, als in Holland, daar de mid-
„ len van verteeringe meeſt belaſt waren,
„ gedraagen werden." Zy weezen aan „ dat de
„ onvrugtbaarheid van den grond der Meie-
„ rye wel in aanmerking kwam, als men het
„ Land, niet, als men de middelen van ver-
„ teeringe belaſten zou; dat men niet te vree-

Welk geſchiedt, naar 't gevoelen van Holland.

„ zen

(*m*) Advys van den Raad van Staate, *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* 1. *p.* 392.

1649. „ zen hadt, dat de opgezetenen het Land verlaaten zouden, om dat de arbeidsloonen vermeerderden, naar gelang dat de middelen op „ de verteeringe zwaarer belaſt werden; doch „ dat men, veeleer, dugten moeſt, dat de Hollanders naar Brabant verhuizen zouden, als „ men daar beter koop leeven kon, dan hier. „ Dat men deeze zwarigheid niet wegnam, „ als men de Lakens en Stoffen, die, ten platten lande van Brabant, gemaakt werden, „ zwaarer belaſtte; alzo men, daardoor, de opgezetenen buiten 't gebied van deezen Staat „ dryven zou. Dat men Breda zou konnen verpligten, om de laſten te betaalen, die, in de „ andere deelen van Brabant, geheeven werden, mids men deeze Stad, in andere opzigten, by haare Privilegien, bewaarde (*n*)." En deeze redenen woogen zwaarer, dan die der Raads van Staate. Staatſch Brabant moeſt zig vlyen naar den wil zyner tegenwoordige Hooge Overheid, en dezelfde laſten betaalen, die in Holland geheeven worden.

Holland en de algemeene Staaten verminderen de Intreſten hunner ſchulden.

Doch hiermede werdt ſlegts geboet 't gene de Staat in 't gemeen, by de Vrede, verlooren hadt. Men moeſt, daarenboven, 's Lands inkomſten bezuinigen, tot verligting van den bezwaarden ſtaat der gemeene ſchatkiſte. De Staaten van Holland hadden, in 't jaar 1644, den Intreſt hunner ſchulden verminderd, van den penning zeſtien, tot den penning twintig; dat is, van zes en een vierde, tot vyf ten honderd: 't welk de algemeene Staaten, in den jaa-

(*n*) Reſol. Holl. 18 *Maart* 1649. *bl.* 69.

jaare 1649, gelukkiglyk, waren nagevolgd (o). Ter gelegenheid, dat 'er, in Bloeimaand deezes jaars, geene uitheemſche gezanten in den Haage waren, die den titel voerden van *Ambaſſadeur*, beſlooten de algemeene Staaten ook, den Ambaſſadeuren geene vry e wooning meer te bezorgen (p). Ook waren 'er eenige noodelooze Jagten en andere Vaartuigen afgeſchaft (q). 1649.

Maar de zwaarſte laſt van den Staat, het Krygsvolk, bleef nog drukken. Holland alleen was 'er, in den aanvang des jaars 1649, drie millioen zeshonderdzeſtigduizendeenhonderd zeſtien guldens agttien ſtuivers aan ſchuldig (r). De andere Geweſten ook merkelyke ſommen. 't Krygsvolk van den Staat beſtondt, ten tyde van het ſluiten der Vrede, uit agtenzeſtig kornetten paarden, behalve de Lyfwagt van zyne Hoogheid, uit twee Kompagnien beſtaande; en dertig Regementen, beſtaande uit vierhonderdelf Kompagnien voetvolk. Onder deeze Regementen waren 'er vyftien van Landzaaten, vyf Franſchen, vier Engelſchen, drie Schotſchen en drie Hoogduitſchen. De Raad van Staate hadt toen voorgeſlaagen, dat men de Ruitery, veertig man; en het Voetvolk, ten deele vyftig, ten deele dertig man, op elke Kompagnie, zou konnen verminderen, 's Prinſen Lyfwagt op haar getal laatende. Hierdoor, zou men zesentwintighonderd Ruiters, en Vermindering van 't Krygsvolk.

(o) Reſol. Gener. 6 *May* 1649. *by* WICQUEE. *Pieuv. Tom.* I. *p.* 403.

(p) Reſol. Holl. 1 *May* 1649. *bl.* 109. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 363.

(q) Reſol. Holl. 29, 30 *Juny* 1648. *bl.* 165, 168.

(r) Reſol. Holl. 2 *Oct.* 1649. *bl.* 291.

1649. en agttienduizendvyfhonderdzeventig knegten minder te betaalen hebben, en jaarlyks twee millioenen vyfhonderdvierenveertigduizendeenhonderdnegenenzeventig guldens beſpaaren. Doch de Staaten van Holland oordeelden deeze vermindering te klein, en verſtonden, dat men vyftig man van elke Kompagnie voetvolk behoorde af te trekken, de Lyfwagt van den Prinſe van Oranje, van den Stadhouder van Friesland en van den Veldmaarſchalk in haar geheel laatende. Zy ſtelden hunne meening den Prinſe voor, die 'er in bewilligde, na dat hy den Raad van Staate gehoord hadt. Maar de Afgevaardigden der andere Geweſten aarzelden, by gebrek van laſt. Holland, hierop, geenen kans ziende, om den Staat der geldmiddelen langer buiten verwarring te houden, deedt de vermindering, op eigen gezag, den Overſten van 't Krygsvolk, ter betaaling van dit Geweſt ſtaande, aanſchryvende, dat het, na den twintigſten van Hooimaand des jaars 1648, niet dan volgens den voet der vermindering, betaald zou worden. De andere Geweſten verſtoorden zig zeer over het gedrag van Holland, het zelve uitmaakende, voor eene verbreeking van 't Verbond van Vereeniging; doch zy bedaarden, eindelyk, en bewilligden allen in de vermindering, door Holland voorgeſlaagen (s).

Holland dringt op verdere vermin-

De Staaten van dit Geweſt zogten, vervolgens, de wedden van veele hooge en mindere Krygs- en andere Amptenaaren te verminderen;

(s) Reſol. Holl. 24 *Juny*, 3, 4, 8, 10, 28 *July* 1648. *bl.* 157, 197, 200, 203, 209, 220, 263. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 273, 352, 353.

ren; de waardigheid van Generaal der Ruitery te niet te doen, als vervangen wordende, door die van Kapitein-Generaal, en andere veranderingen te maaken. De Prins, Graaf Willem Fredrik en de Raad van Staate kantten zig hiertegen, oordeelende, dat men de dienſten van de hooge en mindere Krygsbevelhebbers, geenszins, op zulk eene wyze, behoorde te vergelden (*t*). De raadpleegingen hierover bleeven, derhalve, ſteeken. Maar de Staaten van Holland, die reeds verklaard hadden, dat zy de voorige vermindering, ſlegts by voorraad, en tot dat de Geweſten, over grooter vermindering, of over eene eigenlyke afdanking zouden overeenkomen, gedaan hadden, vervoegden zig by den Prinſe, in Bloeimaand deezes jaars, hem vertoonende, dat zy den Staat hunner geldmiddelen, onmogelyk, voor verwarring konden hoeden, zo zy geene vyftig Kompagnien uitheemſch voetvolk afdankten, in de plaats van vyftig Kompagnien Landzaaten, die, in den jaare 1628, voor zes maanden aangenomen, en tot nu toe, in dienſt gebleeven waren. De Prins hieldt hun voor, dat zulk eene afdanking niet geſchieden kon, zonder 't Land in gevaar te ſtellen, overmids de nabuuren nog gewapend bleeven, en magtige Legers byeen trokken, omtrent de grenzen (*u*). Zy lieten zig, hierdoor, naar 't ſcheen, gezeggen; doch, in Wynmaand, ſloegenze den algemeenen Staaten en den Prinſe wederom voor „ dat men de Kompagnien *Kui-*

1649. dering of afdanking van 't Krygsvolk.

„ *ras-*

(*t*) Reſol. Holl. 7 *Aug.* 1648. *bl.* 278 *enz.* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 295, 346.

(*u*) Reſol. Holl. 6 *May* 1649. *bl.* 118.

1649. „ *rasfier*, zynde eene ſoort van Benden van
„ Ordonnantie, of zwaar gewapende Ruiters,
„ behoorde te veranderen in *Harquebuſiers*,
„ of ligte paarden; dat men de *Logysgelden*,
„ op den jongſten Staat van oorloge, ten laſte
„ der byzondere Geweſten gebragt, moeſt af-
„ ſchaffen, en den Krygsluiden daarentegen
„ de volle ſoldy, zynde elf guldens agttien
„ ſtuivers ter maand, betaalen; dat men de
„ uitheemſche regementen, die uit drie-en
„ twintig, agttien, zeventien, veertien en tien
„ vendelen beſtonden, allen op tien vendelen
„ bragt, waardoor nog vyfenvyftig vendelen
„ zouden afgedankt worden; dat men vyf-
„ honderdvyfentagtig koppen verminderde
„ op twee entwintig vendelen, die, te voo-
„ ren, niet verminderd geweeſt waren, en
„ dat men, eindelyk, de helft, immers een
„ groot gedeelte der Ruiterye afdankte; die
„ toch weinig dienſt deedt, en veel koſtte (*v*)."

De Prins en de algemeene Staaten ſtellen 'er zig tegen.

Doch de algemeene Staaten en zyne Hoogheid ſtelden zig hier ernſtelyk tegen (*w*). De Gekommitteerde Raaden, nogtans, ſchreeven den Bevelhebberen der vreemde vendelen aan, dat zy nog twintig man van elk vendel hadden af te trekken, waardoor vyfhonderdentagtig man werden uitgewonnen. De Bevelhebbers vielen deswege klagtig aan de algemeene Staaten, die, den Prins, Graaf Willem Fredrik, en den Raad van Staate gehoord hebbende, verſtonden „ dat men den gewoon-
„ lyken Afgevaardigden van Holland ter Ver-
„ ga-

(*v*) Reſol. Holl. 2 *Octob.* 1649. *bl.* 294 *enz.*
(*w*) Reſol. Holl. 6 *Octob.* 1649. *bl.* 303.

„ gaderinge der algemeene Staaten behoorde
„ af te vraagen, om welke reden, zy, tot deeze 1649.
„ vermindering, beſlooten hadden." Deezen beriepen zig op den laſt hunner magtigers. De Raad van Staate oordeelde toen „ dat men „ de Gekommitteerde Raaden vermaanen „ moeſt, om het beſluit der Staaten van Hol„ land niet ter uitvoeringe te brengen, zon„ der toeſtemming der algemeene Staaten." Doch de gewoonlyke Afgevaardigden van Holland gedoogden niet, dat men, hierover, ter algemeene Staatsvergaderinge, raadpleegde, terwyl zy voorzaten. De andere Leden begreepen egter, dat men voortgaan moeſt. Die van Holland begeerden, eindelyk, dat men, tot 's anderendaags, toefde, op dat zy de Gekommitteerde Raaden eerſt nader hooren mogten. Vergeefs. De Afgevaardigden van Holland verlieten toen de Vergadering, om, in een ander vertrek, met de Gekommitteerde Raaden, te raadpleegen. Maar terwyl zy uitwaren, nam de eerſte Afgevaardigde van Gelderland, de voorgaande week voorgezeten hebbende, de Preſidents ſtoel in, vervolgde de raadpleeging, en beſloot, met zes Geweſten, dat men den Staaten van Holland, en, in derzelver afzyn, den Gekommitteerden Raaden aanſchryven zou „ dat zy, op 't ontvangen van dit ſchry„ vens, den laſt, dien zy tot vermindering ge„ geven hadden, herroepen zouden; en zo zy „ dit weigerden, gelyk wel te wagten was, zou „ men den Krygshoofden belaſten, dat zy, zon„ der op de orde van Holland te paſſen, hun„ ne vendels voltallig hadden te houden." De Afgevaardigden van Holland *proteſteerden*, een

en

1649. en andermaal, tegen dit beſluit, en tegen deeze gantſche wyze van handeling (*x*). 't Hielp niet. De Staaten van Holland, in Slagtmaand wederom vergaderd zynde, bleeven aanhouden op de vermindering; doch ſtonden toe, dat zy, gelyk inderdaad gebruikelyk was, door den Raad van Staate, uit den naam der algemeene Staaten, geſchiedde. De Prins van Oranje bewilligde toen in de vermindering op deezen voet (*y*). 't Verſchil zou dus beſlift geweeſt zyn, zo men, te gelyk, geene andere openſtaande geſchillen tuſſchen Holland en de andere Geweſten hadt moeten afdoen, waaraan meer werks vaſt was.

Holland beſluit, negenentwintig vendels onbetaald te laaten.

De Staaten van Holland, negenentwintig vendels uitheemſchen te betaalen hebbende van de vyftig, die zy gaarne afgedankt zagen, hadden den Prinſe voorgehouden, dat zy genoodzaakt zouden zyn, dezelven onbetaald te laaten, zo de andere Geweſten langer weigerden, de afdanking nevens hen te doen. De Prins, die de uitheemſchen gaarne in dienſt hieldt, zogt die van Holland te beweegen, tot eene onderhandeling met de Afgevaardigden der andere Geweſten, hun, midlerwyl, eenen anderen voorſlag van vermindering doende, waarby de Staat nog een millioen driehonderdvyftigduizendzevenhonderd guldens, jaarlyks, uitwinnen zou. Hy voegde 'er by, dat, zo zy in deezen voorſlag bewilligden, hy zig ſterk maakte, om de andere Geweſten ook te doen ſtemmen in de vermindering van vyfhonderdvyfentagtig man,

De Prins doet een anderen voorſlag,

(*x*) Reſol. Gener. 26 *Octob.* 1649. *by* WICQUEF. *Pleuv. Tom.* I. *p.* 427, 432.

(*y*) WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 138.

man, waartoe Holland, afzonderlyk, beſlooten hadt. Men moeſt, beſloot hy, de *Menage* alleen niet zoeken, in de vermindering van Krygsvolk; maar in aanmerking neemen, dat 'er meer dan zeſtig ſterke Plaatſen te bewaaren waren, en dat men zo veel volks niet afdanken kon, zonder een gedeelte van den Staat in een blykbaar gevaar te ſtellen. Maar de Staaten van Holland, overleggende, dat hunne uitgaaven hunne inkomſten nog verre te boven gingen, en dat men, om den Staat hunner geldmiddelen te verbeteren, de vendels niet ſlegts verminderen moeſt, wanneer men de Officiers, die veel koſtten, in dienſt hieldt, maar geheellyk afdanken; weezen 's Prinſen voorſlag en de aangebooden' onderhandeling van de hand, en namen alleenlyk aan, over alles, nader te ſchryven aan de Steden (z). 1649. die Holland niet aanſtaat.

In Louwmaand des jaars 1650, werdt nog, vrugteloos, getragt, om de Staaten van Holland te beweegen, tot eene onderhandeling met de andere Geweſten. Zy vreesden, dat men, hierdoor, de afdanking dagt te verwylen: en, den Prins van Oranje, wederom vergeefs, hebbende voorgehouden, dat zy tot afzonderlyke afdanking zouden moeten komen, zo de andere Geweſten weigerden, met hen overeen te ſtemmen, gaven zy, eindelyk, den Gekommitteerden Raaden laſt, om de beſluiten op de afdanking, te vooren genomen, voor Paaſſchen, ter uitvoeringe te brengen. De algemeene Staaten verzogten den Prinſe, dat hy zorg Holland ſtelt de afzonderlyke afdanking nog eenigen tyd uit. 1650.

(z) Reſol. Holl. 1, 3, 8, 10 *Dec.* 1649. *bl.* 326, 329, 340, 345, 347.

1650. zorg draagen wilde, dat een byzonder Geweſt geen Krygsvolk afdankte, welk, by eede, aan hun verbonden was. Ook ſchreeven zy aan de Gekommitteerde Raaden, in zulke bewoordingen, dat de afdanking, tot op de naaſte Vergadering der Staaten van Holland, werdt uitgeſteld (*a*). In Bloeimaand, deedt zyne Hoogheid een' nieuwen voorſlag van vermindering en afdanking, nader komende aan 't gevoelen van Holland; doch hy begeerde, dat men belooven zou, van geene verdere vermindering te zullen ſpreeken, voor dat de Vrede tuſſchen Frankryk en Spanje getroffen was; en dat zy dan, niet dan met eenpaarige ſtemmen van alle de Geweſten, geſchieden zou. Ook zou men moeten bewilligen, in de jaargelden, die de algemeene Staaten en de Raad van Staate den Officieren der verminderinge hadden toegelegd: voorts, in den Staat van Oorloge, die, tot hiertoe, by Holland, nog niet aangenomen was. Doch deeze voorſlag vondt geenen ingang (*b*). De meeſte Leden neigden tot de voorgenomen' afdanking. De Edelen en eenige Steden ſtemden 'er tegen. Leiden deedt, hierop, een' voorſlag tot bemiddeling, die den Prinſe niet behaagde. Holland kwam toen nog een weinig nader, doch vondt geene toeſtemming by de algemeene Staaten; waarop de meeſte Leden beſlooten, zonder de algemeene Staaten meer laſtig te vallen, de voorige beſluiten in 't werk te ſtellen, en een gedeel-

Nieuwe voorſlag van zyne Hoogheid.

Vindt geen' ingang.

Opening van Leiden behaagt den Prinſe niet.

(*a*) Reſol. Gener. 3 *Jan.* 10 *April* 1650. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 443, 449. Reſol. Holl. 21 *Jan.* 26 *Maart*, 8, 9, 28 *April* 1650. *bl.* 26, 93, 115, 119, 123.

(*b*) Reſol. Holl. 7, 11, 12 *May* 1650. *bl.* 132, 135, 138.

deelte van 't Krygsvolk, ter hunner betaalinge ſtaande, met der daad onbetaald te laaten. De algemeene Staaten lieten hun toen verzoeken, dat zy de afdanking nog eenigen tyd verwylen wilden; doch kreegen geen ander antwoord, dan dat men hun de meening der Vergadering, door de gewoonlyke Afgevaardigden in de hunne, zou laaten weeten. Men deedt hun door deezen, dezelfde aanbieding, die men hun, eenige dagen te vooren, gedaan hadt, en toen deeze wederom afgeweezen werdt, vaardigde men, terſtond, de brieven af, aan de Kapiteinen en Ritmeeſters van 't Voetvolk en de Ruiterye, welke men onbetaald laaten wilde; waarby hun bekend gemaakt werdt, dat men hen bedankte voor hunnen dienſt, en dat zy op geene verdere betaaling te rekenen hadde (c). De Vergadering van Holland ſcheidde, terſtond hierna, ter oorzaake van het Pinkſterfeeſt. 1650.

Holland geeft laſt, om het voorig beſluit op de afdanking uit te voeren.

XV.

Des anderendaags, eerſten Pinkſterdag, verſcheen de Raad van Staate, met den Prinſe van Oranje en Graave Willem Fredrik aan 't hoofd, in de Vergadering der algemeene Staaten, verhaalende „ dat zy, vernomen hebbende, dat de „ Staaten van Holland, voor 't ſcheiden der „ Vergaderinge, veel Krygsvolk hadden af„ gedankt; ingevolge van eenen voorgaanden „ laſt van hunne Hoog-Mogendheden, den „ Kapiteinen hadden aangeſchreeven, dat zy „ den eed, met welken zy aan de algemeene „ Staaten verbonden waren, zouden indagtig „ zyn,

De algemeene Staaten geeven regt ſtrydige bevelen.

(c) Reſol. Holl. 13, 24, 28, 29, 30 *May*, 3, 4 *Juny* 1650. *bl.* 140, 151, 156, 158, 161, 175, 177, 178.

1650. „ zyn, en zig niet, zonder derzelver laſt, laa-
„ ten afdanken." Te gelyk verzogt de Raad,
dat de algemeene Staaten den Bevelhebberen
der ſterke Plaatſen, alwaar dit Krygsvolk be-
zetting hieldt, wilden aanſchryven, dat zy de
uitvoering van den laſt der Staaten van Hol-
beſluiten land zouden hebben te voorkomen; voorts, te
tot eene bedenken geevende, dat men op middelen be-
bezen- hoorde verdagt te zyn, om de ruſt van den
ding aan Staat te bewaaren. De Afgevaardigden der
de Ste- zes Geweſten, neigende meeſt allen tot het ge-
den van voelen van zyne Hoogheid, namen, hierop,
Holland, met meerderheid van ſtemmen, het merkwaar-
dig en gewigtig beſluit van den vyfden van
Zomermaand, welk, door den Griffier Korne-
lis Muſch, opgeſteld werdt, en behelsde „ dat
„ men, overeenkomſtig met den voorſlag des
„ Raads van Staate, aan de Bevelhebbers
en magti- „ ſchryven zou; dat men eene plegtige bezen-
gen zyne „ ding zou doen aan de Steden van Holland,
Hoog- „ om dezelven te doen afſtaan van het beſluit
heid, om „ tot byzondere afdanking, en dat de Prins
op de ge- „ deeze bezending, en de perſoonen, uit wel-
meene „ ke zy beſtaan zou, zou regelen, wordende
ruſt te „ *zyne Hoogheid*, te gelyk, *verzogt en* **gemag-*
voor- „ *tigd, om alle noodige orde te ſtellen, en die voor-*
zien. „ *zieningen te doen, ten einde dat alles in goede ruſ-*
**geau-* „ *te en vrede werde* § *bewaard: en inzonderheid*
thori- „ † *gehandhaafd en vaſtgehouden de Unie, met*
ſeert. „ *den gevolge en aankleeven van dien, en in te-*
§ *gecon-* „ *gendeel geweerd en te gemoet getreden, dat*
ſerveert. „ daartegen *zou mogen worden voorgenomen.*"
†*gemain-* De Afgevaardigden van Gelderland, Holland
teneert. en Utrecht hadden niet bewilligd in dit Be-
De Prins ſluit. Men was, in Gelderland, nogtans, mer-
ke-

kelyk meer op de zyde van zyne Hoogheid, dan kort na 't ſluiten der Munſterſche Vrede. De Wethouderſchap en Burgery van Nieuwmegen hadden toen den Prinſe, in eene plegtige bezending, bedankt voor de moeite, welke de Stadhouders, tot hiertoe, aangewend hadden, om tot hunnent de Wet, jaarlyks, te veranderen, en verklaard, dat zy, voortaan, dit werk zelven op zig neemen, en, volgens de oude Privilegien, uitvoeren zouden. Wy hebben, te vooren (*d*), verhaald, dat men, ten tyde van Prinſe Maurits, diergelyk oogmerk in deeze Stad gehad hadt; doch dat zyne Doorlugtigheid het hadt weeten te ſtuiten. 't Zelfde gelukte ook nu Prinſe Willem. De bezetting van Nieuwmegen eerſt merkelyk hebbende doen verſterken, hadt hy zig, in Louwmaand des jaars 1649, derwaards begeven, de dienende Wethouderſchap bedankt, en eene andere geſteld naar zyn genoegen (*e*). Doch deeze verandering verhinderde niet, dat men, van wege Gelderland, nog niet bewilligen kon, in het gewigtig beſluit van den vyfden van Zomermaand. Die van Holland hadden 'er zig, uitdrukkelyk, tegen verklaard. Zeeland ſtemde 'er voor. Friesland, Overyſſel en Groningen, insgelyks. Doch ſommigen tekenen aan, dat 'er, van ieder der twee eerſtgenoemden deezer drie Geweſten, ſlegts één, van het derde twee Afgevaardigden tegenwoordig waren (*f*). Des anderendaags, verklaarde zyne Hoogheid, dat

1650. veranderd de Wet, te Nieuwmegen.

(*d*) X. *Deel*, *bl.* 196.
(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 294, 295. WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 207.
(*f*) WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 142.

1650. dat hy zig zelv' dagt te ſtellen aan het hoofd der bezendinge naar de Steden. Tot zyn gezelſchap verkoor hy vier Leden uit de algemeene Staatsvergadering, *Aartsbergen*, *Maureignault*, *Renswoude* en *Klant*, en, uit den Raad van Staate, *Asperen*, *Lukasz* en den Theſaurier Generaal *Braſſer*. De Vergadering bedankte den Prins voor zyne zorge, hem verzoekende, dat hy, door alle mogelyke middelen van * overreding, de Leden van Holland wilde doen afzien van de byzondere afdanking. De Afgevaardigden van Holland hadden, in dit alles, niet bewilligd. Naderhand, zeiden zy, dat de bezending aan de Steden eene nieuwigheid was, en niet overeenkwam met de gewoonte der Regeeringe, daar by voegende, dat zy de Staaten van hun Geweſt, terſtond, beſchryven wilden, wanneer men hun dezelfde redenen voordraagen kon, die men van zins was den Steden voor te houden. Maar die van Gelderland verklaarden nu, dat zy, door de tegenwoordigheid en redenen van zyne Hoogheid, bewoogen waren, om het beſluit van den voorgaanden dag, zo als het lag, aan de Staaten van hun Geweſt bekend te maaken (*g*).

* *inductie.*

XVI. De Prins ſtelt zig aan 't hoofd der bezending. Hy komt

De bezending ging dan voort. Zyne Hoogheid en de genoemde Heeren vertrokken, op den agtſten van Zomermaand, uit den Haage, gevolgd van een groot getal van Krygsoverſten (*h*); hunnen weg eerſt neemende naar Dordrecht. De Regeering deezer Stad was, na de

(*g*) Reſol. Gener. 5, 6, 7 *Juny* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 467, 471, 473.

(*h*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 428. Herſt. Leeuw. *bl.* 15 *van den druk in* Folio.

de Vrede, ſterk geneigd geweeſt tot *Menage*. Sommigen hadden, te vooren, reeds verandering aldaar in de wet gezogt te maaken; waarſchynlyk, met oogmerk, om de eerſt ſtemmende Stad van Holland te brengen tot eensgezindheid met de algemeene Staaten en met zyne Hoogheid. Doch wy hebben, elders (*i*), gezien, dat zulks mislukt was. De Prins zelf hadt, in 't voorleeden jaar, de goede luiden van agten, zynde agt perſoonen, aan welken en den Oud-Raad de verkiezing van Burgemeeſteren ſtaat, tegen den zin der Regeeringe, en zonder het Hof van Holland te kennen, naar zyn genoegen, veranderd (*k*). Doch de Stad bleef, desonaangezien, zeer geneigd tot de afdanking, tegen 't gevoelen des Prinſen. Men verleende 'er nu zyner Hoogheid en 't verder gezelſchap gehoor, op den negenden van Zomermaand, in den vollen Oud-Raad. Een der Burgemeeſteren hadt, nogtans, vooraf, verklaard, dat men dit gehoor alleenlyk toeſtondt, uit agting voor zyne Hoogheid, zonder eenige krenking van de opperſte magt der Staaten van Holland, en van de vryheid van ſtemminge in derzelver Vergaderinge. Het ſchriftelyk voorſtel der bezendinge werdt de Vergaderinge voorgelezen door *Alexander van den Kapelle, Heer van Aartsbergen*, en behelsde „ dat de Staaten van Holland den Staat in groote verwarringe gebragt hadden, door, uit eigen hoofde, eenige Kompagnien Ruitery en Voetvolk af te danken, onaangezien de an-

1650. te Dordrecht.

Voorſtel in den Oud-Raad aldaar.

„ de-

(*i*) XI. *Deel*, *bl.* 443.
(*k*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 391. WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 298.

1650. „ dere Geweſten zig, tegen zulk een bedryf,
„ als ſtrydende met de Unie, ernſtelyk, hadden
„ aangekant. Dat de Afgevaardigden der Stad
„ Dordrecht in deeze byzondere afdanking
„ hadden bewilligd, ſchoon zy regt ſtrydigen
„ laſt van de Wethouderſchap hadden ontvan-
„ gen. Dat deeze onderneeming van eene en-
„ kele Provincie den Prinſe en den Raad van
„ Staate te bekommerder gemaakt hadt, om
„ dat 'er de verbreeking der Unie, 't bederf
„ van den Staat en van de Ingezetenen, en
„ by gevolge de ondergang van den Hervorm-
„ den Godsdienſt uit te dugten was. Dat men,
„ hierom, tot deeze bezending beſlooten hadt,
„ aan welker hoofd de Prins zig wel hadt wil-
„ len ſtellen, om met zo veel te meer nadruk
„ en vrugt voor te draagen, wat de voorou-
„ ders, ter liefde van de belydenis der waare
„ Leere, hadden willen ondergaan. Dat Wil-
„ lem, Prins van Oranje, uit medelyden met
„ 's volks elende, de Geweſten in de wapenen
„ geholpen, en als tot één lighaam vereenigd
„ hadt. Dat deeze vereeniging den Staat ont-
„ zaglyk hadt gemaakt voor zyne vyanden,
„ en geëerd by al de weereld; maar dat de eer-
„ ſte jaaren van de Vrede dien nu met eene
„ verandering dreigden, die de ruſt zou ſtoo-
„ ren, zo men gedoogde, dat de Geweſten
„ den band braken, die hen vereenigd hielde.
„ Dat de Raad van Staate, om zulks te voor-
„ komen, eenen ſtaat van 't Krygsvolk, welk
„ in de bezettingen vereiſcht werdt, aan de
„ Geweſten gezonden hadt; doch dat Hol-
„ land dien niet hadt willen aanneemen, wei-
„ gerende zelfs in onderhandeling te komen,

„ met

„ met de andere Geweſten. Dat hierop eene 1650.
„ byzondere afdanking van een groot deel
„ Krygsvolk gevolgd was, onaangezien zulks,
„ door eenige voornaame Leden van de Ver-
„ gadering van Holland zelve, was tegenge-
„ ſtemd. Dat de Prins en de Raad van Staate
„ hierop te raade geworden waren, om zulk
„ een ongewoon gedrag, door ongewoone
„ middelen, tegen te gaan; onder welken, men
„ geen bekwaamer hadt konnen uitvinden,
„ dan het doen eener bezendinge aan de Ste-
„ den. Dat men niet twyfelde aan den bezwaar-
„ den ſtaat der geldmiddelen van Holland;
„ doch dat de andere Geweſten in 't zelfde
„ geval waren. Dat een kryg van omtrent
„ eene eeuw het Land in dezen ſtaat gebragt;
„ doch den Landzaaten te gelyk de dierbaare
„ vryheid verſchaft hadt, welke zy nu genoo-
„ ten. Dat men Holland verligten moeſt; doch
„ dat de Bondgenooten hiertoe, eenpaariglyk,
„ behoorden te bewilligen. Ten beſluite, werdt
„ de Wethouderſchap van Dordrecht verzogt,
„ agt te willen ſlaan op dit alles, onſcheidbaar
„ verbonden te willen blyven aan de Unie, en
„ te willen herſtellen, 't gene ſtrydig met de
„ Unie gedaan was (*l*)." Op dit Vertoog kwam Ant-
geen ander antwoord, dan dat men 'er over woord
raadpleegen zou, en 't gevoelen van de Stad van den
inbrengen, ter Vergaderinge der Staaten van Oud-
Holland, die, midlerwyl, beſchreeven waren. Raad.
Doch de bezending, zig met dit algemeen ant-
woord

(*l*) *Zie* deeze Propoſ. welke ook afzonderlyk gedrukt werdt, by AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 429. Herſt. Leeuw, *bl.* 15. WICQUEFORT *Prouv. Tom.* I. *p.* 480.

1650. woord niet konnende laaten genoegen, begeerde, des anderendaags, voor de tweede reize, gehoor. Aartsbergen verklaarde toen, in eene aanſpraak, die den Oud-Raad *ſcherp*, *bitter* en *onverdraaglyk* voorkwam „ dat zy niet „ uit de Stad zouden gaan, voordat men hun, „ met duidelyke woorden, ſchriftelyk, verklaard hadt, of men zig dagt te houden aan „ de Unie, van welke men zig afgeſcheiden „ hadt, of niet; en voor dat de Heeren van „ Dordrecht eene vaardige en wezenlyke herſtelling hadden gedaan, over 't krenken der „ Unie, waaraan zy, zo wel als veele andere „ Steden van Holland, zig hadden ſchuldig „ gemaakt, en waarover zy ſtrafbaar waren „ geworden, aan lyf en goed." Hierby voegde hy nog „ dat hy eene andere taal voeren, „ en andere openingen doen zou, zo zy, op „ ſtaande voet, geene voldoening gaven."

Scherpe aanſpraak van Aartsbergen.

Doch deeze vinnige aanſpraak deedt geene vrugt altoos. De Regeering van Dordrecht antwoordde „ dat zy zig zeer gebelgd hieldt, „ over de ſcherpe en dreigende woorden, met „ welken Aartsbergen haar bejegend hadt: „ dat zy zig, deswege, in alle gelegenheden, „ gevoelig zou toonen, en dat, voor zo ver, „ hy ook tegen de opperſte magt en vryheid „ van de Provincie, en tegen de goede meening der Steden, waaruit zy beſtaat, hadt „ geſproken, zy, daarvan, ter naaſter Dagvaart, verſlag zou doen, en herſtelling vorderen." De Prins zogt den Oud-raad te beweegen, om in nadere onderhandeling te komen; maar men beſloot, met eenpaarige ſtem-

Die geene vrugt doet.

men,

men, de afgezondenen niet verder te hooren (*m*). 1650.

XVII. De bezending komt te Gorinchem. te Schoonhoven. te Gouda.

Van Dordrecht toog de bezending naar Gorinchem en Schoonhoven, daar men een besluit nam, overeenkomstig met den voorslag, die in 't wezen dezelfde was, als die, welken, men, te Dordrecht, gedaan hadt. Van Schoonhoven kwam de bezending te Gouda, daar men eerst beslooten hadt haar gehoor te weigeren; doch zyne Hoogheid, sommige Leden der Vroedschap by zig ontbooden hebbende, bragt verandering te wege in dit besluit. Evenwel gaf men hier, gelyk te Dordrecht, slegts mondeling en algemeen antwoord. De Wethouderschap van Amsterdam hadt, midlerwyl, twee Burgemeesters, *Antoni Oetgens van Waveren* en *Pieter Hasselaar*, afgezonden aan den Prinse, die hem, te Gorinchem (*n*), en niet, gelyk sommigen schryven, te Gouda aantroffen, en verzogten „ dat hy de moeite spaaren „ wilde van naar hunne Stad te komen, alzo „ men hem, met zyn gezelschap, als Afgevaardigden der algemeene Staaten, aldaar, „ niet zou konnen ontvangen, en ondertusschen, ongaarne, iet doen zou, welk mogt „ schynen te stryden, met de agting, welke „ men zyner Hoogheid verschuldigd was." Maar de Prins liet niet na, zyne reis te vervorderen. In den Briele en te Rotterdam, verleende men der bezendinge gehoor; doch gaf, insgelyks, algemeen antwoord, zig gedraagende,

Amsterdam verzoekt, dat de bezending aldaar niet kome.

Zy trekt naar Briele en Rotterdam.

(*m*) Notulen, te Dordrecht gehouden, *by* WICQUEF. *Pieces Tom.* I. *p.* 475.

(*n*) Propos. van zyne Hoogh. en Br. van Amst. *by* AITZEMA Hersst. Leeuw. *bl.* 23, 30. *en* III. *Deel*, *bl.* 434, 441.

1650. de, tot het gene men, op de Dagvaart, ſtonde in te brengen. Te Schiedam, werdt alleenlyk het zelfde geantwoord, zonder dat ik vinde, dat de bezending, aldaar, gehoord werdt, in de Vroedſchap. Te Delft, begeerde men den Prins wel, als Stadhouder, te hooren in de Vroedſchap; maar geenszins de andere Heeren; welken zelfs onthaal en huisveſting ontzeid werdt: voorts gaf men 'er ook algemeen antwoord. De bezending, van hier, naar den Haage gekeerd, begaf zig, kort hierop, naar Alkmaar, en naar de andere Steden van 't Noorderkwartier; in de meeſten van welken zy, met veele ſtaatſie, ontvangen werdt: doch ſlegts algemeen antwoord kreeg. Te Hoorn, ſcheen egter het onthaal niet te breed geweeſt te zyn (o). Te Medenblik, kwam zyne Hoogheid niet, hebbende de Wethouderſchap hem haar antwoord, welk ook algemeen was, en zig gedroeg aan 't gene men, in den Haage, inbrengen zou, te gemoet gezonden; hem, voorts, biddende, dat hy, ter oorzaake der ſlegte wegen en van de kleinheid der Stad, zig de moeite niet geeven wilde, van derwaards te komen. De Vroedſchap van Amſterdam, de bezending ziende naderen naar haare Stad, beſloot, andermaal, den Oud-Burgemeeſter *Jan Korneliszoon Geelvink*, en den Preſident Schepen *Henrik Dirkszoon Spiegel*, verzeld van eenen Sekretaris, den Prinſe te gemoet zenden. Zy troffen hem aan te Edam, en boodſchapten hem, dat hy, als Stadhouder van Holland, in Amſterdam begeerende te komen, met alle eere, ont-

Komt te Schiedam. te Delft.

In de Steden van 't Noorderkwartier.

Te Medenblik komt zyne Hoogheid niet.

Tweede verzoek van Amſterdam,

(o) WICQUEF. *Livr.* III. *p.* 145.

ontvangen zou worden. Doch zyne Hoogheid antwoordde, dat hy 'er komen zou, met zyn gezelſchap, en in alle die hoedanigheden, met welken hy zig bekleed vondt. Ook kwam hy 'er, terſtond hierna, verzoekende, nevens de andere Heeren, als Afgevaardigden der algemeene Staaten, in den vollen Raad, gehoord te worden. Doch Burgemeeſteren weigerden, den Raad te beroepen. De Prins begeerde toen gehoor, als Stadhouder; doch alzo hy tevens verklaarde, dat hy zyne hoedanigheid van Afgevaardigde der algemeene Staaten niet dagt af te leggen, en voorhadt, over den inhoud van zynen laſt, te handelen, werdt zyn verzoek afgeſlaagen. Te Haarlem, verleende men der bezendinge ook geen gehoor, in de Vroedſchap. Maar te Leiden, verwierf zy gehoor en antwoord, naar genoegen (*p*). In 't verſlag deezer bezendinge, welk, den zevenentwintigſten van Zomermaand, door Aartsbergen, ter algemeene Staatsvergaderinge, geſchiedde, werdt gezeid „ dat ſommige Steden ver„ klaard hadden, te willen blyven by de Unie; „ dat anderen hiervan naauwlyks, anderen ge„ heel niet gewaagd hadden; en dat men, te „ Haarlem, te Delft, te Amſterdam, en te Me„ denblik, der bezendinge gehoor geweigerd „ hadt (*q*)." Maar drie dagen hierna, verſcheen zyne Hoogheid, in perſoon, in de Vergadering van Holland, daar hy een ſchriftelyk voorſtel deedt, welk men, naderhand, verſtondt, door den Griffier Muſch, ingeſteld te zyn.

1650.

alwaar der bezending gehoor geweigerd wordt.

't Zelfde geſchiedt te Haarlem.

Te Leiden krygt zy gehoor. Verſlag der bezendinge.

De Prins klaagt, ter Vergaderinge van Holland, over Amſterdam.

(*p*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 432. Herſt. Leeuw. *bl.* 20.
(*q*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 433. Herſt. Leeuw. *bl.* 21.

1650. zyn. Het behelsde eene scherpe klagte, over 't gedrag der Amsterdamsche Regeeringe, „ die den Prinse, een en andermaal, hadt doen „ aanzeggen, dat men hem, in haare Stad, „ niet zou konnen ontvangen; en na dat zyne „ Hoogheid daar egter gekomen was, hem, „ zelfs in de hoedanigheid van Stadhouder der „ Provincie, gehoor geweigerd hadt; al 't welk „ hy hieldt te stryden met de agting, welke „ men hem verschuldigd was, en zelfs met den „ Staat en Hoogheid deezer Provincie: waar- „ om hy begeerde, dat de Vergadering de „ Stad Amsterdam bewilligde en hieldt, tot „ het geeven van behoorlyke herstelling en „ voldoening (r)."

XVIII. De Stad verdedigt zig.

Dit voorstel werdt, terstond, gedrukt, en onder 't volk verspreid; zeer tegen den zin der Stad Amsterdam, die, wat laater, den Staaten van Holland, schriftelyk, vertoonde, „ hoe wee 't haar deedt, dat men hadt konnen „ goedvinden, het volk kennis te geeven van „ zaaken, die best bedekt gebleeven waren; „ en dat men haar alleen, openlyk, beschul- „ digd hadt, daar de Prins, ter algemeene „ Staatsvergaderinge, hadt verklaard, over „ verscheiden' Steden, zo wel als over Am- „ sterdam, te onvrede te zyn. Dat deeze han- „ del haar noodzaakte te zeggen, dat zyne „ Hoogheid, het oor leenende aan eenige kwa- „ lykgezinden, last genomen hadt van de al- „ gemeene Staaten, om, in de Steden van Hol- „ land, te doen vernietigen besluiten, die, „ door

(r) Propos. by AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 434. Herst. Leeuw. *bl.* 22. *Zie ook* Resol. Holl. 30 *Juny* 1650. *bl.* 187.

„ door de Staaten der Provincie, genomen wa- 1650.
„ ren, tot verligting van derzelver geldmid-
„ delen. Dat hy uit den Haage vertrokken
„ was, tegen de vertoogen der Afgevaardig-
„ den van Holland, die aangebooden hadden,
„ de Staaten, ten eerſten, te doen beſchryven.
„ Dat hy, daarna, in haare Stad was gekomen,
„ verzeld van veele Afgevaardigden uit de
„ algemeene Staaten en uit den Raad van Staa-
„ te, met oogmerk, om zig te ſtellen tegen de
„ uitvoering der gemelde beſluiten van de
„ Staaten, Souverainen van 't Geweſt. Dat
„ men zyne komſt, vergeefs, gezogt hebben-
„ de te voorkomen, met eenpaarige ſtem-
„ men, raadzaam gevonden hadt, hem ge-
„ hoor te weigeren, ten ware hy zulks, als
„ Stadhouder der Provincie, begeeren mogt.
„ Doch dat, hy te gelyk als Afgevaardigde
„ der algemeene Staaten willende erkend zyn,
„ men beſlooten hadt, hem, in deeze hoeda-
„ nigheid, geen gehoor te geeven. Dat dee-
„ ze weigering niet ſtreedt met de agting,
„ welke zy den Prinſe ſchuldig was, konnen-
„ de zy hem, zonder verlof der Staaten van
„ Holland, niet erkennen in de hoedanigheid
„ van Afgevaardigde der algemeene Staaten,
„ alzo zy, in den Laſtbrief van zyne Hoog-
„ heid, niet gevonden hadt, dat hem magt
„ gegeven was, om, wanneer 't hem behaag-
„ de, te verſchynen in de Vroedſchappen der
„ Steden, die, nevens de Edelen, de Souve-
„ rainiteit der Provincie uitmaakten. Voorts,
„ hieldt men zig ook verzekerd, dat de Staa-
„ ten van Holland niet zouden goedvinden,
„ dat de Stadhouder, die, uit hunnen naam, 't
„ Ge-

1650. „ Geweſt beſtierde, de vryheid nam, om van
„ Stad tot Stad te reizen, en de Vroedſchap-
„ pen, door bedreigingen, gelyk Aartsbergen,
„ te Dordrecht, gedaan hadt, af te ſchrikken
„ van het uitvoeren van beſluiten, ſtaatswyze
„ genomen. Dat, in allen geval, zulk eene be-
„ zending zou moeten geſchieden aan Burge-
„ meeſteren, die dan konden oordeelen, of 'er
„ de Raad op behoorde vergaderd te worden,
„ gelyk zy, in 't jaar 1639, gedaan hadden;
„ wanneer hun gedrag, door de Staaten van
„ Holland, was goedgekeurd (*s*)."

Holland verbiedt het ontvangen van bezendingen der algemeene Staaten aan de Steden.

De verdediging van Amſterdam gaf den Staaten genoegen: 't welk wel te verwagten was, alzo zy zo dra niet byeengekomen waren, of zy namen een beſluit, met meerderheid van ſtemmen, waarby de gantſche handel der algemeene Staaten in deeze gelegenheid veroordeeld werdt, en te gelyk verbooden, in het toekomende, diergelyke bezendingen te ontvangen, in de Steden (*t*).

Het voorſtel, in de Vroedſchappen gedaan, wordt wederlegd.

Midlerwyl, was het voorſtel, welk Aartsbergen te Dordrecht gedaan hadt, ook, in druk, uitgegeven. Doch 't werdt, binnen weinige dagen, door die van Holland, insgelyks in openbaaren druk, wederlegd: in welke wederlegging, onder anderen werdt aangemerkt, dat men 't gevaar, welk de Godsdienſt loopen zou, zo 't gevoelen van Holland doorging, gantſch kwalyk te pas bragt in het voorſtel; alzo de *Menage* en afdanking van 't Krygsvolk niet gemeens hadden, met het leezen der Heilige Schrift

(*s*) *Zie* het Antw. van Amſt. *by* ALTZEMA III. *Deel*, *bl.* 440. Merſt. Leeuw *bl.* 29.
(*t*) Reſol. Holl. 2 *Juny* 1650. *bl.* 189.

Schrift (*u*). Doch sommige Predikanten voeren, omtrent deezen tyd, ook zeer uit, tegen het gedrag der Staaten van Holland. *Jakobus Stermont*, in den Haage, geklaagd hebbende op den Predikstoel, over zulken, die het *bloedige zweet* en den *manhaftigen arbeid*, *met ondankbaarheid*, *wilden betaalen*, werdt, op bevel der Staaten, scherp bestraft, door den Raadpensionaris Kats (*v*). Hy ging egter voort met hekelen der Staaten, die, daarna, middel vonden, om hem beschеidenheid te leeren (*w*). 1650.

XIX. De algemeene Staaten handelen met die van Holland, over 't aanneemen van den Staat van oorloge.

De algemeene Staaten hadden die van Holland, zo dra dezelven byeengekomen waren, verzogt, om, nevens de andere Gewesten, te bewilligen in het onderhoud van 't volk van oorloge, volgens de voorslagen van zyne Hoogheid en van den Raad van Staate. Doch die van Holland konden, hiertoe, niet verstaan. Zy deeden egter eenen nieuwen voorslag, op den twaalfden van Hooimaand, zeer na komende aan dien van zyne Hoogheid. Doch de Prins vondt 'er geen behaagen in. Ook nam hy kwalyk, dat de Staaten van Holland van de bezending gesproken hadden in bewoordingen, waardoor hy zig beledigd hieldt. Sedert, deedt hy zelf eenen voorslag, die verder afweek van 't gevoelen van Holland, dan de voorslag, voor deezen, door hem ingebragt. Men kwam egter, van Hollands zyde, zo zeer by, dat het verschil bygelegd scheen, toen het Lid der Edelen van Holland verklaarde, te verstaan, dat men

(*u*) *Zie* AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 17.
(*v*) Resol. Holl. 29, 30 *May* 1650. *bl.* 160.
(*w*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 428. WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 148.

1650. men zig aan den laatſten vootſlag des Raads van Staate, waarin alle de andere Gewesten bewilligd hadden, behoorde te houden. De Steden deeden veel moeite, om de Edelen af te brengen van deeze gedagten. Doch alles was vergeefs. Men ſloeg verſcheiden' andere middelen voor, om de algemeene Staaten te doen veranderen; doch met gelyken vrugteloozen uitſlag (x). 't Verſchil tuſſchen de Staaten van Holland en zyne Hoogheid, over 't ſtuk der afdankinge, was egter, tegenwoordig, van klein belang. Holland begeerde, dat men twintig kornetten paarden afdankte, en de vendels voetvolk, die zeventig koppen ſterk waren, op zeſtig; die zeſtig, op vyftig, verminderde. De Prins en de Raad van Staate wilden maar zeſtien kornetten paarden afgedankt hebben, en dat men, van tweehonderd en een vendels, vyf man op ieder vendel aftrok; zo dat de Prins drieduizend Ruiters, en zesentwintigduizenddriehonderdenvyftien knegten; en Holland ſlegts zevenentwintighonderd Ruiters, en een weinig minder dan zesentwintigduizend knegten in dienſt wilde houden. De Prins begeerde, dat men een jaargeld van twaalfhonderd guldens gave aan de Kapiteinen der verminderde Kompagnien Ruiterye, en van duizend aan die van 't Voetvolk, mids zy zig verbonden, om den Staat, des noods, te dienen. Maar Holland wilde maar duizend guldens aan de eerſten, en zevenhonderd aan de laatſten geeven, zonder hen te verpligten, om

Staat van 't geſchil tuſſchen Holland en zyne Hoogheid.

(x) Reſol. Gener. 29 *Juny* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 515. Reſol. Holl. 29 *Juny*, 5, 12, 15 *July* 1650. *bl.* 185, 194, 197, 205, 209, 212.

om zig dienstwaardig te houden; oordeelende 1650.
zien, hier, dat men hunnen dienst, in tyd van vrede, niet noodig hadt. De Prins verstondt, dat men de helft der Logysgelden bleeve betaalen; dat de wedden der Bevelhebberen van 's Hertogenbosch, Maastricht, Breda en Sluis, op tweehonderdenvyftig guldens; die der Bevelhebberen van Wezel, Bergen op Zoom en Hulst, op tweehonderd, en die des Bevelhebbers van Willemstad, waaronder ook Klundert behoorde, op vyftig guldens, ter maand, geregeld werden: dat de tegenwoordige Kolonels tweehonderd, en hunne opvolgers honderdvyftig guldens ter maand zouden trekken; en dat men het getal der Kolonellen en Majoors der Ruiterye liete uitsterven tot op zes, en die van 't Voetvolk op twee-envyftig. De Staaten van Holland begeerden, daarentegen, dat men geheel geene Logysgelden betaalde, en dat al het overige geregeld werdt, op den voet, door den Prinse zelven, voorgeslaagen, in Wintermaand des jaars 1648 (y). Men ziet, hieruit, hoe klein een verschil de Gewesten onderling, en Holland en zyne Hoogheid, tegenwoordig, verdeelde; doch de gemoeden waren, door 't lang en hevig twisten, en vooral na de bezending, verbitterd tegen elkanderen. Ook was 'er, onlangs, het voorgevallen, welk de hevigheid nog verder hadt doen toeneemen.

XX. De Admiraal Witte van Korne-

De Admiraal Witte Korneliszoon de Witte, de Westindische Maatschappy, op de kust van Brazil, gedient hebbende, was, zonder verlof

(y) WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 151.

1650. van den Raad van Regeeringe aldaar, herwaards gekomen. Terſtond na zyne aankomſt, hadt hy zig vervoegd by den Prinſe, als Admiraal-Generaal, om verſlag zyner verrigtinge te doen. Maar zyne Hoogheid, by raade van eenigen uit de algemeene Staaten, deedt hem, kort hierop, in zyne herberge, in den Haage, vaſthouden, en daarna op de Gevangenpoort brengen. Ten zelfden tyde, hadt de Admiraliteit te Amſterdam, op laſt der algemeene Staaten, eenige Kapiteinen van het Esquader van de Witte doen vatten; over welken, zo wel als over de Witte, Regters geſteld werden, door hunne Hoog-Mogendheden, uit alle de Admiraliteits Kollegien. De Staaten van Holland hielden dit alles voor eene blykbaare krenking van hun grondgebied, en eene inbreuk op hunne opperſte magt in Holland. Zy ſpraken 'er den Prinſe over (z); doch kreegen geene voldoening. De Wethouderſchap van Amſterdam ging verder. De Admiraliteit hebbende doen vermaanen tot het ſlaaken der gevangenen, en weigerend antwoord bekomen hebbende, deedt zy de hegtenis opbreeken, en de Kapiteinen op vrye voeten ſtellen. De algemeene Staaten, hierover, ten hoogſte gebelgd, vertoonden den Staaten van Holland, ſchriftelyk, dat zy, in 't vatten van de Witte en de Kapiteinen, niets gedaan hadden dan 't gene zy, ſedert vyftig jaaren, waren gewoon geweeſt te doen, in diergelyke gelegenheden. Doch die van Holland antwoordden „ dat de algemeene Staaten, geen Regts-
„ gebied hebbende binnen de byzondere Ge-
„ wes-

liszoon de Witte wordt in hegtenis genomen.

Ook eenige Kapiteinen.

Wat hier over te doen viel.

(z) Reſol. Holl. 21, 23 *May* 1650. *bl.* 146, 148.

„ weſten, niemant aldaar mogten aantaſten, 1650.
„ zonder verlof van de Staaten van elk Ge-
„ weſt, of van den Regter, die hunnen per-
„ ſoon verbeeldde. Dat de ingezetenen, vol-
„ gens de Privilegien, ook niet geoordeeld
„ mogten worden dan voor hunnen natuurly-
„ ken en bevoegden Regter. Dat de algemee-
„ ne Staaten geen regtsgebied hadden dan
„ over luiden van oorloge, en zulks alleen by
„ voorkominge, en over zaaken, derzelver be-
„ roep aangaande. Dat Brazil reeds geheel
„ gewonnen was door de Portugeezen, waar-
„ om de algemeene Staaten ook geen regts-
„ gebied hadden, op de plaatſe, daar de mis-
„ daad in geſchil zou begaan zyn. Dat de by-
„ zondere Staaten zelven hunnen onderzaaten
„ geene byzonderlyk aangeſtelde Regters
„ mogten geeven, maarze voor den gewoon-
„ lyken Regter te regt moeſten ſtellen. Zo
„ men 't, ſomtyds, van wege de algemeene
„ Staaten, gedaan hadt, was het, met toe-
„ ſtemminge der Staaten van 't Geweſt, of
„ van derzelver Afgevaardigden, geſchiedt.
„ Dat deeze laatſten hierin bewilligd hadden,
„ of met, of zonder laſt van hunne magtigers.
„ Zo 't laatſte, dan hadden zy 't belang hunner
„ Provincie verraaden: en zo de Staaten zel-
„ ven hiertoe laſt gegeven hadden, kon zulks
„ niet, dan uit ſlofheid, of uit onkunde, of
„ uit byzondere inzigten, geſchied zyn: in al-
„ len geval, hadden zy niets konnen doen,
„ waardoor de hoogſte magt der Provincie ver-
„ kort werdt (*a*)." Men liet het niet by dit ant-
woord;

(*a*) Reſol. Holl. 27 *May* 1650. *bl.* 155.

1650. woord; maar verzogt den Prins, de Witte naar Rotterdam te doen voeren, en voor zynen bevoegden Regter, de Admiraliteit op de Maaze, te doen oordeelen. En als zyne Hoogheid aarzelde, besloot men den gevangen', door den Prokureur-Generaal zelven, van de Voorpoorte te doen haalen: 't welk de Prins egter voorzigtelyk voorkwam, zelf bevel geevende, om de Witte wederom in zyne voorige herberge te brengen (*b*). Sedert heeft men Regters over hem benoemd, en Sylla tot Fiskaal (*c*). Doch met dit alles werdt zo lang gedraald, dat de dood van zyne Hoogheid tusschen beide kwam: waarna hy op vrye voeten gesteld werdt.

XXI. De Staaten van Holland zenden een' Brief ter hunner verdediging aan de zes andere Gewesten.

Men kan ligtelyk opmaaken, dat dit voorval de verbittering, over 't stuk der *Menage* ontstaan, niet weinig deedt toeneemen. Maar terwyl de Staaten van Holland het Krygsvolk, door hen in 't byzonder, zo goed als afgedankt, onbetaald lieten, vondenze geraaden, hun gedrag, in dit opzigt, te verdedigen in eenen Brief, die den zevenentwintigsten van Hooimaand getekend was, en aan de andere Gewesten afgezonden werdt. Hy behelsde „ dat „ de Staaten van Holland, van de opregting „ van 't Gemeenebest af, hunnen yver voor „ den Staat, voor den Godsdienst en voor de „ Vryheid overvloediglyk hadden doen blyken, gedoogende zy zelfs, tegen het vyfde „ Lid der Utrechtsche Unie, welk vordert, „ dat de regten en belastingen, door alle de „ Ge-

(*b*) Resol. Holl. 30, 31 *May* 1650. *bl.* 160, 163. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 416. WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 152.
(*c*) Resol. Holl. 27 *Sept.* 1650. *bl.* 300.

„ Geweſten, geheeven werden, op eenen 1650.
„ eenpaarigen voet; dat hun Geweſt, in allen
„ deele, zo zwaar belaſt werdt, dat het alleen
„ meer opbragt, dan alle de andere te ſamen.
„ Dat zy, daarenboven, zwaare ſommen ver-
„ ſchooten hadden, voor rekening der andere
„ Geweſten, en ten dienſte van den Staat. Dat,
„ de ſtaat hunner geldmiddelen, hierdoor, mer-
„ kelyk ten agteren geraakt zynde, zy, ter ge-
„ legenheid der Vrede, gedrongen geweeſt wa-
„ ren, om op het bezuinigen hunner inkomſten
„ verdagt te zyn, ten zelfden tyde, nogtans,
„ niet verzuimende, voor het behoud van den
„ Staat, en het ſterken der grenzen te zorgen;
„ die beide vergaan moeſten, in tyd van vre-
„ de, zo wel als in tyd van oorlog, zo men de
„ noodelooze uitgaaven niet beſnoeide. Dat
„ zy, nogtans, zo ſterk niet op vermindering
„ en afdanking gedrongen hadden, of zy had-
„ den nog zevenentwintighonderd Ruiters en
„ zesentwintigduizend knegten in dienſt wil-
„ len houden. Dat zy, met reden, gehoopt
„ hadden, de andere Geweſten, tot eenpaa-
„ righeid met hen, te zullen hebben konnen
„ beweegen, doordien zy hun hadden doen
„ zien, dat men den Staat te gronde deedt
„ gaan, als men meer Krygsvolk op de been
„ hieldt, dan men betaalen kon; doch dat der-
„ zelver Afgevaardigden zelfs niet hadden
„ willen toeſtaan, dat men, by voorraad, de
„ Kompagnien afdankte, waartoe alle de Ge-
„ weſten en de Raad van Staate bewilligd had-
„ den. Dat deeze weigering hen genoodzaakt
„ hadt, te zorgen voor het belang hunner

1650. „ Provincie, en dat zy aan de Overſten van
„ eenige Kompagnien, ter hunner betaalinge
„ ſtaande, hadden aangeſchreeven, datze gee-
„ ne verdere betaaling te wagten hadden. Dat
„ 'er Afgevaardigden ter Generaliteit geweeſt
„ waren, die verſtonden, dat zulks aan eene by-
„ zondere Provincie niet vryſtondt; dat zulk
„ een ophouden met betaalen eene ſoort van
„ afdanking was, die niet dan eenpaariglyk
„ geſchieden moeſt, en dat Holland zelf zulks,
„ eertyds, zo begreepen hadt, hebbende, ne-
„ vens de andere Gewеſten, den Prins en den
„ Raad van Staate de magt gegeven, om
„ Krygsvolk te ligten en af te danken. Doch
„ dat zy, Staaten van Holland, vertrouwden,
„ dat de Staaten der andere Gewеſten 't ſtuk
„ anders zouden inzien, dan hunne Afgevaar-
„ digden, alzo zy allen, nevens de opperſte
„ magt, ook de vrye bewilliging tot het hef-
„ fen van penningen aan zig behouden had-
„ een; behalve dat het den Prinſe en den Raad
„ van Staate ook niet vryſtondt, buiten be-
„ willigingder Gewеſten, Krygsvolk te lig-
„ ten, of af te danken. Dat de Gewеſten den
„ Raad van Staate wel toelieten, den eed van
„ getrouwheid te ontvangen van de Officie-
„ ren; doch alleen in den naam van den Staat
„ en van de Gewеſten, en tot weder opzeggens
„ toe. Dat de Staaten van Holland, of derzel-
„ ver Afgevaardigden, voor deezen, wel be-
„ let hadden, dat een byzonder Gewеſt de troe-
„ pen, die het betaalde, afdankte; doch dat
„ dit gedaan was, om dat de afdanking ge-
„ ſchiedde, tegen voorgaande bewilliging, of

„ zon-

„ zonder dat men 'er kennis van gave aan de 1650.
„ Bondgenooten. Dat Holland, geduurende
„ de Vrede, ten minſte, het regt behouden
„ moeſt, welk het, midden in den oorlog, ge-
„ bruikt hadt. Dat het beſluit van dit Geweſt
„ tot welzyn van den Staat ſtrekte, alzo het
„ Krygsvolk, welk men in dienſt hieldt, be-
„ ter betaald zou worden: 't welk oorzaak zyn
„ zou, dat men, in geval van nood, ligtelyk,
„ goede troepen zou konnen bekomen. Dat
„ zy, eindelyk, niets gedaan hadden, waarvan
„ zy, vooraf, geene kennis hadden gegeven
„ aan hunne Bondgenooten, nadatze 'er toe
„ gedrongen geweeſt waren, door den uiter-
„ ſten nood, en om zig in ſtaat te houden van
„ te konnen voldoen aan 't gene zy verſchul-
„ digd waren aan de Unie, aan welke zy ver-
„ klaarden onafſcheidbaar verknogt te willen
„ blyven (*d*)."

Terwyl men 't antwoord op deezen Brief te gemoet zag, en eer men weeten kon, wat vrugt 'er van te wagten ware, nam de Prins, opgezet, zo men meent, door eenigen, die 'er hun eigen voordeel in zogten (4), een beſluit, daar 't gantſche Land en de nabuurige Vorſtendommen en Staaten van gewaagden, en dat den Staat met eene gevaarlyke omkeering dreigde. Hy ondernam, zonder byzonderen laſt, zes Afgevaardigden in de Vergaderingen van Holland, ter-

XXII. De Prins doet zes Afgevaardigden in de Staaten en Gékommitteerde Raaden van Holland in hegtenis neemen.

(*d*) Reſol. Holl. 27 *July* 1650. *bl.* 225. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 438. Herſt. Leeuw. *bl* 27.

(4) Onder deezen, vind ik, in ſommige ſchriften van deezen tyd, genoemd de Heeren van Aartsbergen, van Renswoude en van Sommelsdyk. Doch de eerſte heeft zig, deswege, verontſchuldigd.

1650. terwyl de Staaten zaten, te doen vatten, en de Stad Amſterdam, by verraſſing, in te neemen. 't Eerſte gelukte hem; maar niet het tweede. Doch 't beleid en de uitſlag deezer gewigtige onderneemingen moet hier, wat duidelyker, ontvouwd worden.

Op Saturdag den dertigſten van Hooimaand, 's morgens ten agt uuren, ontboodt de Prins by zig Jakob de Witt, toen Oud-Burgemeeſter van Dordrecht, en Afgevaardigde in de Gekommitteerde Raaden, voorgeevende, hem, eer hy naar de Vergadering ging, eens te willen ſpreeken. 't Was gebruikelyk, dat de Stadhouders zulks, voor den aanvang der Vergaderinge, deeden, als zy eenige zaak hadden voorgedraagen, waarop zy wenſchten, dat, by de Vergadering, een beſluit genomen werdt, naar hun genoegen. De Witt kon, derhalve, de boodſchap niet vreemd vinden. Gelyk verzoek geſchiedde ook aan *Jan de Waal*, Burgemeeſter, en aan *Albert Ruil*, Penſionaris van Haarlem; aan *Jan Duiſt van Voorhout*, Burgemeeſter van Delft, en zitting hebbende in de Gekommitteerde Raaden; aan *Nanning Keizer*, Penſionaris van Hoorn, en aan *Nikolaas Stellingwerf*, Penſionaris van Medenblik. Zy verſcheenen, de een na den ander', tuſſchen agt en negen uuren, in de Zydkamer van zyne Hoogheid; vanwaar zy, door eenen Kamerdienaar, geleid werden, naar byzondere Vertrekken van de Koningklyke Prinſeſſe, die toen op 't Land was. *Kuik van Meteren*, Luitenant-Kolonel van 's Prinſen Lyfwagt, nam hen, hier, een voor een, in hegtenis, uit laſt van zyne Hoogheid, hen plaatſen.

ſende, ieder in een byzonder Vertrek van de tweede verdieping, onder eene wagt van drie ſoldaaten. De Prins was geſtoord op de Witt, om dat deeze de Aanſpraak van Aartsbergen, in den Oud-Raad te Dordrecht, met klemmende taale, beantwoord hadt. De Waal, Ruil, Duiſt van Voorhout en Keizer werden, om geene andere reden, vaſtgehouden, dan om dat de Prins, in de jongſte bezending, te Haarlem, te Delft, en te Hoorn, niet naar zyn genoegen, ontvangen was. Stellingwerf hadt zig laaten gebruiken, om zyne Hoogheid, uit naame van die van Medenblik, te verzoeken, dat hy zig niet derwaards begeeven wilde. Ook getuigt men, dat hy, in de Vergadering van Holland, over 't ſtuk der afdankinge, eene taal gevoerd hadt, te vrymoedig voor Vorſten ooren. Zo dra zy zaten, ontboodt de Prins den Raadpenſionaris Kats, hem belaſtende, den Staaten van Holland aan te zeggen „ dat hy, het ſlegt gedrag van eenige Gemagtigden ter Dagvaart, „ die tweedragt zaaiden tuſſchen de Steden en „ Geweſten, niet langer konnende verdraagen, „ zes van de voornaamſten in hegtenis hadt „ doen neemen, ten deezen einde naar den „ Haage ontbiedende vyf Kolonels Kompagnien, en de wagten van 't Hof verſterkende." Hy voegde hierby „ dat hy Graaf Willem, Stadhouder van Friesland, met een „ goed getal Paarden en Knegten, afgezonden hadt, om Amſterdam in te neemen, en „ dat hy zelf, nog dien zelfden dag, derwaards „ dagt te gaan, niet twyfelende, of het Krygsvolk was 'er reeds binnen (e)." Aan de alge-

1650. Welke reden zyne Hoogheid hiertoe hadt. Hy geeft 'er den Staaten kennis van.

(e) Reſol. Holl. 30 *July* 1650. *bl.* 235.

1650. gemeene Staaten, deedt hy zeggen, door den voorzittenden Heere *Bronkhorſt*, die hem naar gewoonte was komen zien „ dat hy, uit kragte „ van derzelver Beſluit van den vyfden van „ Zomermaand, eenige Afgevaardigden ter „ Dagvaart van Holland hadt doen in hegte„ nis neemen, en dat hy eenig Krygsvolk on„ der Graave Willem geſchikt hadt naar Am„ ſterdam; beide om gewigtige redenen, wel„ ken hy hun, ſchriftelyk, dagt mede te dee„ len (*f*)." 't Laatſte hadt hy ook doen zeggen aan de Staaten van Holland, die, over dit onverwagte nieuws, geweldig ontſteld waren, en, ziende den Haage en 't Hof bezetten met Krygsvolk, welk, onder dekſel van naar de ſchyf te ſchieten, in de duinen ſamen gekomen was, terſtond beſlooten, voor een gedeelte, naar huis te keeren, om, over twee dagen, de Vergadering, die, ondertuſſchen, als byeen zynde, werdt aangemerkt, te vervolgen. De zes gevangenen bleeven onder 's Prinſen bewaaring, tot 's anderendaags 's avonds, wanneer hyze, onder een ſterk geleide van Ruiteren en Knegten, deedt voeren naar 't Slot te Loeveſtein, daar zy, elk afzonderlyk bewaard werden (*g*). Doch eer wy verhaalen, wat hun verder bejeegende, moetenwe bezien, hoe 't met den aanſlag op Amſterdam afliep.

De gevangenen worden naar Loeveſtein gebragt.

XXIII. Aanſlag van zyne Hoog- Drie of vier weeken voor deezen tyd, hadden verſcheiden' Haarlemſche en Amſterdamſche Koopluiden brieven van Londen, van Dant-

(*f*) Reſol. Gener. 30 *July* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 623.

(*g*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 444. Herſt. Leeuw. *bl.* 33, 36. WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 187-189.

Dantzig, en van elders bekomen, waarin van 't beleg van Amsterdam, als van iet, welk tegenwoordig was, gewaagd werdt (*b*): 't zy, dat men deezen toeleg reeds zo vroeg gehad, en niet bedekt genoeg gehouden hebbe; of, dat het voorneemen, om deeze Stad, nevens andere Steden, te bezenden, buiten 's Lands, gerugt als van een beleg hebbe gemaakt; of dat men zulk een gerugt, voorbedagtelyk, heeft willen laaten loopen, om Amsterdam te verbaazen; of dat 'er nog andere redenen van dit gerugt geweest zyn, welken wy nu niet bedenken konnen; zy, die de gelegenheid van Amsterdam kennen, weeten, dat deeze Stad, niet door beleg; maar alleen, door verraffing, in te neemen is, als leggende in eenen laagen en moerasligen grond, die, op verscheiden' wyzen, onder water gezet kan worden, en niet, dan langs dyken en enge wegen, genaakbaar. Ook hadt zyne Hoogheid voor, de Stad, eer men 'er op verdagt kon zyn, te overrompelen. *Gentillot*, Majoor van een Regement Franschen van Douchant, was, op bevel van den Prinse, verzeld van vyftig uitgelezen karels van verscheiden' Landaart, gewapend alleen met zinkroers en zydgeweer, op den negenentwintigsten van Hooimaand, in de Stad gekomen (*i*), of, zo anderen schryven (*k*), en my geloofwaardiger voorkomt, dien dag, met de nagtschuit, van Utrecht vertrokken, om, des anderendaags, vroegtyds, aan de Reguliers Poort te zyn. Gentillot, een wakker krygsman, en

1650. heid, om Amsterdam in te neemen, by verraffing.

(*b*) Holl. Merk. *van* 1650. *bl.* 31.
(*i*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 189.
(*k*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 32. III. *Deel*, *bl.* 444.

1650. en bekwaam tot diergelyken aanſlag, hadt bevel, om deeze Poort te bemagtigen; ware 't mogelyk, zonder vyandlykheid te pleegen. Verſcheiden' kornetten paarden, te Nieuwmegen, te Arnhem en elders in bezetting leggende, hadden heimelyken laſt van den Prinſe, om, op den dertigſten van Hooimaand, vroegtyds, te zyn voor Amſterdam, zonder dat zy wiſten, tot welk een einde. De bezetting van Utrecht moeſt, des avonds te vooren, uittrekken, onder dekſel van de Koningklyke Prinſeſſe in te haalen, en, te gelyk met de Ruitery, zyn voor de Reguliers Poort, daar Gentillot de troepen inlaaten zou, die, eer men 'er op verdagt was, het Stadhuis, den Dam en de voornaamſte Plaatſen zouden hebben konnen bezetten; terwyl de Ruitery, door de Stad trekkende, alle ſamenrottingen zou hebben belet. Kort hierop, zou zyne Hoogheid gevolgd zyn, om de Wet te veranderen, en Amſterdam, daardoor, tot eenpaarigheid met de andere Leden, te noodzaaken. De troepen hadden uitdrukkelyken laſt, om zig van vyandlykheid te onthouden. Zy moeſten, in 't intrekken, roepen, *dat zy vrienden waren, en als vrienden kwamen*, en niet ſchieten, al werdt 'er ook op hen geſchooten, ten ware de burgery het te grof maaken mogt (*l*).

Wat de Prins 'er mede voorhadt.

Een gedeelte der Ruiterye, naar Amſterdam

Graaf Willem Fredrik, Stadhouder van Friesland, die 't opperbevel over den aanſlag hadt, begaf zig, den negenentwintigſten, des nademiddags, uit den Haage, naar Abkoude; daar de Ruitery, begeleid door de Kolonellen, Ker-

(*l*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 444. Herſt. Leeuw. *bl.* 32.

Kornelis van Aerssen van Sommelsdyk en *Fredrik, Baron van Dona*, den eersten een' boezemvriend, den tweeden een' vollen Neef van den Prinse van Oranje, omtrent middernagt, van Scherpenzeel op de Veluwe, aankomen moest. Vier Kompagnien Paarden bevonden 'er zig, ten bestemden tyde, nevens Sommelsdyk en Dona. Doch de Ruitery van Nieuwmegen en Arnhem, die, door den Ritmeester *Mom*, onder den Kolonel Sommelsdyk, aangebragt moest worden, was, in Gooiland, verdwaald geraakt, en kwam, twee of drie uuren te laat, te Abkoude: wanneer 't reeds schoon dag was (*m*). 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy de oorzaak van dit dwaalen, waardoor de aanslag verbrod werdt, uit mondelinge overlevering van luiden van eere, dieze, uit oude en geloofwaardige luiden, verklaarden verstaan te hebben, hier, kortelyk, aantekenen. De wegen, op de Veluwe, en vooral in Gooiland, eng en bogtig loopende, waren, by nagt, voor onkundigen, moeilyk te vinden: waarom men of een' gids noodig hadt, of eenig ander middel bedenken moest, om niet te dwaalen. Maar aan een' bekwaamen gids ontbrak het den troepen; 't zy, dat men 'er zig op geenen hadt durven verlaaten; 't zy, dat men 'er geenen hadt konnen aantreffen. Men was, hierom, op een ander middel bedagt geweest, om niet van den weg te raaken. In Gooiland, stondt, aan den weg, dien men langs wilde, op eene afgelegene plaats,

1650. geschikt, ververdwaalt in Gooiland.

Oorzaak van dit dwaalen.

(*m*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 442. Herst. Leeuw. *bl.* 32. WICQUEF. *Livr.* IV. *p.* 189.

1650. plaats, by Hilversom, zeker Huis, sedert, zo my berigt is, afgebroken; doch toen bewoond by eenen Heelmeester. Twee of drie Officiers, in 't opneemen van den weg, bevonden hebbende, dat men, omtrent dit huis, het meeste gevaar van dwaalen liep, hadden deezen Heelmeester, door geld en goede beloften, bewoogen, om, des nagts na den negenen twintigsten, licht te plaatsen voor een zyner hoogste glasraamen, voorgeevende, dat iemant, hunner vrienden, die een' manslag begaan hadt, de vlugt langs deezen weg dagt te neemen, en op dit licht aangaan zou. Dus meende men 't werk, voorzigtiglyk, belegd te hebben. Maar 't werdt, dien avond, zulk buijig en regenig weder, en zo pikdonker, onaangezien de nagten, anders, in dit jaargetyde, kort en helder vallen, dat de Heelmeester, vaststellende, zo hy naderhand voorgaf, dat niemant, in zulk weder, onderneemen zou op reis te gaan, omtrent elf uuren, zyn licht wegnam en uitdeedt. De aankomende Ruitery, ondertusschen, nergens licht verneemende, raakte aan 't dwaalen op de Gooische Heide, en kwam veel te laat, ter bestemder plaatse. Onder dit sukkelen, kreeg men, in de Stad, berigt van den aantogt der troepen, door den Hamburger Postbode, die, met het aanbreeken van den dag, onder de dwaalende Ruiterye geweest was, en verstaan hadt, dat zy naar Amsterdam wilde. Mom, geen' last hebbende om iemant op te houden, en zelf onkundig van den aanslag, dien weinigen wisten, hadt den Bode laaten ryden, die, eerst aan 't Posthuis, en toen aan Burgemeester *Kornelis Bikker*, Heere van

Men krygt te Amsterdam kennis van den aanslag.

JOHAN HUYDECOPER,
RIDDER, HEER VAN MAARSEVEEN ENZ.
Burgermeester en Raad der Stad
Amsterdam.

J. Houbraken fec. naar de Oriz. Pr.

Is. Tirion excud. 1760.

van Zwieten, kennis gaf van 't gene hy vernomen hadt (*n*). Men vermoedde, in 't eerst, dat de Zweedsche troepen, die thans in Luikerland lagen, of eenige Lotharingschen, van welken, meermaalen, ongeregeldheden gepleegd waren op de grenzen, nu naar Amsterdam kwamen, om de Stad te plonderen. Niemant dagt om zyne Hoogheid, of om 't Krygsvolk van den Staat (*o*). Burgemeester Bikker, de eenigste der regeerende Burgemeesteren, die in de Stad was, zig bedienende van den raad en hulp van den Schepen *Joan Huidekooper*, Heere van Maarseveen, deedt, terstond, de valbruggen ophaalen, de poorten digt houden, 't geschut naar de wallen sleepen, en de schuttery en soldaaten in de wapenen komen. Ook werdt de trom geroerd, en volk geworven, ten dienste van de Stad. In weinige uuren, hadt men eenige vendels geligt, alzo veelen, vreezende voor een beleg, welk hun beletten zou hun brood te winnen, gereedelyk, of voor soldaaten, of voor matroozen, op een' gaadje van tien en twintig stuivers 's daags, dienst namen. Agt Oorlogsschepen werden in staat gesteld, om het Y te beschermen; eenige gewapende uitleggers, in den Amstel voor de Stad, gelegd. Elk was in beweeging, om dienst te doen. Eenige gilden booden vrywilliglyk aan, te arbeiden aan de vesten (*p*). De Doopsgezinden zelven yverden, voor den gemeenen welstand, en voegden zig, zo sommigen schryven, gewapend, op de posten, die hun werden aan-

1650.

De Stad stelt zig in staat van tegenweer.

(*n*) Aitzema III. *Deel, bl.* 443. Herst. Leeuw. *bl.* 32.
(*o*) Wicquefort *Livr.* IV. *p.* 190.
(*p*) Aitzema III. *Deel, bl.* 443, 444. Herst. Leeuw. *bl.* 32, 33.

1650. aangeweezen: hoewel anderen, ſedert, hebben aangetekend, dat eenige Gildebroeders uit deeze gezindheid alleenlyk tot den arbeid aan de borſtweeringen gebruikt werden (*q*).

XXIV. Brief van zyne Hoogheid aan de Wethouderſchap.

Graaf Willem, de Ruitery, midlerwyl, by een gekregen hebbende, was, laat op den voormiddag, langs den Amſtel, digt onder de Stad, gekomen; doch de Poort geſlooten en alles in beweeging vindende, oordeelde hy niet raadzaam, iet geweldigs te onderneemen. Gentillot ook, die, by tyds, voor de Poort geweeſt was, hadt niets durven beſtaan, om dat hy Graaf Willem niet vernam. De Graaf zondt, nogtans, eenen Brief van den Prinſe naar de Stad, ſchoon hy laſt hadt, om dien zelf te overhandigen. Zyne Hoogheid ſchreef, in deezen Brief „ dat hy, de laatſte reize, zo vreemd „ in Amſterdam bejegend zynde, om zulks niet „ meer onderworpen te zyn, Graaf Willem, „ aan 't hoofd van eenig Krygsvolk, derwaards gezonden hadt, met laſt, om alles, aldaar, in ruſt te houden, op dat hy, door eenige kwalykgezinden, niet belet werdt, voor „ te draagen, 't gene hy, ten dienſte van den „ Lande, nog te zeggen hadt (*r*)." De Wethouderſchap, den Brief gelezen hebbende, zondt, terſtond daarna, de Schepens Huidekooper van Maarſeveen en *Simon van der Does*, in een gewapend Jagt, af aan Graave Willem, dien zy, aan den Amſtel, digt onder de Stad, voor de Hofſtede van *Dirk Wuitiers*, *Welna* genoemd, aantroffen.

Bezending aan Graave Willem Fredrik.

Maar-

(*q*) WICQUEF. *Livr.* II. *p.* 190. *Zie ook* P. DE FYNE *Tract.* II. *Deel*, *bl.* 610. *en* COMMELIN Amſt. II. *Deel*, *bl.* 1130.

(*r*) *Zie den* Brief *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 444. Heriſt. Leeuw. *bl.* 32.

Onderhandeling tusschen twee de Welna aan den Amstel, in 't jaar 1650.

Maarſeveen voerde het woord, zeggende, 1650.
„ dat de Heeren Burgemeeſters den Brief van Vrymoe-
„ zyne Hoogheid ontvangen; doch wel ge- dige taal
„ wenſcht hadden, dat dezelve niet zo aan- van Maar-
„ zienlyk verzeld ware geweeſt; dat zy nog ſeveen.
„ tans den Raad byeengeroepen, en ſedert aan
„ de Afgevaardigden der Stad op de Dag-
„ vaart, en aan de Staaten zelven, gezonden
„ hadden, om derzelver goeden raad in te nee-
„ men, zonder welken, zy zig niet in ſtaat
„ vonden, om den Brief van zyne Hoogheid
„ te beantwoorden. Midlerwyl verzogtenze,
„ dat zyne Doorlugtigheid de Stad verſchoo-
„ nen, en niet nader komen wilde, of zy zou-
„ den genoodzaakt zyn, zig te beſchermen
„ met de wapenen, die God en de natuur hun
„ verleend hadden." Graaf Willem, verzet,
naar 't ſcheen, over deeze aanſpraak, zweeg
'er ſtil op, waarna Maarſeveen hernam „ dat
„ hy, tot hiertoe, volkomenlyk geſproken
„ hadt, volgens den laſt van Burgemeeſteren;
„ doch dat hy, uit zig zelven, den Graave wel
„ gantſch vriendelyk en gedienſtelyk wilde
„ raaden, ten beſte doenlyk, te rug te trekken,
„ alzo hy daar niet was, zonder groot gevaar;
„ dat de Stad vol was van vreemd ſoort van
„ luiden, die ligtelyk iet onderneemen zou-
„ den, dat zyne Doorlugtigheid ſchadelyk en
„ Burgemeeſteren niet aangenaam zou zyn,
„ wordende daar binnen zulk eene taal ge-
„ voerd, dat Burgemeeſteren, miſſchien, hoe
„ zeer tot hun leedwezen, genoodzaakt zou-
„ den konnen worden, om de uiterſte midde-
„ len in 't werk te ſtellen." Inderdaad, men Een deel
hadt, in de Vroedſchap, voorgeſlaagen, of lands om
de Stad

1650. men den Zeedyk, omtrent de S. Antonis Poort, niet behoorde door te ſteeken; en 't haperde ſlegts aan twee ſtemmen van de zesendertig, dat hiertoe niet beſlooten werdt. Om 't volk te voldoen, liet men egter, ſedert, twee ſluizen openen, en hier en daar een Polder doorſteeken; waardoor zo veel van 't naaſte land onderliep, dat men, in 't Leger, genoeg begreep, dat het aan de Stad ſtondt, de troepen, door middel van 't water, te verdelgen, zo zy niet wilden aftrekken. Graaf Willem hadt, ondertuſſchen, op de vrymoedige aanſpraak van Maarſeveen, geantwoord, dat hy niets gedaan hadt, dan op laſt van zyne Hoogheid, dien hy van alles berigt geeven zou (s).

wordt onder water gezet.

De Prins en de Afgevaardigden van Amſterdam in den Haage krygen kennis van 't mislukken des aanſlags.

Terwyl de Prins over de maaltyd zat, kreeg hy tyding van 't mislukken des aanſlags op Amſterdam, die hem zo diep trof, dat hy, terſtond, oprees, en zig, in zyn Kabinet, ſloot, zonder de maaltyd te willen voleindigen. Niemant wiſt toen nog, in den Haage, hoe 't met Amſterdam ſtondt, zelfs niet de Afgevaardigden wegens deeze Stad, die daar gebleeven waren, te weeten de Vroedſchap Dr. *Frans Banning Kok*, en de Penſionaris *Kornelis Boom*. Doch, 's nagts omtrent elf uuren, (ik verhaal dit, uit eene geloofwaardige overlevering, die haaren oorſprong aan den Heere Kok zelven verſchuldigd is) werden deezen twee, of een van beide ten Hove ontbooden, daar zeker Heer hen verzogt te ſpreeken. Zy twyfelden niet, of deeze Heer was zyne Hoogheid, en ſtelden vaſt, dat men hen, gelyk de anderen zes,

(s) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 444. Herſt. Leeuw. *bl.* 32, 33.

zes, in hegtenis dagt te neemen. Overleggende nogtans, dat 'er geen middel was, om te ontkomen, zo de Prins beſlooten hadt, hen vaſt te houden, greep Kok eenen moed, en tradt ten huize uit. Doch gekomen omtrent het Stadhouders-Kwartier, daar alle de lichten uitgedaan waren, werdt hy, in 't donker, gegroet van eenen Heer, dien hy bezwaarlyk zien; doch niet bekennen kon; en die hem eerſt verſchooning verzogt, dat hy hem zo laat ontbooden hadt, en daarna aanzeide, dat de aanſlag op Amſterdam mislukt was, en dat de Prins, ſtampvoetende van ſpyt en den hoed tegen den grond werpende, zig, zonder iemant te willen zien, in zyn vertrek hieldt. Dit gezeid hebbende, keerde hy Kok den rug toe, en vertrok, zonder dat men naderhand heeft konnen te weeten komen, wie den Afgevaardigden in den Haage deeze gewigtige tyding eerſt hadt medegedeeld. 1650.

XXV. De Prins komt voor Amſterdam.

Des anderendaags na de Preeke, begaf zig zyne Hoogheid, in perſoon, op reize naar Amſterdam, in meening, om de Stad, met een langduurig beleg, te dreigen, en dus tot onderwerping te brengen. De twee hooge Geregtshoven hadden hem de reis ontraaden; doch hy beriep zig op den laſt der algemeene Staaten, aan welken hy de Geregtshoven wees, zo zy verſtonden, dat men eenen anderen voet te volgen hadt (t). Ook hadt hy, voor zyn vertrek, eenen Brief afgevaardigd, aan de Staaten der zes Provincien, waarin hy verklaarde „ in gevolge van de begeerte der alge-

„ mee-

(t) Reſol. Holl. 1 Aug. 1650. bl. 237.

1650. „ meene Staaten, begreepen in derzelver be-
„ ſluit van den vyfden van Zomermaand (5),
„ zes Afgevaardigden ter Vergaderinge van
„ Holland in hegtenis genomen, en eenig
„ Krygsvolk naar Amſterdam gezonden te
„ hebben (*u*)." Hy verwagtte op dit ſchryven een antwoord, waarby, 't gene hy gedaan hadt, goedgekeurd werdt, en hem de hand gebooden, tot het gene hy verder dienſtig vondt, te onderneemen. Hy kwam, nog deezen zelfden avond, te Amſterveen, werwaards Graaf Willem te rug gekeerd was. 't Land tuſſchen den Amſterveener en Ouderkerker weg tot aan den Uithoorn toe ondergeloopen zynde, hadt de Heer van Sommelsdyk zig, met eenige Ruitery, geworpen in 't Huis ter Hart tuſſchen Amſterdam en Haarlem (*v*). Hier heenen hadt, naar 't ſchynt, zyne Hoogheid ook zynen weg genomen. Lodewyk van Naſſau, Heer van Beverweerd, die, zo men wil, geene kennis van 's Prinſen toeleg op Amſterdam gehad hadt, vertoonde hem, hier, 't gevaar, waarin zyne troepen zyn zouden, zo de Amſterdammers den S. Antonis dyk, die, omtrent Jaap-Hannes, reeds gedeeltelyk, weggedolven was, geheel doorſtaken; 't welk den Prinſe, ſchryft men, dermaate ontſtelde, dat hy Beverweerd, terſtond, naar den Haage zondt, met laſt, om de algemeene Staaten te beweegen,

Zyne verlegenheid.

(*u*) *Zie den* Brief *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 445. Herſt. Leeuw. *bl.* 34.
(*v*) Holl. Merkur. *van* 1650. *bl.* 34.

(5) Zie den inhoud der Beſluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand, hier voor *bl.* 68. en 70.

gen, dat zy den Prins lieten verzoeken, om af te trekken met de troepen; waartoe de Heer van Matheneſſe zyne poogingen aanwendde (w). 't Bezetten van 't Huis ter Hart maakte, ondertuſſchen, die van Haarlem verlegen. Doch de Prins gaf aan eene bezending uit de Wethouderſchap, die hem te Amſterveen aantrof, verzekering, dat hy 't op haare Stad niet gemunt hadt (x). 1650.

De Afgevaardigden van Holland ter Generaliteit, verneemende, dat zyne Hoogheid zig beriep op den laſt der algemeene Staaten; verzogten, dat deezen orde wilden ſtellen, tot weering van verder onheil, en tot wegneeming der drukkende zwaarigheden. Doch zy weezen 't, in 't eerſt, van de hand. Des anderendaags nogtans, na dat Beverweerd in den Haage geweeſt was, lieten zy zig overhaalen tot het beſluit, om, door eene aanzienlyke bezending, te verzoeken, dat de Prins naar den Haage te rug kwame, de vyandlykheden deede ophouden, en den Koophandel van Amſterdam zynen vryen loop liete hebben. Tot deeze bezending, werden benoemd Aartsbergen, *Paats*, Renswoude, *Oſinga* en *Mulert* (y). Omtrent den aftogt der troepen, was niets beſlooten, opdat, zo ſommigen meenen, de Vergadering de vryheid behouden zou, om 's Prinſen bedryf te pryzen, of te laaken, na dat men den uitſlag van 't beleg zou vernomen hebben. Voorts beoogde men, de Stad Amſter- De algemeene Staaten beſluiten tot eene bezending aan den Prinſe.

(w) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 192.
(x) Holl. Merkur. *van* 1650. *bl.* 34.
(y) Reſol. Gener. *Mart.* 2 *Aug.* 1650. WICQUEF. *Preuves, Tom.* 1. *p.* 698.

1650. sterdam en de andere Steden van Holland, door deeze bezending, te beweegen, om zig te voegen naar de andere Gewesten, in 't stuk der afdankinge. Maar 't voornaam oogmerk der bezendinge was, meent men, den Prinse te behaagen, die reeds, door Beverweerd, te verstaan gegeven hadt, dat hy gaarne, met eere, in den Haage te rug zou willen zyn (z).

XXVI. Zyne Hoogheid handelt zelf met Amsterdam.

Terwyl dit, in den Haage, voorviel, besloot de Prins zelf in onderhandeling te treeden, met Amsterdam. Hy schreef dan aan de Wethouderschap, dat hy in de Stad begeerde te komen. De Regeering vaardigde hierop *Kornelis de Graaf*, Burgemeester, Simon van der Does en *Nikolaas Tulp*, Schepens, en *Pieter Kloek*, Raad, af aan den Prinse; die, zig nader verklaarende, zeide, dat hy, met Krygsvolk, in de Stad komen wilde, en dezelve bezet laaten. Die van de Stad begeerden, daarentegen, dat hy 't Krygsvolk, welk voor de Stad lag, te rug zondt. Hy verklaarde zig hiertoe genegen, mids men elkanderen verstonde, over de voorwaarden. Toen ging men een en andermaal over en weder, en, op den derden van Oogstmaand, werdt, te Amsterveen, een Verdrag getekend, behelzende „ dat Amsterdam, „ zo wel als de zes Gewesten, bewilligen zou „ in den staat van oorloge, dien de Prins zou „ tragten te regelen, volgens den voorslag, „ door hem en den Raad van Staate, den vyf„ tienden van Hooimaand, gedaan; en die, op „ den zelfden voet, blyven zou, zo lang de oor„ log tusschen Frankryk en Spanje duurde; „ doch

Men sluit een Verdrag.

(z) WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 193.

„ doch ten langſte, drie of vier jaaren; na 1650.
„ welken tyd, de Geweſten zig, deswege,
„ onderling, nader verdraagen zouden. Dat
„ de Stad toeſtaan zou, dat de agterſtallen aan
„ het Krygsvolk, door Holland in 't byzon-
„ der afgedankt, betaald werden, en zorg hel-
„ pen draagen, dat het ook, in het toekomen-
„ de, betaald werdt, naar behooren. Dat de
„ Prins, begeerende in de Stad te komen, al-
„ daar ontvangen zou worden, gelyk zyne
„ voorzaaten, de Stadhouders van Holland,
„ plagten; en dat men hem, zo hy 't goed-
„ vondt, gehoor in de Vroedſchap verleenen
„ zou, in de genoemde hoedanigheid. Dat
„ de Stad haar beſt doen zou, om de oude
„ vriendſchap en 't vertrouwen te herſtellen,
„ in de Vergadering van Holland, en dat,
„ terſtond na het tekenen deezer punten, de
„ troepen zouden aftrekken, en het volk, door
„ de Stad, geworven, worden afgedankt."
Doch by een geheim punt werdt verdraagen, De Bik-
„ dat de Broeders Andries en Kornelis Bikker, kers ont-
„ de eerſte oud en de tweede regeerend Bur- ſlaan zig
„ gemeeſter, vrywillig en voor altoos, af- van de
„ ſtand zouden doen van de Regeering, zon Regee-
„ der dat zy egter, hierdoor, in hunne eer of ringe.
„ goeden naam gehoond gerekend zouden mo-
„ gen worden (*a*)." Sommigen meenen, dat het byzonder belang van eenigen medewerkte, om dit Verdrag, en vooral het geheim punt te doen ſluiten (*b*), 't welk wy niet zouden durven verzekeren. Amſterdam hadt reden om het

(*a*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 447, 448. Heiſt. Leeuw. *bl.* 35.
(*b*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 194.

1650. het beleg ſpoedig te doen opbreeken. De handel en 't geloof der Koopluiden buiten 's Lands zou eenen geweldigen krak gekreegen hebben, zo het langer geduurd hadt. En ſchoon men 't verdelgen der troepen in zyne hand hadt, zou het gebruiken van zulk een geweldig middel het gantſche Land, en by gevolge ook Amſterdam zelf in groot gevaar geſteld hebben, behalve dat men het beſte Weiland van Holland en Utrecht zou hebben moeten bederven, en beide deeze Geweſten op zwaare kosten jaagen. Men zag zig, om alle deeze redenen, wel genoodzaakt, om den Prinſe byna alles wat hy begeerde toe te geeven. De Stad bedong, by 't Verdrag, niets van 't gene, waarop zy, te vooren, zo zeer geſtaan hadt, dan alleen, dat zy den Prins, niet dan in de hoedanigheid van Stadhouder, zou behoeven te hooren in de Vroedſchap. Terwyl 't beleg duurde, was 'er een Geſchrift verſpreid, behelzende eenige punten van een Verdrag, tuſſchen het Parlement van Engeland en de Stad Amſterdam geſlooten. Doch 't bleek haaſt, dat het kwaadaartiglyk verdigt was, om de Wethouders gehaat te maaken by de Burgerye (*c*), die ganſch geen goed oog hadt, op de tegenwoordige Regeering van Engeland. Maar tegen den Prinſe, werden, in Amſterdam, ook veele verdigtſels uitgeſtrooid, als, onder anderen, dat hy voorhadt, de Bank en de rykſte Koopluiden van gereede penningen te berooven, om, met dezelven, Koning Karel den II, op den Troon van Groot-Britanje, te herſtel-

Wederzydſche laſter.

(*c*) Holl. Merkur. *van* 1650. *bl.* 33, 40.

ſtellen (*d*): dingen, die, by de voorzigtigen, geheel geen geloof vonden. Terſtond na 't ſluiten van 't Verdrag met Amſterdam, keerde de Prins naar den Haage. De troepen trokken, insgelyks, af. Doch de ſoldaaten, die de Stad aangenomen hadt, bleeven nog eenige dagen in dienſt. Men was bedugt, dat zyne Hoogheid, die misnoegd bleef op de Stad, bewoogen mogt worden, om ras, wederom, te onderneemen, 't gene hem nu mislukt was. Uit deeze vreeze, ſproot ook, dat men de Stad, in verſcheiden' opzigten, begon te verſterken, en de Schuttery, die voorheen maar uit vierentwintig vendelen beſtaan hadt, onder vierenvyftig vendelen verdeelde. Zelfs werden 'er twee ſterke houten blokhuizen geſtigt op den Amſtel, die nogtans den vryen loop van 't water te zeer belemmerden, en, hierom, in 't jaar 1654, wederom geſlegt werden (*e*). De Stad bewilligde, eerlang, volgens het Verdrag, in den voorſlag van den Prinſe en den Raad van Staate, op 't ſtuk der afdankinge (*f*). De bezending van wege de algemeene Staaten, aan den Prinſe geſchied, vernam, op de reize, dat men met Amſterdam verdraagen was, en keerde, hierop, terſtond te rug, zonder zyne Hoogheid geſproken te hebben. Holland hadt den Heer van Schagen, afzonderlyk, aan den Prins geſchikt; die, te Amſterveen gekomen, den Prins en het Leger niet meer vondt, en toen ook naar den Haage keerde (*g*). 1650.

Op

(*d*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 456. Herſt. Leeuw. *bl.* 40.
(*e*) Thurloes Papers, *Vol.* II. *p.* 390, 451.
(*f*) Wicquefort *Livr.* IV. *p.* 196.
(*g*) Reſol. Holl. 3, 4, 5, 6 *Aug.* 1650. *bl.* 239, 240, 241.

1650.

XXVII. Handeling over 't ontſlaan der zes gevangenen,

Op deeze wyze, liep de aanſlag op Amſterdam af, tot klein genoegen voor den Prinſe en voor de Stad. De tyding van de gevangenis der zes Heeren werdt, in de Steden, uit welken zy afgevaardigd waren, niet eveneens opgenomen. Dordrecht nam een hertig beſluit, om den Oud-Burgemeeſter de Witt in vryheid te doen ſtellen. Men vondt nogtans geraaden, den Prinſe te gemoet te gaan, in het aanneemen van zynen jongſten voorſlag op 't ſtuk der afdankinge, ſchoon men, te gelyk, verklaaren wilde, dat de Witt niets, wegens dit ſtuk, geſtemd hadt, dan op uitdrukkelyken laſt der Stad, die aannam hem en zynen kinderen vergoeding te doen, wegens al de ſchade, die hem, in zyn' perſoon of goederen, mogt worden toegebragt. Volgens dit beſluit, werden de Gemagtigden ter Dagvaart gelaſt, de vereiſchte poogingen aan te wenden, tot het ſlaaken der gevangenen. Zelfs mogten zy zig in geene raadpleegingen inlaaten, voor dat de gevangenen in vryheid, en in hunne voorige waardigheden herſteld waren. Doch toen zy in den Haage kwamen, was zyne Hoogheid reeds naar 't Leger voor Amſterdam vertrokken; zodat zy weinig konden uitvoeren. Ook werden zy kwalyk ingevolgd van de andere Steden, die, vooral nadat het Verdrag met Amſterdam getroffen was, wel zagen, dat zy zig, naar het voorbeeld van deeze aanzienlyke Stad, zouden moeten voegen. Delft kwam eerſt by, begeerende de vryheid van Duiſt van Voorhout, mids hy zig onthielde van de Regeeringe. Hy hadt dit zelf aange-

boo-

booden, alzo hy ryk van middelen was, maar 1650.
één kind hadt, en reeds meer dan negenenzeſtig jaaren bereikte, om welke laatſte reden, hy, volgens de gewoonte van Delft, toch, binnen weinige maanden, van zelf, ontſlaagen geweeſt zou zyn. De anderen volgden zyn voorbeeld. De Witt verzogt der Wethouderſchap van Dordrecht, dat zy hem van zyne plaats in de Gekommitteerde Raaden ontſlaan wilde: 't welk zy verklaarde, met weêrzin, te doen, en niet, dan onder uitdrukkelyke betuiging, dat hy den rang behouden zou, welken hy in de Stad bekleedde, en in zyne eer en goeden naam ongekrenkt blyven. Diergelyke verklaaringen deeden ook de andere Steden, die allen gezonden werden aan zyne Hoogheid, waarna hy bevel gaf, om de gevangenen op vrye voeten te ſtellen; gelyk terſtond geſchiedde (*b*).

die allen op vrye voeten geſteld worden, mids zig onthoudende van de Regeeringe.

Eenige dagen te vooren, hadt de Prins aan de Staaten van Holland, en, wat laater, aan de algemeene Staaten, een Geſchrift overgeleverd, behelzende de redenen, welken hem bewoogen hadden, tot het aantaſten der zes Heeren, en tot de onderneeming op Amſterdam, hierop uitkomende „ dat eenige luiden, welken zyne Hoogheid niet noemt „ eenen „ aanhang gemaakt hadden in den Staat, die „ bekwaam was, om dien geheellyk te bederven, te gelyk met de Unie en Godsdienſt, „ dat de algemeene Staaten, die, zegt hy, de „ hoogſte Regeering zyn van de Landen, hem, „ hierop, gemagtigd hadden, om de geſchil-

XXVIII. De Prins geeft reden van zynen handel, in een Geſchrift,

„ len,

(*b*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 449-453. Herſt. Leeuw. *bl.* 36.

1650. „ len, door alle wegen, by te leggen; dat hy,
„ hiertoe, eerſt zagte middelen hadt aange-
„ wend; doch vergeefs: dat hy, eindelyk,
„ noodig oordeelende, de verderfelyke oog-
„ merken der gemelde luiden tegen te gaan,
„ hadt moeten beſluiten, om zig van eenigen
„ der voornaamſte belhamels te verzekeren,
„ en de Stad Amſterdam, door Krygsvolk, te
„ noodzaaken, om eenige weinige Perſoonen,
„ die, te vooren, belet hadden, dat hem gehoor
„ verleend was, te ontſlaan van de Regeerin-
„ ge; dat hy, tot deeze uiterſte hulpmiddelen,
„ hadt moeten beſluiten, in den uiterſten nood,
„ even als men, in eenen gevaarlyken brand,
„ eenige huizen om verre haalt, om eene ge-
„ heele ſtraat of Stad te behouden, zullende
„ hy anders hebben konnen aangezien wor-
„ den, als of hy zig niet behoorlyk van eed en
„ pligt gekweeten hadt. Dat hy, eindelyk, de
„ byzondere punten van bezwaarniſſe tegen de
„ gevangenen, niet onder de voorgaande alge-
„ meene aanmerkingen, hadt konnen vervat-
„ ten; maar ten zynen tyde openleggen zou (*i*)."

welk, geflooten, weggelegd wordt.

Doch de Staaten, beide van Holland (*k*) en algemeenen, vonden ongeraaden, dit Geſchrift te leezen, in de Vergaderingen, om de wonde, die zig tot geneezen begon te zetten, niet wederom op te krabben. Men floot het dan weg. Die van Holland ſtelden 't, verzegeld, in handen van den Raadpenſionaris Kats (*l*), en wy zullen hierna zien, wat 'er over te doen viel.

't Ge-

(*i*) *Zie* Redenen en Motiven *enz. by* WICQUEFR. *Preuves, Tom.* I. *p.* 722.
(*k*) Reſol. Holl. 9, 16 *Aug.* 1650. *bl.* 243, 251.
(*l*) AITZEMA III. *Deel, bl.* 449. Herſt. Leeuw. *bl.* 36.

't Gevolg van 's Prinſen onderneeming was, midlerwyl, het vaſtſtellen van den Staat van oorloge, met eenpaarige ſtemmen van alle de Geweſten, volgens den jongſten voorſlag van zyne Hoogheid en den Raad van Staate. Men beſloot, vyfenvyftig Kompagnien Voetvolk en twaalf Kompagnien Ruitery af te danken, uit naam van den Prinſe en den Raad van Staate. De vier Kompagnien Paarden en omtrent duizend Knegten, waarover 't geſchil geweeſt was, zouden niet langer in dienſt blyven, dan tot dat de Provincien haare meening, deswege, nader zouden hebben verklaard, 't welk, ten langſte, binnen zes weeken, zou moeten zyn, en zo 't dan nog niet geſchied ware, zouden zy, met der daad, afgedankt worden. Alle wedden, gaadjen, agterſtallen en andere poſten, vervat in den Staat van oorloge van den jaare 1621, en 't Krygsvolk, vermeld op de Staaten van oorloge van 1626 en 1627, zouden, tot den laatſten van Wintermaand des jaars 1648, betaald worden, waarna de laatſte Staat van oorloge beginnen zou. Geene byzondere Geweſten zouden, in het toekomende, eenige afdanking mogen doen; maar de algemeene Staaten, by raade van den Raad van Staate, daarmede beworden laaten, behoudens nogtans de vryheid der Geweſten, om te bewilligen of niet, tot onderhoud van het volk van oorloge. Doch Friesland en Groningen hadden dit beſluit niet toegeſtemd, dan onder voorwaarde, dat men alleen uitheemſche troepen afdanken zou. De Prins, wel ziende, dat de meeſte Provincien neigden tot het gevoelen van deezen twee, beſloot

1650.
XXIX.
De Geweſten beſluiten tot eenen eenpaarigen voet van afdanking.

1650. sloot 'er toe, doch ongaarne; en werden, hierop, twintig Franſche, twee-endertig Engelſche, en drie Schotſche vendelen afgedankt (*m*). De zes weeken, binnen welken, de Geweſten zig wegens verdere afdanking uiten moeſten, verſtreeken zynde, drongen die van Holland, zagtelyk, op de uitvoering van het beſluit, deswege genomen. Doch alzo de Prins toen niet in den Haage was, durfde niemant de eerſte zyn, om Holland toe te vallen (*n*): weshalve 'er geene verdere afdanking geſchiedde.

De meeſte Geweſten ſchryven aan den Prinſe, wegens 't gebeurde.

Midlerwyl, hadden de meeſte Geweſten den Prinſe geantwoord, op den Brief, dien hy hun, op zyn vertrek naar 't Leger voor Amſterdam, hadt toegezonden. De Staaten van Zeeland keurden 's Prinſen bedryf goed, in alle opzigten, bedankten hem plegtiglyk, en verzogten hem, voort te gaan, in het geeven van blyken van yver voor 't welzyn van den Staat (*o*). Die van Gelderland bedankten hem, insgelyks, zonder egter zyn bedryf volſtrektelyk goed te keuren, of te mispryzen. Die van Friesland keurden 't goed, in algemeene bewoordingen. Die van Overyſſel bedankten hem, wegens de moeite, die hy genomen hadt, niet twyfelende, of hy zou zeer gewigtige redenen gehad hebben, om zig van de zes Heeren te verzekeren, en de wapenen van den Staat te gebruiken tegen Amſterdam. De Staaten van Utrecht ſchreeven, dat zy, vernomen hebbende, wat hy, in deeze gantſche zaak, hadt

(*m*) Reſol. Holl. 13 *Aug.* 1650. *bl.* 247. Reſol. Gener. 18 *Aug.* 1650 *by* WICQUEF. *Prouv. Tom.* I. *p.* 728.
(*n*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 201.
(*o*) Notul. Zeel. 14 *Aug.* 15 *Sept.* 1650. *bl.* 130, 141, 155.

hadde gedaan, sedert verstaan hadden, dat hy den algemeenen Staaten de redenen van zyn gedrag, schriftelyk, hadt ter hand gesteld; welke redenen, schoonze tot nog toe geheim gehouden werden, zy niet twyfelden, of zouden goed en dragtig zyn, in welk vertrouwen, zy hem wel bedanken wilden, wegens de moeite, die hy hadt gelieven op zig te neemen. Die van Groningen schreeven niet, om dat de Staaten niet vergaderd waren (p). 1690.

Op den zevenentwintigsten van Oogstmaand, vertrok zyne Hoogheid naar de Veluwe, om zig met de jagt te verlustigen (q), ten einde toog te houden op den Landdag van Gelderland, die toen te Zutfen gelegd was. Hy hadt, hier omtrent, onlangs, den eigendom verkreegen van het Land en de Heerlykheid van Dieren, welk zeer gelegen was tot de jagt, en sommigen meenen, dat hy toeleg maakte, om zig, op den Zutfenschen Landdag, tot hoofde van deeze Heerlykheid, tot eerstën Edele van Gelderland te doen verkiezen; hoewel my hier van niets, met zekerheid, gebleeken is. In Herfstmaand, was hy wederom in den Haage (r), en in 't begin van Wynmaand of eerder, schynt hy andermaal naar Dieren gekeerd te zyn, alzo men getuigd vindt, dat hy, op den zevenentwintigsten der genoemde maand, aldaar, drie weeken, met jaagen, bezig geweest was (s). 't Zal verstand blyken, waarom wy den XXX. De Prins vertrekt naar de Veluwe, om aldaar te jagen.

(p) Zie de Brieven by AITZEMA III. Deel, bl. 454, 455. Herst. Leeuw. bl. 38 40.
(q) AITZEMA Herst. Leeuw. bl. 38. III. Deel, bl. 454.
(r) AITZEMA Herst. Leeuw. bl. 40. III. Deel, bl. 456.
(s) AITZEMA III. Deel, bl. 456. Herst. Leeuw. bl. 40.

1650. den tyd van 's Prinsen reize, hier te bytonderlyk aantekenen.

't Verdrag met Amsterdam en 't gene'er op gevolgd was, vooral het besluit, dat geene byzondere Gewesten eenig Krygsvolk zouden mogen afdanken, hadt aan den Prinse groot gezag gegeven, over de Oorlogsmagt van den Staat. 't Was ook bekend, dat de Munsterſche Vrede tegen zynen zin geslooten was, en dat hy veel liever gezien zou hebben, dat de Staat in oorlog gebleeven was met Spanje. Sommigen hebben, hierom, geloof geslaagen aan 't gene men, naderhand, verhaald heeft, dat hy, naamlyk, ten deezen tyde, heimelyk, arbeidde, om de Vrede met Spanje te verbreeken, en den Staat, te gelyk met Frankryk, in te wikkelen, in eenen nieuwen krygtegen Filips den IV. (t). Drie stukken worden er te berde gebragt, om deeze gedagten te beveſtigen. 1. Een Brief van zyne Hoogheid aan den Graave d'Estrades. 2. Een Brief van den Kardinaal Mazarin aan den zelfden Graave; en 3. een Ontwerp van een Verdrag, tuſſchen den Prinse en d'Estrades geslooten. In den Brief van zyne Hoogheid, afgezonden door eenen *Deschamps*, die 't geheim van den Prinse hadt, wordt d'Estrades verzogt „ onder dekſel van 't vorderen zyner agterstallen, ten spoedigſte, in den Haage te willen komen, daar hem de Prins zeer „ gewigtige zaken te zeggen hadt, die zyner „ Hoogheid, in persoon, betroffen (u)." De Kardinaal Mazarin ſchryft „ dat hy den Brief „ van

Onderzoek of zyne Hoogheid, ten deezen tyde, heimelyk gearbeid hebbe, om den Staat in eenen nieuwen oorlog in te wikkelen met Spanje.

(t) WICQUEFORT *Livr.* III. *p.* 176.
(u) D'ESTRADES *Tom.* I. *p.* 99.

„ van den Prinse van Oranje gezien, en aan de 1650.
„ Koninginne vertoond hadt, die d'Estrades
„ beval, terstond, naar Holland te vertrekken,
„ Voorts, zendt hy den Graave volmagt, om
„ met den Prinse van Oranje te sluiten, zo hy
„ hem, inderdaad, geneigd vinden mogt, om
„ met Spanje te breeken: 't welk de Kardinaal
„ verklaart, zeer gaarne te zullen zien, en
„ waartoe d'Estrades al zyn vermogen aan-
„ wenden moest (v)." By het Ontwerp van het
Verdrag, het gewigtigste stuk van de drie, be-
looft de Koning „ tegen den eersten van Bloei-
„ maand des jaars 1651, een Leger van tien-
„ duizend knegten en zesduizend paarden te
„ velde te zullen brengen, om Brugge aan te
„ tasten. De Prins verbindt zig, om, tegen
„ den zelfden tyd, met tienduizend knegten
„ en vierduizend paarden, Antwerpen te be-
„ legeren. De Koning en de Prins belooven dan
„ ook met Kromwel te zullen breeken, hun best
„ te zullen doen, om den Koning van Engeland,
„ in zyne Ryken, te herstellen, en den oorlog
„ tegen de wederspannelingen te vervolgen.
„ Voorts, zouden zy niet sluiten met Spanje,
„ dan met gemeene bewilliging." By gehei-
me of afgezonderde punten was bestemd „ dat
„ de Koning tweeduizend paarden, by 's Prin-
„ sen Leger, voegen zou, zo dra Antwerpen
„ berend zou zyn; dat, na 't bemagtigen van
„ Antwerpen en Brugge, de Legers zig ver-
„ eenigen zouden, om Brussel aan te tasten,
„ terwyl 's Konings Leger, dat op de grenzen
„ van Pikardye lag, Bergen in Henegouwen
„ be-

Ontwerp van een Verdrag, deswege.

(v) D'ESTRADES *Tom.* I. *p.* 100.

1650. „ belegeren zou. Dat de Koning den Prins tot
„ Luitenant-Generaal zou verklaaren, met ge-
„ lyke magt, als zyne voorzaaten gehad had-
„ den. Dat de Prins Antwerpen en het Mark-
„ graafſchap des H. Ryks, voor zig en zyne
„ erfgenaamen, behouden zou, en dat de Ko-
„ ning geene vrede zou maaken, voor dat dit
„ punt ware toegeſtaan. Dat de Prins vyftig
„ Oorlogſchepen, in 't Kanaal, zou doen
„ houden, van 't begin van Bloeimaand tot
„ het einde van Slagtmaand, om beide den Ko-
„ ning van Spanje en de Engelſche wederſpan-
„ nelingen te keer te gaan. Dat het Verdrag
„ van verdeeling van den jaare 1635, tuſſchen
„ Lodewyk den XIII. en de Staaten getroffen,
„ ſtand zou grypen: en zo de Legers, een van
„ beide, Plaatſen bemagtigen mogten, die niet
„ tot derzelver aandeel behoorden, zouden-
„ ze dezelven, tot op het ſluiten der Vrede,
„ bewaaren; doch in geval de vereenigde Le-
„ gers ſamen eenige Plaats innamen, zouze
„ terſtond overgegeven worden, aan dieze,
„ by 't Verdrag, was aanbedeeld (w)."

Zodanig is de inhoud van dit gewigtig Ontwerp. Men zou 'er ligtelyk verſcheiden' aanmerkingen over maaken konnen, zo deszelfs egtheid en de egtheid der twee brieven zeker genoeg beweezen ware. Doch de tyd en plaats van 't ſchryven van 's Prinſen Brief en van het maaken van dit Ontwerp laaten, in den geeſt van een' opmerkzaam' onderzoeker, eenige reden van twyfel overig, aan de egtheid van bei-

(w) Projet de Traité *dans* les Mem. de D'Estrades *Tom.* I. *p.* 101. Corps Diplom. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 563.

beide deeze ſtukken. 's Prinſen Brief is gedagtekend, uit den Haage, den tweeden van Herfſtmaand. Maar op den zevenentwintigſten van Oogſtmaand, was hy eerſt, van daar, naar Dieren vertrokken. Hy zou, derhalve, zeer ſpoedig te rug gekeerd moeten zyn. Dit is egter niet onmogelyk. Zelfs weet men, van elders, dat hy in den Haage geweeſt is, omtrent den tyd van 't veranderen der Regeeringe van Haarlem (x), welk, op den zevenden van Herfſtmaand, geſchiedt. De Brief van Mazarin is, den vyftienden van Herfſtmaand, te Parys, gedagtekend, na welken tyd, d'Eſtrades zou moeten vertrokken zyn; wanneer hy zyne Hoogheid nog in den Haage zou hebben konnen vinden. Maar 't Verdrag is, ook in den Haage, op den twintigſten van Wynmaand, gedagtekend, en op dien zelfden tyd, heeft 'er de Prins niet konnen zyn; zo hy, gelyk men getuigd vindt, drie weeken agtereen, voor den zevenentwintigſten van Wynmaand, met jaagen op de Veluwe, heeft doorgebragt: ten ware men wilde zeggen, dat dit getuigenis', niet naar de letter, moeſt aangedrongen worden, en dat zyne Hoogheid het jaagen wel voor een' dag of drie zou hebben konnen ſtaaken, om een' ſchielyken keer te doen naar den Haage: waartoe hem ook de toeſtand zyner Gemaalinne, die, op 't uiterſte, zwanger was, een bekwaam voorwendſel verſtrekken kon. 't Zou ook konnen zyn, dat hy, by het opſtellen van 1650.

't

(x) Aitzema Herſt. Leeuw. bl. 40.

1650. 't Ontwerp, in perſoon, niet tegenwoordig geweeſt was.

XXXI. De Prins wordt ziek.

Wat 'er van zy, wy hebben niet konnen nalaaten, gewag te maaken van deeze drie merkwaardige ſtukken, zonder dat wy ondernoemen te beſlisſen, of zyne Hoogheid, ten deezen tyde, met zulke gewigtige voorneemens hebbe zwanger gegaan, of niet. Zeker is 't, dat hyze niet heeft uitgevoerd. Op den meergemelden zevenentwintigſten van Wynmaand, vermoeid van de jagt komende, gevoelde hy beginſels van koorts. Hy liet zig, des anderendaags, te water, naar den Haage voeren, daar hy, den negenentwintigſten, aankwam. Men vernam haaſt, dat hy de Kinderpokjes onder de leden hadt, die, door de ervaarenſte Geneesmeeſters, naar de konſt, behandeld werden. Men rekende hem byna buiten gevaar, toen hy, in groote benaauwdheid, door aanhoudende koortſen veroorzaakt, op Zondag, den zesden van Slagtmaand, des avonds ten negen uuren, den geeſt gaf, in den ouderdom van vierentwintig jaaren en zes maanden (y).

Krygt de Kinderpokjes.

Sterft.

Verſchillende gedagten over zyne dood.

De tyding van deezen dood, die, 's anderendaags, 't gantſche Land doorklonk, verwekte verſchillende beweegingen van droefheid of vreugde in de gemoeden, naar dat elk gezind ware. 's Prinſen byzonderſte vrienden, al 't volk van oorloge, een groot deel der gemeente waren troosteloos. In zulke Steden, daarentegen, daarmen, onlangs, merkelyk meende geleeden te hebben van den Prinſe, ſtraal-

(y) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 456-458. Herſt. Leeuw. *bl.* 40-42.

ſtraalde veelen een heimelyk genoegen ten oogen uit. Te Amſterdam in 't byzonder, ſcheenen ſommigen, in de dood van den Prinſe, 's Lands vryheid herbooren te zien. De Diakens der Hervormde Kerke vonden, aldaar, in eender zakjes, in welken de aalmoeſſen, onder de preeke, verzameld worden, eenige ſtukken gouds in een papier, waarby geſchreeven ſtondt, *dat de gaave grooter was gemaakt, om dat 'er, in tagtig jaaren, geene blyder tyding dan die van 's Prinſen dood gekomen was* (z). Ook hadt men, hier, ſedert het beleg der Stad, zo veel kwaads geſproken van den Prinſe, dat het gemeen zelf zig niet wederhouden kon van vreugde te toonen, over zynen onverwagten dood. In de nabuurige Ryken, werdt 'er ook verſchillende over geoordeeld. Spanje en de tegenwoordige Regeering van Engeland ontvingen de tyding van 's Prinſen overlyden, met een heimelyk genoegen. Zelfs wil men, dat Brun, Spaanſche gezant in den Haage, die, terſtond na 's Prinſen dood, naar Bruſſel keerde, openlyk gezeid zou hebben, dat de Koning, zyn meeſter, in Katalonie, in de Nederlanden, of in Italie, dit jaar, geene voordeelen bevogten hadt, die eenigszins haalen konden, by het voordeel, welk hy, uit deezen dood, te wagten hadt. Maar in Frankryk was men, daarentegen, treurig over 's Prinſen aflterven; welk zelfs, door den Kardinaal, geoordeeld werdt, niet natuurlyk geweeſt te zyn. Immers, men getuigt, 1650.

(z) AITZEMA Heiſt. Leeuw. *bl.* 43.

1650. tuigt, dat hy, in openbaare gezelſchappen, de behendigheid prees van hun, die zig den Prins, ter regter tyd, hadden weeten kwyt te maaken (*a*). Doch 't ſpeet hem, veelligt, te zeer, dat hy zyne bedekte oogmerken, door 's Prinſen dood, op 't onverwagtſt, verydeld zag.

XXXII. Zyne afbeelding. Willem de tweede, Prins van Oranje, werdt, op dat wy ook iet van zyne perſoonlyke hoedanigheden zeggen, van zyne tydgenooten, gehouden voor eenen Vorſt, die, in zulke jonge jaaren, als hy nog maar bereikte, zynen vooroudereu niet behoefde te wyken, in uitmuntende hoedanigheden. Hy was ſtoutmoedig, wakker en onvermoeid, ſchoon een weinig verzwakt, door zwaare lighaamelyke oefeningen, waaraan hy zeer overgegeven was: voorts, beleefd en mild, tot zo verre zelfs, dat 'er zyne byzondere zaaken om leeden (*b*). Sommigen meenen, dat het Engelſch Huwelyk hem ſtaatzugtige gedagten ingeboezemd hadt (*c*), welken men nadeelig hieldt voor de vryheid der Vereenigde Geweſten. De Prins was, wyders, van lighaam wel geſchaapen, ſchoon en gezond; doch niet zeer maatig in 't eeten, en daardoor veel aan hoofdpyn onderworpen. Hy was een groot liefhebber van jaagen, kaatſen en andere ſpelen met den bal: ook van zwemmen of baaden in koud water, en dierge-

(*a*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 203, 220, 221.
(*b*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 203.
(*c*) AUBRAY Memoir. *p.* 332.

WILLEM DE TWEEDE
Prins van Oranje,
Stadhouder van Gelderland, Holland, Zeeland,
Utrecht, Overyssel en Groningen enz.

A. Schouman del. naer't Origineel van Honthorst, op't Hof in 's Gravenhage. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit.

gelyke vermoeijende oefeningen. In Hooimaand deezes jaars, hadt hy nog eens de koorts gehad, welke men oordeelde veroorzaakt te zyn geweeſt, door onvoorzigtig baaden, in den vyver te Ryswyk (*d*). Zyne laatſte ziekte werdt toegeſchreeven aan het aanhoudend jaagen, in ruw en gantſch ongunſtig weder, zynde zyne Hoogheid nimmer gewoon geweeſt, zyn lighaam te ontzien. Hy liet geene kinderen, maar eene hoogzwangere Gemaalinne agter. Zyn Lyk werdt niet openlyk ten toon geſteld, zynde het aangezigt te zeer geſchonden door de pokjes (*e*); maar, op den agtſten van Lentemaand des volgenden jaars, in 't voorouderlyk Graf te Delft, met de gewoonlyke ſtaatſie, bygezet (*f*). My is een Afſchrift ter hand gekomen van eenen uiterſten wil des Prinſen, waarby hy, by mangel van kind of kinderen, zyne oudſte Zuſter Louiſe, Keurvorſtin van Brandenburg, tot zyne erfgenaame aangeſtelt, en den Lyftogt der Koningklyke Prinſeſſe, zyne Gemaalinne, van tien, tot vyftienduizend, of, zo hy geene kinderen nalaaten mogt, tot twintigduizend ponden ſterlings vermeerdert: de Heerlykheden Buuren, Leerdam, Yſſelſtein, Naaldwyk en verſcheiden' anderen, voor de voldoening daarvan, verbindende. Doch alzo dit Afſchrift geen hoofd, noch dagtekening heeft, weet ik niet, hoe veel 1650.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 438.
(*e*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 42.
(*f*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 552.

1650. veel ſtaats 'er op te maken zy. Waarſchynlyk, moet men 't voor een Affchrift van den onvolkomen uitterſten wil houden, waarvan wy, in 't volgende Boek, nog een woord zullen melden.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZESENVEERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Orde op de Regeeringe, na de dood van zyne Hoogheid. De ontſlaagen Regenten worden herſteld in 't bewind.* II. *De Staaten van Holland doen eene bezending aan de byzondere Gewesten. Geboorte van eenen Prinſe van Oranje. Graaf Willem Fredrik wordt Stadhouder van Groningen en Ommelanden. De Staat van eerſten Edele in Zeeland vernietigd.* III. *De Steden van Holland bekomen Oktroi, tot beſtellinge haarer Wethouderſchap. De andere Geweſten ſtellen hierop ook orde.* IV. *Twiſt over de Voogdyſchap des jongen Prinſe van Oranje. Overeenkomſt deswege. Verdrag aangaande het Markgraafſchap van Bergen op Zoom.* V. *Oproer te Middelburg. Onderzoek, of de Prinſen van Oranje de Wet, te Vliſſingen en te Veere, als Markgraaven, of als Stadhouders, beſteld hebben. Eenige Zeeuwſche Edelen zoeken, vergeefs, ſtem in de Staatsvergaderinge te verkrygen.* VI. *Aanvang der* GROOTE VERGADERINGE. *Holland en Zeeland handelen over 't aanſtellen van eenen Stadhouder. Aanſpraak van den Raadpenſionaris Kats. Friesland zoekt*

de

de onderhandeling te ſtremmen. VII. *Aanmerkingen over de drie hoofdpunten van handelinge, de* Unie, Religie *en* Militie. VIII. *Gelderlands gevoelen over de Unie en beſluiting der geſchillen. Gevoelen van Zeeland, Friesland, Stad en Lande, Utrecht en Overyſſel. Gevoelen van Holland. Friesland beweert, dat men een' Stadhouder behoort te kiezen. Vertoog der Prinſeſſe Weduwe.* IX. *Gevoelens en beſluit der Geweſten, op 't ſtuk van den Godsdienſt.* X. *Aanmerkingen over dit beſluit.* XI. *Gevoelens van zes Geweſten, over 't punt der Militie.* XII. *Holland levert 'er een wydluftig Vertoog over in, en beweert de noodeloosheid van 't aanſtellen van eenen Kapitein-Generaal.* XIII. *'t Verſchil over 't beleid der Krygszaaken bemiddeld. Handeling tuſſchen Holland en Zeeland, over 't Kapitein-Generaalſchap.* XIV. *Die van Staatſch-Brabant en Drente zoeken wederom, vergeefs, deel in de Regeeringe.* XV. *Beſluit op 't gebeurde in 't jaar* 1650. *Sommelsdyk zuivert zig, wegens den aanſlag op Amſterdam. Algemeene vergiffenis, waarin by begreepen wordt.* XVI. *De groote Vergadering wordt beſlooten.* XVII. *Handeling met Portugal, wegens Brazil. Verdrag met Salee.* XVIII. *Onluſten tuſſchen Brandenburg en Nieuwburg.* XIX. *Staat der Engelſche zaaken.* XX. *Misnoegen tuſſchen Engeland en den Staat. Het Parlement zendt een Gezantſchap herwaards, welk onverrigter zaake te rug keert.* XXI. *Akte van 't Parlement, tot benadeeling van den Hollandſchen en Zeeuwſchen Koophandel. Gezantſchap naar Engeland. Kats legt het Raadpenſionarisſchap neder, welk door Pauw, andermaal, aanvaard wordt.* XXII.

Han-

Handeling in Engeland. XXIII. *Toerusting der Staaten, ter zee. Ontmoeting tusschen Blake en Tromp, voor Douvres.* XXIV. *De krygtegen Engeland wordt voortgezet. Pauw raakt, by 't gemeen, in haat. Zeegevegten tusschen Askue en de Ruiter: tusschen Blake en de Witte, en tusschen Blake en Tromp.* XXV. *Aanslag om 's Lands schepen in de havens te vernielen.* XXVI. *Beweegingen in Holland en in Zeeland. Oproer te Amsterdam.* XXVII. *Zeeland besluit, den Prins van Oranje te voorschikken tot Stadhouder. Bezending van Holland, om dit besluit te voorkomen.* XXVIII. *Pauw sterft. Joan de Witt wordt Raadpensionaris.* XXIX. *Zeeslag van drie dagen, tusschen Blake en Tromp.* XXX. *Van Gaalen verovert en verbrandt eenige Engelsche schepen. Hy sneuvelt. Zeeslag voor Nieuwpoort: voor Duinkerken.* XXXI. *Gevegt voor Katwyk. Zeeslag voor de Maaze. Tromp sneuvelt. 's Lands Vloot zwaar beschadigd door storm. Verval van Koophandel te Amsterdam.* XXXII. *Binnenlandsche beroerten.*

1650.

I. De algemeene Staaten stellen eenige orde, na de dood van zyne Hoogheid.

TErstond na 't overlyden van zyne Hoogheid, beriep *Joan van Gend*, die, wegens Gelderland, nog tot middernagt, voorzitten moest, de algemeene Staaten: welken hy de onverwagte verandering, die, door deezen dood, in den staat van 's Lands Regeeringe, gekomen was, op eene beweeglyke wyze, voordroeg, te gelyk vraagende, wat best, tot 's Lands dienst, in deezen toestand der dingen, behoorde gedaan te worden. Zeker, 't Gemeenebest bevondt zig, door dit afsterven, in

1650. in eenen staat, waarin het, nimmer, sedert zyne opregting, geweest was. 't Was voordeezen niet gebeurd, dat een Stadhouder, of hooge Overheid, gelyk Willem de I. geweest was, afyvig was geworden, zonder eenen Zoon van bekwaamen ouderdom, of eenen Broeder na te laaten, aan wien men, terstond, het Stadhouder- en Kapitein-Generaalschap opdragen kon. Maar tegenwoordig bevondt men zig, in deeze ongewoone omstandigheid. Willem de II. was overleeden, zonder Zoonen of Broeders gehad te hebben. Hy liet alleenlyk eene hoogzwangere Gemaalinne agter, en 't was onzeker, of deeze eene leevende of doode vrugt, en zo de eerste, een' Prins of Prinses ter weereld zou brengen. En veelligt verminderde deeze onzekerheid, dat sommigen eenen der Neeven van zyne Hoogheid tot Stadhouder en Kapitein-Generaal voorstoegen. De meeste Gewesten bevonden zig, derhalve, zonder Stadhouder; het Krygsvolk zonder Kapitein-Generaal, en de meeste Leden der hooge Regeeringe zagen zig, willens of onwillens, in de verpligting gebragt, om, ten minste vooreerst, geenen Stadhouder aan te stellen: 't welk noodwendig merkelyke verandering maaken moest, in den vorm der Regeeringe. Men raadpleegde, ter algemeene Staatsvergaderinge, tot dat het twaalf uuren sloeg; wanneer de Heer van Gend aanboodt, de Presidents stoel, die elk Gewest eene week bekleedt, aan Holland in te ruimen; doch de Afgevaardigden van Holland begeerden, dat hy de raadpleeging vervolgde, terwyl zy voornamen, 't be-

sluit

sluit derzelve op te maken; gelyk geschiedde (a). Men kwam overeen, dat men den byzonderen Gewesten, terstond, kennis geeven zou van 's Prinsen afsterven, hun te gelyk verzoekende, on nieuwen last voor derzelver Afgevaardigden in den Haage. Ook werdt Graave Willem Fredrik, Stadhouder van Friesland, den Veldmaarschalk Brederode en allen Bevelhebberen der sterke Plaatsen, daar Staatsche bezetting lag, aangeschreeven, dat zy goede zorg voor dezelven zouden hebben te draagen, en zig te kwyten van den eed, waardoor zy aan den Staat in 't gemeen verbonden waren (b). 1650.

Doch de Staaten van Holland, die, terstond na 't overlyden van zyne Hoogheid, gewoonlyk, vergaderd waren, hadden, voor 't grootste gedeelte, byzondere inzigten op den vorm der Regeeringe; die zig, door den tyd, openbaarden. Te Dordrecht, was, twee dagen na 's Prinsen dood, de gewezen Burgemeester de Wit hersteld in den Oud-Raad der Stad, en in zyne verdere waardigheden (c). Delft volgde dit voorbeeld, eerlang, herstellende den Burgemeester Duist van Voorhout. 't Zelfde geschiedde ook te Haarlem, en te Medenblik; omtrent de Waal, Ruil en Stalingwerf. Keizer van Hoorn was, reeds voor 's Prinsen dood, tot Raad en Advokaat Fiskaal der Admiraliteit in 't Noorderkwartier aangesteld. Sommigen merken aan, dat Amsterdam, zig gemaatig-

De Heeren, die, ter begeerte van zyne Hoogheid, ontslaagen waren van de Regeeringe, worden in dezelve hersteld.

(a) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 104.
(b) Resol. Gener. *Domin.* 6 *Novemb.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 737.
(c) Extr. uit het Reg. van den Oud-Raad van Dordr. *van Nov.* 1650. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 739.

1650. digder willende toonen dan de andere Steden, langzaam kwam tot herſtelling der Broederen Bikker (*d*). Nogtans vind ik, dat Kornelis Bikker, zo wel als de Witt, de Waal, Ruil, Duiſt van Voorhout, Keizer en Stellingwerf, deeze eerſte Dagvaart na 's Prinſen overlyden reeds heeft bygewoond (*e*).

II. Voorſlag van Holland ter Generaliteit, om de byzondere Gewesten, te beſchryven in den Haage.

Men beſpeurde, onderuſſchen, aan deeze verandering, met welke geſteldheid, deeze Steden ter Dagvaart verſcheenen. De Staaten van Holland waren 't genoegzaam eens, om de Regeering, op eenen nieuwen en vaſten voet, te hervormen. Doch alzo zy, hiertoe, de toeſtemming der andere Geweſten behoefden, en klein vertrouwen hadden, op derzelver gewoonlyke Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge, die in de jongſte maatregels van wylen zyne Hoogheid getreden waren, beſlooten zy, te wege te brengen, dat 'er, uit elk Geweſt, een merkelyk aantal van andere Afgevaardigden naar den Haage gezonden werdt, met laſt, om op de vaſtſtelling van den Staat, in de tegenwoordige omſtandigheden, te raadpleegen en te beſluiten. In gevolge van dit Beſluit, verſcheenen zy, den twaalfden van Slagtmaand, in merkelyken getale, in de algemeene Staatsvergaderinge, om te verklaaren, „ dat zy opregtelyk voorhadden, en met der „ daad toonen zouden, eenigheid, liefde, „ vriendſchap, goed verſtand en vertrouwelykheid, met de Geweſten onderling, te willen verwekken en onderhouden. Dat zy vaſte-

„ te-

(*d*) AITZEMA Heiſt. Leeuw. *bl.* 45.
(*e*) Reſol. Holl. 9 *Nov.* 1650. *bl.* 324, 324, 326, 327.

„ telyk gezind waren, den Godsdienst, zo als 1650.
„ dezelve, in de Sinode van Dordrecht, vast-
„ gesteld was, en thans, in de openbaare Ker-
„ ken, geleerd werdt, te handhaaven. Dat de
„ Unie van den jaare 1579, heiliglyk, naar-
„ gekomen, en dat de Krygsmagt van den Staat
„ aangehouden zou worden, volgens den voet,
„ by de *Resolutien* op de voorafgaande punten
„ tot de Vrede, voor deezen beraamd." Na deeze verklaaring, verzogtenze „ dat de by-
„ zondere Staaten in den Haage beschreeven
„ mogten worden, met last, om op de voor-
„ gemelde zaaken, de *Unie*, de *Religie* en *Mi-*
„ *litie* betreffende, te besluiten; waartoe zy
„ zelfs hadden goedgevonden, de byzondere
„ Gewesten te bezenden." Ook begeerden-
ze „ dat hunne goede meening, door ernstige
„ brieven der tegenwoordige Afgevaardigden
„ ter algemeene Staatsvergaderinge, mogt on-
„ dersteund worden, en dat alle zaaken, den
„ Staat betreffende, midlerwyl, in den tegen-
„ woordigen vorm blyven mogten, *tot dat*
„ *daarop nader besluit genomen werdt, by de Pro-*
„ *vincien* (*f*)." In de plaats deezer laatste woorden, hadt men, in 't eerste ontwerp van deezen voorslag, gesteld, *tot dat de Koningklyke Prinses verlost zou zyn van de vrugt, die zy tegenwoordig droeg.* Doch 't werdt veranderd; om dat sommigen oordeelden, dat 'er eene soort van verbindtenis in lag, die zy dagten, dat men niet behoorde op zig te neemen. De voorslag van Holland werdt niet ongunstiglyk gehoord. Ook maakten de Staaten van dit Gewest hun werk,

(*f*) Resol. Holl. 13 *Nov.* 1650, *bl.* 332.

1650. werk, om zulken onder de Bondgenooten, die meest op de zyde van den overleeden' Prinse geweest waren, met naame Zeeland, te winnen (*g*), geevende, by alle gelegenheden, te kennen, dat zy 't voorleedene vergeten wilden, en loffelyk gewaagende van de verpligting, die de Staat hadt aan het doorlugtig Huis van Oranje (*h*). Ondertusschen, benoemden zy tot de bezending naar Gelderland en Overyssel, *Jakob van Wassenaar*, Heer van Obdam, den Oud-Burgemeester van Amsterdam, Kornelis de Graaf, en *Franco* of *François Riccen*, Pensionaris van Purmerende; naar Zeeland, *Nikolaas Ruisch*, Pensionaris van Dordrecht, *Karel van Zyl*, Vroedschap en Schepen van Gorinchem, en *Kornelis van Zonneveld*, Oud-Burgemeester van Alkmaar; naar Utrecht, den Heer van Brederode, Kornelis van Beveren, Heer van Strevelshoek, en *Hieronimus van Beverningk*, Schepen van Gouda; en naar Friesland en Stad en Lande, *Koenraad van Beuningen*, Pensionaris van Amsterdam, *Willem Nieuwpoort*, Vroedschap van Schiedam, en *Kornelis Ripperts*, Burgemeester van Hoorn (*i*). Doch deeze Heeren waren nog in den Haage, toen de Koningklyke Prinses, op Maandag den veertienden van Slagtmaand, tusschen agt en negen uuren des avonds, gelukkiglyk, beviel van eenen Zoon, die, den vyftienden van Louwmaand des volgenden jaars, gedoopt, en *Willem Henrik* genoemd werdt. Terstond na zyne geboorte, werden de klokken geluid. De Staten

Holland doet eene bezending aan de anderen Gewesten.

Geboorte van eenen Prins van Oranje.

(*g*) Resol. Holl. 11 *Nov.* 1650. *bl.* 331.
(*h*) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 43.
(*i*) Resol. Holl. 12 *Nov.* 1650. *bl.* 333.

ten vergaderden, en gaven van deeze geboorte kennis aan de Gewesten (*k*). De Prinses, Weduwe van Fredrik Henrik, schreef, op den twintigsten, eenen Brief aan de Staaten der byzondere Gewesten, waarin zy, aangemerkt hebbende, dat de schade, geleeden by het afsterven van wylen zyne Hoogheid, eenigszins geboet was, door de geboorte van eenen jongen Prinse, verzogt „ dat de Staaten deezen in gedagten wilden houden, wanneer zy „ zouden raadpleegen, op de verkiezinge van „ eenen anderen Kapitein-Generaal over de „ Krygsmagt van den Staat, en van eenen „ anderen Stadhouder over de byzondere Ge„ westen; ter oorzaake van de gewigtige dien„ sten, door zyne voorouders, aan de Landen „ beweezen (*l*)." Doch deeze Brief deedt het nut niet, welk de Prinses 'er zig van beloofd hadt. Graaf Willem Fredrik, Graaf Joan Maurits, en de Veldmaarschalk Brederode hadden reeds te vooren, hunnen dienst den algemeenen en byzonderen Staaten, in onbepaalde bewoordingen, aangebooden. En 't gelukte den eersten, kort hierna, tot Stadhouder van Groningen en de Ommelanden verkooren te worden (*m*). Zyn aanzien steeg, eerlang, nog hooger, door zyn Huwelyk met *Albertina Agnes*, tweede Dogter van Fredrik Henrik, Prinse van Oranje; welk, in den Zomer des jaars 1651, geslooten (*n*), en in Bloeimaand des vol-

1650. Hy wordt den Staaten aanbevolen.

Graaf Willem Fredrik wordt Stadhouder van Groningen en Ommelanden. Hy trouwt eene Dogter van Fredrik Henrik.

gen-

(*k*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 43. III. *Deel*, *bl.* 459, 551.
(*l*) *Zie den* Brief *by* AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 44.
(*m*) Resol. Gener. 11 *Nov.* 1650. *by* WICQUEFORT *Provv. Tom.* I. *p.* 772. AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 45. III. *Deel*, *bl.* 461.
(*n*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 650.

1650. genden jaars, te Kleeve, voltrokken werdt (*o*).

In Zeeland, wordt de Staat van eerſten Edele vernietigd verklaard.

In Zeeland, hadt men, juiſt op den dag van 's Prinſen geboorte, vaſtgeſteld „ dat de hoe„ danigheid van eerſten Edele, met welke „ wylen zyne Hoogheid bekleed was geweeſt, „ enkel perſoonlyk ware, en, door de Prinſen „ van Oranje, niet geëiſcht kon worden, uit „ hoofde van eenig goed, welk zy in Zeeland „ bezaten; dat zy hun alleen opgedraagen was, „ uit aanmerking hunner hooge geboorte, per„ ſoonlyke hoedanigheden, en gewigtige „ dienſten, den Staat beweezen: waarom zy „ moeſt aangemerkt worden als vernietigd, „ met de dood van den jongſt overleeden „ Prinſe (*p*)." In gevolge van dit Beſluit, werdt, door de Steden, den Heere de Knuit, de plaats van eerſten Edele, welke hy, in Zeeland, bekleedde, duidelyk, ontzeid. Hy zogt zig, in dezelve, te handhaaven, door middel van eene *Acte* der Raaden van zyne Hoogheid, en verſcheen in de Vergaderinge der Staaten, op zyne gewoonlyke plaatſe; doch toen hy merkte, dat men geweldige middelen gebruikt zou hebben, omze hem te doen ruimen, bleef hy agter, nadat hy, ernſtelyk, *geproteſteerd* hadt, tegen 't beſluit der Vergaderinge. Hy raakte tevens alle de andere waardigheden kwyt, welken hem, van wege de Provincie, waren opgedraagen (*q*). De tyding der geboorte van eenen jongen Prinſe maakte geene ver-

an-

(*o*) Holl. Merk. *van* 1652. *bl.* 27.

(*p*) Notul. Zeel. 14, 15, 16 *Nov.* 1650. *bl.* 171, 173, 176. Extr. *uit de* Notul. van Wette en Raede van Vere 15 *Novemb.* 1650. *MS.*

(*q*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 45. III. *Deel*, *bl.* 461.

andering in het beſluit der Staaten van Zeeland; en hieruit was, ligtelyk, te voorzien, dat de Brief der Prinſeſſe, aldaar, weinig uitwerken zou. Ook werdt 'er, by de andere Geweſten, genoegzaam geen agt op geſlaagen (r). 1650.

De bezending hadt, ondertuſſchen, voortgang gehad. De afgezondenen waren, alomme, in de Geweſten, zeer beleefd en minzaam bejegend. De verſchillen, die, tuſſchen de meeſte byzondere Staaten en Holland, geweeſt waren, ſcheenen, met de dood des Stadhouders, geheellyk, bygelegd te zyn. De Staaten van Zeeland verklaarden, onder anderen „ dat „ zy die van Holland aanmerkten, als hunne „ oudſte en getrouwſte Bondgenooten, met „ welken zy, in veele opzigten, dezelfde be„ langen hadden; dat zy de bewyzen van der„ zelver yver voor den Hervormden Gods„ dienſt en voor de behoudenis der Unie, met „ veel blydſchap, ontvingen, en dat zy niet „ verzuimen zouden, hunne Afgevaardigden, „ met den eerſten, te zenden naar den Haage, „ om, met die van Holland, voor 't openen „ der algemeene Vergaderinge, te overleggen, „ 't gene het belang der twee Geweſten in 't „ byzonder betrof (s)." De andere Geweſten gaven allen diergelyk antwoord, en de afgezondenen keerden, zeer voldaan, in den Haage, te rug, voor het einde van Slagtmaand. De Staaten van Utrecht alleen hadden begeerd, dat de groote Vergadering binnen hunne Uitſlag der bezendinge aan de Geweſten.

(r) *Zie* Reſol. Gener. 21 *Nov.* 1650. *by* WICQUEF. *Pleuv. Tom.* I. *p.* 768.

(s) Notul. Zeel. 17, 18 *Nov.* 1650. *bl.* 180, 183, 194. Reſol. Gener. 25 *Nov.* 1650. *by* WICQUEF. *Pleuv. Tom.* I. *p.* 743.

1650. ne Hoofdſtad gehouden werdt, volgens het negentiende punt der Unie; doch zy lieten zig, ligtelyk, beduiden, dat dit punt alleen op dien tyd zag, toen de algemeene Staaten nog niet gewoon waren, geduuriglyk, en in den Haage, te vergaderen (*t*). De vyftiende van Wintermaand was, in 't eerſt, door die van Holland, voorgeſlaagen, tot het openen der groote Vergaderinge (*u*); doch 't liep nog tot in Louwmaand des volgenden jaars aan, eer de Staaten, in genoegzaamen getale, byeen gekomen waren, om de gezamenlyke onderhandelingen te beginnen.

III. De Staaten van Holland bieden den Steden Oktrojen aan, tot beſtellinge haarer eigene Wethouderſchap.

Midlerwyl, vonden de Staaten van Holland geraaden, binnen hunne Provincie, orde te ſtellen op de benoeming en verkiezing der jaarlykſche Wethouderſchap, en ſteeds aanblyvende Raaden, in de ſtemmende en andere Steden. De Schepens plagten, alomme, door den Stadhouder, als hoofd van 't hoog Geregtshof, gekooren te worden. In veele Steden, ſtelde hy ook Burgemeeſters. Doch ſommigen hadden, van ouds, het regt verkreegen, om haare eigen' Burgemeeſters te ſtellen. De dood des Stadhouders moeſt, hierin, noodwendig verandering maaken, vooral, om dat men nog niet gezind ſcheen, eenen anderen te verkiezen. De Staaten beſlooten, derhalve, op den agtſten van Wintermaand „ dat alle Steden en „ Plaatſen, het voorregt hebbende, om haare „ eigen' Wethouderſchap te beſtellen, zig van „ dit voorregt, voortaan, zouden mogen be-„ die-

(*t*) Reſol. Holl. 24 *Nov.* 7 *Dec.* 1650. *bl.* 346 *enz.* 365 *enz.*
(*u*) Reſol. Gener. 25 *Nov.* 1650. *by* WICQUEFORT, *Pleuv. Tom.* I. *p.* 743.

„ dienen, en het zelve onverbreekelyk behou- 1650.
„ den. Dat ſtemmende Steden in 't byzon-
„ der, zulk een voorregt niet hebbende, haa-
„ re Wethouderſchap zouden mogen beſtel-
„ len, op zulk eene wyze, als zy, ten meeſten
„ dienſte van de Steden, zouden bevinden te
„ behooren, zullende het haar vryſtaan, daar-
„ toe, byzonder Oktroi te verzoeken aan de
„ Vergadering der Staaten: over 't verleenen
„ van welke Oktrojen, men, met meerderheid
„ van ſtemmen, beſluiten zou. Zo, ondertus-
„ ſchen, eenige Steden niet geraaden mogten
„ vinden, zig naar dit Beſluit te voegen, zou
„ de verkiezing der Wethouderen, in dezel-
„ ven, moeten geſchieden, op haaren voorſlag
„ of benoeming, door de Vergadering der
„ Staaten, of, in derzelver afzyn, door de
„ Kollegien der Gekommitteerde Raaden, elk
„ in zyn Kwartier. Dat de Steden en Plaatſen,
„ geene zitting of ſtem hebbende in de Ver-
„ gadering der Staaten, en geen voorregt heb-
„ bende, om haare eigen' Wethouderſchap te
„ beſtellen, zig aan de Staaten, of, in derzel-
„ ver afzyn, aan de Gekommitteerde Raaden
„ zouden vervoegen, die, op haare benoe-
„ ming, de verkiezing zouden mogen doen.
„ Dat, eindelyk, alle andere Ampten van Re-
„ geeringe, buiten de Wethouders-Ampten,
„ begeeven zouden worden, door de Staaten,
„ zulken alleenlyk uitgenomen, waarvan de
„ begeeving bevonden werdt, voorheen, aan
„ andere Kollegien verbleeven te zyn ge-
„ weeſt (v)." Sedert, trokken de Staaten van Zy be-
Hol- houden,

(v) Reſol. Holl. 8 Dec. 1650. bl. 371.

1650. in andere opzigten, een voornaam gedeelte van 't gene de Stadhouder plagt te verrigten, aan zig.

Holland ook het begeeven van alle hooge Krygsampten, die de Provincie betaalde, tot dat van Kapitein ingeslooten, aan zig. Ook beslootenze het Rectoraatschap van 's Lands Hoogeschoole te Leiden, op den voorslag van den Akademie-Raad, en het Luitenant-Houtvesterschap, op den voorslag van het Lid der Ed. l n, zelven te zullen begeeven, het gene tot de waardigheid van Opper-Houtvester behoorde aan zig behoudende. Aan de Lyfwagt te paarde van den overleeden' Prinse gaven zy, eerlang, den naam van *Lyfwagt der Staaten van Holland*, regtende van de Lyfwagt te voet een Regement op van tien vendelen. Alle gunsten, vergiffenissen en uitwisschingen van misdaaden, die, voor deezen, door den Stadhouder, verleend waren, moesten, voortaan, van de Staaten zelven verzogt worden (*w*). 't Besluit op het bestellen der Wethouderen in de Steden ontmoette, alleenlyk, eenige zwaarigheid, van wege het Hof van Holland, welk oordeelde, by mangel van eenen Stadhouder, deeze bestelling te moeten doen, gelyk van ouds. Doch de Staaten verstonden 't anders (*x*), en 't Hof vondt ongeraaden, zig sterk te kanten tegen den wil der Staaten; die, thans, meer dan immer te vooren, toonden, dat zy zig, als *Souverainen* der Provincie, gedraagen wilden. 's Daags na 't neemen van het besluit op de bestelling der Wethouderschap, verwierf 'er Alkmaar Oktroi toe van de Staaten. Daarna Rotterdam, Delft, Gouda, Amsterdam, Schiedam: en in 't volgen-

(*w*) Resol. Holl. 10 *Decemb.* 1650. *bl.* 376. 14, 24 *Febr.* 7 *April* 1651. *bl.* 74, 98, 186.
(*x*) Resol. Holl. 24 *Febr.* 1651. *bl.* 97.

gende jaar, Schoonhoven, Briele, Purmerende, Edam, Haarlem, Leiden en Monnikendam. 1650.
Dordrecht en Gorinchem, in 't jaar 1652. Medenblik ſchynt zig aan der Staaten algemeen beſluit gehouden te hebben, zonder, op nieuws, Oktroi te verzoeken. Alleenlyk, verwierf deeze Stad, in 't jaar 1660, eene uitlegging van een punt haarer Privilegien op 't beſtellen der Wet van 's Lands Staaten. Enkhuizen verkreeg, niet voor 't jaar 1666, Oktroi, en Hoorn in 't jaar 1667 (y). Men ziet hieruit, dat genoegzaam alle de ſtemmende Steden van Holland geraaden gevonden hebben, zig, door nieuwe Oktrojen van 's Lands Staaten, te doen ſtellen, of te doen beveſtigen in het Regt, om haare eigen' Wethouderſchap te beſtellen. Ondertuſſchen, gaf deeze verandering aanleiding tot oproer in ſommige Steden, met naame te Dordrecht en in den Briele: werwaards de Heer van Brederode en eenige andere Gemagtigden, in Hooimaand des jaars 1651, gezonden werden, door de Staaten (z). Zy bevonden, dat men, onder dekſel van Privilegien, verandering zogt te maaken in de Regeeringe deezer Steden, waartoe men, door ſamenrottingen, en door 't ſtrooijen van ſchimpſchriften, den weg dagt te baanen. Doch na dat eenigen der voornaamſte belhamels gevat, anderen gevlugt waren, ſtilde de beroerte, door den tyd, geheellyk (a). Twee Gemagtigden der Opſchudding te Dordrecht en in den Briele. 1651.

Gil-

(y) Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 426, 412, 401, 407, 406, 418, 420, 422, 434, 430, 399, 402, 431, 394, 414, 433, 429, 428. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 467.

(z) Reſol. Holl. 12, 14, 28 *July*, 9 *Aug.* 1651. *bl.* 367, 372, 416, 420, 425.

(a) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 451. Holl. Merk. *van* 1651. *bl.* 67, 68.

1651. Gilden van Dordrecht, vergaderingen belegd en bygewoond, en verſcheiden' buitenſpoorige dingen beſlooten en uitgevoerd hebbende, werden, door 't Hof van Holland, uit Dordrecht, en drie mylen in 't ronde, gebannen (*b*). In de meeſte andere Geweſten, volgde men het voorbeeld van Holland, in het beſtellen der Wethouderſchap. Nieuwmegen, welk 'er van ouds regt toe gehad had, nam het, met het begin deezes jaars, wederom aan zig. Tiel verwierf 'er Oktroi toe van 's Lands Staaten. De andere Steden van Gelderland en alle de Overyſſelſche Steden hielden zig aan het oud gebruik, volgens welk zy haare eigen' Wethouders ſtelden. Zo deedt ook de Stad Groningen, onaangezien men daar eenen Stadhouder hadt. Te Utrecht werdt *onverbreekelyk* beſlooten, dat de aanſtelling van Burgemeeſteren, Raaden en Schepenen, *ten eeuwigen dage*, ſtaan zou aan de Vroedſchap alleen, zonder dat men 't gemelde Regt immer aan iemant anders zou mogen opdraagen (*c*). In Zeeland, hadt men meer moeite, om de Wet te beſtellen. Wy zullen, terſtond, zien, wat 'er aanleiding toe gave.

De andere Geweſten ſtellen, insgelyks, orde op het beſtellen der Wethouderſchap.

IV. Verſchil over de Voogdyſchap des jongen Prinſen

Kort na de geboorte van den tegenwoordigen Prinſe van Oranje, was 'er verſchil ontſtaan, over de Voogdyſchap van 't Kind, en van de Heerlyke goederen, welken hem waren aanbeſtorven. De Koningklyke Prinſes, zyne Moeder, oordeelde, dat haar deeze Voogdy-

(*b*) Regiſt. der Sentent. van den Hove, *gequot.* B. *f.* 223 *verſ.* 230.

(*c*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 636, 651. Heeſt. Leeuw. *bl.* 213, 214. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 187.

dyſchap, van regtswege, toekwame. Zy beriep zig op een' onvolkomen uiterſten wil van den Prinſe, waarin zy tot Voogdeſſe benoemd was. Ook lag 'er een Codicil van wylen zyne Hoogheid, gemaakt omtrent het einde des jaars 1649, waarby de Lyftogt der Prinſeſſe verhoogd was, van tienduizend, op vyftienduizend ponden ſterlings 's jaars, zo 'er kinderen nableeven, en zo niet, op twintigduizend ponden, of tweehonderdduizend guldens (*n*): waaruit zy opmaakte, dat haar Egtgenoot haar groote agting toegedraagen hadt. Dat hy, daarenboven, groot vertrouwen in haar ſtelde, bleek, dagt zy, uit een beſlooten Papier (*o*), welk eerſt na 's Prinſen dood geopend mogt worden, en waarby Fredrik, Graaf van Dona, thans Bevelhebber van de Stad Oranje, laſt kreeg, om dezelve, na het overlyden van zyne Hoogheid, voor de Prinſeſſe, zyne Gemaalinne, te bewaaren, en haare bevelen alleen op te volgen. Hoewel men, in 't voorbygaan, aanmerken moet, dat de Graaf van Dona, die een Zuſters Zoon was van de Prinſeſſe, Weduwe van Fredrik Henrik, welke wy, voortaan, kortheidshalve, Prinſeſſe Weduwe zullen noemen, zig niet veel kreunde aan de bevelen der Koningklyke Prinſeſſe; en zyner Moeije en den Keurvorſt van Brandenburg, wiens onderdaan hy was, en op wiens Gemaalin, Oranje, volgens den uiterſten wil van Fredrik Henrik, verſterven moeſt, meer naar de

1651. van Oranje, tuſſchen de Koningklyke Prinſeſſe,

(*n*) *Zie* deeze Codicil Reſol. Holl. 22 *Dec.* 1650. *bl.* 396, en *by* WICQUEF. *Prouv. Tom.* I. *p.* 782.

(*o*) *Voiez* ce Brevet *dans* WICQUEFORT *Prouv. Tom.* I. *p.* 781. en *by* AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 129.

1651. de oogen zag. De Koningklyke Prinſes zogt zig, ſedert, te vergeefs, door beleid van zekeren *Rafaëlis*, te doen ſtellen in 't bezit van Oranje. Dona wiſt zig, door middel der Staaten des Prinsdoms, verſcheiden' jaaren te handhaaven in 't bewind, tot dat hy 'er eindelyk by verdrag van afſtondt (*f*). De Koningklyke Prinſes verklaarde den Staaten van Holland, dat zy haar regt tot de Voogdyſchap over haaren Zoon verblyven wilde aan het Hof van Holland, welk zy den uiterſten wil des Prinſen zou doen ter hand ſtellen (*g*).

en de Prinſeſſe Weduwe.

Daarentegen, beweerde de Prinſeſſe Weduwe „ dat de Voogdyſchap niemant toekwam „ dan haar; dat haare Schoondogter, minder„ jaarig zynde, zelve eenen Voogd, of ten „ minſten eenen * Bezorger noodig hadt, en „ hierom geene Voogdes zyn kon; dat de ui„ terſte wil haars Zoons, zeer onvolkomen, „ begreepen was in het Papier, welk men daar „ voor wilde doen doorgaan, en in het opſtel„ len van welk, men geheel geene gebruike„ lykheden van Regte hadt waargenomen, „ zynde het zelfs zonder dag- en naamteke„ nin: waarom het hooger niet dan eene klad„ de, zonder kragt of gezag, te houden was." Van de zyde der Koningklyke Prinſeſſe, werdt hiertegen ingebragt „ dat haare hooge geboor„ te en haar Huwelyk haar moeſten doen aan„ merken als meerderjaarig; dat het genoeg „ was, dat de Prins, haar Egtgenoot, haar „ bekwaam gekeurd hadt tot de opvoeding „ hun-

* *Curator.*

(*f*) WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 213. AITZEMA III. *Deel. bl.* 556

(*g*) Reſol. Holl. 2 *Dec.* 1650. *bl.* 359.

„ hunner kinderen, en tot het beſtier van der- 1651.
„ zelver goederen; en dat, uit de laatſte daaden
„ zyns leevens, byzonderlyk, uit het bevel aan
„ den Graave van Dona, bleek, dat hy groot
„ vertrouwen in haar geſteld hadt."

Terwyl de twee Prinſeſſen over dit punt verſchilden, deeden zig nog andere mededingers op, naar de Voogdyſchap. *Filips Lodewyk* en *Fredrik Lodewyk van Beieren*, Paltsgraaven aan den Ryn, beweerden tot dezelve geregtigd te zyn, de eerſte als een Zoon van Juliana van Naſſau, en de andere als een Zoon vae Emilia van Naſſau, beide Dogters van Willem den I. Prinſe van Oranje, zynde Juliana, met Fredrik den IV. Paltsgraave, en Emilia met Fredrik Kaſimir, uit den tak van Tweebrugge, getrouwd geweeſt. Emanuel en Lodewyk Willem, Prinſen van Portugal, gebooren uit eene volle Zuſter van wylen Prinſe Maurits, die met Emanuel, Prinſe van Portugal, gehuwd geweeſt was, oordeelden, insgelyks, regt te hebben tot de Voogdye (*b*). Doch na de twee Prinſeſſen, kwam niemant nader in aanmerking, dan Fredrik Willem, Keurvorſt van Brandenburg, die de oudſte Zuſter van wylen zyne Hoogheid tot zyne Gemaalinne hadt. De Keurvorſtin moeſt, volgens den uiterſten wil van Fredrik Henrik, de goederen van het Huis van Oranje erven, zo de jonggeboorene, zonder nakomelingen, overleedt: waarom haar Egtgenoot oordeelde, zorg te moeten draagen, dat 's Prinſen nalaatenſchap niet vervreemd, of verminderd werdt; waartoe de Koningklyke

Andere mededingers naar de Voogdyſchap.

(*b*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 461-466.

1651. ke Prinſes, veelligt, bewoogen zou worden, door het deel, welk zy nam in de zaaken van Groot-Britanje. De Keurvorſt voegde zig dan by de Prinſeſſe Weduwe, aanbiedende de Voogdyſchap op zyne eigen' koſten te willen waarneemen (*i*). Hy kwam zelfs in perſoon in den Haage, en verzogt de Koningklyke Prinſes, ernſtiglyk, dat zy zig, met de Prinſeſſe Weduwe en met hem, over 't ſtuk der Voogdyſchap, wilde verdraagen. Aan Lodewyk van Naſſau, Heere van Beverweerd, en aan Joan van Kerkhoven, Heere van Heenvliet, welken hy hieldt, dat de Koningklyke Prinſes opſtookten tegen de Prinſeſſe Weduwe, deedt hy, in Zomermaand deezes jaars, door twee zyner Raaden, van eenen Notaris verzeld, aanzeggen, dat zy zig, voortaan, niet zouden hebben te moeijen, met het geeven van raad aan de Koningklyke Prinſeſſe, in zaaken de Voogdyſchap betreffende. Zy gaven, vrymoedigly, te kennen, dat niemant hun dit zou konnen beletten. De eerſte voegde 'er by, dat hy, niet aan den Keurvorſt, maar aan de Staaten van Holland, verantwoording van zyn gedrag ſchuldig was. De tweede, wien, door wylen zyne Majeſteit van Groot-Britanje, het bewind over de Hofhouding der Prinſeſſe aanvertrouwd was, verklaarde, dat hy zig op de beſcherming des tegenwoordigen Konings verliet (*k*). Ondertuſſchen, namen de Staaten van Holland zeer kwalyk, dat de Keurvorſt zig zulk een ongewoon gezag aangemaatigd hadt, bin-

De Keurvorſt van Brandenburg voegt zig aan de zyde der Prinſeſſe Weduwe.

(*i*) *Voiez* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 785.
(*k*) *Zie de* Inſinuatien *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 787, 789. en *by* AITZEMA III. *Deel, bl.* 554, 555.

binnen hun gebied. Zy deeden 'er over klaagen aan de Prinſeſſe Weduwe, en gaven zelfs te verſtaan, dat zy, voortaan, niet gedoogen zouden, dat vreemde Vorſten binnen de Provincie kwamen, zonder hun, vooraf, kennis gegeven, en hunne toeſtemming verworven te hebben (*l*). 1651.

Het Hof van Holland, welk, volgens zyn Berigtſchrift, oordeelt van de geſchillen, de Voogdyſchap over minderjaarigen betreffende, hadt, op laſt der Staaten, de kennis van dit geſchil, reeds in 't begin deezes jaars, aan zig genomen (*m*), en eerſt getragt partyen te bevredigen; doch zonder vrugt. Hierop was eene Uitſpraak gevolgd, waarby de Koningklyke Prinſes gehandhaafd werdt in de Voogdyſchap, welke zy reeds aanvaard hadt. De Keurvorſt van Brandenburg werdt haar toegevoegd als Medevoogd, en de Prinſeſſe Weduwe als toeziende Voogdeſſe. Doch deeze en de Keurvorſt beriepen zig van deeze uitſpraak op den Hoogen Raad; daar, in Hooimaand, geoordeeld werdt, dat de Koningklyke Prinſes, de Keurvorſt, de Prinſes Weduwe en de Paltsgraaf Fredrik Lodewyk allen Voogden behoorden te zyn (*n*). De Koningklyke Prinſes trok deeze uitſpraak in *Reviſie*. Doch eer 't geſchil eindelyk beſliſt werdt, kwamen partyen overeen, dat de Voogdyſchap waargenomen zou worden, door de twee Prinſeſſen en den Keurvorſt, met uitſluiting van den Paltsgraave Fredrik

Eindelyke overeenkomſt, wegens de Voogdyſchap.

(*l*) Reſol. Holl. 29 *Juny* 1651. *bl.* 321.
(*m*) Reſol. Holl. 14 *January* 1651. *bl.* 20.
(*n*) *Zie* de Sentent. van den Hove en Hoogen Raade *by* WICQUEFORT *Pleuv. Tom.* I. *p.* 794, 795.

1651. drik Lodewyk; doch dat de Koningklyke Prinſes daaraan alleen zo veel deel hebben zou als de Keurvorſt en de Prinſes Weduwe te ſamen (o).

Verdrag wegens het Markgraafſchap van Bergen op Zoom.

Kort na het treffen daezer overeenkomſt, werdt 'er, door de Voogden, een Verdrag gemaakt met den Koning van Spanje, wegens het Markgraafſchap van Bergen op Zoom, welk, door wylen zyne Hoogheid, afgeſtaan was aan de Prinſeſſe van Hohenzollern, met beding, dat zy 't hem te rug geeven zou, zo dra hy haar eene Heerlykheid van gelyke waarde deedt opdraagen: waartoe hy Filips hadt gezogt te beweegen; doch zonder vrugt (p). Nu kwam men overeen, dat de Koning, aan den jongen Prinſe, vyfhonderdduizend guldens eens betaalen zou, benevens eene jaarlykſche Rente van tagtigduizend guldens, losbaar tegen den penning twintig (q). Het Markgraafſchap van Bergen op Zoom bleef, ſedert, aan de Prinſeſſe van Hohenzollern (r). In 't jaar 1658, hadden de Staaten eenig verſchil met haar, ter oorzaake, dat zy Roomſchen tot Wethouders en andere Amptenaars aanſtelde. Ook hadt zy toen de vlugt bevorderd van de Prinſeſſe Louiſe, Dogter der Koninginne van Boheeme, die den Roomſchen Godsdienſt omhelsde, en eerſt naar Brabant, en daarna naar Frank-

(o) *Zie* het Accoord *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 797. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 551, 554, 555, 556, 557. Heiſtelde Leeuw. *bl.* 123 *enz.*

(p) Reſol. Gener. 23 *Oct.* 1648. 8 *Nov.* 1650. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 765, 758.

(q) *Zie het* Trakt. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 558. en *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* I. *p.* 760.

(r) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 658.

Frankryk, in een Klooster, vertrok. De Staaten benamen der Prinsesse van Hohenzollern, voor eenigen tyd, het regt tot de bestellinge der Wethouderschap; doch zy werdt er, eerlang, wederom in hersteld (*s*). 1651.

V. Verschil over 't regt tot de bestellinge der Wethouderschap in Zeeland.

De Voogden des jongen Prinsen hadden grooter geschil met de Staaten van Zeeland, die, in navolging van die van Holland, voorhadden, het regt tot het bestellen der Wethouderschap te geeven, of te laaten aan de Steden. De Stadhouder plagt, in alle de groote Steden van Zeeland, de Wet te bestellen, behalve te Goes (*t*). In Vlissingen en Veere, hadt hy 't, als Markgraaf, niet als Stadhouder gedaan. Immers dus was het, tot hiertoe, begreepen by de meesten; hoewel 't sommigen nu anders verstonden. Doch de Staaten van 't Gewest hadden, gelyk wy te vooren gemeld hebben, eer zy nog kennis konden hebben van de geboorte eens Prinsen van Oranje, het Regt van eersten Edele vernietigd verklaard: en 't was wel te voorzien, dat zy ook 't Regt tot het bestellen der Wethouderen niet aan de uitheemsche Voogden des jongen Prinsen zouden laaten. Twee Burgemeesters van Middelburg, *Henrik Thibaut*, *Heer van S. Aagtenkerke*, en Doctor *Jan van Landsbergen*, zeer geneigd tot het Huis van Oranje, arbeidden, daarentegen, om den jongen Prins te doen aanstellen, of ten minste voorschikken tot Stadhouder van Zeeland, waardoor hy, in tyd en wyle, de Wet in de Steden wederom zou konnen stellen. Zy hadden,

Oproer te Middelburg.

(*s*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 248-253.
(*t*) Notul. Zeel. 24 *Maart*, 27 *April* 1651. *bl.* 22, 68.

1651. den, onder anderen, te wege gebragt, dat de twaalf Kiezers, die te Middelburg een dubbel getal plagten te noemen, waaruit de Stadhouder de Wethouders aanſtelde, deeze benoeming niet deeden uit de Burgerye, gelyk gebruikelyk was; maar, voor een gedeelte, uit de dienende Wethouders; op dat zulken, die, door wylen zyne Hoogheid, aangeſteld geweeſt, en zynen Huize, meer dan ſommige anderen, genegen waren, de meerderheid mogten behouden in de Wet. De Burgery nam dit kwalyk. En ſommigen verzuimden niet, haar misnoegen, of op te wekken, of te voeden. Eenige Predikanten ſtaken 'er zig in, en voeren 'er tegen uit, van den Predikſtoel. 't Graauw werdt, eerlang, zo baloorig, dat het, den zesden van Zomermaand, aantrok op de Abtdye, daar de Staaten gewoon zyn te vergaderen, dreigende den Burgemeeſteren Thibaut en Landsbergen de dood; doch deezen wiſten zig, heimelyk, te bergen, en verlieten, eerlang, de Stad en de Provincie. 't Onſtuimig volk koelde toen zynen moed aan het Huis van Landsbergen; daar boeken, ſchilderyen, porcelein en alles vernield en geplonderd werdt. 't Zelfde lot zou het Huis van Thibaut getroffen hebben; zo 't niet door eenige Predikanten belet was. De nieuwe orde op de benoeming der Wethouderen werdt terſtond hierop vernietigd, en de Wethouderſchap, te Middelburg, te Zierikzee, te Goes en te Thoolen, gelyk in Holland, gekooren, volgens Oktrojen, die elke Stad van de Staaten verkreegen hadt.

Onderzoek of

Maar met de Steden Vliſſingen en Veere hadt het een ander aanzien. De Voogden van

den

den jongen Prinſe, oordeelende, dat wylen zyne Hoogheid, in deeze Steden, de Wet beſteld hadt als Markgraaf, verſtonden, dat men hun dit regt niet betwiſten kon. De vier Steden van Zeeland, daarentegen, niet gaarne willende zien, dat twee Steden, welker Wet, door vreemde Voogden, beſteld werdt, ſtem hadden in de Vergadering der Staaten, beweerden, dat de Prinſen van Oranje, niet als Markgraaven, maar als Stadhouders, de Wet in de twee Steden beſteld hadden; waarom zyze zogten te beweegen, tot het begeeren van Oktrojen, om zelven haare Wet te beſtellen. De Prinſeſſen ſchreeven, hierop, eenen Brief aan de Staaten van Zeeland, waarin zy, omſtandiglyk, toonden, dat de Prinſen van Oranje, als Markgraaven, niet als Stadhouders, de Wet in de twee Steden hadden beſteld. Nogtans bleeven de vier Steden by haar gevoelen. De Gekommitteerde Raaden van 't Geweſt, gelaſt om de redenen der Voogden te onderzoeken, verſtonden, dat dezelven 't Regt des Markgraafs, tot het beſtellen der Wet in de twee Steden, geenszins beweezen. De Markgraaven hadden hier, beweerden zy, geene andere regten gehad, dan welken men bevondt klaarlyk gehegt te zyn geweeſt aan het Leen, by brieven der hooge Overheid van den Lande. En zy verklaarden, niet gevonden te hebben, dat de Staaten van 't Geweſt, by 't vervreemden der Heerlykheid van Veere en Vliſſingen, zig, ten behoeve der Markgraaven uit den Huize van Oranje, ontbloot hadden van het regt om aldaar de Wet te be-

1651. de Prinſen van Oranje, de Wet, in Vliſſingen en Veere, als Stadhouders of als Markgraaven, plagten te beſtellen.

1651. ſtellen (*u*). De tegenwoordige omſtandigheden en de heimelyke en openlyke poogingen der Staaten van Holland hielpen, veelligt, ook veroorzaaken, dat de redenen der Voogden te zwak bevonden werden by de meeſte Leden. De Voogden leverden een Tegenberigt in (*v*), tegen het Berigt der Gekommitteerde Raaden. Doch men verſtondt, dat het eer diende tot verſterking, dan tot ontzenuwing van het regt der Graaflykheid. De Raadpenſionaris, *Joan de Brune*, kreeg laſt, om, met de meerderheid, te beſluiten „ dat de Steden Vliſſingen en Veere „ haare eigen' Wet zouden mogen beſtellen, „ immers dat zulks niet van wege den jongen „ Prinſe, als Markgraave, zou mogen geſchie„ den." De twee Steden bleeven zig kanten tegen dit beſluit, weigerende eene nieuwe ſchikking op 't beſtellen haarer Wethouderſchap te ontwerpen, en daar op Oktroi te verwerven van 's Lands Staaten. Ook was men 't, in de volgende Staatsvergaderingen, niet altoos eens met de tegenwoordige: waarom het beſluit nu, door de vier Steden, doorgedrongen, voor eerſt, niet ter uitvoeringe gebragt kon worden (*w*). Doch in 't volgende jaar, ſchikten de twee Steden zig naar dit beſluit, mids de Staaten haar vryhielden van de koſten van het Regtsgeding, zo de Voogden des jon-

(*u*) Notul. Zeel. 27, 28, 30, 31 *Oct.* 9, 10, 15, 17 *Nov.* 1651. *bl.* 173, 179, 181, 198, 200, 207, 217, 223. Schrift. Advys der Gecomm. Raaden *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 803 en *by* AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 200.

(*v*) Zie het *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* I. *p.* 829. en *by* AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 207.

(*w*) Notul Zeel. 2 *May*, 23, 25 *Oct.* 1652. *bl.* 100, 428, 444. WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 218, 219, 220. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 610, 611, 612, 613, 614, 615. Herſt. Leeuw. *bl.* 197 enz.

jongen Prinſen van Oranje geraaden mogten vinden, haar, hierover, in regten aan te ſpreeken (x). 1651.

De verandering, die de dood des Stadhouders, in de Regeering van Zeeland, gemaakt hadt, en vooral de verklaaring, dat de plaats van eerſten Edele gehouden werdt voor vernietigd, gaf aan eenige Zeeuwſche Edelen, uit de Huizen van Kats, Borſelen, Borſelen van der Hooge en Tuil van Serooskerke, gelegenheid, om zig te keeren tot de Staaten van Zeeland, met een ſchriftelyk Vertoog, waarin zy aan weezen „ dat de Staaten van 't Geweſt, oud- „ tyds, beſtaan hadden uit drie Leden, de *E-* „ *delen*, de *broede geërfden*, in wier plaats de Pre- „ laat van Middelburg gekomen was, die, na- „ derhand, het eerſte der drie Leden werdt, „ en de *Steden*. Dat aan een' Perſoon uit een „ der oude adelyke geſlagten de naam van eer- „ ſten Edele plagt gegeven te worden; hoe- „ wel deeze naam nooit aan eenig byzonder „ geſlagt was bepaald geweeſt, en de hoedanig- „ heid van eerſten Edele ook de andere E- „ delen niet plagt uit te ſluiten van de Regee- „ ringe. Dat Prins Willem van Oranje hooger „ gedagteniſſe, in den jaare 1562, twee Ede- „ len gemagtigd hadt, om de plaats van eer- „ ſten Edele, voor zynen Zoon, den Graaf „ van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk, „ te bekleeden, en om, nevens andere Edelen, „ op 's Lands welvaart, te raadpleegen. Dat „ Koning Filips, in 't jaar 1566, kooper ge- „ worden zynde van het Markgraafſchap van „ Vee-

Eenige Zeeuwſche Edelen zoeken, te vergeefs, zitting te verkrygen in de Vergadering der Staaten van Zeeland.

(x) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 35.

1651. „ Veere en Vliſſingen, wel verſtaan hadt, de
„ plaats van eerſten Edele, uit deezen hoof-
„ de, te mogen doen bekleeden, door iemant
„ van zynen wege; doch nimmer beoogd, de
„ andere Edelen van de Regeeringe te verſteek-
„ ken. Dat zelfs, in 't jaar 1579, door de Ste-
„ den verklaard was, dat het toelaaten van
„ eenen Gemagtigde des Prinſen van Oranje,
„ als eerſten, niet ſtrekte tot uitſluiting der
„ andere Edelen. Dat, naderhand, de Gemag-
„ tigden der eerſte Edelen niet waren toege-
„ laaten, dan onder uitdrukkelyke verklaa-
„ ring, van wege de Steden, dat zy deeze hoe-
„ danigheid niet hielden gehegt te zyn aan
„ eenig geſlagt of heerlyk goed, en onvermin-
„ derd eens ieders geregtigheid. Dat de Ede-
„ len egter, ſedert de opkomſt der beroerten,
„ weinig of geen deel aan de Regeeringe ge-
„ had hebbende, in den jaare 1615, begeerd
„ hadden, in hun regt tot dezelve, erkend te
„ worden; doch dat, hierop, ter oorzaake van
„ de verdeeldheid in den Staat, niets gevolgd
„ was. Dat de vertooners, na 't ſluiten der
„ Vrede, de gelegenheid ryp oordeelden, om
„ te verklaaren, dat het nu de regte tyd was,
„ om het Lid der Edelen wederom te herſtel-
„ len in den ſtaat, waarin het oudtyds geweeſt
„ was; waardoor Zeeland overeenkomen zou
„ met de andere Geweſten, en ook een Lid
„ hebben onder de Staaten, welk zorg droeg
„ voor het platte Land. En ſchoon zy ver-
„ ſtonden, dat dit regt, eigenlyk, tot de E-
„ delen uit de oude ſtammen, zo ver die nog
„ overig waren, behoorde; verklaarden zy,
„ ten beſluite, niet te zullen afkeuren, dat

„ daar

„ daar by werden gevoegd eenigen uit de aan- 1651.
„ zienlykſte Ambagtsheeren, naar het goed-
„ vinden der Staaten (y)."

Doch dit Vertoog vondt tegenwoordig zo weinig ingang als een diergelyk, in den jaare 1615, onder het Stadhouderlyk bewind van Prinſe Maurits, gevonden hadt. De Steden, de Regeering ſedert lang in handen gehad hebbende, en, na de dood des jongſten Stadhouders, merkelyk toegenomen zynde in gezag; vonden nu, minder dan voorheen, geraaden, om dit haar gezag te deelen met de Edelen, hoe oud en gegrond derzelver regt anders ook ſchynen mogt.

VI. Aanvang der groote Vergaderinge.

De byzondere en huiſſelyke zaaken, met welker verhaal wy ons, eenen geruimen tyd, bezig gehouden hebben, moeſten noodzaakelyk vermeld worden, op dat men te bekwaamer zou konnen oordeelen, over de geſteldheid, met welke de Afgevaardigden der byzondere Geweſten verſcheenen op de GROOTE VERGADERING, van welker handelingen wy nu een omſtandig berigt geeven zullen.

Afzonderlyke handeling tuſſchen Holland en Zeeland, over 't aanſtellen van eenen Stadhouder.

De Staaten van Zeeland hadden, reeds voor 't einde des jaars 1650, Afgevaardigden gezonden naar den Haage, om, met die van Holland, in afzonderlyke handeling te treeden, voor 't aanvangen der groote Vergadering. Men raadpleegde, in 't byzonder, over 't benoemen van den jongen Prinſe tot Stadhouder, waartoe die van Zeeland, in 't eerſt, ſcheenen te

(y) Remonſtr. der Ridderſch. en Edelen van Zeeland *gedr.* 1652. en *in de* Notul. van Zeel. 8 *Juny* 1651. *bl.* 119. *Zie* dezelve ook *by* ALTZEMA III. *Deel, bl.* 435 *enz.*

1651. te neigen (z); doch die van Holland beweerden „ dat zulks, voor als nog, ontydig was; „ dat men niet wiſt wat van den Prinſe worden zou, als hy tot mannelyken ouderdom „ komen mogt; dat hy een goed en bekwaam „ Vorſt kon worden; doch ook de voetſlappen volgen van zynen Vader, in 't gene deeze tegen de Vergadering van Holland en „ tegen de Stad Amſterdam ondernomen hadt: „ of die van Prinſe Maurits, in den jaare 1618. „ Dat men ook niet bekwaamlyk eenen Luitenant onder hem kon ſtellen, gelyk ſommigen voorgeſlaagen hadden; alzo deeze zig, „ geduurende 's Prinſen minderjaarigheid, zo „ vaſt zou konnen zetten, dat men hem, daarna, bezwaarlyk zou konnen doen opſtaan. „ Dat de Prins den Staaten ook kleinen dank „ weeten zou, voor de eere, hem in zyne „ kindſchheid aangedaan, en eerder oordeelen, datze hem erfelyk toekwame." Sommigen melden, dat hierby ook, in 't heimelyk, werdt aangemerkt „ hoe de Prins, zo na vermaagſchapt met Frankryk, Groot-Britanje „ en andere Ryken, en groote goederen, hier „ te Lande, bezittende, reeds magtig genoeg „ was in den Vereenigden Staat, en dat hem „ nog hooger te verheffen gevaarlyk zyn zou „ voor de gemeene vryheid. Dat dit gevaar „ vooral te dugten was van een' Prins, wiens „ Vader en voorgangers, onder den naam van „ *Stadhouder*, hadden geſtaan naar de opperſte „ magt, die zy ook, zeide men, beide in 't beſtieren van den Staat en van de Legers, in „ hoo-

(z) *Zie* Reſol. Holl. 20 *Jan.* 1651. bl. 31.

„ hooger maate dan de Graaven van ouds, „ bezeten hadden (*a*)." Door deeze en dier- 1651.
gelyke redenen, lieten de Zeeuwen zig overhaalen, om, vooreerſt, af te zien van de bevordering des jongen Prinſen. De twee Prinſeſſen arbeidden ook te vergeefs, door haare vrienden, by de Staaten van Holland en Zeeland, om hem te doen benoemen tot de waardigheden van wylen zyne Hoogheid.

De Afgevaardigden der andere Geweſten, midlerwyl, in merkelyken getale, in den Haage komen zynde (*b*), werdt de groote Vergadering geopend, op Woensdag den agttiende van Louwmaand. De Staaten kwamen by een op de groote Zaal van 't Hof; die, voorbedagtelyk, opgeruimd, en, met de vendels, kornetten en wimpels, in den agtigjaarigen oorlog, op den Spanjaard veroverd, geſtoffeerd was (*c*). Na eene korte aanſpraak van den Heere *Pibo van Donia*, die, wegens Friesland, op zyne beurt, voorzat (*d*), opende de Raadpenſionaris Kats, van wege de Staaten van Holland, de Vergadering, met eene uitvoerige Rede: waarin hy „ God vooraf „ gedankt hebbende, dat deeze plegtige by„ eenkomſt gehouden mogt worden in de „ zelfde plaats, alwaar, weleer, de Koning „ van Spanje afgezwooren, en de grondſlagen „ van 's Lands vryheid gelegd waren, en al„ waar de tekens der behaalde zege elk nog „ bo-

Aanſpraak van den Raadpenſionaris Kats.

(*a*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 467. Herſt. Leeuw. *bl.* 51.
(*b*) Reſol. Holl. 16, 19, 30 *Dec.* 1650. *bl.* 383, 386, 421. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 498.
(*c*) Holl. Merk. *van* 1651. *bl.* 60.
(*d*) WICQUEFORT *Livr.* V. *p.* 239.

1651. „ boven 't hoofd zweefden; vervolgens, aan-
„ wees, hoe de dood van Prinſe Willem van
„ Oranje, den Staat gebragt hadt in eenen
„ toeſtand, waarin dezelve nimmer voorheen
„ geweeſt was, zynde 'er niemant van het Huis
„ van Oranje in leeven, bekwaam om te zyn,
„ 't gene de voorige Prinſen van Oranje ge-
„ weeſt waren. Dat de Staaten van Holland,
„ die, van 't begin der Vereeniging af, zig
„ treffelyk gekweeten hadden, tot voorſtand
„ van 't Gemeenebeſt, hunne kaſſe mildelyk
„ openende, en zig zelfs uitputtende, ten dien-
„ ſte van den Staat; niet verſlaauwd waren in
„ hunnen yver, en, na ryp beraad, dienſtig
„ gevonden hadden, dat de hooge Magten der
„ Vereenigde Nederlanden ſamengeroepen
„ werden, om op het vaſtſtellen van den Staat,
„ in de tegenwoordige omſtandigheden, te
„ raadpleegen en te beſluiten. Dat zy nu, tot
„ hunne overgroote blydſchap, deeze doorlug-
„ tige Vergadering byeen zagen. Dat zy ander-
„ maal verklaarden, onaangezien eenige val-
„ ſche en kwaadaartige ſtraatmaaren, ten te-
„ gendeele uitgeſtrooid, vaſtelyk gezind te
„ zyn, om de liefde, vriendſchap, eenigheid,
„ goed verſtand en vertrouwelykheid, tus-
„ ſchen de onderlinge Geweſten, te onder-
„ houden en aantekweeken, met woorden en
„ daaden. Dat zy, ten deezen einde, dienſtig
„ oordeelden, drie hoofdzaaken vaſt te ſtellen,
„ de *Unie*, *Religie* en *Militie*, welken allen drie,
„ voor het aangaan van de Vrede, waren aan-
„ gezien als noodzaakelyk, om vaſtgeſteld,
„ en onverbreekelyk onderhouden te worden.
„ Dat hunne Edele Groot Mogendheden dee-

„ ze

„ ze drie punten nog vaſt hielden, te weeten 1651.
„ de Unie, zo als zy, in 't jaar 1579, te U-
„ trecht, was beſlooten; de Religie, gelyk de-
„ zelve, alomme, in de openbaare Kerken hier
„ te Lande, werdt gepredikt, en by de Sinode
„ van Dordrecht, in de jaaren 1618 en 1619,
„ opgehelderd was, en de Militie, gelyk de
„ Reſolutien op de voorafgaande punten tot
„ de Vrede waren medebrengende. Dat in de
„ twee eerſte punten geene verandering geko-
„ men was; waarom men vertrouwde, dat, o-
„ ver dezelven, geen verſchil vallen zou tus-
„ ſchen de Geweſten. Dat het punt van de Mi-
„ litie, voornaamlyk, in beraad zou moeten
„ komen. Dat 'er thans drie zaaken ſamenlie-
„ pen, die, van den aanvang van 't Gemee-
„ nebeſt af, nooit, op zulk eene wyze, byeen
„ gezien waren; de Vrede, het ontbreeken van
„ iemant uit den Huize van Oranje, bekwaam
„ tot het bekleeden der hoogſte ampten van
„ den Staat, en, dat 'er, in 't laatſt van den
„ oorlog, een Veldmaarſchalk aangeſteld was,
„ om, by afwezendheid of andere beletſels
„ van den Kapitein-Generaal, bevel te voeren
„ over de Krygsmagt van den Staat. Dat
„ hunne Edele Groot-Mogendheden verſton-
„ den, dat de Raad van Staate, wien, van 't
„ begin des oorlogs af, 't beleid over krygszaa-
„ ken aanvertrouwd geweeſt was, nevens den
„ genoemden Veldmaarſchalk en andere hoo-
„ ge Krygsbevelhebbers, behoorde gelaaten
„ te worden in het vol bezit van derzelver by-
„ zondere Ampten. Dat nogtans de Staaten
„ der byzondere Geweſten en derzelver Ge-
„ kommitteerde Raaden *patenten* zouden mo-
„ gen

1651. „ gen geeven tot verplaatſing van het Krygs-
„ volk, binnen de byzondere Geweſten leg-
„ gende. Dat, zo men eenige vendels begeer-
„ de te ligten uit eene ſtemmende Provincie,
„ de Raad van Staate, hiertoe, vooraf verlof
„ zou moeten verzoeken van de Staaten dier
„ Provincie of van derzelver Gekommitteer-
„ de Raaden, die de patenten zouden behoo-
„ ren in te vullen en te tekenen. Dat de be-
„ geerde vendels, hierop, terſtond zouden
„ uittrekken, ten ware de Staaten of Gekom-
„ mitteerde Raaden zwaarigheid maakten,
„ om in 't verzoek des Raads van Staate te
„ bewilligen, waarvan zy, terſtond, den Raad
„ de reden zouden moeten overſchryven;
„ doch zo deeze reden niet voldoende gevon-
„ den werdt, zou men de vendels, op het
„ tweede verzoek des Raads, terſtond, moe-
„ ten laaten trekken, behalve wanneer zy ter
„ betaalinge ſtonden van de Provincie uit wel-
„ ke menze begeerde te ligten, in welk ge-
„ val, de bewilliging der Staaten of Gekom-
„ mitteerde Raaden noodzaakelyk vereiſcht
„ zou worden. Dat men het zelfde in agt zou
„ behooren te neemen, in geval van inlege-
„ ring, doortogt en loopplaats. Dat het Krygs-
„ volk, zo veel doenlyk ware, zou behooren
„ gelegd te worden in en omtrent de Gewes-
„ ten, door welken het betaald werdt, ten
„ welken einde, aan ieder Geweſt zekere
„ grensveſtingen zouden behooren toegewee-
„ zen te worden. Dat de Raad van Staate en
„ de Staaten van 't Geweſt, welk deeze grens-
„ plaatſen toegeweezen waren, de bezettin-
„ gen in dezelven zouden mogen verleggen;

„ doch

„ doch dat de Raad van Staate zulks aan de 1651.
„ gemelde Staaten zou behooren te verzoe-
„ ken; en de Staaten daarvan alleen kennis
„ geeven aan den Raad. Dat de hooge Krygs-
„ ampten zouden behooren begeeven te wor-
„ den, door de Gewesten, ter betaalinge van
„ welken zy stonden, en die van den bodem
„ of het aandeel der Generaliteit, door hunne
„ Hoog-Mogendheden, de algemeene Staa-
„ ten. Dat het Krygsvolk eed doen moest
„ aan de Generaliteit en aan de byzondere
„ Gewesten. Dat het aanstellen van eenen
„ nieuwen Stadhouder en Kapitein-Gene-
„ raal tegenwoordig bedenkelyk gehouden
„ werdt, door de Staaten van Holland, die
„ eerder neigen zouden tot eenen vorm van
„ Regeeringe in Krygszaaken, geschikt naar
„ het voorbeeld van Gods oude volk, de
„ Jooden; die, van den uitogt uit Egipte,
„ tot op den tyd der Koningen toe, nooit vaste
„ Rigters of Kapiteinen-Generaal gehad had-
„ den; maar gewoon waren, by elken togt,
„ een Legerhoofd aan te stellen: welk voor-
„ beeld ook, van ouds en tegenwoordig, door
„ andere vrye Staaten, gevolgd was. Dat
„ het verkiezen van eenen Kapitein-Gene-
„ raal, tegenwoordig, ook om andere rede-
„ nen, ongeraaden was, zo voor den Per-
„ soon, dien men hiertoe zou mogen kiezen
„ of voorschikken, als voor den Luitenant,
„ die zyne plaats zou moeten bekleeden, en
„ voor den Staat zelven. Dat men, eindelyk,
„ met goedvinden der Gewesten, nieuwe
„ Instructien zou konnen maaken voor den
„ Raad van Staate, den Veldmaarschalk en

„ eeni-

1651. „ eenige andere Kollegien of Perſoonen (*e*)."

Friesland zoekt de onderhandelingen te doen opſchorten.

Na 't eindigen deezer aanſpraake, waaruit de inzigten van Holland op den tegenwoordigen ſtaat der Regeeringe klaar genoeg bleeken, ſloeg Friesland, welk andere inzigten hadt, voor, dat men de Vergadering, eenigen tyd, behoorde op te ſchorten, om, onderuſſchen, de bedenkingen der byzondere Geweſten in te zamelen. Doch de meeſten ſtemden hiertegen (*f*). Ook leverden verſcheiden Geweſten, eerlang, huane bedenkingen, ſchriftelyk, over, aan de groote Vergadering. Doch eer wy hiervan nader verſlag doen, zal 't niet ondienſtig zyn, eenige aanmerkingen vooraf te laaten gaan, over de drie hoofdpunten, welken de groote Vergadering bezig hielden. Zy betroffen de *Unie*, *Religie* en *Militie*; omtrent welken, ter oorzaake van het afſterven des Stadhouders, en van het gene, kort voor zynen dood, gedreeven en gebeurd was, eenige nadere verklaaring, of vaſtſtelling behoorde gemaakt te worden.

VII. Aanmerkingen, over de *drie* hoofdpunten, die op de groote Vergadering ver-

Wy hebben te vooren gezien, dat Holland, door het ſterk dringen op afdanking van 't Krygsvolk, tegen 't gevoelen van veelen, zig, by ſommigen, verdagt hadt gemaakt van ongeneigdheid, tot handhaaving der vereeniging met de andere Geweſten. 't Belang van den Koophandel en andere redenen van Staat hadden de Staaten van dit Geweſt ook, ſedert veele jaaren, bewoogen, om de hevigheid tegen

(*e*) *Zie* Reſol. Holl. 18 *Januar.* 1651. *bl.* 15. Aitzema Hiſt. Loonw. *bl.* 52. III. *Deel*, *bl.* 498.

(*f*) Reſol. Gener. 19 *Jan.* 1651. *by* Wicquefort *Ptcuv. Tom.* II. *p.* 21. Reſol. Holl. 1, 3 *Febr.* 1651. *bl.* 56, 60, ;

gen de Remonſtranten te ſtaaken, en zelfs omtrent de Roomſchgezinden veel oogluiking te gebruiken, die niet verminderde na 't ſluiten der Vrede; ſchoon men de Plakaaten tegen de Vergaderingen deezer gezindheden vernieuwd hadt. Doch deeze gematigdheid hadt ſommigen doen vermoeden en gelooven, dat men 't, in Holland, niet ernſtig meende met den Godsdienſt, zo als dezelve vaſtgeſteld was, in de Sinode van Dordrecht van de jaaren 1618 en 1619. Prins Willem en de andere afgezondenen der algemeene Steden hadden, zelfs in den voorleeden Zomer, aan de Vroedſchappen der Steden te verſtaan gegeven, dat, uit het verminderen van 't Krygsvolk, waarop Holland drong, verval in den Godsdienſt te dugten was (g). De dood van zyne Hoogheid maakte zo groote verandering in het bewind over de Krygsmagt van den Staat, dat, op dit punt, noodzaakelyk nieuwe orde beraamd moeſt worden. De Staaten van Zeeland hadden zelfs, reeds voor eenige jaaren (b), verſtaan, dat men niet over vrede met Spanje behoorde te handelen, voor men, op de drie genoemde punten, eenige nadere vaſtſtellingen gemaakt hadt, 't welk nu noodzaaklyker geoordeeld werdt, om dat de Vrede niet alleen geſlooten; maar zyne Hoogheid, daarenboven, overleeden was, en de aanzienlykſte Geweſten geene geneigdheid altoos toonden, om zynen Zoon te verkiezen tot zynen opvolger. De drie punten, van welken wy ſpreeken, waren derhalve te-

1651. handeld werden; te weeten

ge-

(g) Zie hier voor, bl. 72.
(b) Zie XI. Deel, bl. 411.

1651. gewigtig, dan dat men 'er tegenwoordig niet ernſtelyk over geraadpleegd zou hebben.

de *Unie*, Het punt der *Unie* ſcheen haaſt afgedaan te zullen zyn. Zo dra de Staaten van Holland zig verklaard hadden, dat zy zig heiliglyk wilden houden aán het Verbond van den jaare 1579, ſcheen, hierover, niets meer te doen te zyn; hebbende de andere Geweſten ruim zo veel belang als Holland, om zig aan dit Verbond te houden. Doch daar waren eenige duiſterheden in dit Verbond, die nadere opheldering verdienden. Eene der voornaamſten betrof het middel om de geſchillen tuſſchen de byzondere Geweſten te beſlegten; welk, zeker, onder zeven Staaten, die, ieder op zig zelven, gelyk men 't nu verſtondt, de hoogſte magt bezaten, niet gemakkelyk te vinden was; zo deeze Staaten zelven niet, wegens zulk een middel, overeenkwamen. Doch in het Utrechtſch Verbond was van dit middel niet zeer klaar geſproken, en 't gene 'er nog van gezeid werdt paſte kwalyk op de tegenwoordige omſtandigheden. De geſchillen tuſſchen de Geweſten, over derzelver byzondere Privilegien, vryheden, regten en loffelyke gewoonten, moeſten, volgens het *eerſte* Lid van dit Verbond, door den gewoonlyken Regter, door goede mannen, of door minnelyk Verdrag, worden afgedaan: 't welk, gedeeltelyk, nog tegenwoordig geſchieden kon; gedeeltelyk, nimmer hadt konnen geſchieden; zynde 'er geenen gewoonlyken Regter erkend van Geweſten, die ieder op zig zelven beſtonden, en onafhangkelyk waren van elkanderen. Doch by het *negende* Lid van het zelfde Verbond waren de geſchillen over zaa-

zaaken van Beſtand, Vrede, Oorlog en Belastingen, by voorraad, onderworpen aan de Stadhouders, die 'er toen waren. In het *zestiende* Lid, was verklaard, dat, over een geſchil, welk ſlegts één Geweſt betrof, de overigen uitſpraak zouden doen; doch de uitſpraak zou ook aan de Stadhouders ſtaan, zo 't geſchil alle de Geweſten aanging. In geval van duisterheid in het Verbond zelf, ſtondt de verklaaring aan de eenpaarige ſtemmen der Bongenooten, en zo deezen verſchilden, moeſten de Stadhouders 't geſchil beſlegten. Doch deeze onderſcheiden' ſchikkingen van het Utrechtſch Verbond waren, gelyk men ligtelyk zien kan, in zig zelven niet klaar, en bezwaarlyk overeen te brengen. De gewigtigſte geſchillen zelfs werden, alleenlyk *by voorraad*, verbleeven aan de uitſpraak der Stadhouderen, *die 'er toen waren*; en hoeze beſlegt moeſten worden, na de dood deezer Stadhouderen, of wanneer 'er geheel geene Stadhouders waren, of wanneer 'er niet meer dan één was, bleek nergens. Ondertuſſchen, ſcheen de eendragt onder de Bondgenooten bezwaarlyk te konnen bewaard worden, zo men geen bekwaam middel vaſtſtelde, om de opkomende geſchillen tuſſchen de Geweſten te beſlegten; 't welk eene der voornaamſte bezigheden der groote Vergaderinge geweeſt is. 1651.

In 't ſtuk van den *Godsdienſt*, het tweede hoofdpunt, welk, op de groote Vergadering, verhandeld werdt, waren de Staaten der byzondere Geweſten, in het Utrechtſch Verbond, gelaaten by de vryheid, om, elk in hun Geweſt, zulke ſchikkingen te maaken, als de *Religie*.

1651. zy, ten meeſten dienſte der Geweſten, zouden raadzaam oordeelen. Holland en Zeeland hadden, te vooren, by een byzonder Verbond, beloofd, den Hervormden Evangeliſchen Godsdienſt alleen te zullen handhaaven. Doch de andere Geweſten waren by hunne vryheid gebleeven, en behieldenze, by de Utrechtſche Vereeniging. In laater' tyd, was wel eens geraadpleegd, om den Evangeliſchen Godsdienſt, die toen in alle de Vereenigde Geweſten aangenomen was, alleen te handhaaven, en geene openbaare oefening van eenigen anderen Godsdienſt te gedoogen (*i*). Doch hiervan was nimmer eenige algemeene Wet gemaakt. De Sinode van Dordrecht, die, in de jaaren 1618 en 1619, gehouden werdt, was zelfs niet in allen deele aangenomen, by alle de Geweſten; noch den ingezetenen in 't gemeen, door 's Lands Overheid, tot eenen regel des geloofs voorgeſchreeven. Veelen oordeelden, dat deeze onzekerheid op 't ſtuk van den Godsdienſt den verſchillenden gezindheden te groote vryheid liet, en den Roomſchen in 't byzonder voet gaf, tot openlyker oefening hunner Godsdienſtige plegtigheden. Zy verſtonden, hierom, dat men eene nadere vaſtſtelling behoorde te maaken, op 't ſtuk van den Godsdienſt, waarvan, derhalve, een hoofdpunt der raadpleegingen op de groote Vergadering gemaakt werdt.

en de *Militie.* Wat omtrent het derde hoofdpunt, de *Krygszaaken* betreffende, meeſt in aanmerking kwam, heeft men, uit de eerſte aanſpraak van den

(*i*) *Zie* VII. *Deel*, *bl.* 503.

den Raadpenſionaris Kats, reeds konnen af- 1651.
neemen. De inzigten van Holland verſchilden, omtrent dit punt, van die der meeſte andere Geweſten. Holland zogt het opperbeleid over zaaken van oorloge, met naame over het verleggen van het Krygsvolk en het uitgeeven der *Patenten*, daartoe noodig, te brengen aan den Raad van Staate, waarin dit Geweſt drie Leden heeft, en de anderen maar een, of ten hoogſten twee; en aan de byzondere Staaten, elk in zyn Geweſt. Men hadt, in 't voorleeden jaar, ondervonden, wat 'er gebeuren kon, als de troepen verlegd konden worden, zonder dat 'er de byzondere Staaten kennis van hadden. Hiervoor, wilde men dan zorg draagen in Holland, en te wege brengen, dat zulks, voortaan, niet kon geſchieden, zonder behoorlyke kenniſſe. Maar de meeſte andere Geweſten verſtonden, dat men den Raad van Staate zo veel gezags niet geeven moeſt in krygszaaken, als Holland gaarne gezien zou hebben. Holland was, huns oordeels, te ſterk in den Raad van Staate. Zy wilden, hierom, een goed gedeelte van 't gezag deezes Raads overbrengen aan de Vergadering der algemeene Staaten, waarin elk Geweſt evenveel te zeggen hadt. De raadpleegingen hierover maakten, derhalve, ook een voornaam gedeelte van de bezigheid der groote Vergaderinge uit.

VIII. Gelderlands gevoelen, over de *Unie* en beſliſſing der geſchillen.

Omtrent het eerſte hoofdpunt, de behoudenis der Unie en eendragt aangaande, verſtondt Gelderland „ dat de geſchillen tuſſchen „ de Steden en Leden van eenig Geweſt ver„ bleeven moeſten worden aan de uitſpraak „ der byzondere Geregtshoven, zo de zaak

1651. „ klaarlyk tot derzelver regtsgebied behoor-
„ de, met byvoeging van eenige Gekommit-
„ teerden uit de Landſchap; doch zo de Hoven
„ geen Regtsgebied bleeken te hebben, zou
„ de zaak, door gelyke Gekommitteerden,
„ met byvoeging van onpartydigen uit andere
„ Geregtshoven, moeten worden afgedaan.
„ Dat, in geval van verſchil tuſſchen twee of
„ meer Geweſten, het Geweſt, welk zig ver-
„ ongelykt hieldt, zig zou behooren te ver-
„ voegen aan de algemeene Staaten, die 't
„ geſchil zouden doen beſlegten, door Ge-
„ magtigden uit de Geweſten, welken 'er geen
„ belang by hadden. En dat, in geval van ver-
„ ſchil tuſſchen alle de Geweſten, uit alle de-
„ zelven, Regters behoorden gemagtigd te
„ worden, om de zaak, by minnelyk verdrag
Ook dat „ of eindelyke uitſpraak, af te doen (*k*)." Ten
van Zee- zelfden dage, verklaarde Zeeland, by monde
land, van den Raadpenſionaris *Adriaan Veth*, te ver-
ſtaan „ dat de geſchillen, tuſſchen de Gewes-
„ ten ontſtaande, of, door eenige Heeren uit
„ de Geregtshoven, of door eenige ervaaren'
„ en beſcheiden' Heeren uit de Regeeringe,
„ hiertoe byzonderlyk gemagtigd, behoorden
Fries- „ beſlegt te worden (*l*)." Hierna, vertoonden
land, die van Friesland „ dat men, om de eendragt te
„ bewaaren, noodwendig komen moeſt tot het
„ kiezen van eenen Stadhouder, in Geweſten,
„ die 'er geenen hadden; hebbende men ook,
„ by het Utrechtſch Verbond, geen ander
„ middel weeten te viuden, om de geſchillen
„ tus-

(*k*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 54. III. *Deel*, *bl.* 501.
(*l*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 56. III. *Deel*, *bl.* 505.

„ tuſſchen de Geweſten te beſliſſen, dan de- 1651.
„ zelven aan de uitſpraak der Stadhouderen
„ te verblyven. Dat de woorden, *by voorraad*,
„ in het *negende* Lid van dit Verbond, bete-
„ kenden, dat de *uitſpraak* der Stadhouderen *by*
„ *voorraad* zou *uitgevoerd* worden; niet dat de
„ *Stadhouders* ſlegts *by voorraad* geſteld waren,
„ om uitſpraak te doen: en dat de woorden,
„ *nu ten tyde wezende*, niet tot de Stadhouders,
„ maar tot de Geweſten, die toen in 't Ver-
„ bond waren, moeſten gebragt worden. Dat
„ de Geweſten, die geenen Stadhouder hadden,
„ hierom, ten eerſte, treeden moeſten tot het
„ aanſtellen van eenen, en dat de gezamenly-
„ ke Stadhouders, nog tegenwoordig, de uit-
„ ſpraak over de geſchillen behoorden te heb-
„ ben, gelyk by het Verbond van altoosduu-
„ rende eenigheid, te Utrecht, was vaſtge-
„ ſteld (*m*)." In eene afzonderlyke onderhan-
deling met die van Holland, hadden zy aan-
gemerkt „ dat, ſchoon 'er thans niemant uit
„ den Huize van Oranje ware, bekwaam om
„ het Stadhouders-ampt te bekleeden; men
„ egter, in den Huize van Naſſau, Perſoo-
„ naadjen vinden kon, die met de vereiſchte
„ bekwaamheden hiertoe voorzien waren (*n*)."
Zy zagen, ongetwyfeld, op Graave Willem,
hunnen Stadhouder. Groningen en de Omme- Stad en
landen oordeelden, even als Friesland „ dat Lande,
„ 'er Stadhouders behoorden te zyn, tot beſlis-
„ ſing der geſchillen; ſchoon zy de woorden,
„ *by voorraad*, en *nu ten tyde wezende* in de ge-

„ woo-

(*m*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 62. III. *Deel*, *bl.* 519.
(*n*) Reſol. Holl. 24 *Januar*, 1651. *bl.* 35.

1651. Utrecht, „ woone betekenis opnamen (*o*). Utrecht verſtondt „ dat de geſchillen tuſſchen de Le-„ den en Steden van eenig Geweſt beſliſt be-„ hoorden te worden, gelyk by 't Utrechtſch „ Verbond bepaald was; die tuſſchen twee „ of meer Geweſten, door de anderen, welken „ buiten 't geſchil waren, en die tuſſchen de „ Geweſten in 't gemeen, door drie uit de Re-„ geeringe en drie Regters of Regtsgeleerden, Overys-ſel, „ uit elk Geweſt te benoemen (*p*)." Overys-ſel neigde zeer tot het gevoelen van Gelder-land, op de beſliſſing der geſchillen; doch ſloeg, daarenboven voor „ dat men een gelyk ge-„ tal van onzydige zegsluiden, nevens een „ hoofd over dezelven, zou konnen kiezen, „ die 't geſchil, binnen zekeren beſtemden tyd, en Hol-land. „ zouden moeten afdoen (*q*)." De Staaten van Holland, uit de bedenkingen der byzondere Geweſten, beſpeurende, dat 'er geenen waren, die het aanſtellen van Stadhouders noodzaake-lyk hielden tot behoudenis der eendragt, dan Friesland en Stad en Lande, vonden geraaden hunne gedagten over 't ſtuk van de beſliffing der geſchillen open te leggen in de groote Ver-gadering. Zy verklaarden „ gezind te zyn, om „ de raadpleegingen deezer Vergaderinge zo „ ſpoedig te doen afloopen, als mogelyk ware, „ op dat, door eene bekwaame vervulling van „ 't gebrek, welk, in een aanmerkelyk deel „ der Regeeringe, voorgevallen was, voor al „ de weereld, getoond mogt worden de vaſt-„ heid en zekerheid van den Staat." Zy voeg-den

(*o*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 64. III. *Deel*, *bl.* 512.
(*p*) AITZEMA Herſt Leeuw. *bl.* 66. III. *Deel*, *bl.* 514.
(*q*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 86. III. *Deel*, *bl.* 536.

den 'er by „ dat zulks niet geſchieden kon, 1651.
„ dan door het neemen van goede en ſpoedi-
„ ge beſluiten, regtſchaapen' uitwerkſels van
„ wysheid en eenigheid. Dat zy, ten deezen
„ einde, in hunnen eerſten voorſlag, gewaagd
„ hadden van de punten van *Unie*, *Religie* en
„ *Militie*; doch op de twee eerſten naauwlyks
„ hadden ſtilgeſtaan, om dat zy oordeelden,
„ dat 'er geen verſchil over vallen zou. Dat
„ eenige Geweſten, met naame Friesland en
„ Stad en Lande, nogtans begeerd hadden,
„ dat zy zig over 't beſliſſen der geſchillen ver-
„ klaaren zouden, te gelyk, uit het gene, des-
„ wegen, by het Utrechtſch Verbond, beraamd
„ was, beſluitende de noodzaakelykheid, om
„ Stadhouders te ſtellen over alle de Gewes-
„ ten. Dat zy, Staaten van Holland, deeze
„ noodzaakelykheid geenszins konden zien, al-
„ zo de byzondere Geweſten, *elks in den baaren*,
„ de opperſte magt bezaten, en, by de Unie,
„ niet verkort waren in derzelver voorregten
„ en vryheden, volgens welken, zy de deelen
„ der hooge Regeeringe, door zig zelven of
„ door anderen, mogten doen waarneemen,
„ naar hun welgevallen. Dat de Geweſten, ten
„ tyde van 't ſluiten der Unie, den Koning van
„ Spanje nog niet hebbende afgezwooren, niet
„ konden denken, om elkanderen te verbin-
„ den tot het ſtellen van Stadhouderen, waartoe
„ zy toen nog niet bevoegd waren, hebbende
„ de Stadhouders toen nog laſt van den Koning
„ van Spanje. Dat de beſliſſing der geſchillen,
„ hierom, ook ſlegts by voorraad, aan de Stad-
„ houders, die 'er toen waren, verbleeven was,
„ waaruit men kon afneemen, dat derzelver

1651. „ opvolgers geen zodaanig regt hebben kon-
„ den, ten ware het hun, by nader beſluit,
„ opgedraagen werdt. Dat de uitlegging, die
„ Friesland aan de woorden *by voorraad* gaf,
„ vierkant ſtreedt met het *zeſtiende* Lid der
„ Unie, waarin verklaard werdt, dat de uit-
„ ſpraak der Stadhouderen agtervolgd zou
„ worden, zonder dat men zig, daartegen, van
„ eenige middelen van Regte zou mogen die-
„ nen: 't welk egter vry zou hebben moeten
„ ſtaan, zo de uitſpraak begreepen moeſt wor-
„ den ſlegts by voorraad geſchied te zyn. Dat
„ ook de woorden *nu ten tyde wezende* niet kon-
„ den gebragt worden tot de Vereenigde Ge-
„ weſten, om dat hieruit volgen zou, dat de
„ Geweſten, die naderhand het Verbond zou-
„ den aanneemen, zig aan de uitſpraak der
„ Stadhouderen van de andere Geweſten zou-
„ den hebben moeten onderwerpen, zonder
„ dat hunne eigen' Stadhouders mede gereg-
„ tig zouden zyn tot de uitſpraak: welk on-
„ gelyk gezag elk zou hebben afgeſchrikt van
„ de Unie; waarom men niet vermoeden kon,
„ dat de Bondgenooten hierop zouden gezien
„ hebben. Dat de Stadhouders ook niet vol-
„ ſtrekt noodzaakelyk waren, tot beſliſſinge
„ der geſchillen; maar dat men, hiertoe, de
„ voorſlagen van Gelderland, Zeeland of U-
„ trecht zou konnen volgen. Dat zy, onder-
„ tuſſchen, verhoopten, dat de Staat, door 's
„ Hemels zegen, in zo veele eendragt blyven
„ zou, dat men niet ligt tot uitſpraak over op-
„ gereezen' geſchillen zou behoeven te ko-
„ men (*r*)." Wat laater, gaven dezelfde Staa-
ten

(*r*) *Zie* AITZEMA Heiſt. Leeuw. *bl.* 25. III. *Deel*, *bl.* 534.

ten te verſtaan „ dat zy het geſchil over het 1651.
„ aanſtellen of niet aanſtellen van eenen Stad-
„ houder hielden voor zuiver Provinciaal, en
„ niet behoorende tot de raadpleegingen der
„ groote Vergaderinge, aan welke zy egter,
„ nevens eenige andere punten, laaten wilden
„ het beraamen van een middel, om de ge-
„ ſchillen tuſſchen de Geweſten af te doen (*s*)."

Maar Friesland, vreemd vindende, dat men 't ſtuk van 't Stadhouderſchap buiten de Vergadering houden wilde (*t*), beweerde, in een wydluftig Vertoog „ dat de opregters der Utrechtſche Vereeniging de Stadhouders wyslyk „ hadden gehouden, voor de beſte beſliſſers „ der onderlinge geſchillen, en voor de bekwaamſte behouders der onderlinge eendragt. Dat de Vereeniging, by wege van „ Verdrag, aangegaan was, op de onderſtelling, dat 'er Stadhouders waren, en zyn zouden; van welke onderſtelling men niet kon „ afwyken, zonder gemeene bewilliging van „ alle de Bondgenooten, gelyk, uit het *elfde*, „ *een-entwintigſte* en *twee-entwintigſte* Lid der „ Unie, bleek. Dat de Stadhouders ook dienſtig waren, tot voorkoming der al te groote „ traagheid in 't beſluiten, het gewoon gebrek „ der veelhoofdige Regeeringen. Dat het veranderen van den ouden vorm der Regeeringe gevaarlyk was. Dat eene verbindtenis, „ om altoos Stadhouders te ſtellen, niet meer „ ſtrekte tot krenking van de opperſte magt „ der byzondere Staaten, dan de verbindtenis om geen Beſtand of Vrede te ſluiten, „ gee-

Friesland beweert de noodzaakelykheid van 't aanſtellen van eenen Stadhouder.

(*s*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 87, 88. III. *Deel*, *bl.* 537, 538.
(*t*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 91. III. *Deel*, *bl.* 541.

1651. „ geenen Oorlog aan te vangen, geene Ver-
„ bonden met de nabuuren te maaken, geene
„ Impoſten op te ſtellen, noch de Munt te ver-
„ anderen, dan met gemeene bewilliging van
„ alle de Bondgenooten. Dat men, ten onreg-
„ te, voorgaf, dat de Staaten niet bevoegd
„ waren geweeſt, om Stadhouders te ſtellen,
„ voor het afzweeren des Konings van Spanje;
„ alzo hieruit volgde, dat al wat, voor dien
„ tyd, tegen den Koning of deszelfs dienaars,
„ ondernomen was, onwettig ware geweeſt,
„ de Unie zelve niet uitgeſlooten: behalve,
„ dat Graaf Jan van Naſſau toen reeds, op
„ aanhouden der Staaten van Gelderland, door
„ de algemeene Staaten, tot Stadhouder van
„ dit Geweſt, was beroepen." 't Vertoog werdt, wyders, beſlooten, met eene verklaaring „ dat
„ al wat de Afgevaardigden van Friesland
„ hadden voorgebragt ſtrekte, om den Staat
„ dienſt te doen; alzo zy, met ſchroom en bee-
„ vinge, aanzagen tegen eenige veranderingen
„ in de Regeeringe, die doorgaans grooter'
„ veranderingen naar zig ſleepten, en zelden
„ wel gedydden: 't welk nu te eerder te wagten
„ was, om dat de Staat zig, by den voorigen Re-
„ geeringsvorm, zo wel bevonden hadt; waar-
„ om de Vereenigde Geweſten zig, met regt,
„ mogten te binnen brengen, 't gene van Rome
„ gezeid werdt: *Moribus antiquis res ſtat Ro-*
„ *mana virisque* (*u*)." Doch op dit Vertoog, werdt, myns weetens, van wege de Staaten van Holland, niet nader geantwoord. Zy zagen klaarlyk, dat de meeſte Geweſten ongezind

(*u*) *Zie* AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 92. III. *Deel*, *bl.* 542.

zind waren, om, vooreerſt, tot het aanſtellen van eenen Stadhouder te komen; waarom zy noodeloos hielden, het Vertoog van Friesland te wederleggen. Zelfs was, omtrent deezen tyd, een zeer eerbiedig Vertoog van de Prinſeſſe Weduwe, waarby zy haaren Kleinzoon den algemeenen Staaten aanbeval, met verklaaring, dat zy 't gene men voor hem doen wilde, als eene loutere gunſt, zou aanzien, door de Geweſten alleenlyk overgenomen, zonder dat 'er iet op beſlooten werdt (v). Men arbeidde, ondertuſſchen, onder de hand, om den Prins van Oranje te doen verkiezen, tot Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat. Doch 't verhaalen van 't gene hierover te doen viel zal eerſt te pas komen, als wy verſlag doen van 't gene, over het hoofdpunt, de *Militie* betreffende, op de groote Vergadering, gehandeld werdt. 1651.

Vertoog der Prinſeſſe Weduwe.

't Liep aan tot in Hooimaand, eer de Geweſten eenige nadere bedenkingen inleverden, op het ſtuk van de beſliſſing der geſchillen. Eenige Gekommitteerden hadden toen een ontwerp gereed, volgens welk, de geſchillen aan de bemiddeling of uitſpraak van een gelyk getal van Zegsluiden uit elk Geweſt, die magt hadden om, des noods, eenen opperſten zegsman te kiezen, verbleeven werden. Holland keurde dit ontwerp goed. Ook de vier andere Geweſten, op 't behaagen hunner magtigers. Doch Friesland en Groningen verwierpen 't, inzonderheid, om dat de Stadhouders, die 'er nu waren, of namaals komen mogten, niet

Laatſte handelingen over de beſliſſing der geſchillen.

(v) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 88, 89. III. *Deel, bl.* 538.

1651. niet tot zegsmannen benoemd waren. Zy maakten, derhalve, een nieuw ontwerp, waarin de Stadhouders, tot vaſte *Arbiters* of zegsluiden, werden benoemd. 't Ontwerp van Friesland werdt, daarna, nog een en andermaal veranderd. Holland voegde zig, eerlang, nader, naar de meening der twee Geweſten; doch begeerde het ſtuk der *Conſenten* niet aan de uitſpraak van gekooren' zegsluiden, onder welken ook de Stadhouders zyn zouden, onderworpen te hebben. De vier Geweſten bewilligden, in Oogſtmaand, in het ontwerp van Holland, behalve in de genoemde uitzondering: waarop Holland egter ſtaan bleef. Friesland en Stad en Lande veranderden ook niet van gevoelen; zo dat 'er, op dit gewigtig ſtuk, niets vaſtgeſteld werdt, in de groote Vergadering (*w*). Holland beſloot, eerſt in 't jaar 1663, in 't ontwerp, zo als het lag, te bewilligen; doch ſlegts voor zes jaaren (*x*). Maar de andere Geweſten namen geen genoegen in deeze bepaaling van tyd; waarom 'er, ook toen, niets beraamd werdt.

IX. Gevoelen van Gelderland, over 't punt van den Godsdienſt.

Het punt van den Godsdienſt hieldt de groote Vergadering ook eenen geruimen tyd bezig. Gelderland verklaarde, te verſtaan „ dat „ de waare Hervormde Chriſtelyke Godsdienſt, zo als dezelve, in den jaare 1619, by „ de Sinode van Dordrecht opgehelderd was, „ en thans, in de openbaare Kerken deezer „ Landen, geleerd werdt, behoorde vaſtgeſteld te blyven, en, door de byzondere Ge-

„ wes-

(*w*) AITZEMA Heiſt. Leeuw. *bl.* 183, 184, 186, 188, 189.
(*x*) Reſol. van Conſid. ten tyde van DE WITT, *bl.* 669 enz.

„ weſten, *elks in den zynen, met de magt van* 1651.
„ *'t Land*, gehandhaafd te worden, zonder te
„ gedoogen, dat daarin, by iemant, eenige
„ verandering wierdt gemaakt. Dat de Pla-
„ kaaten tegen 't Pausdom in kragt behoorden
„ te blyven, en op 't ongebonden inkomen der
„ Geeſtelykheid een voet van maatiging be-
„ raamd te worden, zonder krenkinge der
„ Munſterſche Vrede (*y*)." Zeeland ſtemde van Zee-
het zelfde in kragt, met byvoeging „ dat de *Sec-* land;
„ *ten* en gezindheden, die van de openbaare
„ beſcherming uitgeſlooten waren, en alleen-
„ lyk gedoogd werden, behoorden gehouden
„ te worden, in alle orde en ſtilligheid; en op
„ geene andere Plaatſen, dan daar zy tegen-
„ woordig waren, te worden toegelaaten (*z*)."
Het zelfde verzogten, ten deezen tyde, de Af-
gevaardigden der Sinoden, aan welken gehoor
verleend werdt, in de groote Vergaderinge.
Zy verklaarden, te gelyk, te wenſchen „ dat
„ de krytende zonden en ergerniſſen, en, on-
„ der anderen, het ſchenden van den *Heiligen*
„ *Sabbath*, mogten geweerd worden." Doch
zy ſtonden, voornaamlyk, ſtil, op het weeren
der Pauſelyke bygeloovigheden: waartoe zy
zelfs eenige middelen voorſloegen, die, groo-
tendeels, uit 's Lands Plakaaten, genomen wa-
ren (*a*). Verſcheiden' Geweſten, met naame
Friesland, Overyſſel en Stad en Lande, von-
den genoegen in den voorſlag der Predikanten:
doch de Staaten van Holland zouden liever ge-
zien

(*y*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 55. III. *Deel*, *bl.* 502.
(*z*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 57. III. *Deel*, *bl* 504.
(*a*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 58, 60. III. *Deel*, *bl.* 505, 506, 509.

1651. zien hebben, dat zy, ten deegen tyde, agtergebleeven waren: alzo, gelyk wy reeds gemeld hebben, 't belang des Koophandels verſcheiden' Steden, met naame Amſterdam, bewoogen hadt, om eenige oogluiking te gebruiken, omtrent de Roomſchgezinden. Van den anderen kant, waren zy bedugt, dat de Predikanten zig, op den Predikſtoel, moeijen zouden, met zaaken van Regeeringe, en dringen op de noodzaakelykheid, om eenen Stadhouder te kiezen, gelyk twee of drie reeds gedaan hadden: waarom zy zig verpligt vonden, om hun eenig genoegen te geeven (*b*). De andere Geweſten, Friesland, Stad en Lande, Utrecht en Overyſſel, verklaarden zig, op 't ſtuk van den Godsdienſt, omtrent op dezelfde wyze, als Gelderland en Zeeland gedaan hadden (*c*). Midlerwyl, hadt Holland een beſluit genomen van gelyken inhoud; welk, op den zevenentwintigſten van Louwmaand, in een beſluit van alle de Geweſten, veranderd werdt; hoewel Overyſſel, naderhand, voorſloeg, dat men middel behoorde te vinden, om de Geweſten, die, tegen vermoeden, weigerig of agterlyk zyn mogten, in het uitvoeren der Plakaaten tegen de Roomſchgezinden, daartoe te noodzaaken (*d*): op welken voorſlag, egter niets werdt vaſtgeſteld. Het Beſluit, waarvan wy ſpreeken, behelsde eene verklaaring van de Staaten der byzondere Geweſten, om „ *elks in* „ *den haaren*, vaſt te houden en, *met de magt van* „ *het Land*, te handhaaven den waaren Chriſte-

Van Friesland, Stad en Lande, Utrecht en Overyſſel.

Beſluit van Holland en de andere Gewesten op 't

„ ly-

(*b*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 61. III. *Deel*, *bl.* 309.
(*c*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 62, 63, 65. 86.
(*d*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 86.

„ lyken Hervormden Godsdienſt, zo als dezel- 1651.
„ ve, alomme, in de openbaare Kerken, ge- ſtuk van
„ leerd werdt, en door de Sinode van Dor- den
„ drecht beveſtigd was, zonder te gedoogen, Gods-
„ dat ooit, daarin, by iemant, eenige veran- dienſt.
„ dering gemaakt werdt. Dat de gezindheden,
„ die uitgeſlooten waren van de openbaare be-
„ ſcherming, en alleenlyk gedoogd werden,
„ zouden gehouden worden in alle goede orde
„ en ſtilte, en op geene Plaatſen meer worden
„ toegelaaten, dan daar zy tegenwoordig wa-
„ ren. Dat de Plakaten tegen de Pausgezinden
„ in kragt blyven en uitgevoerd worden zou-
„ den, en op het inkomen der Geeſtelykheid
„ zulk een voet beraamd, als, zonder krenkinge
„ der Vrede, beſt zou konnen geſchieden. Dat
„ de Ambaſſadeurs en vreemde Staatsdienaars
„ verpligt zouden worden, om, in hunne Hui-
„ zen, geenen dienſt of *Sermoenen* te laaten
„ doen, in de Nederlandſche ſpraake; maar
„ alleen in de taale van hunne Heeren en Mees-
„ teren, en dat zy niemant, dan die tot hun
„ Huisgezin of gevolg behoorden, tot dezel-
„ ven toegang zouden geeven. Dat de beſlui-
„ ten op de burgerlyke Regeeringe der Meie-
„ rye van 's Hertogenboſch, te vooren geno-
„ men, eens, kragtdaadiglyk, ter uitvoerin-
„ ge gebragt zouden worden, en aldaar geene
„ Baljuwen, Schouten, Sekretariſſen of Vor-
„ ſters geleeden, dan die belydenis deeden van
„ den Hervormden Godsdienſt." Met dit Beſluit, welk egter, op verre na, zo veel niet inhieldt, als de Predikanten begeerd hadden, lieten zy zig vergenoegen, en ſcheidden met dankzegginge: ſchoon Friesland en Stad en

Lan-

1651. Lande gaarne gezien zouden hebben, dat zy nog wat langer hadden aangehouden (*e*). In Hooimaand, keerden zy nog eens weder, en deeden een nieuw Vertoog aan de groote Vergadering, tegen de ſtoutigheden der Papiſten, aan verſcheiden' oorden (*f*). Doch in vind niet, dat de groote Vergadering, na den zevenentwintigſten van Louwmaand, iet, op 't ſtuk van den Godsdienſt, beſlooten heeft.

X. Aanmerkingen over dit Beſluit.

Aanmerkelyk is, ondertuſſchen, in dit Beſluit, dat de Staaten verklaaren, den Hervormden Godsdienſt, *elks in den haaren*, te willen handhaaven; welk byvoegſel, naar alle waarſchynlykheid, diende, om diergelyke ongelegenheden, als men, in de Jaaren 1618 en 1619, ondervonden hadt, in 't gevolg, te voorkomen. Sommigen hebben, naderhand, beweerd, dat de byzondere Staaten, ſlegts *verklaard*, niet *beloofd* hebbende, den Hervormden Godsdienſt, volgens de uitlegging der Dordrechtſche Sinode, alleen te zullen handhaaven; hiertoe niet eigenlyk verbonden zouden zyn. Zy verhaalen zelfs, dat de Griffier, het beſluit inſtellende, en het woord *belooven*, by het woord *verklaaren*, gevoegd hebbende, uitdrukkelyken laſt kreeg, om het woord *belooven* door te haalen; alzo dit woord, door niemant der byzondere Geweſten, gebruikt was (*g*). Anderen hebben hiertegen wel aangemerkt, dat deeze byzonderheid niet gemeld wordt, in het Regiſter der Staatsbeſluiten, en oordeelen, hierom, dat men de verklaaring der Staaten, om

(*e*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 61, 62.
(*f*) AITZEMA Herſt. Leeuw. *bl.* 146.
(*g*) Public Gebed. III. *Deel*, *bl.* 210.

om de Dordrechtſche Leer te beſchermen, heeft aan te merken als eene onvolmaakte belofte, die eerlyke luiden gehouden zyn naar te komen, ſchoon men 'er hen, in Regte, niet toe zou konnen noodzaaken (*h*). Doch zy hebben, veelligt, alleenlyk gezien op het Regiſter der Generaliteits-Reſolutien: want, in dat van Holland, ſtaat, duidelyk, aangetekend, „ dat men het woord *belooven* begeerde geligt „ te hebben, uit de uitbreiding der Reſolutie, „ om dat het, in de *Provinciale adviſen* van Hol„ land en Zeeland, niet geſtaan hadt (*i*)." De poogingen van Overyſſel en van eenige andere Geweſten (*k*), om de byzondere Staaten, door dwangmiddelen, te houden tot het handhaaven van den Hervormden Godsdienſt, bewyzen ook genoegzaam, dat men hen, hiertoe, door het beſluit van den zevenentwintigſten van Louwmaand, niet ſterk genoeg verbonden rekende. 1651.

XI. Gelderlands gevoelen over het punt der *Militie.*

Over het *derde* hoofdpunt van de handelingen der groote Vergaderinge, de Krygszaaken betreffende, kwamen zo veele byzonderheden in aanmerking, dat wy, om langwyligheid te myden, alleenlyk van de voornaamſten zullen gewaagen. Zy betroffen 1. het hoog gezag over het Krygsvolk. 2. het begeeven der Krygsampten. 3. het verleggen der bezettingen, en 4. de geheime verſtandhouding, binnen en buitens Lands. Gelderland verſtondt, omtrent deeze vier punten „ dat de algemeene Staa„ ten

(*h*) C. v. Bynkershoek Quæſt. Jur. Publici *Libr.* II. *Cap.* XVIII. *p.* 322.
(*i*) Reſol. Holl. 28 *January* 1651. *bl.* 39.
(*k*) Aitzema Hiſt. Leeuw. *bl.* 61.

1651. „ ten, by raade van den Raad van Staate, het
„ hoogſt gezag over het Krygsvolk behoorden
„ te hebben, en dat, wanneer men genood-
„ zaakt werdt, in tyd van oorloge of andere
„ dringende gelegenheld, een' Kapitein- of
„ Luitenant-Generaal aan te ſtellen, zulks, niet
„ dan na gehouden' raadpleeging en beſluit
„ der byzondere Staatsvergaderingen, zou be-
„ hooren te geſchieden. Dat de hooge Krygs-
„ ampten, die, te vooren, door de algemeene
„ Staaten, of door wylen zyne Hoogheid, be-
„ geven waren, tot Kolonel uitgeſlooten, zou-
„ den ſtaan ter begeevinge der byzondere Ge-
„ weſten, die, deswege, ſtemmen zouden, ter
„ algemeene Staatsvergaderinge. Dat de min-
„ dere Krygsampten, die, te vooren, zonder
„ benoeming, door zyne Hoogheid, waren
„ begeven, onder de Vereenigde Geweſten;
„ gelykelyk, zouden verdeeld worden. Dat
„ de Bevelhebberſchappen van ſterke Plaat-
„ ſen, gelegen binnen de Vereenigde Gewes-
„ ten, zouden worden vervuld, door de Staa-
„ ten dier Geweſten, op Laſtbrief der alge-
„ meene Staaten of des Raads van Staate; zul-
„ lende deeze Bevelhebbers geen regt hebben,
„ tot het bewaaren der ſleutelen, openen der
„ poorten of geevinge van 't woord aldaar: al
„ 't welke alleen aan de Wethouders der Ste-
„ den blyven zou. Ook zouden zy geen Regts-
„ gebied mogen oefenen, dan over misdaaden
„ begaan in den Krygsdienſt. De Gouverneur-
„ ſchappen van Plaatſen, geen' ſtem in Staat
„ hebbende, zouden ſtaan ter begeevinge der
„ Vereenigde Geweſten; de Kommandemen-
„ ten van zulke Plaatſen, ter begeevinge van

„ de

„ de Vergadering der algemeene Staaten, en 1651.
„ de Majoorſchappen, ter begeevinge van den
„ Raad van Staate. Het verleggen van Krygs-
„ volk, en 't vergaderen van Legers zou ge-
„ ſchieden, door de algemeene Staaten, by
„ raade van den Raad van Staate; mids, in
„ geval van 't verleggen der bezettingen,
„ by tyds kennis geevende aan de Staaten
„ der Geweſten, Steden en Plaatſen, daar
„ zy ſtonden gelegd te worden: zullende het
„ ook den byzonderen Staaten vryſtaan, des
„ noods, eenige vendels, op hunne paten-
„ ten, te zenden van de eene Plaats naar de
„ andere, mids daarvan ook kennis geevende
„ aan de algemeene Staaten. Ook zouden de
„ bezettingen, voortaan, volgens het *zevende*
„ Lid der Unie, eed moeten doen aan de Wet-
„ houders der Steden. Dat de geheime ver-
„ ſtandhouding vervolgd zou worden, by de
„ algemeene Staaten en den Raad van Staate,
„ door zodanige Perſoonen, als zy, daartoe,
„ bekwaamſt zou oordeelen (*l*)." Wat Hol-
lands gevoelen ware over 't punt der *Militie*, hebben wy boven gezien. Zeeland verklaarde zig, op dit ſtuk, in 't eerſt, niet byzonder. Doch 't bleek, naderhand, dat de Staaten van dit Geweſt niet veel verſchilden van die van Holland (*m*): ook hadden zy byzonder belang, om hun gezag te bewaaren, over de Sterkten Axel, Ter Neuze en Biervliet in Staatſch Vlaanderen: waarover hun, in den jaare 1588, het opzigt aanvertrouwd was, door den Raad van

Gevoelens der andere Gewesten.

(*l*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 53. III. *Deel*, *bl.* 500.
(*m*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 75.

1651. van Staate (*n*). Friesland hadt zig ook niet duidelyk verklaard. Alleenlyk drong dit Gewest sterk, op de aanstellinge van den Prinse van Oranje tot Kapitein-Generaal (*o*). Stad en Lande verstondt „ dat men 't hoog gezag over „ Krygszaaken behoorde te stellen aan de Af„ gevaardigden ter Generaliteit, by raade der „ Stadhouderen of des Raads van Staate, be„ houdende egter de byzondere Staaten en „ Stadhouders de magt, om de bezettingen, „ in hunne byzondere Gewesten, te verleg„ gen." Nog wilde dit Gewest het hoog gezag over de zeezaaken aan de algemeene Staaten, by raade der Admiraliteiten, verbleeven hebben, en de begeeving der Krygsampten gesteld aan de byzondere Staaten. Eindelyk drong het ook op de aanstelling van den Prinse van Oranje tot Kapitein- en Admiraal-Generaal, en op de aanstelling van eenen Luitenant in zyne stede, wien men de geheime verstandhouding, op een redelyk Berigtschrift, zou konnen toevertrouwen (*p*). Utrecht meende, „ dat men 't hoog bewind over Krygszaaken „ zou konnen stellen aan de algemeene Staaten „ of aan den Raad van Staate, mids stemmende, by Provincien, en niet hoofd voor „ hoofd." Ook sloeg dit Gewest voor „ of „ men geen Berigtschrift behoorde vast te „ stellen, waarop men, in tyd van nood, over „ welken, ten minste vyf Gewesten zouden „ moeten oordeelen, eenen Kapitein-Gene„ raal zou konnen kiezen. De vendels te voet „ en te paarde, die, te vooren, op benoeming „ van

(*n*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 525.
(*o*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 62. III. *Deel*, *bl.* 510.
(*p*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 64. III. *Deel*, *bl.* 511.

„ van de Staaten-Bestaalsheeren, door zyne 1651.
„ Hoogheid, begeven waren, behoorden nu
„ te ſtaan ter begeevinge van de Staaten-Be-
„ taalsheeren. De overige Krygsampten, hoo-
„ gen en laagen, zouden door de byzondere
„ Geweſten begeven worden: het geeven der
„ patenten zou, op een Berigtſchrift, door de
„ Geweſten te beraamen, ſtaan aan de alge-
„ meene Staaten, of wel aan den Raad van
„ Staate, mids ſtemmende by Geweſten, en
„ niet hoofd voor hoofd: welk laatſte ook
„ plaats zou moeten hebben, zo deeze Raad,
„ tot het beleiden der geheime verſtandhou-
„ ding, gemagtigd werdt." In de overige op-zigten, kwam het gevoelen van Utrecht ge-noegzaam overeen met dat van Gelderland (q); met welk Geweſt, Overyſſel, naderhand, ook, in de voornaamſte opzigten, ſamenſtemde; te gelyk met Utrecht oordeelende, dat men een Berigtſchrift behoorde op te ſtellen voor ee-nen toekomenden Kapitein-Generaal, die egter niet moeſt gekooren worden, dan wanneer ten minſte vyf Geweſten oordeelden, dat de nood zulks vereiſchte (r).

XII. Holland levert een Ver-toog in, over 't beleid der Krygs-zaaken.

Midlerwyl, hadden de Staaten van Holland, ziende hunne meening, in twee voornaame pun-ten, het gezag van den Raad van Staate over Krygszaaken, en de ontydigheid van 't verkiezen van eenen Kapitein-Generaal, tegen gegaan door verſcheiden' Geweſten, een wydluftig Vertoog ontworpen, welk, nog voor 't einde van Louw-maand, ingeleverd werdt. Het behelsde negen pun-

(q) Aitzema Herſt. Leeuw. bl. 66.
(r) Aitzema Herſt. Leeuw. bl. 86.

1651. punten, en wees aan, 1. „ dat het beleid over „ zaaken van oorloge niet bekwaamlyk ge„ ſteld kon worden aan de Vergadering der „ algemeéne Staaten, welker Leden in eed „ en dienſt der byzondere Geweſten waren; „ maar behoorde te worden verbleeven aan „ den Raad van Staate, welks Leden, by ee„ de, verbonden waren aan de Generaliteit, „ en verklaard hadden, af te zullen zien van „ het byzonder belang der Geweſten, waaruit „ zyn afgevaardigd waren; gelyk ook het be„ wind over Krygszaaken, in den jaare 1588, „ aan deezen Raad was opgedraagen, en ſe„ dert door den zelven gevoerd. 2. Dat, uit „ de oude Regiſters, bleek, dat de byzondere „ Staaten en derzelver Gekommitteerde Raa„ den altoos gezag hadden gehad, over 't ver„ leggen der bezettingen, binnen derzelver „ Geweſten: 't welk, met verſcheiden' voor„ beelden, beweezen werdt, hebbende zelfs „ de Kapiteinen-Generaal-de bezettingen bin„ nen de byzondere Geweſten niet verlegd „ dan als Stadhouders en Kapiteinen-Generaal „ dier byzondere Geweſten; en, volgens ver„ ſcheiden' Berigtſchriften, niet dan met „ kennis van derzelver Staaten of Gekommit„ teerde Raaden: waaruit, 3. volgde, dat „ de Raad van Staate, eenig volk willende „ ligten uit eene ſtemmende Provincie, ge„ houden moeſt zyn, zig te vervoegen aan de „ Staaten of Gekommitteerde Raaden dier „ Provincie, en derzelver bewilliging te ver„ zoeken. Gelyk ook, 4. dat geen Krygsvolk, „ in eenige ſtemmende Provincie, gelegd „ mogt worden; dan met verlof en op Patent

„ van

„ van de Staaten of Gekommitteerde Raaden 1651.
„ dier Provincie. 5. Dat, zo veel doenlyk
„ ware, de vendels behoorden gelegd te wor-
„ den, in en omtrent de Geweſten, door wel-
„ ken zy betaald werden: en 6. dat de Raad
„ van Staate, eenig volk willende ligten uit
„ Grensplaatſen, zulks niet zou mogen doen,
„ dan met verlof der Staaten of Gekommit-
„ teerde Raaden dier Provintie, ter welker
„ betaaling het Krygsvolk in deeze Grens-
„ plaatſen ſtondt: 't welk beide, met egte ſtuk-
„ ken, beweezen werdt, door de byzondere
„ Staaten, voorheen, dus begreepen te zyn. 7.
„ Dat de Krygsampten behoorden te ſtaan ter
„ begeevinge van de Staaten of Gekommit-
„ teerde Raaden van die Provincie, door wel-
„ ke zy betaald werden; de Bevelhebberſchap-
„ pen over ſterke Plaatſen, ter begeevinge der
„ Staaten van 't Geweſt, waarin zy gelegen
„ waren, en die over Plaatſen, onder de Gene-
„ raliteit behoorende, ter begeevinge der ge-
„ meene Leden van de Unie: gelyk, uit ver-
„ ſcheiden' ſtukken, bleek, der byzondere Staa-
„ ten meening te zyn. 8. Dat het Krygsvolk,
„ boven den eed aan de Generaliteit, ook een
„ nen byzonderen eed behoorde te doen, aan
„ de Staaten der Provincie, waarin het ge-
„ legd werdt, en aan de Steden binnen de-
„ zelve, midsgaders aan de Staaten, die
„ het zelve betaalden: 't welk, met het *zeven-*
„ *de* Lid der Unie en met andere ſtukken, be-
„ veſtigd werdt. En eindelyk 9. dat het ver- en be-
„ kiezen van eenen Kapitein-Generaal thans weert de
„ onnoodig en ongeraaden ware: waaromtrent noode-
„ aangemerkt werdt, dat 'er onderſcheid was, loosheid van het

 aanſtellen

1651. van eenen Kapitein-Generaal.

„ tuſſchen een' *Gouverneur-Generaal*, gelyk de
„ Graaf van Leiceſter geweeſt was, en een'
„ *Kapitein-Generaal:* hebbende de magt van
„ den eerſten zig uitgeſtrekt over alle de Ver-
„ eenigde Geweſten, en die van den laatſten
„ alleen over het voet- en paardevolk, welk
„ de Geweſten in dienſt hadden: voerende den
„ eerſten ook volſtrekt gebied over de Stad-
„ houders der byzondere Geweſten, den laat-
„ ſten niet; alzo de byzondere Stadhouders
„ ook Kapiteins-Generaal waren, over het
„ Krygsvolk, in hun Geweſt leggende: en
„ ſluitende het Ampt van den eerſten ook in
„ het Admiraalſchap over de Vereenigde Ge-
„ weſten; daar de laatſten het Admiraalſchap-
„ Generaal, over het volk van oorloge te wa-
„ ter, als een afzonderlyk Ampt, en, ſomtyds,
„ op byzonderen Laſtbrief, bekleed hadden.
„ Dat, zo de algemeene Staaten ſomtyds ook
„ Laſtbrief verleend hadden aan een' Kapi-
„ tein-Generaal, deszelfs gezag alleenlyk
„ moeſt begreepen worden geſtrekt te hebben
„ over 't volk van oorloge en de Legers, leg-
„ gende buiten de ſtemmende Provincien,
„ hebbende de byzondere Stadhouders, bin-
„ nen deeze Provincien, het bewind over 't
„ Krygsvolk aldaar, by raade van de Staaten
„ of Gekommitteerde Raaden. Dat de alge-
„ meene Staaten, ziende hoe zeer Leiceſter
„ het ampt van Gouverneur-Generaal mis-
„ bruikt hadt, beſlooten hadden, dit Ampt te
„ vernietigen; doch dat de Geweſten, ſedert,
„ het gebied over het volk van oorloge, te
„ water en te lande, hadden opgedraagen aan
„ Maurits, Fredrik Henrik en Willem, Prin-

„ ſen

„ ſen van Oranje. Dat, de Vrede, daarna, 1651.
„ getroffen zynde, de reden, waarom dit
„ Ampt begeven geweeſt was, ophieldt. Dat
„ ook 's Lands Krygsmagt in zulk een' ſtaat
„ was, dat men, zelfs by opkomenden oorlog,
„ geenen Kapitein-Generaal behoeven zou.
„ Dat de Veldmaarſchalk, dien men thans in
„ dienſt hadt, met gezag genoeg bekleed was,
„ om, in zulk een geval, de Legers van den
„ Staat, als Overhoofd, te gebieden; doch zo
„ hieraan iet ontbreeken mogt, zou men hem,
„ met goedvinden der Geweſten, breeder' laſt
„ konnen geeven." 't Vertoog werdt beſloo-
ten, met eene verklaaring „ dat de Staaten
„ van Holland, in het beweeren der voorge-
„ noemde negen punten, niet op het byzon-
„ der belang van hun Geweſt; maar op de egte
„ gronden der Regeeringe het oog gehad had-
„ den; waarom zy vertrouwden, dat de andere
„ Geweſten hunner meeninge zouden toe-
„ vallen (s)."

XIII. Verſchil tuſſchen Holland en de meeſte andere Gewesten, over 't beleid der Krygszaaken.

Doch onder deezen, was het Zeeland alleen met Holland eens, om het beleid der zaaken van oorloge te verblyven aan den Raad van Staate. De andere Geweſten wilden 't verblee-ven hebben, of aan de algemeene Staaten, of aan den Raad van Staate, onder voorwaarden, waarin Holland geen genoegen ſcheppen kon, begeerende, onder anderen, Utrecht en O-veryſſel, zo veele Afgevaardigden in den Raad van Staate te zenden, als een der andere Ge-weſten (t), wanneer men, aldaar, niet by Pro-vincien, maar hoofd voor hoofd, wilde blyven ſtem-

(s) AITZEMA Herſt. Leeuw. bl. 68. 2III. Deel, bl. 516.
(t) AITZEMA Herſt. Leeuw. bl. 75, 90, 91, 92, 138.

1651. ſtemmen. De Staaten van Holland dan, beſpeurende, dat zy 't bewind over Oorlogszaaken, bezwaarlyk, zouden konnen doen ſtellen in handen van den Raad van Staate, bewilligden, in Bloeimaand, in een Ontwerp, gemaakt om de verſchillende gevoelens der Leden te vereenigen. Het werdt, ten zelfden tyde, ook door alle de andere Geweſten goedgekeurd. Alleenlyk, begeerden Friesland en Stad en Lande, dat men, in het zelve, by den Raad van Staate, ook de Stadhouders voegen zou. Ook hadt Stad en Lande nog eenige byzondere aanmerkingen over het bezetten van Koeverden, waarin dit Geweſt, met Overyſſel, verſchilde. Doch de verſchillende Leden lieten zig, eerlang, te vrede ſtellen. En het ontwerp werdt in een beſluit der Vergaderinge veranderd. Volgens het zelve „ zou het „ geeven der patenten aan 't Krygsvolk, by „ voorraad, en tot nader' laſt der gezamenlyke Bondgenooten, ſtaan aan de Vergadering „ der algemeene Staaten, met voorgaanden „ raad des Raads van Staate, en op een Berigtſchrift, te beraamen door de byzondere „ Geweſten. Doch men zou geen Krygsvolk „ uit de ſtemmende Provincien mogen ligten, „ dan met kennis van de Staaten of Gekommitteerde Raaden; die, in zodanig geval, „ de patenten zouden invullen. Ook werdt de „ bewilliging der Staaten of Gekommitteerde „ Raaden vereiſcht, om eenig Krygsvolk in „ eene ſtemmende Provincie te doen trekken. „ De byzondere Staaten mogten 't Krygsvolk „ binnen hun Geweſt, ook op eigen patent, „ verleggen. 't Krygsvolk zou niet ſlegts aan „ de

Wordt bemiddeld.

„ de Generaliteit; maar ook aan de Staaten 1651.
„ van 't Geweſt, daar het lag, en daar het door
„ betaald werdt, eed moeten doen:" gelyk ſedert geſchiedde (*u*). Men ontwierp, eerlang, een nieuw Berigtſchrift voor den Raad van Staate (*v*); doch daar verliepen verſcheiden' jaaren, eer het het zelve beëedigd werdt. Het oud Berigtſchrift voor de Generaliteits-Rekenkamer werdt ook overzien, en hier en daar veranderd (*w*). Op den voorſlag van Zeeland, werdt, na veele raadpleegingen, ook een Plakaat gemaakt, tegen de omkoopingen, en tegen het ontvangen van geſchenken, door Leden der hooge Kollegien (*x*). De daggelden en reiskoſten van zulke Leden, in bezending gaande van wegen den Staat, werden, insgelyks, geregeld (*y*). Men ſtelde ook een Plakaat vaſt op 't ſtuk der Monſteringe van 't Krygsvolk (*z*), waarin, tot hiertoe, veele ongeregeldheden hadden plaats gehad, die nogtans, door dit Plakaat, niet geheellyk weggenomen werden. Op het begeeven der Krygsampten werdt niets vaſtgeſteld (*a*); doch men volgde, ſedert, ten deezen opzigte, de gevoelens der byzondere Geweſten, die na genoeg overeenkwamen (*b*). Het punt der geheime verſtandhouding werdt aan

(*u*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 112, 113, 124, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143.
(*v*) *Zie* het *in* 't Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 125. Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 191 *enz.*
(*w*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 193.
(*x*) Notul. Zeel. 21, 22 *Maart* 1651. *bl.* 11, 14, 22, 26 *Febr.* 1652. *bl.* 32, 44. Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 76, 84, 94, 143, 197.
(*y*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 147.
(*z*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 145, 155.
(*a*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 185.
(*b*) Public Gebedt III. *Deel*, *bl.* 215.

1651. aan de algemeene Staaten verbleeven. Doch over 't verleenen van verloven aan Krygsoverſten rees geſchil, tuſſchen de algemeene Staaten en den Raad van Staate, die beide oordeelden, hiertoe alleen geregtigd te zyn: welk geſchil nogtans onbeſliſt bleef (c).

Holland zoekt Zeeland te overtuigen van de noodeloosheid eens Kapiteins-Generaal.

Holland moeſt dus een weinig toegeeven in 't punt van 't beleid over Krygszaaken, en gedoogen dat zulks, ten minſte vooreerſt, verbleeven werdt aan de Vergadering der algemeene Staaten; waarin dit Geweſt niet meer te zeggen hadt dan de anderen; maar in 't punt van de noodeloosheid der aanſtellinge van eenen Kapitein-Generaal, waren 't de meeſte Geweſten met Holland eens, ſchoon niemant zig, hiervoor, zo rondelyk verklaard hadt. Zeeland hadt 'er, tot hiertoe, niet van gerept, en men arbeidde, onder de hand, om dit Geweſt te doen ſtemmen, tot het verkiezen van den jongen Prinſe van Oranje tot Kapitein-Generaal. Friesland en Stad en Lande drongen hierop ook ernſtelyk. De andere Geweſten hielden zig ſtil. De Staaten van Holland, bedugt dat, wanneer Zeeland bewoogen mogt worden, om zig by de twee Geweſten te voegen, de meerderheid haaſt voor het aanſtellen van eenen Kapitein-Generaal ſtemmen zou, deeden, in Grasmaand, eene bezending naar Zeeland, die, door den Heere Jakob van Waſſenaar, Heere van Obdam, *Joan de Witt*, Penſionaris van Dordrecht, Willem Nieuwpoort, Vroedſchap van Schiedam, en Franco of François Riccen, Penſionaris van Purmerende, bekleed

(c) AITZEMA Heſt. Leeuw. bl. 148, 192, 193.

kleed werdt, en den Staaten van 't Geweſt, op den vyfentwintigſten, vertoonde „ dat „ men, in den tegenwoordigen tyd van vre- „ de, geenen Kapitein-Generaal noodig hadt; „ dat men, vooral, den jongen Prins van O- „ ranje niet behoorde te verkiezen tot deeze „ waardigheid, alzo de Landen, ligtelyk, zou- „ den konnen komen in de noodzaakelykheid, „ om, geduurende zyne minderjaarigheid, „ eenen anderen Kapitein-Generaal te ver- „ kiezen: waartoe zy zig egter de handen ge- „ bonden zouden hebben, zo zy hem tegen- „ woordig reeds aanſtelden. Dat men hoopte, „ dat de Vrede lang zou duuren, waarom men „ den Prins ook niet behoefde te voorſchik- „ ken tot Kapitein-Generaal, zynde het, daar- „ enboven, redelyk, dat men den nakomelingen „ de vryheid liet, om hierin te doen of te laa- „ ten, 't gene zy, naar tyds gelegenheid, zou- „ den raadzaam oordeelen; alzo zulk eene „ voorſchikking ligtelyk aanleiding kon gee- „ ven tot partyſchap en verdeeldheid in den „ Staat, wanneer de Prins van Oranje, op zulk „ eene belofte ſtaat maakende, in tyd en wyle, „ het Ampt, waartoe hy voorſchikt was, goed- „ vondt te eiſchen in omſtandigheden, waar- „ in de Staaten niet raadzaam zouden mogen „ vinden, om het hem op te draagen: waarby „ nog kwam, dat 'er, by alle de Geweſten, wet- „ ten lagen, tegen het verleenen van het Regt „ tot de opvolging in eenige Ampten, met naa- „ me in het Kapitein Generaalſchap, alzo zulk „ een regt niet plagt verkreegen te worden, „ dan door kuipery, of gunſt van aanzienlyke „ Perſonaadjen, zonder dat men aanſchouw

1651.

„ na-

1651. „ name op 's Lands dienst en oorbaar: waarom
„ vertrouwd werdt, dat hunne Edele Mogend-
„ heden, in zulk eene gewigtige zaak, niets
„ besluiten zouden, dan met gemeenen raad
„ van beide de Provincien."

De Staaten van Zeeland beantwoordden deeze aanspraak beleefdelyk; doch in algemeene bewoordingen. Zy beloofden hunnen Afgevaardigden op de groote Vergadering zulk een' last te zullen geeven, dat de gemeene rust bewaard en verzekerd werdt (*d*). Doch de verandering in de Regeeringe van Zeeland, die eenige maanden laater voorviel (*e*), bragt te wege, dat men aldaar zo weinig als in Holland geneigd was tot het aanstellen van eenen Kapitein-Generaal: waarover, derhalve, op de groote Vergadering, niet verder gehandeld werdt: 't welk geheel naar den zin der Staaten van Holland uitviel.

XIV. De Edelen en Steden van Staatsch Brabant en die van Drente zoeken, vergeefs, deel aan de Regeeringe te verkrygen.

De drie hoofdpunten, die op de groote Vergadering verhandeld waren, de Unie, Religie en Militie betreffende, werden, hiermede, afgedaan gerekend. De schikkingen, wegens het eerste en laatste punt inzonderheid, gaven den Staat eene andere gedaante, en bragten de Regeering op eenen voet, waarop menze, nimmer te vooren, gezien hadt. 't Bleek, klaarlyk, dat de aanzienlykste Gewesten, met naame Holland, door de dood des Stadhouders, veel meer gezags verkreegen over den Vereenigden Staat, dan zy, ooit te vooren, gehad hadden. De Regeering der Staaten nam eenen nieu-

(*d*) Resol. Holl. 28 *April* 1651. *bl.* 298. AITZEMA Hist. Leeuw. *bl.* 134 136.
(*e*) *Zie* hier voor, *bl.* 146.

nieuwen luister aan, welke sommigen, die 'er geen deel aan hadden, schoon zy 'er regt toe meenden te hebben, zo zeer in de oogen blonk, dat zy, ten deezen tyde, herhaalde poogingen deeden, om 'er ook in gekend te worden. De Baanderheeren, Edelen en Steden van Staatsch Brabant, die, reeds in 't jaar 1648, verzogt hadden, om deel aan de hooge Regeeringe te mogen hebben, of ten minsten om zig zelven te mogen regeeren (*f*), vernieuwden hun verzoek aan de groote Vergadering, in Lentemaand deezes jaars; doch zy vonden nu zo weinig ingang, als te vooren (*g*). De Ridderschap en Eigen-Erfden van het Landschap Drente, welk met de zeven Gewesten vereenigd is, en het Utrechtsch Verbond getekend heeft, hadden zig, reeds eenige jaaren geleeden, en zelfs nog onlangs, by de byzondere Gewesten, vervoegd (*h*), en keerden zig, eindelyk, ook tot de groote Vergadering, met een Vertoog, waarby zy begeerden, erkend te worden voor een Lid der hooge Regeeringe. Zy scheenen, hiertoe, thans meer bevoegd, dan te vooren, om dat zy, by eenig toeval, of door onoplettendheid van den Griffier, daar 't op geschooven werdt, by brieven van den zesden van Slagtmaand des voorleeden jaars, tot de groote Vergadering beschreeven waren (*i*). Zy verscheenen 'er ook behoorlyk gemagtigd. Doch men vondt ongeraaden, hun zitting in de Ver- 1651.

ga-

(*f*) *Zie* hier voor, *bl.* 30.
(*g*) AITZEMA Herst. Leeuw. *bl.* 114-121.
(*h*) Notul. Zeel. 5 *Maart* 1619. *bl.* 24. Resol. Holl. 23 *Nov.* 1650. *bl.* 344.
(*i*) Resol. Gener. 2, 16 *Maart* 1651. *by* WICQUEF. *Provv. Tom.* II. *p.* 308, 309.

1651. gadering toe te ſtaan. En ſchoon zy beweezen, dat zy, voorheen, als een Landſchap op zig zelf, erkend geweeſt, en op de algemeene Dagvaarten geroepen waren, werden zy, zonder dat men goedvondt hunne redenen te wederleggen, ſtilzwygens, buiten de Vergadering gehouden (*k*). Ook hebben zy, tot hiertoe, geen deel aan 's Lands gemeene Regeeringe konnen verkrygen (*l*), ſchoon zy zig zelven regeeren, en als een onafhangkelyk Geweſt op zig zelven beſtaan.

XV. Voorſlag van Friesland, om eene algemeene vergiffenis af te kondigen.

't Werk der groote Vergaderinge, in Hooimaand, meeſt afgeloopen zynde, begon men van ſcheiden te ſpreeken, toen Friesland voorſloeg, dat men, vooraf, eene algemeene vergiffenis behoorde vaſt te ſtellen van alles wat, in den voorleeden jaare, by eenige Geweſten of Perſoonen, tegen anderen, mogt ondernomen of beſlooten zyn (*m*). Gelegenheid tot deezen voorſlag gaf, dat de Raadpenſionaris Kats, voorhebbende zyn Ampt neder te leggen, het Geſchrift, behelzende de redenen, die wylen zyne Hoogheid bewoogen hadden, tot het vaſtzetten van zes Heeren en tot de onderneeming op Amſterdam, welk Geſchrift hy, tot hiertoe, beſlooten, onder zig gehad hadt, overleverde aan de Vergadering van Holland, daar men in beraad lei, of men 't verbranden, of openen en leezen zou. De meeſte Leden neigden tot het laatſte; doch konden 't Geſchrift, niet zonder verontwaardiging, hooren lee-

Beſluit der Staaten van Holland,

(*k*) AITZEMA Heiſt. Leeuw. *bl.* 95-111. III. *Deel, bl.* 545 *enz.*
(*l*) C. V. BYNKERSHOEK Quæſt. Jur. Publ. *Libr.* I. *Cap.* XVI. *p.* 117.
(*m*) Reſol. Holl. 24 *July* 1651. *bl.* 405.

leezen. Het werdt, daarna, in handen van eenige Gemagtigden geſteld, welken oordeelden „ dat men 't, ſchriftelyk, behoorde te werderleggen; de wederlegging aan de groote „ Vergadering over te leveren; de bezending „ van Zomermaand des voorleeden jaars, aan „ de Vroedſchappen der Hollandſche Steden „ geſchied, te veroordeelen, als ſtrydig met „ de orde en vorm der Regeeringe; en de Staaten der andere Geweſten te verzoeken, dat „ zy de beſluiten van den vyfden en zesden „ van Zomermaand des voorleeden jaars, ter „ Generaliteit genomen, door eenige weinige „ Afgevaardigden, uit ontzag voor de aanzienlykheid des Prinſen van Oranje, wilden „ afkeuren, voor onwettig en van geener „ waarde verklaaren, en te gelyk intrekken „ de afgeperſte dankzeggingen, aan wylen „ zyne Hoogheid gedaan." Eindelyk, ſtelde men ook vaſt „ dat men, by duidelyke Reſolutie, verklaaren zou, den aanſlag op Amſterdam en het aantaſten der zes Heeren te „ houden voor een' * toeleg op de vryheid, „ hoogheid en ſouverainiteit deezer Provincie, regelregt ſtrydende met alle wetten, „ regten en Privilegien derzelve." De Staaten van Holland namen, hierop, een beſluit, welk genoegzaam met het gevoelen der Gemagtigden overeenkwam (*n*). Leiden alleen hadt egter geoordeeld, dat het, niet naar den gewoonen vorm der Regeeringe, genomen was (*o*). Voorts, vondt men geraaden, den Steden, uit

1651. wegens het gebeurde in den jaare 1650.

* *attentat.*

(*n*) Reſol. Holl. 15, 16, 17, 29 *Juny*, 23 *Aug.* 1651. *bl.* 289, 293, 295, 322, 451.

(*o*) Reſol. Holl. 23 *Aug.* 1651. *bl.* 453.

1651. uit welken de zes Heeren afgezonden waren, schriftelyke verklaaring af te vorderen, of dezelven zig, in het raadpleegen en stemmen op de vermindering van 't Krygsvolk, waaruit de onlusten gereezen waren, gedraagen hadden, naar den last hunner meesteren, of niet. Ook kwamen, van de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Amsterdam, Hoorn en Medenblik, verklaaringen over, waarby de zes Heeren erkend werden voor trouwe Liefhebbers des Vaderlands, die, in allen deele, aan de inzigten hunner Steden voldaan hadden: waarop hun gedrag ook door eene verklaaring der Staaten van Holland, gedagtekend den drie-en-twintigsten van Oogstmaand, volkomenlyk, werdt goedgekeurd (p). De redenen van zyne Hoogheid werden ook omstandiglyk wederlegd, in een Berigt, welk, op der Staaten naam, in 't licht kwam. Doch eer dit gebeurde, hadden de Staaten van Holland *Heilersich*, Sekretaris van wylen zyne Hoogheid, en de twee Klerken der Griffie, *Hulst* en *Kunes*, door Gemagtigden, doen ondervraagen, en uit dezelven vernomen, dat de Geschriften, genaamd *Redenen en Motiven* en *Klagten over die van Amsterdam*, of ten minste het laatste, ontworpen of opgesteld waren, door wylen den Griffier Musch; die, op den zesentwintigsten van Wintermaand des jaars 1650, overleeden was (q): waarom, veelligt, te eerder, tot het wederleggen deezer schriften, beslooten werdt. De Heer van Sommelsdyk ook, verneemende dat men on-

't Gedrag der zes Heeren wordt goedgekeurd.

Onderzoek naar den opsteller der twee Geschriften van wylen zyne Hoogheid.

Sommelsdyk tragt zig

(p) Resol. Holl. 5, 14, 19, 20, 27 *July*, 10 *Aug.* 1651. *bl.* 333, 376, 394, 403, 414, 422.

(q) Holl. Merk. *van* 1650. *bl.* 63.

onderzoek deedt naar zyn gedrag, ter gelegenheid van de onderneeming op Amsterdam, boodt zig, van zelf, aan, om den Gemagtigden, deswege, opening te geeven (*r*). Hy werdt, in 't byzonder, wegens drie zaaken beschuldigd: 1. Dat hy, in den eed van Holland zynde, kwalyk gedaan hadt, aan 't leiden van Krygsvolk naar Amsterdam, op bevel van zyne Hoogheid. 2. Dat hy de wallen van Amsterdam bespied hadt, en 3. Dat hy verspreider was van het gerugt, dat deeze Stad een Verdrag gemaakt hadt, met het Parlement van Engeland. Op de *eerste* beschuldiging, antwoordde hy „ dat hy, als Kolonel, ook onder „ zynen Kapitein-Generaal stondt, die hem, „ zo hy gehoorzaamheid geweigerd hadt, wegens 't schenden van den Krygseed, zou hebben konnen doen straffen; behalve, dat zyne „ Hoogheid ook groot gezag hadt, in zaaken „ van Regeeringe, en, in Amsterdam, alleenlyk, begeerde gehoord te worden, over zaaken, den dienst der Landen betreffende." Op de *tweede*, merkte hy aan „ dat hy, op bevel van den Prinse, uit den Haage, gereeden „ was naar Amsterdam, inkomende, door de „ Leidsche, en wederom uitrydende, door de „ Reguliers-Poorte, en voorts over Abkoude, „ Baambrugge, Loenen, Vreêland, Kortenhoef, Hilversom, Leusden en Zoest, naar „ Scherpenzeel, met geen ander oogmerk, dan „ om den tyd af te meeten, dien de Ruitery, „ welke hy van Scherpenzeel naar Amsterdam „ geleiden moest, tot deezen togt zou noodig „ heb-

1651. te zuiveren, wegens de onderneeming op Amsterdam.

(*r*) Resol. Holl. 7, 8 *July* 1651. *bl.* 338, 355.

1651. „ hebben, zonder dat hy eenige gedagten ge-
„ had hadt, om de wallen der Stad te beſpie-
„ den." Op de *derde* beſchuldiging, erken-
de hy „ op 't Huis ter Hart, tegen de Hee-
„ ren van Haarlem, gezeid te hebben, dat
„ het goed zou zyn, dat 'er wat minder
„ gemeenſchap was, tuſſchen de Stad Am-
„ ſterdam en het Parlement van Engeland;
„ daarby voegende, als men hem naar reden
„ vraagde, dat de Prins hem, weinige dagen
„ geleeden, verklaard hadt, eenen Brief gezien
„ te hebben, uit Londen geſchreeven, en mel-
„ dende, dat het Parlement beſlooten hadt,
„ Amſterdam, met tienduizend man, by te
„ ſtaan." Hy voegde hierby een verhaal van 't gene hy zeide hem van den aanſlag op Amſterdam bekend te zyn, waarin niets byzonders te vinden was (*s*). Doch alzo hy 't voornaam beleid van deezen aanſlag toeſchreef aan Graave Willem Fredrik, gaf zyne verklaaring aanleiding tot den voorſlag van Friesland, om eene algemeene vergiffenis af te kondigen: waarin Sommelsdyk ook verzogt, begreepen te mogen worden. Men maakte een Ontwerp van zulk eene Vergiffenis; doch Holland, de vryheid willende behouden om regt te doen, daar men 't goedvondt, ſchiep 'er geen genoegen in (*t*). Friesland en Stad en Lande en de Ridderſchap van Holland zelve hielden 'er nogtans zo ernſtelyk op aan, in 't byzonder vorderende, dat 'er de Heer van Sommelsdyk onder begreepen werdt, dat men zig, eindelyk, liet overhaalen, mids hy zig, voortaan, onthielde uit

Hy wordt, op zyn verzoek, begreepen in de algemeene vergiffenis.

(*s*) Reſol. Holl. 15 *July* 1651. *bl.* 380.
(*t*) Reſol. Holl. 27 *July* 1651. *bl.* 413.

uit de Vergaderinge der Staaten (*u*). De algemeene vergiffenis, zonder uitfluitinge van iemant, werdt, op den negentienden van Oogſtmaand, met eenpaarige ſtemmen, vaſtgeſteld, en daarna openlyk afgekondigd. Men beloofde, by dezelve „ nu noch ooit te zullen gedenken aan het gene, in den voorleeden jaare, voorgevallen was, en verklaarde, de beſluiten van den vyfden en zesden van Zomermaand des gemelden jaars voor nietig, kragteloos en van onwaarde, zo wel als alles wat, ingevolge van dezelven, verrigt en ondernomen was, waarvan de blyken en overblyſſels, uit de openbaare Regiſters, geligt zouden worden (*v*)." Met welke verklaaring, de Staaten van Holland, zo wel als zy, die gemengd geweeſt waren, in 't gene, in 't voorleeden jaar, ondernomen was, zig te vrede hielden. De Stad Amſterdam ontving, naderhand, vergoeding van de Staaten van Holland, wegens de buitengewoone koſten, welken zy, in den voorleeden jaare, hadt moeten doen. Men verſtondt nu, dat dezelven, ten dienſte van den Lande, gedaan waren, en dat men der Stad, wegens haaren betoonden yver en wakkerheid, grooten dank ſchuldig was (*w*). De koſten beliepen *vierenvyftigduizendvyfenveertig guldens* en *tien ſtuivers* (*x*). Omtrent deezen tyd, werdt ook, ter Vergaderinge van Holland, be- 1651.

Inhoud derzelve.

(*u*) Reſol. Holl. 19 *Aug.* 1651. *bl.* 446.

(*v*) Aitzema Herſt. Leeuw. *bl.* 158-183, 184, 186, 187, 188, 189. III. *Deel*, *bl.* 582-595, 596, 598, 599, 600, 601.

(*w*) Reſol. Holl. 30 *May*, 26 *Juny* 1653. *bl.* 253, 316. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 825.

(*x*) Reſol. Holl. 7 *Dec.* 1651. *bl.* 327. 27 *Maart* 1657. *bl.* 97. *Zie ook* Aanh. op 't Leev. van de Groot. *bl.* 63, 64.

1651. beslooten, eene Ordonnantie van *vyftienduizendagtenzestig guldens* en *tien stuivers*, voor Scheeps- en Wagenvragten, in de bezending aan de Steden van den jaare 1650, verdiend, te doen vernietigen; alzo dezelve, door den Raad van Staate, zonder kennisse der algemeene Staaten, ten behoeve der Raaden van wylen zyne Hoogheid, verleend was (*y*).

XVI. De groote Vergadering wordt beslooten.

De groote Vergadering werdt, hierop, den eenentwintigsten van Oogstmaand, beslooten met eene aanspraak, die, van wege de Staaten van Holland, wederom door den Raadpensionaris Kats, gedaan werdt. Hy merkte, in 't byzonder, aan „ dat de eensgezindheid, met „ welke zulk eene talryke Vergadering beslooten was, aan 's Hemels zegen moest toegeschreeven worden." Voorts, vondt hy raadzaam, uit de plaats, waar de Vergadering zig bevondt, eene zinnebeeldige herinnering op te maaken, van 't werk, welk zy verrigt hadt. „ De Kerk, ter zyde der groote Hofzaale, verstrekte, zeide hy, een zinnebeeld van 't gene „ 'er, ten opzigte van den Godsdienst, beslooten was. De opgang naar de gewoonlyke „ Vergadering der algemeene Staaten kon de „ vaststelling der Unie afbeelden. De toegang „ naar de Pleitrolle van den Hove moest de „ schikkingen omtrent de Regtsoefening in „ gedagten brengen. De ingang der Reken- „ en Leenkamer herinnerde de schikking omtrent de Geldmiddelen, en de gehoorzaamheid der Leenmannen en andere onderzaaten van den Staat. De vendels, wimpels, „ vlag-

(*y*) Resol. Holl. dat, 12 *Oct.* 1651. *bl.* 277.

JACOB CATS,
Raad-Penſionaris
van Holland enz.
Miereveld pinxit.
J. Houbraken fecit.
Is. Tirion excudit.

„ vlaggen en kornetten waren natuurlyke af- 1651.
„ beeldsels van 't gene, in Krygszaaken, be-
„ slooten was. Eindelyk, kon het dak der zaa-
„ le, gemaakt van eene soort van hout, waar-
„ aan" [dit zegt men] „ geene spinnekoppen
„ duuren konnen, noch gevonden worden, in
„ gedagten brengen, wat 'er ware vastgesteld,
„ tegen zulke Regters en Regenten, die zig
„ zouden laaten omkoopen; of, gelyk vuile
„ spinnekoppen, hunne netten wyd en zyd
„ uitzetten, om iet te vangen." Uit welke zin-speelingen, men den smaak van deezen tyd, of van deezen Staatsman, eenigszins, afneemen kan. Hy besloot zyne Rede, met eene dankzegging aan alle de Afgevaardigden der Gewesten, en aan Gode, die de raadpleegingen, tot hiertoe, zo merkelyk gezegend hadt. De gantsche Vergadering en andere hooge Kollegien van den Haage begaven zig, hierop, naar de Kerke, daar de Predikant *Kasper Streso* eene plegtige Dankpredikatie en Gebed deedt; waarna de meeste Afgevaardigden naar huis keerden, en alle zaaken, de Gewesten in 't gemeen betreffende, wederom kwamen aan de gewoone Vergadering der algemeene Staaten, die, zo lang de groote Vergadering by-een was, niet gezeten hadt. Ter gelegenheid van het gelukkig eindigen der groote Vergaderinge, werdt, op den dertienden van Herfstmaand, door alle de Gewesten, een plegtige dankdag gehouden, waarop ook, alomme, de klokken geluid, 't geschut gelost, en andere vreugde bedreeven werdt (z).

Wy

(z) Aitzema Herst. Leeuw. *bl.* 189-191. III. *Deel*, *bl.* 602-604.

1651. Wy hebben ons, in 't verhaal van de handelingen der groote Vergaderinge, alleenlyk bepaald tot de huiſſelyke zaaken; doch zy hadt zig ook eenigszins met uitheemſchen gemoeid, en de draad der geſchiedeniſſe zal nu vorderen, dat wy ook van deezen verſlag doen.

XVII. Handeling met Portugal, wegens Brazil.

De zaaken der Weſtindiſche Maatſchappye in Brazil waren, ſedert eenige jaaren, merkelyk agteruit geloopen. De Portugeezen hadden aldaar groote voordeelen behaald; terwyl het Hof van Portugal voorgaf, dat de opſtand in Brazil buiten 's Konings kennis geſchied was. De raadpleegingen in den Haage op het onderſteunen der Maatſchappye hadden ook traagen voortgang. Holland aarzelde geweldiglyk, en Friesland weigerde ronduit, iet te draagen tot de koſten (*a*). De Staaten van Holland hadden, eindelyk, beloofd, met Portugal te zullen breeken, zo de andere Gewesten de Verdragen met Deenemarke bekragtigden. Doch toen men ondervondt, dat deeze Verdragen zo voordeelig niet waren voor de Landen, als men zig verbeeld hadt, verminderde de luſt tot de uitruſting naar Brazil. De Koning van Portugal deedt, midlerwyl, zyn beſt, om deeze uitruſting, door handeling, te voorkomen, zendende herwaards *Antonio de Souſa de Macedo*, die, in Herfſtmaand des jaars 1650, in den Haage kwam, zonder dat men zig zyns bekreunde (*b*). 't Liep aan tot in Lente-

(*a*) Reſol. Gener. 8 *Oct.* 1649. *by* WICQUEF. *Pleuv. Tom.* I. *p.* 284. WICQUEFORT *Livr.* IV. *p.* 233. AITZEMA III. *Deel, bl.* 297, 338, 339, 340, 415.

(*b*) Reſol. Gener 15 *Sept.* 2 *Dec.* 1650. 7, 10 *Febr.* 1651. *by* WICQUEFORT *Pleuv. Tom.* I. *p.* 887, 888, 889. AITZEMA III, *Deel, bl.* 488.

temaand deezes jaars, eer hy in de groote Vergadering gehoor verwierf. Hy klaagde, in den aanvang zyner rede, dat men, hem zo lang gehoor geweigerd hebbende, het Regt der Volken geſchonden hadt, en gaf breed op van de geneigdheid van den Koning, zynen meeſter, om een Verbond te ſluiten met de Staaten. Men vorderde Brazil van hem te rug, behalve herſtelling van de ſchade, die de Portugeezen der Maatſchappye, aan vee en vrugten, hadden toegebragt. Hy boodt, eerlang, aan, de waarde van Brazil der Maatſchappye te zullen voldoen, zynde, zo hy voorgaf, den Koning, zynen meeſter, buiten ſtaat, de Portugeezen in Brazil te dwingen, om zig wederom te begeeven onder de gehoorzaamheid der Staaten. Aan de Maatſchappy zou hy agt millioenen betaalen, en agt tonnen ſchats aan de arme weezen in Zeeland, daar men veel verlooren hadt in Brazil. Voorts, zou het der Maatſchappye vryſtaan, met een bepaald getal van ſchepen, handel te dryven in Brazil, en zy zou, daarenboven, Zout mogen laaden te S. Ubes. Doch de Staaten, weetende dat hy uitdrukkelyken laſt hadt, om over het te rug geeven van Brazil te handelen, verwierpen deeze aanbiedingen, en beſlooten de onderhandeling met hem af te breeken (c). Hy deedt, daarentegen, zyn beſt, omze ſleepende te houden, en den oorlog, die Portugal dreigde, te voorkomen. Zelfs zogt hy eenige Leden der groote Vergaderinge, door beloften van aanzienlyke geſchenken, te 1651.

(c) Reſol. Gener. 2, 6, 11, 13, 14, 25 *Maart* 1651. *by* Wicquefort *Trèuv. Tom.* I. *p.* 890, 892, 902, 904, 907, 915.

1651. te beweegen, om tot het aanneemen zyner voorſlagen te arbeiden. Doch hy deedt dit zo onbeſcheidelyk, dat het Hof van Holland laſt kreeg, om 'er kennis van te neemen. Ook werdt iemant, van wien hy zig, ten deezen einde, bediend hadt, eerlang, door 't Hof, voor zes jaaren, ten Lande uit gebannen (*d*). Het Beſtand met Portugal ondertuſſchen naar 't einde loopende, gaf men den Gezant, onder de hand, te verſtaan, dat hy en de Portugeeſche onderzaaten, die zig hier te Lande bevonden, beſt zouden doen van te vertrekken. De Prins van Portugal, Lodewyk Willem, Kleinzoon van Don Antonio, die nog regt voorwendde op de Portugeeſche Kroon, zogt, omtrent deezen tyd, beſlag te leggen op de goederen des Konings, hier te Lande. Doch de Staaten van Holland hadden geenen zin, om zig in deezen twiſt te ſteeken (*e*). De Gezant ook, ziende hier niets met vrugt te verrigten, vertrok, in Bloeimaand, uit den Haage. De Nederlandſche Conſul te Lisbon werdt, federt, ook t'huis ontbooden, en de Weſtindiſche Maatſchappy kreeg verlof, om de Portugeezen, aan deeze en aan gene zyde van de evennagtslyn, als vyanden van den Staat, te bejegenen (*f*). Doch de oorlog met Engeland, die, kort hierna, ontſtondt, was oorzaak, dat de kryg tegen Portugal niet kon voortgezet worden.

Verdrag met Salee.

Met Salee, waren, federt eenigen tyd, eenige onluſten ontſtaan (*g*); waarop de Staaten be-

(*d*) Regiſt. der Sentent. van den Hove *gequet.* B. *f.* 218.
(*e*) Reſol. Holl. 29 *Maart*, 7 *Aprii* 1651. *bl.* 166, 186.
(*f*) Reſol. Gener. 12, 25 *May* 1651. *by* WICQUEF. *Pieces Tom.* I. *p.* 919. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 646-649.
(*g*) Reſol. Holl. 23 *Maart* 1650. *bl.* 85.

beſlooten hadden, den Kommandeur *Gideon de Wildt*, met vier ſchepen, derwaarts te zenden. Hy ſloot, op den negenden van Sprokkelmaand deezes jaars, een Verdrag, waarby men zig verbondt, elkanders ſchepen niet te zullen neemen of beſchadigen (*h*). 1651.

XVIII. Onluſten tuſſchen Brandenburg en Nieuwburg.

De Hertog van Nieuwburg, te onvrede, dat de Staaten bezetting hielden in Raveſtein, en, reeds in 't jaar 1649, met eenig Krygsvolk, derwaards getoogen zynde (*i*), hadt zig toen laaten beweegen, om te rug te trekken; doch in de Lente deezes jaars, eenigen onderſtand uit Lotharingen bekomen hebbende, zondt hy wederom omtrent tweeduizend man derwaards, te gelyk het Land van Kleeve met inlegering dreigende. De Staaten gaven, terſtond, bevel aan de bezettingen in deezen oord, om hier tegen te waaken, het platte Land van Kleeve tevens, op verzoek der Steden, *leevende* * *vrye boede* verleenende (*k*). De Keurvorſt van Brandenburg, zyne erflanden in gevaar ziende, viel, hierop, in Zomermaand, in 't Land van Berg, welk den Hertoge van Nieuwburg aanbedeeld was. De Hertog en de Kleefſche Steden klaagden beide, over deezen nieuwen kryg, in den Haage. De Keurvorſt begaf zig, in perſoon, derwaards, meenende de Staaten te zullen konnen beweegen, om hem de hand te bieden. Doch de dood des Prinſen van Oranje hadt den ſtaat der zaaken, hier, niet wei-

* *ſauvegarde.*

(*h*) *Zie* het Trakt. *in 't* Groot Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 127. en *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 649.
(*i*) Reſol. Holl. 2 *Maart* 1649. *bl.* 34. 14 *Jan.* 1650 *bl.* 7.
(*k*) Reſol. Holl. 14 *Maart*, 20 *April*, 6 *May* 1651. *bl.* 135, 195, 225.

1651. weinig veranderd. Nogtans, namen hunne Hoog-Mogendheden aan de bemiddeling tusschen de twee Vorsten, die hun opgedraagen was, zendende, eerlang, de Heeren van Gend, Obdam, *Parmentier* en *Beeke* naar Wezel en Dusseldorp, daar zy, met beide de Vorsten, handelden. De Vorsten hielden, in Oogstmaand, een mondgesprek in 't open veld by Angeroord, en baanden hier den weg tot een Verdrag. Midlerwyl, hadt *Jakob*, *Hertog van Koerland*, voorgeevende regt te hebben op de Landen van Gulik en Kleeve, eenen Gezant naar den Haage gezonden, om de Staaten in zyne belangen in te wikkelen; doch hy vondt hier geenen ingang. De handeling tusschen de Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg werdt, ondertusschen, voortgezet. De Keizer, misgunnende den Staaten de eer van de bemiddeling, hadt zig ook in deeze handeling gesteken, en 't gelukte zynen gezanten, een Verdrag te treffen, tusschen de twistende Mogendheden, waarin de Staaten niet gekend werden. Het was, den elfden van Wynmaand, te Kleeve getekend. De Staatsche gezanten keerden, hierop, misnoegd, naar huis (*l*). Maar 't wordt tyd, dat wy den afgebroken draad der Engelsche geschiedenissen wederom opvatten, alzo dezelven, thans, van groot belang werden voor deezen Staat.

XIX. Staat der Engelsche zaaken.

Wy hebben Koning Karel den II, op het einde des jaars 1649, gelaaten in het Eiland Jersey. Doch in de Lente des volgenden jaars, was hy gekeerd naar Breda, alwaar de Schotten,

(*l*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 412, 413, 646, 670-679.

ten, met hem, in onderhandeling traden (*m*). Hy hadt, ondertuſſchen, *Montroſe*, met een Leger, in Duitſchland geworven, geſchikt naar Schotland, die daar geſlaagen, gevat en als een Verraader ter dood gebragt was. Dit voorval ſtremde de handeling met de Schotten, welke, eerſt in Zomermaand, voltrokken werdt: waarna Karel, te Scheveningen, in zee ſtak naar Schotland, daar hy, in 't begin deezes jaars, gekroond werdt. Het Parlement van Engeland, misnoegd op de Schotten, hadt, midlerwyl, een Leger naar Schotland gezonden, onder 't opperbevel van Kromwel, hebbende Fairfaix het Generaalſchap nedergelegd. Kromwel ſloeg de Schotten, by Dumbar, in Herfſtmaand des jaars 1650. Op den zelfden dag des volgenden jaars, raakte hy nog eens, by Worcheſter, ſlaags met 's Konings Leger, welk ook, geheellyk, geſlaagen werdt; waarna Karel de II. de vlugt nam naar Frankryk, terwyl de Veldoverſte *George Monk* zig Schotland onderwierp. 't Gezag van den Generaal Kromwel rees zo hoog, na de twee overwinningen, van welken wy geſproken hebben, dat hy, het opperbevel hebbende over de Krygsmagt van het nieuw Gemeenebeſt, geoordeeld werdt, den klem der Regeeringe genoegzaam in handen te hebben, ſchoon hy geen' hooger' titel voerde, dan dien van *Generaal* (*n*). 1651.

XX. Oorſprong van het misnoegd.

De voorſpoed der wapenen van 't Parlement verwierf het Gemeenebeſt van Engeland de agting der voornaamſte buitenlandſche Mo-

(*m*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 411, 412.
(*n*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 22-47.

1651. gendheden. Doch in de Vereenigde Gewesten, hadt men deszelfs gezanten, ter algemeene Staatsvergaderinge, gehoor geweigerd, zo lang zyne Hoogheid leefde. Holland alleen hadt ſterkſt gedrongen op het erkennen der gezanten, gelyk wy reeds hebben aangetekend; doch de meeſte andere Geweſten bleeven by hun gevoelen. Het Parlement toonde zig misnoegd, over 't gedrag der Staaten, en deedt hunnen gewoonlyken Gezant Joachimi aanzeggen, dat hy, nog geene nieuwe Geloofsbrieven ontvangen hebbende, om met het Gemeenebeſt te handelen, binnen eene maand, vertrekken kon: gelyk hy, in den Herfſt des jaars 1650, deedt. De Staaten van Holland, vergeefſche poogingen hebben aangewend, om hem nieuwe Geloofsbrieven te doen toeſchikken (*o*), hadden, in de Lente, reeds beſlooten, tot onderhouding van het goed verſtand, tusſchen het Parlement en hun Geweſt in 't byzonder, naar Engeland te ſchikken *Gerard Schaap Pieterszoon*, Raad der Stad Amſterdam, met den titel van hunnen *Kommiſſaris* of Gemagtigde. Hy hadt laſt, om de tegenwoordige Regeering van Engeland te erkennen, en het Parlement te vereeren met zulke titels, als hy dagt aan het zelve aangenaamſt te zullen zyn. Voorts, moeſt hy, voor de byzondere belangen van Holland, zorg draagen (*p*). Doch deeze ſtap van Holland, gelyk hy der tegenwoordige

gen, tusſchen Engeland en deezen Staat.

Holland zendt eenen Kommisſaris naar Engeland.

(*o*) Reſol. Gener. 18 *January*, 13 *Octob.* 14 *Nov.* 1650. *by* WICQUEF. *Treuv. Tom.* I. *p.* 567, 568.

(*p*) Reſol. Holl. 17, 22 *Jan.* 4 *April* 1650. *bl.* 13, 28, 104. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 141, 142. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 133.

dige Regeeringe van Engeland aangenaam was, hadt niet weinig toegebragt, om wylen zyne Hoogheid van dit Geweſt, en van de Stad Amſterdam in 't byzonder, te vervreemden (q): waarvan wy de uitwerkſels, reeds in 't voorgaande Boek, gezien hebben. Men hadt den Prins zelfs verdagt gehouden, dat hy, uit gevoeligheid tegen Holland, Karel den II. in ſtaat hadt geſteld, om den Hollandſchen Koophandel te ontruſten, door eenige ſchepen, welken de Bevelhebber der Eilanden van Scilly of de Sorlings in zee gebragt hadt (r). Doch my is geen blyk voorgekomen van de gegrondheid van dit vermoeden. Ondertuſſchen, hadt Tromp laſt gekreegen, om tegen de zeeſchuimeryen van den Bevelhebber der Sorlings te waaken (s). Maar 't Parlement ſchiep, hieruit, merkelyke agterdogt tegen de Staaten, als haddenze voorgehadt, zig van deeze Eilanden, die tot het nieuw Gemeenebeſt geagt werden te behooren, ſchoonze in de magt waren van Karel den II, meeſter te maaken; of als wildenze Koning Karel, onder zulk een voorwendſel, hulp toe ſchikken. Schaap kreeg, derhalve, terſtond laſt van de Staaten van Holland, om de Regeering van Engeland van 't waare oogmerk van Tromps togt te onderrigten (t). 1651.

Het Parlement, de Vereenigde Geweſten aanmerkende als de eenigſte Mogendheid, door welke 's Konings party zou konnen onder- Het Parlement zendt een Gezantſchap

(q) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 412, 469.
(r) WICQUEFORT *Livr.* V. *p.* 286.
(s) Reſol. Holl. 6 *January* 1651. *bl.* 8.
(t) Reſol. Holl. 20 *April* 1651. *bl.* 194.

1651. herwaards. derſteund worden, ſchiep, uit het gedrag van Holland, hoop, om deezen Staat, eindelyk, geheellyk in zyne belangen te brengen. De dood des Prinſen van Oranje verſterkte deeze hoop, en bragt het Parlement tot het beſluit, om eene bezending te doen aan deezen Staat. *Olivier S. John* en Walter Strikland kwamen, in Lentemaand deezes jaars 1651, in den Haage. De meeſte Geweſten hadden reeds beſlooten de tegenwoordige Regeering van Engeland te erkennen (*u*). Zy werden, derhalve, met groote ſtaatſie, ingehaald; hoewel eenige jongens, omgekogt, zo men zeide, door een' Paadje der Koningklyke Prinſeſſe, hun met den ſcheldnaam van *Koningsmoorders* naar 't hoofd wierpen. Voorts, verwierven zy, zo zeer waren de zaaken, hier, van gedaante veranderd, terſtond, gehoor, in de groote Vergadering. Men benoemde, zonder uitſtel, Gemagtigden, om, met hen, in nadere onderhandeling, te treeden. Zy hadden laſt, om een naauw Verbond met de Staaten te ſluiten, naauwer dan ooit te vooren tuſſchen de twee Staaten geſlooten geweeſt was. Doch ik vind niet, dat zy zig, over de natuur van dit Verbond, duidelyk genoeg, geopend hebben. Door den tyd, is egter gebleeken, dat men, in Engeland, verſtondt, de twee Staaten tot één ſamen te ſmelten (*v*): waartoe Kromwel meer kans meende te zien, na de dood van zyne Hoogheid. Doch hoe ver men hier was van het bewilligen in zulk een' voorſlag, zullen wy, ter zyner plaatſe,

Oogmerk van het zelve.

(*u*) Reſol. Gener. 7, 26, 28 *Jan.* 1651. *by* WICQUEF. *Procur. Tom.* II. *p.* 366, 368, 369. Reſol. Holl. 7 *Jan.* 1651. *bl.* 8.
(*v*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 49.

ſe, verrekenen. Ondertuſſchen, ſtelden de Gezanten eenige punten op, die zy oordeelden in 't Verbond te moeten invloeijen, en die zy zeiden meeſt uit het oud Verbond van den jaare 1495 [1496] genomen te zyn. Zy hadden 'er egter eenigen bygevoegd, volgens welken, de Staaten zig verpligt zouden hebben, om de zyde van 't Parlement te kiezen tegen Karel den II; en om der Prinſeſſe zyne Zuſter, of den Prinſe van Oranje, zynen Neeve, te beletten, hem immer te ondersteunen. Doch de algemeene Staaten beſlooten, eenpaariglyk, dat zy, welk een Verbond men ook met het Parlement maaken mogt, zig niet ſteeken zouden in het geſchil met Karel den II, of met Schotland (w). En dit beſluit ſtremde de handeling; die, egter, onder andere voorwendſels, afgebroken werdt. De Gezanten, die dagelyks veel ſchimps uitſtonden van 't graauw in den Haage, en van de knegts van eenige Koningsgezinde Engelſchen, toonden kleinen luſt, om lang in Holland te toeven. Prins Eduard, Zoon des Paltsgraafs Fredrik, hadt hun zelfs, met eenigen van zyn gevolg, *guiten* nageroepen, en hunne dienaars *honden* genoemd. De Staaten van Holland, aan welken zy 't geklaagd hadden, deeden Prins Eduard, die uit den Haage geweeken was, by klokluidinge, indaagen. Een zyner dienaaren werdt gegeeſſeld, een ander gebannen. Doch 't beſchimpen, hoonen en dreigen der Gezanten hieldt aan, tot merkelyk misnoegen der Staaten van Holland en der

1651.

De Gezanten worden van 't graauw geſcholden en beſchimpt.

(w) Reſol. Gener. 21 *May*, 23 *Juny* 1651. *by* WICQUEF. *Preuv. Tom.* II. *p.* 410, 414.

1651. der Afgevaardigden van Zeeland, die al deeden, wat in hun vermogen was, om den Gezanten genoegen te geeven (x). De Wethouderschap van Amsterdam nodigde hen zelfs in deeze Stad, daar zy deftig onthaald werden. Doch in Zomermaand werden zy, door 't Parlement, t'huis ontbooden. Zy verkreegen, op den dertigsten, gehoor van affcheid, zonder iet met de Staaten geslooten te hebben. Men scheidde, met wederzydsche vorderingen van oude schulden, welken men, ten laste van elkanderen, hadt openstaande. Schaap keerde ook, in Herfstmaand, herwaards. Men hadt eerst beslooten, om Joachimi, met nieuwe Geloofsbrieven, wederom naar Engeland te zenden; doch hy werdt, om zyne hooge jaaren, verschoond; en overleedt, hier, in Bloeimaand des jaars 1654 (y). S. John en Strikland, te Londen te rug gekeerd, deeden zulk verslag van hun gezantschap, dat men, niet lang hierna, besloot, in oorlog te treeden met de Vereenigde Geweften. Men hadt, hier, geene gezindheid getoond, tot de de vereeniging der twee Staaten, op welke de Engelschen gesteld waren. Doch om het Parlement niet te verstooren, hadt men zig gehouden by algemeene betuigingen van genegenheid, om de oude Verbonden van Koophandel te vernieuwen, en heiliglyk te onderhouden: waarin de Engelschen zo weinig voldoening vonden, dat *John Thurloe*, thans Geheimschryver der

Zy keeren, onverrigter zaake,

en doen nadeelig verslag van hun gezantschap.

(x) Resol. Holl. 15, 18, 19 *April*, 1, 22 *May* 1651. *bl.* 190, 191, 193, 213, 257, 258.

(y) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 637-640, 657-664, 694, 917. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 176, 177, 179, 181, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 193. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 144, 145, 146, 148-158.

der Gezanten, daarna des Raads van Staate in Engeland, en eindelyk van Kromwel, in eenen Brief uit den Haage, gedagtekend den zeftienden van Zomermaand, ſchreef „ dat „ de Staaten voor eerlyke luiden en goede na„ buuren zouden hebben mogen gehouden „ worden, zo men 'er meer niet van geweeten hadt, dan duure betuigingen van vriend„ ſchap, en aanbiedingen om, op den voet „ van 't Verdrag van den jaare 1495 [1496], „ met de Engelſchen, te willen handelen; „ doch dat het verblyf der Gezanten in den „ Haage gelegenheid gegeven hadt, om te „ ontdekken, dat zy van den zelfden ſtempel „ waren als de Schotten en Franſchen, met „ welken zy omgingen. Dat zy van deezen „ geleerd hadden, hooge betuigingen te doen, „ terwyl zy niet van zins waren, meer van de„ zelven naar te komen, dan met hun ſchyn„ baar belang overeenkwamen; waarin hy, „ nogtans, vertrouwde, dat zy, voor tegen„ woordig, hun oogmerk niet bereiken zou„ den." Hierby voegde hy: „ dat de Leden „ der groote Vergaderinge de Krygs- en an„ dere zaaken meenden geregeld, en den Staat „ op eenen vaſten voet gebragt te hebben; „ doch dat het volk niet zeer voldaan was, o„ ver zyne Overheden (z)." 1651.

XXI. 't Parlement geeft eene *Acte* uit, waardoor den

Uit dit ſchryven, is af te neemen, dat de Engelſchen zeer verbitterd waren, op deezen Staat, daar men nog groote geneigdheid toonde voor het Huis van Oranje, welk zo na met Karel den II. vermaagſchapt was. Men wil, dat

(z) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 186. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 149.

1651. S. John in 't byzonder de Acte van 't Parlement doordreef, die, ſedert, zo vermaard geworden is, en *Acte tot aanwas van Scheepvaart en Koophandel* genoemd werdt. Zy was den negenden van Wynmaand gedagtekend, en hieldt in „ dat geene voortbrengſels van Azia, A„ frika of Amerika in Engeland zouden mogen „ gebragt worden, anders dan met ſchepen, „ die Engelſchen toebehoorden, en, voor 't „ grootſte gedeelte, met Engelſch Bootsvolk, „ bemand waren. Dat geene voortbrengſels „ van Europa in Engeland zouden mogen wor„ den gevoerd, dan met Engelſche ſchepen, „ of met ſchepen van het volk, daar de goede„ ren vielen, voortgebragt, of gemaakt waren, „ mids men dezelven niet van vreemde Plaat„ ſen; maar alleen van die, daarze vielen en „ gewoonlyk eerſt geſcheept werden, in En„ geland bragte. Dat geenerlei Kabeljaauw, „ Haring of andere zoute viſch, ook geene „ Walviſchen, Walviſchbaarden of Traan in „ Engeland zou mogen komen, of van daar uit„ gevoerd worden, anders dan met Engelſche „ ſchepen. Dat dit verbod zig nogtans niet „ zou uitſtrekken over *Bullioen*, noch over „ goederen, genomen by wege van ſchâver„ haaling, noch eindelyk over zyde of zyden „ ſtoffen, te lande uit Italie gebragt, tegen „ Engelſche waaren; welke zyde en zyden ſtof„ fen men, te Ooſtende, Nieuwpoort, Rot„ terdam, Middelburg, Amſterdam, of in ee„ nige andere Havens daaromtrent, zou mo„ gen laaden, onder geregtelyke verklaaring, „ dat zy, tegen Engelſche waaren, gekogt of „ in-

Hollandſchen en Zeeuwſchen handel op Engeland merkelyk benadeeld wordt.

„ ingeruild waren (*a*)." Men beſpeurde, zo dra deeze Acte in 't licht kwam, dat dezelve, eigenlyk, ſtrekte, om den Handel der Hollanderen en Zeeuwen op Engeland, die grootendeels in vreemde goederen beſtondt, in den grond te bederven. De Staaten, hieruit eene wiſſe vredebreuk te gemoet ziende, raadpleegden, terſtond, op het afvaardigen van een buitengewoon gezantſchap naar Engeland (*b*). Midlerwyl, deedt het Parlement, in Slagtmaand, eenen ſtap, die de verwydering nog grooter maakte, geevende Brieven van * Schâverhaaling uit aan byzondere Perſoonen, welken men verſtondt, benadeeld te zyn, door ingezetenen van deezen Staat. Terſtond hierop, liepen twee Engelſche Oorlogsſchepen in zee, die den Hollanderen en Zeeuwen, in korten tyd, merkelyke nadeelen toebragten (*c*). De vyandlykheden der Engelſchen waren oorzaak, dat men het buitengewoon Gezantſchap ſpoediger afvaardigde, dan anders geſchied zou zyn, alzo eenige Geweſten niet ongenegen waren, om met de tegenwoordige Regeering van Engeland te breeken. Doch Holland en Zeeland bragten te wege, dat het Gezantſchap, in Wintermaand, gereed was, om te vertrekken. 't Beſtondt uit Jakob Kats en Gerard Schaap Pieterszoon, van wege Holland, en *Paulus van de Perre*, Penſionaris van Middelburg, van wege Zeeland. Kats hadt, kort na 't ſcheiden der groote Vergaderinge, 't Raadpenſionarisſchap van

1651.

Het verleent brieven van Schâverhaaling. * *Repreſaille.*

De Staaten zenden een buitengewoon Gezantſchap naar Engeland.

Kats legt het Ampt vanRaad-

(*a*) *Zie de* Acte *by* AITZEMA III. *Deel, bl.* 667.
(*b*) LUDLOWS Memoirs *Vol.* I. *p.* 334.
(*c*) Notul. Zeel. 22 *Febr.* 1652. *bl.* 34. RAPIN *Tom.* IX. *p.* 52. AITZEMA III. *Deel, bl.* 668, 669.

1651. van Holland nedergelegd. Hy was, na dat hem de Staaten, op zyn aanhoudend verzoek (*d*), den zevenentwintigſten van Herfſtmaand, ontſlaagen hadden van zynen dienſt, in de Vergadering van Holland, op de knieën gevallen, eerſt God dankende, dat hy hem, in zyne gewigtige bedieninge, zo veele jaaren, bewaard hadt, en daarna de Staaten, voor de gunſt, hem beweezen. De waardigheden van Groot-Zegelbewaarder en Stadhouder der Leenen bleef hy egter behouden. Ten zelfden dage, was, in zyne plaatſe, verkooren tot Raadpenſionaris Adriaan Pauw, Heer van Heemſtede, die dit Ampt, te vooren, nog eens, bekleed hadt. Hy liet zig, niet dan met moeite, beweegen, om het andermaal te aanvaarden, begeerende, eer hy den eed wilde doen, „ dat hy „ van zyne bedryven aan niemant dan aan de „ Staaten van Holland en Weſtfriesland re„ kenſchap zou verſchuldigd zyn; nimmer „ voor byzonderlyk gemagtigde Regters te „ regt geſteld worden; de Privilegien des „ Lands en der Stad Amſterdam in 't byzon„ der behouden; Brieven van beſcherming en „ ſchadelooshouding verwerven van de Staa„ ten, en ontſlaagen zyn van buitenlandſche „ en uitheemſche dienſten:" aan 't bedingen van welke punten te zien was, dat de Raadpenſionaris het jaar 1618 niet vergeten hadt (*e*). Doch de Staaten haalden hem over, tot het aanvaarden van het ampt, terwyl zy nog raadpleegden op het gene hy van hun begeerd

penſionaris neder; welk, voor de tweede reize, aan Pauw opgedraagen wordt.

(*d*) Reſol. Holl. 20 *May*, 15 *Juny*, 20 *July* 1651. *bl.* 257, 289, 400.
(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 603, 604.

ADRIAAN PAUW,
Heer van Heemstede,
Raadpensionaris van Holland.

A. Schouman del. naar t Orgin. van V. d. Pluy — P. Tanjé fec.

Is. Tirion excud.

geerd hadt (*f*). Hy bekleedde nogtans het Raadpensionarisschap, welk, na de dood des Stadhouders, lastiger en tevens aanzienlyker geworden was dan te vooren, nog geen anderhalf jaar. 1651.

XXII. Handeling der gezanten in Engeland.

De buitengewoone Gezanten, Kats, Schaap en van de Perre, kwamen, nog voor 't einde des jaars te Londen, en hadden, den negenentwintigsten van Wintermaand, openbaar gehoor in 't Parlement. Kats deedt de aanspraak, waarin hy te kennen gaf, dat de Staaten, zyne meesters, overboodig waren, om een naauw Verbond van Vriendschap en Koophandel met Engeland te sluiten. Doch de handeling ging traaglyk voort. De Gezanten werden geweezen aan den Raad, daar zy het intrekken der Acte van den negenden van Wynmaand, en het te rug geeven der jongst genomen' schepen vorderden. Maar men hadt hier geene ooren naar. De gezanten beslooten, hierom, sedert, in onderhandeling te treeden over een onderling Verbond van Vriendschap en Koophandel, uit zesendertig punten bestaande, en, zo veel de tegenwoordige toestand der zaaken gehengde, gerigt naar het Verdrag van den jaare 1495 [1496]. Doch in 't overweegen deezer punten; gaven de Engelschen, van tyd tot tyd, te verstaan, dat zy den handel der Ingezetenen van deezen Staat op Engeland en op de Engelsche Volkplantingen buiten Europa merkelyk dagten te besnoeijen. Ook dreeven ze, sterker dan immer te vooren, hun regt tot de visschery in, en hunne volstrekte heerschappy 1652.

(*f*) Resol. Holl. 27 *Sept.* 2, 4 *Oct.* 1651, *bl.* 482, 501, 512, 513.

1652. py over de Britſche zeeën, begeerende dat deeze, door elk, met het ſtryken der vlagge voor de Engelſche Oorlogsſchepen, erkend werdt. Zy beweerden zelfs regt te hebben, om de Nederlandſche ſchepen, in zee, te doorzoeken. Al het welke den onzen vreemd in de ooren klonk, en elk, hier te Lande, verſterkte in het vermoeden, dat Engeland oorlog zogt. Men handelde over het Verdrag, tot diep in Bloeimaand, zonder iet te konnen ſluiten. Willem Nieuwpoort, Raad in de Vroedſchap te Schiedam, was, midlerwyl, ook in Engeland gekomen, om de geſchillen tuſſchen de twee Ooſtindiſche Maatſchappyen te vereffenen; by welke gelegenheid, het voorgevallene in Amboina, 't welk al dertig jaaren geleeden was, wederom werdt opgehaald: doch men kon elkanderen niet verſtaan (*g*). En voor 't einde van Bloeimaand, viel 'er iet voor, dat de verwydering grooter maakte.

XXIII. Toerusting ter zee.

De Staaten hadden, zo dra de Engelſchen de vyandlykheden, door het verleenen van brieven van Schâverhaalinge, en door het neemen van eenige ſchepen begonnen hadden, beſlooten, eene Vloot van honderdenvyftig ſchepen in zee te brengen, tot beveiliging der ſcheepvaart en viſſcherye. De Luitenant-Admiraal, Maarten Harpertszoon Tromp, die 't opperbevel over deeze Vloote hadt, verzamelde, in 't begin van Bloeimaand, de ſchepen voor Scheveningen (*b*), en verzeilde, met een gedeelte, van daar, tot tuſſchen Duinkerken en

(*g*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 205. AITZEMA III. *Deel, bl.* 694-710, 739, 740. RAPIN *Tom* IX. *p.* 52.
(*b*) Holl. Merk. *van* 1652. *bl.* 31.

en Nieuwpoort, daar hy eenige dagen leggen bleef. Hy hadt laſt, om zig, in 't ſtryken der vlagge voor de Engelſchen, welker kuſten hy myden moeſt, te gedraagen naar zyne beſcheidenheid. Voorts moeſt hy de ſchepen deezer Landen beſchermen, tegen elk, dieze, in zee, onderzoeken, of neemen wilde, dezelven ook herneemende, alsze genomen waren (*i*). Het uitruſten deezer Vloote hadt de Engelſche Regeering verder verbitterd; ſchoon de Gezanten verzekerd hadden, dat men 't, daarmede, enkelyk gemunt hadt, op 't beveiligen der zeevaart, geenszins op het beſchadigen der Engelſchen: die hierop hadden aangemerkt, dat zy, zo men over een onderling Verbond kon overeen komen, alleen, het beveiligen der zeevaart op zig wilden neemen (*k*): 't welk de onzen hun nogtans niet ligt zouden hebben toevertrouwd. De Engelſche Vloot, onder den Admiraal *Robert Blake*, was, ondertuſſchen, ook in zee geloopen, kruiſſende op de Engelſche kuſten, met vyftig ſchepen. Tromp, tweeenveertig ſchepen onder de vlagge hebbende, werdt, door hard weder en tegenwind, ook derwaards gedreeven; doch hieldt eerlang af, wykende naar Calais. Hier egter verneemende, dat zeven ryke Straatsvaarders, door twaalf Engelſche Oorlogsſchepen, onderzogt werden, en gevaar liepen van genomen te worden, zeilde hy wederom naar de Engelſche kuſt, daar hem, voor Douvres, op den negenentwintigſten van Bloeimaand, de Admiraal Bla-

1652.

Ontmoeting tuſſchen Blake en Tromp, voor Douvres.

(*i*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 713, 714.
(*k*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 702, 706.

1652. Blake ontmoette; waarop hy, met het uitzetten zyner Boote, en met het inneemen der zeilen, uitgenomen de beide marszeils, die ter halver ſtenge nedergelaaten werden, gereedſchap maakte, om der Engelſche vlagge eer te bewyzen. Doch eer dit geſchied was, ſchoot Blake twee ſchooten over Tromps ſchip; waarop niet geantwoord werdt. Maar op een' derden antwoordde Tromp met een' ſchoot, die door Blakes vlagge vloog, Blake, toen Tromp de zyde toekeerende, gaf hem de volle laag. Tromp bleef hem niet ſchuldig. De Vlooten raakten in een hevig gevegt, welk vier uuren duurde, en door den nagt geëindigd werdt. Tromp miſte twee ſchepen; doch 't eene kwam, zwaar beſchadigd, nog wederom by 's Lands Vloote. De beide Admiraalen gaven elkanderen de wyt van de vredebreuk. Doch Blake heeft niet duidelyk durven verklaaren, dat Tromp hem eerſt de laag gegeven hadt: daar verſcheiden' Nederlandſche Scheepsoverſten verklaard hebben, dat Blake den eerſten aanval hadt gedaan (*l*). Sommigen meenen, dat beide Blake en Tromp laſt hadden, om zig, omtrent elkanderen, op zulk eene wyze, te gedraagen, dat niemant bleeke den aanvaller geweeſt te zyn (*m*). Doch de Staaten, immers die van Holland en Zeeland, hadden zo veel reden, om den oorlog met Engeland te ſchuwen, dat het niet te vermoeden is, dat zy Tromp zulk een' laſt zouden gegeven hebben. Ook is 'er my geen blyk altoos van voorgekomen. 't Gerugt van 't gevegt verſpreidde zig terſtond door

De Admiraalen geeven elkanderen de wyt van de vredebreuk.

(*l*) *Zie* de beide Verh. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 711, 713.
(*m*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 53.

door Londen; daar men riep, dat de Staaten de Vrede met het Gemeenebest gebroken hadden. De gezanten leeden eenigen hoon van 't graauw; waarom het Parlement hunne wooning, te Chelsea, met eenige Ruiters, deedt bezetten. Weinige dagen daarna, gehoor verworven hebbende in den Raad, weezen zy aan, „ dat Tromp, buiten zyne schuld, in 't gevegt „ geraakt was, ten minste, dat zyn bedryf „ den Staaten niet geweeten moest worden, „ die hem geenen last tot het pleegen van de „ minste vyandlykheid gegeven hadden." Doch daar verliepen wel veertien dagen, eer zy, van wege het Parlement, eenig antwoord ontvingen: Eindelyk, gaf men hun te verstaan, dat het Parlement herstelling zoeken zou van 't ongelyk, tot hiertoe, geleeden, en verzekering, voor het toekomende. De Staaten, kennis gekreegen hebbende van 't gevegt, zonden den Raadpensionaris Pauw, in buitengewoon Gezantschap, naar Londen, om 't voorgevallene met Tromp te verschoonen, en de verschillen, door minzaame onderhandeling, weg te neemen. Doch hy slaagde kwalyk. Het Parlement vorderde volkomen vergoeding van de onkosten, die men, ter oorzaake der uitrustinge van de Staaten, en van 't voorgevallene voor Douvres, hadt moeten maaken. 't Bleek, allenthalve, dat men, in Engeland, geene vrede in den zin hadt. Pauw en de andere gezanten namen, derhalve, op den tienden van Hooimaand, hun afscheid, zonder zelfs eenigen stilstand van vyandlykheden te hebben konnen bedingen (*n*). Wei-

1652.

De Staatsche gezanten zoeken Tromp te verschoonen.

Pauw komt, ten zelfden einde, in Engeland.

(*n*) THURLOE's Paper: *Vol.* I. *p.* 207. LUDLOWS Memoirs *Vol.* I. *p.* 350. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 715-721.

1652. XXIV. De oorlog wordt voortgezet.

Weinige dagen te vooren, hadt Tromp laſt gekreegen van de Staaten, om de Engelſche Vloot aan te taſten, en alle mogelyke afbreuk te doen. Ook kreeg de Kommandeur *Kats*, die, in de Middellandſche zee, op de Franſche Oorlogsſchepen paſte, bevel, om tegen de Engelſchen aan te gaan; welk bevel, naderhand, ook aan *Jan van Galen*, die hem opvolgde (*o*), gegeven werdt. Tromp ontmoette, onder Schouwen, op den dertienden van Hooimaand, twee ſchepen, die de gezanten herwaards voerden. Hy opende hun zynen laſt, en zy moedigden hem aan, om dien, naar behooren, uit te voeren. Nogtans werdt Pauw, ſedert, naargegeven, dat hy den Luitenant-Admiraal hadt zoeken op te houden, of hem het aantaſten der Engelſchen te ontraaden. 'r Welk hem, by 't gemeen, in zo groot een' haat bragt, dat zyn Huis in den Haage, en het Slot te Heemſtede zelf, met plondering, gedreigd werden: waarop de Staaten van Holland hem, by een openbaar Plakaat, zuiverden van de aangewreeven' kladde, en in hunne byzondere beſcherming namen (*p*). Tromp nam, in Hooimaand, eenige Engelſche viſſchers; doch Blake maakte zig, wat laater, meeſter van een groot getal Nederlandſche Haringbuizen, en zelfs van dertien ſchepen, die tot geleide derzelven dienden. Op de tyding van deezen ramp, maakte Tromp zig gereed, om Blake aan te taſten; doch een geweldige ſtorm, die den vyfden van Oogſtmaand opſtak, verſtrooide 's Lands Vloot, die, zwaar beſchadigd in de havens dee-

Pauw raakt by 't gemeen in haat.

(*o*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 747, 748.
(*p*) Reſol. Holl. 9, 16, 24 *Aug.* 1652. *bl.* 331, 333, 342, 376.

deezer Landen te rug keerde. Ondertuſſchen was 'er, van wege 't Parlement van Engeland, eene Verklaaring in 't licht gekomen, waarby de ſchuld der vredebreuke geheellyk geſchooven werdt op de Staaten, die, van hunnen kant, eene diergelyke verklaaring lieten uitgaan, ſtrekkende, om hun gedrag te verdedigen, en het Parlement in 't ongelyk te ſtellen. Ten zelfden tyde, beſlootenze den oorlog tegen de Engelſchen te voeren, by wege van *Retorſie*, of op gelyk weêrom (*q*), en nog eene Vloot in zee te brengen over welke de Ruiter 't bevel kreeg; alzo Tromp, in de ongunſt van veele Leden vervallen was, ſedert de ontmoeting met Blake, en het ongeluk, hem, in den jongſten ſtorm, overgekomen. Zelfs hielden ſommigen hem verdagt, dat hy, uit zugt voor het Huis van Oranje, de Landen, in eenen oorlog met het Gemeenebeſt van Engeland, hadt willen inwikkelen (*r*). De Ruiter, met omtrent dertig ligte Oorlogsſchepen en agt branders, geloopen zynde naar de Hoofden, raakte, op den zesentwintigſten van Oogſtmaand, voor Pleimouth, in een hevig gevegt met den Engelſchen Vice-Admiraal, *George Askue*, die veertig Oorlogſchepen onder zig hadt, en eerlang genoodzaakt werdt te wyken naar Pleimouth, daar de Ruiter hem andermaal aangetaſt zou hebben, was hy niet, door tegenwind, belet geworden (*s*). Nu vergenoegde hy zig met het geleiden der Koopvaardyſchepen, welken hy by zig hadt, in behouden

1652.

Tromp in ongunſt.

Gevegt voor Pleimouth tuſſchen Askue en de Ruiter.

(*q*) *Zie* deeze Verklaar. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 722, 725.
(*r*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 253, 462.
(*s*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 14.

1652. Tweede gevegt tuſſchen Blake en de Witte.

den haven. Doch, in 't begin van Wynmaand, voegde hy zig by de Vloot; onder den Vice-Admiraal Witte Korneliszoon de Witte, die voor de Vlaamſche kuſt kruiſte. Blake en Askue kwamen hier, eerlang, voordewind, op hem af. Men raakte ſlaags, op den agtſten. De Witte en de Ruiter kweeten zig dapperlyk. Ook eenige Kapiteinen. Doch wel twintig anderen hadden zig uit den ſtryd weeten te houden, en waren, met den nagt, die 't gevegt ſcheidde, afgedroopen. Den volgenden ogtend, kwam de Engelſche Vloot wederom af op de onze, om 't gevegt te hervatten: 't welk de Ruiter ontriedt, voornaamlyk, ter oorzaake van 's vyands groote overmagt. Men ontweek den ſtryd dan, en zeilde, met de Vloot, naar 't Vaderland. Doch 't leedt niet lang, of de Staaten bragten, op nieuws, eene Vloot in zee, over welke Tromp, die, in den oorlog ter zee, meer dan iemant hier te Lande, ervaaren, en daarenboven ten hoogſte bemind was by 't bootsvolk, nu wederom het opperbevel kreeg (*t*). Onder hem, zouden Jan Everszoon, de Witte, de Ruiter en *Pieter Floriszoon* gebieden, Doch de Witte bleef, door ziekte, aan land, en de Ruiter kreeg 't bevel over zyn Esquader. De gantſche Vloot beſtondt uit omtrent zeventig meeſt gehuurde ſchepen, welken men ten oorloge hadt uitgeruſt. By dezelve, hadden zig omtrent driehonderd Koopvaarders gevoegd, die Tromp tot by Kaap Lezard en Engelands einde geleiden moeſt. Doch op den tienden van Wintermaand, ontdekte hy de Engel-

(*t*) Memoir. de GUICHE *Introd. p.* 27.

gelſche Vloot onder Blake, leggende tuſſchen Douvres en Falſton, digt onder den wal. Ten drie uuren na den middag, raakten de Vlooten vinnig aan elkanderen; hoewel een groot gedeelte der Staatſche geen deel hebben kon aan 't gevegt. Jan Evertszoon en de Ruiter kreegen den meeſten laſt op den hals; doch Tromp ſtondt hun trouwelyk by. Twee Engelſche ſchepen werden veroverd. Van de zyde der Staaten, raakte Kapitein *Juinbol*, door zyn eigen vuur, meent men, aan brand, en verdronk met al zyn Volk. Tegen den avond, werdt Blake genoodzaakt te wyken naar de Theems, terwyl Tromp zee hieldt. Blake was gekwetſt geworden; en dit ongeval hadt eenige wanorde veroorzaakt, in de Engelſche Vloote (*u*). Des anderendaags, werdt nog een Engelſch Oorlogsſchip en een Koopvaardyſchip genomen, door de onzen. Na 't wyken van Blake, hadt Tromp de zee ruim, om de Koopvaardyvloot tot aan het Eiland Rhee te geleiden; vanwaar hy een groot getal Straatsvaarders, wynen zoutſchepen, veilig, naar 't Vaderland te rug voerde (*v*): waarmede de Krygsbedryven ter zee, dit jaar, beſlooten werden. 1652. Zeeſlag op de Engelſche kuſt tuſſchen Blake en Tromp.

Doch omtrent deezen tyd, kreeg men berigt, dat de vyand een' toeleg geſmeed hadt, om, door middel van vuurtuigen, heimelyk in gehuurde ſchepen gemetſeld, de ſcheepsmagt van deezen Staat, in de Havens leggende, de Havens zelven, en de voornaamſte Koopſteden, aan brand te ſteeken en te vernielen. Men heeft XXV. Aanſlag om de Schepen en Havens deezer Landen te verdelgen.

(*u*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 55.
(*v*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 747, 748, 749, 750, 760, 761, 762, 764. G. BRANDT de Ruiter, *bl.* 21-36.

1652. heeft nog een' brief, door zekeren *Nikolaas le Clerecque*, Ingenieur te Duinkerken, aan den Raad van Staate, te Londen, geſchreeven, waarby hy aanneemt, Middelburg, Vliſſingen en Veere den Engelſchen, binnen drie weeken, te leveren (*w*). Ook ſcheenen 't de Engelſchen op den Briele gemunt te hebben, waarvan men, ſedert, in den Haage, kennis kreeg (*x*). De Staaten, die zig verbonden hadden, den naam des ontdekkers geheim te houden, ſtelden terſtond orde, om 't gevaar, welk hun dreigde, af te weeren. Doch hierop volgde niet naders: 't zy dat de Engelſchen van voorneemen veranderd waren, of, verneemende, welke voorzorg men hier droeg, vermoeden kreegen van de ontdekking, en hierom ſchroomden den gevaarlyken aanſlag in 't werk te ſtellen (*y*). Wat laater, werdt den Staaten ook een geheim middel voorgeſlaagen om de Engelſche ſchepen, door een ſchuitje, welk onder water vaaren kon, van onderen, in brand te ſteeken (*z*). Doch ik vind niet, dat men 't bezogt heeft.

XXVI. Beweegingen in Holland en in Zeeland.

De oorlog met Engeland verwekte, midlerwyl, verſcheiden' beweegingen onder 't gemeen, in Holland en in Zeeland, die, door de vrienden van het Huis van Oranje, gevoed werden (*a*). In Holland, hadden eenige Steden beſlooten, voortaan, geenen Stadhouder te gedoogen. Ook liet men daar 's Prinſen vlaggen en vendels veranderen: 't welk, door 't gemeen,

(*w*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 233.
(*x*) Secr. Reſol. Holl. 7 *April* 1653. I. *Deel*, *bl.* 33.
(*y*) Reſol. Holl. 21 *Octob.* 1652. *bl.* 490. G. BRANDT de Ruiter, *bl.* 36.
(*z*) Secr. Reſol. Holl. 10 *Maart* 1653. I. *Deel*, *bl.* 2.
(*a*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 39

meen, in den Haage, zo kwalyk genomen werdt, dat sommigen bestonden, de veranderde burgervendels, met hagel, boonen en erweten, aan flarden te schieten, en met het losſen van hun geweer, by nagt, merkelyke onruſt te verwekken. Ook werdt de tegenwoordige Regeering van Holland, onder den naam van *Loevesteinſche Factie*, haar aangewreeven, om dat zy de zes Heeren, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadden, voorſtondt, in verſcheiden' ſchimpſchriften, vinnig, doorgeſtreeken (*b*): waartegen, by een openbaar Plakaat, in Oogſtmaand, voorzien werdt (*c*). Veelen riepen, dat de Staat een hoofd ontbeerde, en, zonder Stadhouder en Kapitein-Generaal, niet beſtaan kon. Doch men wiſt, in Holland, middel, om de beweegingen, in de meeſte Steden, te ſtillen, of te voorkomen. Te Amſterdam zelf, daar, in Herfſtmaand, merkelyke opſchudding verwekt werdt, door de matroozen van 's Lands Vloote, die volle betaaling vorderden, of niet langer dienen wilden, bediende de Wethouderſchap zig van de ſoldaaten, om den oproer te ſtillen, die zelfs, in eenige belhamels, geſtraft werdt. Doch, terwyl de misdaadigen gehangen werden, ontſtondt 'er, uit louteren ſchrik, zulk eene beroerte onder de aanſchouwers, dat ſommige ſoldaaten, bedugt voor eenen oploop, vuur gaven op de menigte: onder welke, agt gedood en veelen gekwetſt werden. Doch dit baarde zo veele ontſteltenis, dat veelen, in 't vlugten, onder de voet 1652.

Oproer te Amſterdam.

(*b*) Reſol. Holl. 3 *Aug.* 1652. *bl.* 319. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 739, 752.
(*c*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *bl.* 457.

1652. voet raakten, en vertrapt of in 't water gedrongen werden. De Kapitein *Kommelin*, verdagt, dat hy laſt tot ſchieten gegeven hadt, week ter Stad uit, en werdt eerlang, openlyk, ingedaagd. Een Luitenant, *Sebaſtiaan Ludolf van Eizen* genoemd, werdt vaſtgehouden. Hy bekende, gezeid te hebben, *ſchiet 'er onder*, hebbende hy de opſchudding aangezien voor 't bedryf der matroozen, die de Regtsoefening kwamen ſtooren. Hy zat tot in 't volgende jaar, en verwierf toen, op hooge voorſpraak, Brieven van vergiffenis (*d*). Maar Kommelin werdt onbekwaam verklaard, en uit Amſterdam gebannen (*e*). Doch 't bleek niet, dat men 't, met deeze beweegingen, aangelegd hadt, op het bevorderen van de belangen des jongen Prinſen van Oranje. Ondertuſſchen, was 'er, ter oorzaake van de beroerte te Amſterdam, nog iet gebeurd, welk hier verdient gemeld te worden. De Regeering hadt, terſtond na 't ſtraffen der misdaadigen, eene ſoort van algemeene vergiffenis laaten afkondigen, voor allen, die deel aan den oproer gehad hadden. Doch de Staaten van Holland, zulks aanziende als eene inbreuk op hunne Souverainiteit, aan welke alleen het Regt behoort, om vergiffenis te verleenen van openbaare misdaaden, toonden 'er zig zeer over gebelgd. Amſterdam erkende, uit hoogen nood, en zonder kwaad oogmerk, tot deezen ſtap gekomen te zyn. Doch de Staaten hielden zig niet voldaan, voor dat de Stad beloofd hadt, zig, voort-

(*d*) Reſol. Holl. 16 *Oct.* 1652. *bl.* 462. 3 *Maart* 1653. *bl.* 84.
(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 746, 874. Holl. Merk. *van* 1652. *bl.* 91.

voortaan, in diergelyke gelegenheid, altoos, aan hunne Edele Groot-Mogendheden te zullen vervoegen (*f*). 1652.

XXVII. De Staaten van Zeeland besluiten den Prins van Oranje te voorschikken tot Stadhouder.

In Zeeland, verklaarden veelen zig, door het draagen van Oranje-linten, openlyk, voor 's Prinsen vrienden. 't Gemeen en de Predikanten yverden hier zo sterk voor 't Huis van Oranje, dat de Staaten van 't Gewest, welken de Gemeente, gelyk iemant, ten deezen tyde, schreef, boven 't hoofd scheen gewassen te zyn (*g*), op den voorslag van Middelburg, in Herfstmaand, een besluit ontwierpen „ dat de jonge Prins be„ hoorde voorschikt te worden tot Kapitein „ en Admiraal-Generaal, over de Land- en „ Zeemagt van den Staat, en dat Graaf Wil„ lem van Nassau, Stadhouder van Friesland, „ geduurende 's Prinsen minderjaarigheid, tot „ zynen Luitenant behoorde te worden ver„ kooren (*h*)." De Staaten van Holland, dit besluit te gemoet ziende, hadden het, door eene bezending, gezogt te voorkomen. Op 't einde van Oogstmaand, waren Joan de Witt, Pensionaris van Dordrecht, Joan Huidekoper, Heer van Maarseveen, Burgemeester van Amsterdam, *Jakob van Nieuwstad*, Schepen te Alkmaar, en François Riccen, Pensionaris van Purmerende, naar Zeeland afgevaardigd, onder eenig ander voorwendsel; doch met uitdrukkelyken last, om het besluit op het Kapitein-Generaalschap te voorkomen. Terwyl de Staaten, te Middelburg, buiten gewoon, beschreeven werden,

Pogingen van Holland, om de uitvoering van dit besluit te voorkomen.

(*f*) Wicquefort *Livr.* VI. *p.* 334.
(*g*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 11.
(*h*) Notul. Zeel. 33, 26 *Aug.* 5, 20, 21 *Sept.* 1652. *bl.* 321, 344, 361, 365, 392, 394. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 746.

1652. den, deeden zy een' keer, van Middelburg naar Vliſſingen. Doch in hun afzyn, kwam 'er een geweldige hoop volks byeen, voor en in de Abtdye, daar de Staaten gewoonlyk byeenkomen. Sommigen ſpraken ſtoute taal tegen de Hollandſche Gemagtigden, die zy daar meenden te zullen vinden, en welken zy den dood dreigden. Ten zelfden dage, hadt men een' Tromſlaager, die volk wierf, uit naam der Staaten, de trom van 't lyf geſneeden, om dat hy den Prins van Oranje niet genoemd hadt; gelyk hy, daarna, met oogluiking der Regeeringe, deedt. Men riedt den Gemagtigden, dat zy hun voorſtel ſlegts ſchriftelyk overleveren, en, zonder gehoord te worden, vertrekken zouden. Een of twee Gemagtigden zouden hiertoe beſlooten hebben; doch de Witt verklaarde, *dat hy, wat 'er ook van komen mogt, zig gehertigd vondt, om alleen den laſt, die hun opgelegd was, uit te voeren.* Hierdoor, werden ook de anderen aangemoedigd. De Wethouderſchap van Middelburg boodt aan, eenige Predikanten te willen beweegen, om 't graauw ſtil te houden; doch de Gemagtigden lieten zig verzellen van eenige Overſten en knegten, uit de naaſte bezettingen, die zig aan de deur der Abtdye plaatſten, en 't graauw buiten hielden. De Gemagtigden deeden toen, 't was de vyfde van Herfſtmaand, hun voorſtel, vrymoediglyk (*i*); doch kreegen uitſtellend antwoord. Zy vertrokken dan naar Veere, daar zy, by ligten dage, ſcheep gingen, zonder dat hun eenige overlaſt aangedaan werdt. Doch hierop was het

(*i*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 4, 11-13.

het ontwerp van het beſluit gevolgd, waarvan wy reeds geſproken hebben. Zierikzee en Goes hadden 'er egter nog niet in bewilligd. Maar men arbeidde, ondertuſſchen, om de andere Geweſten, met naame Gelderland en Overyſſel, zo verre te brengen, als Zeeland gekomen was. In Gelderland, werdt het ſtuk op den Landdag gebragt, voor 't einde van Herfſtmaand. Maar het Kwartier van Nieuwmegen verſtondt hier, dat men, voor het kiezen van eenen Kapitein-Generaal, eerſt een Berigtſchrift voor hem vaſtſtellen moeſt, met eenpaarige bewilliging van alle de Geweſten. De Edelen van 't Kwartier van Zutfen en de Stad zelve begreepen, daarentegen, dat men, hoe eer hoe liever, behoorde te treeden, tot het kiezen van eenen Kapitein-Generaal. De Edelen van 't Kwartier der Veluwe verſtonden 't eveneens. Doch de andere Steden van 't Kwartier van Zutfen en de Steden van 't Kwartier der Veluwe ſtemden met het Kwartier van Nieuwmegen; zo dat 'er geen beſluit genomen werdt (*k*). De Gemagtigden van Holland, ook derwaards gezonden zynde, hadden hun beſt gedaan, om 't hiertoe te brengen (*l*). Ook ſchreeven de Staaten van dit Geweſt, ten deezen tyde, nog eenen ernſtigen brief naar Zeeland, hunne Edele Mogendheden verzoekende „ het nader vaſtſtellen van 't ontworpen be-
„ ſluit, nog eene wyle, te willen verſchui-
„ ven, en vooral niet te gedoogen, dat eenige
„ Kerkelyke Perſoonen zig moeiden met zaa-
„ ken, 1654.

(*k*) Wicquefort *Livr.* VI. *p.* 361-365.
(*l*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 18, 20, 28.

1652. „ ken, zo zeer buiten hunnen pligt en beroep; „ 't welk zy zeer ſchadelyk hielden, voor de „ vryheid, zo wel als voor den luiſter en het „ aanzien der Regeeringe." De Staaten van Zeeland antwoordden, hierop „ dat zy niet „ wiſten, dat eenige Kerkelyken zig ſtaken in „ het werk der voorſchikkinge tot het Kapi- „ tein-Generaalſchap, en dat zy, in 't kort, „ Gemagtigden naar den Haage hoopten te „ zenden, om nader, met die van Holland, „ te handelen." Ook geſchiedde zulks, in Slagtmaand. De Staaten van Holland benoemden, terſtond, Gemagtigden, om met de Zeeuwſchen te ſpreeken. Men beſpeurde haaſt, dat 'er, zelfs in Zeeland, geene ſterke begeerte was, om 't werk der voorſchikkinge door te dryven, by de andere Geweſten. De Zeeuwſche Gemagtigden vertrokken, zonder, deswege, ter algemeene Staatsvergaderinge, eenige nadere opening gedaan te hebben (*m*). En de Staaten van Holland beſlooten, op den vierden van Wintermaand, daartegen te arbeiden, indien het, nu of namaals, door Zeeland, mogt ondernomen worden, en te gelyk aan alle de Geweſten te verklaaren, dat Holland nog geene reden zag, om zig, in de raadpleegingen op het Kapitein-Generaalſchap, verder in te laaten (*n*). De Steden Vliſſingen en Veere in Zeeland namen, daarentegen, kwalyk, dat de Zeeuwſche Gemagtigden 't ſtuk niet in de Vergadering der algemeene Staaten gebragt hadden. Dit geſchiedde, eindelyk, in Hooimaand des volgenden jaars, tot groot ge-

noe-

(*m*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 41, 42, 45, 48.
(*n*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 56.

noegen van Friesland en Stad en Lande; doch tot merkelyk misnoegen van Holland, welk by zyn voorig besluit bleef (o). Doch 't zal hierna beter te pas komen, van den uitslag der handelingen over dit stuk, breeder berigt te geeven. 1652.

Onder de Gemagtigden van Holland, die, met de Zeeuwschen, in Slagtmaand, gehandeld hadden, muntte meest uit, in bekwaamheid en in yver tegen het benoemen van eenen Kapitein-Generaal, JOAN DE WITT, Pensionaris van Dordrecht, Zoon van den Burgemeester Jakob de Witt, die, in 't jaar 1650, op Loevestein gezeten hadt, en, sedert, in zyne voorige waardigheiden, hersteld geworden was. De Zoon was zeer gezien by de tegenwoordige Regeeringe, tot zo verre zelfs, dat hem, in Sprokkelmaand des jaars 1653, op den eenentwintigsten van welke, de Raadpensionaris Pauw overleedt (p), het Raadpensionarisschap, welk hy, terwyl Pauw laatst in Engeland geweest was, reeds hadt wargenomen, by voorraad, opgedraagen werdt: en 't leedt maar tot in Hooimaand (q), toen hy 'er, met eenpaarigheid van stemmen, in bevestigd werdt (r). Hy verkreeg, volgens gebruik, by 't aanvaarden zyner bedieninge, eene zogenoemde *Akte van indemniteit* van de Staaten, waarby hem vergoeding beloofd werdt voor al het nadeel, welk hem, om het waarneemen van XXVIII. De Raadpensionaris Pauw sterft. Joan de Witt wordt Raadpensionaris. 1653.

(o) Resol. Holl. 19 *Nov.* 14 *Dec.* 1652. *bl.* 532, 608. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 749, 760, 763, 787, 826.

(p) Resol. Holl. 21, 22 *Febr.* 1653. *bl.* 63, 65. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 83.

(q) Resol. Holl. 23 *July* 1653. *bl.* 376.

(r) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 786, 787.

1653. van zyn ampt, mogt overkomen, zullende hy ook, aan niemant dan aan de Staaten, rekenſchap zyner bedryven ſchuldig zyn (*s*). De Raadpenſionaris de Witt bereikte thans nog geene volle agtentwintig jaaren: doch hy verwierf zig haaſt zo veele agting, dat hy, van ſommigen, de *wysheid van Holland* genoemd werdt (*t*): hoewel hy, by anderen, voor een geſlaagen vyand van het Huis van Oranje werdt gehouden, en hierom zeer in den gemeenen haat was (*u*). Hy kreeg, in den aanvang zyner bedieninge, gelegenheid, om zyne bekwaamheid te toonen, aan het eindigen des Engelſchen oorlogs, die, met het begin deezes jaars, feller dan te vooren, ontſteken was.

XXIX. De oorlog met Engeland wordt ſterk voortgezet.

Beide de Mogendheden hadden zig, geduurende den winter, bevlytigd, om haare ſcheepsmagt te vermeerderen. De algemeene Staaten hadden voorgeſlaagen, boven de honderdenvyftig ſchepen, die zy, in 't voorleeden jaar, grootendeels ten minſten, in zee gebragt hadden, nog honderdenvyftig ſchepen uit te rusten; doch 's Lands geldmiddelen gedoogden zo veele koſten niet. Holland, welk den zwaarſten laſt van den Engelſchen kryg te draagen hadt, was buiten ſtaat, en ongenegen, om zig nog zwaarer te belaſten. Men beſloot dan alleenlyk de Vloot, die nog zee hieldt, in goeden ſtaat te houden. Tromp lag, in den aanvang deezes jaars, met drie-enzeſtig ſchepen, voor Sche-

(*s*) Reſol. Holl. 31 *July* 1653. *bl.* 387.
(*t*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 202. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 364. Act Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* II. *p.* 194.
(*u*) Holl. Merk. *van* 1653. *bl.* 6. Memoir. de GUICHE *Intr. p.* 30.

Scheveningen. Hy hadt 'er twintig gezonden naar de Franſche kuſt, omtrent Rouan, Rochelle en Bourdeaux. Op de reeden van Holland en Zeeland, lagen 'er agt of negen. Agt anderen kruiſten af en aan de Zond, en omtrent dertig hielden zig in de Middellandſche zee, onder van Galén. Tromp zeilde, in 't laatſt van Louwmaand, wederom naar 't Eiland Rhee, om eenige Koopvaarders van daar af te haalen. Ook kreeg hy laſt, om de Rivier van Londen geſlooten te houden. Doch eer hy dit ter uitvoeringe brengen kon, werdt hy, op den agtentwintigſten van Sprokkelmaand, omtrent Portland, of dwars van S. Andries Land, ontmoet door de Engelſche Vloot onder Blake, omtrent zeventig Oorlogsſchepen ſterk. Tromp hadt een gelyk getal van ſchepen onder de vlagge, by welken zig, daarenboven, omtrent honderdenvyftig Koopvaarders gevoegd hadden, die naar 't Vaderland wilden. 1653.

Zeeſlag van drie dagen, tuſſchen Blake en Tromp.

De wederzydſche Vlooten waren zodra niet onder 't bereik van elkanders geſchut gekomen, of Blake vuurde, van verre, op Tromp, uit zesendertig ponders. Tromp toefde, tot hy zynen vyand, tot op een' musketſchoot, genaderd was, gaf hem toen de gantſche laag, en, zig in der yl omkeerende, gaf hy hem de laag, nog eens, op dezelfde zyde: daarna omloopende, loſte hy de derde laag op de andere zyde; waarop een jammerlyk geſchreeuw gehoord werdt onder de Engelſchen. 't Gevegt ging hierop hevig zynen gang. De Ruiter, *Kornelis Adriaanszoon Kruik*, *Izaak Sweers*, *Poort*, *Kleidyk* en *Regemorter* gaven blyken van ongemeene heldhaftigheid. Kruik ſchoot een Engelſch

1653. ſchip in den grond; doch verloor ook het zyne. Poort ſneuvelde. 't Schip van Sweers werdt in den grond geſchooten: hy gevangen genomen. Doch te Londen gekomen, gaf hy, goed Spaanſch ſpreekende, zig voor eenen Spanjaard uit, verſtak zig onder 't gevolg van den Spaanſchen Gezant, en bekwam, eerlang, zyne vryheid weder. Een ander Engelſch ſchip werdt, derwyze, gehavend, door Kleidyk, dat het, onder een deerlyk gehuil van 't volk, te gronde ging. Daarentegen werdt het ſchip van Kapitein *de Mannik* veroverd en verbrand, door den vyand; dat van *Schelte Wiglema* vloog, met al 't volk, in de lugt. De ſchepen van de Ruiter, *Aart van Nes* en anderen waren zwaar beſchadigd. Doch tegen den avond, zag Tromp, dat omtrent zesentwintig van zyne Kapiteinen zig van den wind dienden, om uit het gevegt te raaken. Ook maakten, ten zelfden tyde, eenige Engelſche Fregatten jagt op de Nederlandſche Koopvaarders, die, door Tromp, beſchermd werden. Voor 't einde van den ſtryd, welke, tot Zonnen ondergang, duurde, zonken, ter wederzyde, nog verſcheiden' ſchepen. De nagt werdt beſteed, aan het herſtellen der geleeden' ſchade. Des anderendaags, den eerſten van Lentemaand, 's morgens ten tien uuren, werdt het gevegt hervat. De Engelſchen hadden nu 't voordeel van den wind, en 't gelukte hun, eerlang, eenige Koopvaarders af te ſnyden van de Vloote. 't Schip van de Ruiter werdt zo doornageld van 't geſchut, dat men het *treilen*, of aan een touw ſleepen moeſt. Omtrent den avond, raakte, ook een Engelſch ſchip in den brand,

brand, en toen ſcheidden de Vlooten van elkanderen. Op verſcheiden' van 's Lands ſchepen, was nu zo groot een gebrek aan buskruid, dat zy buiten ſtaat waren, om den vyand tegen te ſtaan. Doch Tromp beval, dat zy zig by de Koopvaarders houden, en goed gelaat toonen zouden, als warenze daar om dezelven te beſchermen. Ondertuſſchen, vorderde 's Lands Vloot, met de Koopvaarders, haare reize naar 't Vaderland. Zy was, met het aanbreeken van den volgenden dag, zynde den tweeden van Lentemaand, gekomen tot op de hoogte van Bevezier, toen 'er de Engelſche Vloot wederom op afkwam. De ſtryd ving, gelyk 's daags te vooren, ten tien uuren aan. Tromp gaf, in het eerſte treffen, den Engelſchen Vice-Admiraal der blaauwe vlagge de laag, en deedt hem afwyken. Doch eenigen van 's Lands Kapiteinen verlieten wederom den ſtryd, ten deele uit laf hertigheid, ten deele, om dat zy hun kruid verſchooten hadden. Maar de Ruiter, die, ſchoon hy nog getreild werdt, zig in 't heetſt van 't gevegt hieldt, werdt nu geheel reddeloos geſchooten. Zyn groote en bezaans maſt vielen, des anderendaags, over boord, en hy moeſt zig laaten ſleepen naar Vliſſingen. Op het einde van den ſtryd, vielen den Engelſchen nog eenige Koopvaarders in handen. Na Zonnen ondergang, geliet zig Blake, als of hy 't gevegt hervatten wilde. Tromp wagtte hem in, met klein zeil; doch de Engelſche Admiraal hieldt, kort daarop, af, en week naar de Engelſche kuſt: waarna Tromp de reis voortzettede, zonder door de Engelſchen vervolgd te worden. De onzen hadden, in deeze drie 1653. Verlies

ſla-

1653. ter wederzyde geleeden.

slagen, negen Oorlogsschepen verlooren: de Engelschen maar vyf of zes. Doch men meent, dat zy wel tweeduizend dooden hadden, daar men, van onzen kant, maar vyf- of zeshonderd dooden telde: waaronder agt Kapiteinen. Voorts waren 'er, naar 't verhaal der Engelschen, wel veertig; doch, zo de onzen verzekerden, niet meer dan vierentwintig Koopvaardyschepen verlooren. De Engelschen schreeven zig de overwinning toe. Aan onzen kant, verheugde men zig, dat de meeste Koopvaarders behouden waren. Ook gaven de Staaten van Holland den voornaamsten Hoofden van 's Lands Vloote aanzienlyke geschenken, in erkentenis der beweezen' dapperheid. De Vloot werdt, zo veel de gelegenheid toeliet, in staat gesteld, om wederom zee te kiezen. Doch Tromp aanvaardde nu het opperbevel over dezelve, met grooten weêrzin. Hy meende, dat de schepen te slegt en te weinig in getal waren, om eenig voordeel te behaalen op den vyand, en verklaarde den algemeenen Staaten en den Staaten van Holland, rondelyk, dat hy de wyt niet hebben wilde van de rampen, welken hy, met zekerheid, te gemoet zag. Men besloot, hierop, dertig nieuwe Oorlogsschepen aan te bouwen. Naderhand, vondt men geraaden, den aanbouw van nog dertig andere schepen te bevorderen. Doch alzo hiertoe tyd noodig was, werdt 'er de tegenwoordige ongelegenheid niet door weggenomen (v).

's Lands Vloot loopt wederom in zee.

XXX. Van Ga-

Kort na het zeegevegt van drie dagen, op den veertienden van Lentemaand, hadt de Kom-

(v) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 766, 781, 783, 786, 788, 796. BRANDT de Ruiter, *bl.* 38-46, 47, 48.

Kommandeur Jan van Galen, op de kuſt van Toskane, voor Livorno, eene merkwaardige overwinning behaald, over eenige Engelſche ſchepen, onder den Kommandeur *Appleton.* De Staaten hadden, in den Herfſt des voorleeden jaars, van Galen, in de plaats van Kats, die klein genoegen gaf, het bevel opgedraagen over dertig ſchepen van oorloge, die in de Middellandſche zee kruiſten, en hy hadt, kort na zyne aankomſt op de Vloote, eene ontmoeting van klein belang gehad, met eenige Engelſche ſchepen. Men was, ſedert, hier te Lande, misnoegd geweeſt, dat hy den vyand, die naar Porto Longone geweeken was, niet ernſtiger hadt aangetaſt. Hy deedt dan tegenwoordig zyn beſt, om ſlaags te raaken. Zes Engelſche ſchepen en een brander, ſedert eenigen tyd in de haven van Livorno bezet geweeſt zynde, kwamen, onder dekſel van agt andere ſchepen en een' brander, die van buiten genaderd waren, op hem af. 't Gevegt was kort en hevig. In het eerſte treffen, ſchoot van Galen den brand in een vyandlyk ſchip, dat terſtond in de lugt vloog. Daarna werden nog twee andere vyandlyke ſchepen en een brander in den grond geſchooten: twee ſchepen, waaronder dat van Appleton, veroverd. De agt andere Engelſche ſchepen, over welken *Bodlei* geboodt, hielden ſlegts eenig ſchutgevegt van verre, en bleeven buiten 't heetſt van den ſtryd; zo dat de overwinning zig volkomenlyk verklaarde voor de onzen. Maar van Galen was, met den tweeden kogel, die in zyn ſchip kwam, in 't regterbeen zo gevaarlyk getroffen, dat men 't hem, onder de knie, af-

1658. len veroverd en verbrandt eenige Engelſche ſchepen, in de Middellandſche zee; doch ſneuvelt, aan een wonde.

1653. afzetten moeſt. Hy liet zig, na den ſtryd, te Livorno, aan land brengen, daar hy, den drie-entwintigſten van Lentemaand, overleedt aan de wonde. Zyn lyk werdt, eerlang, naar 't Vaderland gevoerd, en te Amſterdam, in de Nieuwe Kerke, begraaven, daar men hem, op koſten van den Staat, eene pragtige Grafſtede opgeregt heeft (*w*).

Zeeſlag voor Nieuwpoort.

De Engelſche Vloot, die nu onder bevel ſtondt van den Generaal George Monk en den Admiraal *Richard Deane*, was, in Bloeimaand, ook wederom in zee geraakt, en Zeeland langs gezeild, zonder 's Lands Vloot te ontmoeten. In 't begin van Zomermaand, begaf Tromp zig naar Duins, daar hy egter geene vyandlyke ſchepen aantrof. Voor Douvres, vondt hy 'er vyf, waarvan 'er drie veroverd werden. Maar de Engelſche Vloot was naar het Vlie geſtevend. Tromp volgde haar derwaards; doch vernam, op de hoogte van Walcheren, dat de Engelſchen te rug gekeerd, en niet boven tien mylen weſtnoordweſt van 's Lands Vloote af waren. Hierop wendt hy 't naar de rivier van Londen, om den vyand te onderſcheppen. De Engelſche Vloot was vyfennegentig of honderd zeilen ſterk, en wel voorzien van volk en geſchut: de Staatſche agtennegentig Oorlogsſchepen van veel ligter ſoorte, en zes branders. Op de hoogte van Nieuwpoort, raakten de Vlooten aan elkanderen, den twaalfden van Zomermaand, ten elf uuren voor den middag. Deane werdt, in den eerſten aanval, doodgeſchooten. De ſtryd was zeer geweldig. 't Schip van

(*w*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 747, 748, 749, 750, 766, 797. BRANDT de Ruiter, *bl.* 46.

JAN VAN GALEN,
Kommandeur ter Zee.

Livius pinxit. *J.Houbraken fecit.*

Io. Tirion excudit.

van 's Lands Kapitein, *Jooſt Bulter*, vier of vyf ſchooten onder water bekomen hebbende, viel om, en zonk. De Kapitein, zwaar gekwetſt door een' ſplinter, verdronk, met het geweer in de vuiſt. De Engelſchen weeken eindelyk; doch daarna, den wind winnende, vielen zy op nieuws aan. Toen werden verſcheiden' ſchepen, van wederzyde, zwaar beſchadigd. 't Gevegt eindigde ten negen uuren. Een uur laater, ſprong 's Lands Oorlogsſchip van *Kornelis van Velzen*, door zyn eigen kruid, in de lugt. Des anderendaags, werdt de ſtryd, voor Duinkerken, hervat. Tromp hadt, te vergeefs, gezogt, den Engelſchen den wind af te winnen, en was, door ſtilte, verre beneden hen vervallen. Zy kwamen dan, ten elf uuren, voor den wind, op hem af. Doch in 't heetſt van 't gevegt, ontſtondt 'er, door onvoorzigtigheid of onervaarenheid van eenigen, merkelyke wanordo in 's Lands Vloote. Twee ſchepen vielen den vyand in handen, en verbrandden. Men ſtreedt nog een uur na zon. Toen ſcheidden de Vlooten van elkanderen. Des anderendaags zag Tromp de Engelſchen nog; doch hy vondt veelen van 's Lands ſchepen zo zwaar beſchadigd, dat hy te raade werdt, binnen de Wielingen te wyken. De Heer van Obdam, als Gemagtigde der Staaten, in den jongſten togt, op de Vloote, geweeſt zynde, werdt, by 't gemeen, beſchuldigd, dat hy Tromp overgehaald zou hebben, om ſlappelyk tegen de Engelſchen aan te gaan. Doch de Staaten van Holland verklaarden dit voor loutere laſtering (*x*). Tromp en de andere Bevelhebbers hiel-

1653.

Tweede ſlag voor Duinkerken.

(*x*) Reſol. Holl. 20 *July* 1653. *bl.* 306.

1653. hielden, midlerwyl, zo ernſtig aan by de Staaten, op het beter voorzien en verſterken der Vloote, dat men 's Lands Scheepsmagt, ten getale van tagtig of negentig zeilen, in 't begin van Oogſtmaand, wederom, uit Zeeland, zee zag kiezen (y). Karel de II. deedt, eenigen tyd te vooren, den Staaten berigten, dat hy genegen was, om zig herwaards op de Vloote te begeeven. Doch de Staaten van Holland bragten te wege, dat dit, heuſchelyk, van de hand geweezen werdt. Zy namen zelfs, kort hierna, een beſluit, dat geene hooge uitheemſche Perſonaadjen, buiten hun byzonder verlof, binnen hunne Provincie zouden mogen komen (z).

XXXI. Gevegt voor Katwyk.

De Engelſche Vloot onder Monk hadt, midlerwyl, omtrent Texel en langs de Hollandſche kuſt, gekruiſt. Tromp wendde dan den ſteven derwaards, en, op den agtſten van Oogſtmaand, raakten de Vlooten aan elkanderen, op de hoogte van Katwyk. Men ſtreedt tot een uur na zon, zonder eenig voordeel van belang behaald te hebben op elkanderen. De hevige wind verhinderde, des anderendaags, 't hervatten van den ſtryd: doch gaf den Vice Admiraal de Witte gelegenheid, om, met zyn Esquader, 's Lands Vloot te verſterken. Toen gaven de Staaten van Holland ook bevel, om, dien dag, tweemaal, in de Kloosterkerk, in den Haage, byeen te komen, en Gods zegen af te ſmeeken, over de wapenen van den Staat (a),

(y) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 809, 811, 814, 816, 817-820, 821, 822. BRANDT de Ruiter, *bl.* 47-53.

(z) Secr. Reſol. Holl. 13 *Maart* 1653. I. *Deel*, *bl.* 6. Reſol. Holl. 29 *July*, 4 *Aug.* 1653. *bl.* 386, 396. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 390, 625.

(a) Reſol. Holl. 9 *Aug.* 1653. *bl.* 418.

't welk anders, ook tegenwoordig, gewoonlyk, eens ter weeke, op Woensdag, in alle de Kerken deezer Landen, plagt te geſchieden. De Vlooten waren, midlerwyl, door den wind, tot voor de Maaze afgevoerd, daar Tromp tegen den avond, honderd en zes zeilen onder zyne vlagge telde. Toen wendde hy 't ſtraks naar den vyand, die terſtond week, en, den gantſchen nagt, van hem vervolgd werdt. Maar op den tienden, des morgens ten zeven uuren, raakte men wederom ſlaags, voor de Maaze, op de hoogte van Ter Heide of Scheveningen, omtrent vyf mylen in zee. De onzen ſloegen door 's vyands Vloote, en wendden 't 'er toen terſtond weder in. Doch in dit oogenblik, werdt Tromp, willende van de hut afgaan, om orde te ſtellen op 't geſchut, met een' musketkogel, door de linker borſt, in 't hert geſchooten, en viel dood ter neder. Eenigen meenden, dat hy zig, onvoorzigtiglyk, te veel bloot gegeven hadt; zo dat Monk hem, beſcheidelyk, hadt konnen kennen, en hierop zyne Muskettiers gelaſt, gelykelyk, op hem los te branden (*b*). 't Gevegt ging egter, in goede orde, zynen gang. Doch de ſchepen van Jan Evertszoon en de Ruiter werden haaſt zo reddeloos geſchooten, dat menze, uit den ſtryd, en naar de Maaze, ſleepen moeſt. Verſcheiden' Engelſche ſchepen gingen te gronde: een vloog in de lugt. 't Lands Vloot hadt, tot viermaalen toe, door de Engelſche, geſlaagen, en veele Bevelhebbers hadden zig dapperlyk gekweeten; maar eenigen waren den ſtryd ont-

1653.

Zeeſtryd voor de Maaze.

Tromp ſneuvelt.

(*b*) Verhaal van BEVERNINGK. *bl.* 100.

1653. ontweeken, en hadden alles bygezet, om den vyand te ontzeilen. Ten twee uuren na den middag, eindigde het gevegt. 's Lands Vloot zeilde naar de reede van Texel, en Monk keerde naar Engeland. Van wederzyde, ſchreef men zig de overwinning toe; ſchoon de Engelſchen beleeden, dat zyze duur betaald hadden. Zeker is 't, dat zy agt ſchepen van oorloge hadden verlooren. Ook telden zy vierhonderd dooden, en zevenhonderd gekwetſten. Van onzen kant, werden negen of tien ſchepen gemiſt. 't Getal der dooden en gekwetſten ſtondt omtrent gelyk met dat der Engelſchen, die egter meer dan zevenhonderd gevangenen bekomen hadden, welken, ſedert, naar Londen gevoerd, en zeer hard gehandeld werden (*c*). Maar 't verlies van den Luitenant-Admiraal Tromp was onwaardeerbaar, aan de zyde der Staaten, en gaf den vyand de meeſte ſtof tot blydſchap (*d*). Zyn Lyk werdt, met ongemeene ſtaatſie, begraaven te Delft, daar de Staat, hem ter eere, eene marmeren Grafſtede heeft doen ſtigten (*e*). De Staaten van Holland en de algemeene Staaten hadden zyne Weduwe, door eene plegtige bezending, den rouw doen beklaagen, haar te gelyk verzekerende, dat men 's mans dienſten, omtrent zyne nakomelingſchap, erkennen zou (*f*): gelyk, ſedert, geſchied is. De Witte ſtak, in Herfſtmaand, nog wederom in zee, om eene Koopvaardyvloot te geleiden, en eene andere

Schade ter wederzyde.

(*c*) Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 109, 114.
(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 829-834, 837. BRANDT de Ruiter, *bl.* 54-58.
(*e*) Reſol. Gener. *Sabb.* 16 *Lunæ* 18 *Aug.* 1653. BLEYSWYCK Delft *bl.* 182.
(*f*) Reſol. Holl. 12, 13, 14, 22 *Aug.* 1653. *bl.* 430, 436, 438, 448.

MAARTEN HARPERTSZOON TROMP,
Luitenant Admiraal van Holland
en Westfriesland.

A. Schouman del. naer't origineel van Ievens, by den Heer Burgem. C. van Kinschot te Delft. — J. Houbraken fecit.

Is. Tirion excudit.

re af te haalen. Doch hy ontmoette geene Engelſchen, ſchoon deezen, met vyftig ſchepen, ook op nieuws in zee geloopen waren. 's Lands Vloot, in Texel te rug gekeerd, werdt, op den negenden van Slagtmaand, van zo geweldig een' ſtorm beloopen, dat verſcheiden ſchepen van hunne ankers en op ſtrand dreeven, of vergingen; de overigen zwaar beſchadigd werden; waarom de gantſche Vloot in 's Lands havens invallen moeſt. De Engelſche Vloot hadt niet minder geleeden, door deezen ſtorm, en moeſt ook de zee ruimen: waarna zy, op bevel van 't Parlement, ontwapend en opgelegd werdt (*g*). Met dusdanig een' ramp, eindigde de zeekryg van dit jaar, die zo koſtbaar, hevig en ſchadelyk geweeſt was voor den Staat, dat alle de zeeoorlogen, te vooren met Spanje gevoerd, met elkanderen, 's Lands Schatkiſt en den Koophandel, de zenuw van den Staat, nooit zulke ſtelle neepen gegeven hadden. Te Amſterdam, was het verval van neering en handel zo groot, dat 'er, zo ſommigen melden, ten deezen tyde, wel drieduizend huizen ledig ſtonden. Doch anderen ſpraken maar van veertien- of vyftienhonderd (*h*): waaruit de vermindering van den handel, in deeze aanzienlyke Koopſtad, ten klaarſten af te neemen was.

1653.

's Lands Vloot, door ſtorm, zwaar beſchadigd.

Verval van handel te Amſterdam.

De Kapiteinen en Luitenants, die zig, in de jongſte zeetogten, aan laf hertigheid en pligtverzuim, ſchuldig gemaakt hadden, werden, op ſterk aanhouden der Staaten van Holland (*i*), te regt geſteld en geſtraft. Eenigen werden gekielhaald, of ſtonden, eenigen tyd, met den

Straf over eenige Kapiteinen en Luitenants.

(*g*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 37. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 842. Brandt de Ruiter, *bl.* 61, 62.
(*h*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 813, 876.
(*i*) Reſol. Holl. 29 *Aug.* 1653. *bl.* 463.

1653. den ſtrop om den hals, te pronk: waarna zy, in eene geldboete verweezen, en, voor altoos, of voor een zeker getal van jaaren, in een tugthuis gezet werden. Een' werdt de degen voor de voeten gebroken, en hy, voor ſchelm, weggeſchopt. Sommigen raakten, met eene geldboete, vry (*k*).

XXXII. Binnenlandſche beroerten.

By de gemeene rampen des oorlogs, kwamen ook opſchudingen onder 't volk, welk, in verſcheiden' Steden, gaande gemaakt werdt, om zynen yver voor 't Huis van Oranje te toonen. De ſlegte uitſlag der jongſte zeegevegten werdt aan 't miſſen van een Hoofd der Regeeringe geweeten. En elk, die het benoemen van eenen Kapitein-Generaal geloofd werdt tegen te ſtemmen, liep by veelen in 't oog. Men beſchuldigde, onder 't volk, de Staaten van Holland, dat zy 't Land aan de Engelſchen verkogt hadden, en het Parlement ſchepen en krygsbehoeften leverden, om de Vereenigde Geweſten te overheerſchen (*l*). Doch deeze beſchuldigingen, hoe weinig ingang zy vonden by de verſtandigen, waren, zo wel als de beroerten, die 'er uit volgden, aangelegd om de verkiezing van eenen Kapitein-Generaal te bevorderen, en den oorlog met Engeland voort te zetten (*m*). De Staaten van Holland, even ongezind tot beide, wiſten hun oogmerk niet beter te bereiken, dan door het aandryven der handelinge met Engeland, die, ſedert eenigen tyd, begonnen was, en van welke wy den uitſlag, in 't volgende Boek, ſtaan te ontvouwen.

(*k*) Reſol. Holl. 12 *Maart* 1654. *bl.* 97. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p* 447, 507.

(*l*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 314.

(*m*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 253, 307. Act. Publ. Angl. *Tom.* IX. *P.* III. *p.* 186, 206.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENVEERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Neiging tot vrede, in Engeland en hier te Lande. Byzonder belang van Holland, om de Vrede te bevorderen.* II. *De Staaten van dit Geweſt ſchryven, heimelyk, naar Engeland. Misnoegen hierover. Antwoord van 't Parlement. De algemeene Staaten ſchryven, insgelyks.* III. *Zy zenden eenige Afgevaardigden naar Engeland. Derzelver laſt.* IV. *Verandering in Engeland. Handeling der Staatſche Afgevaardigden. De Engelſchen ſlaan eene Vereeniging der twee Gemeenebeſten voor.* V. *Handeling met Frankryk.* VI. *Met Zweeden.* VII. *Met Deenemarke. 't Verdrag van Uitkoop vernietigd. Verbond met Deenemarke. De Staaten polſen de Hanze-Steden.* VIII. *Argwaan op den handel der Hollandſche Afgevaardigden, in Engeland. De Witt houdt geheime briefwiſſeling met hen. Beroerte te Rotterdam, te Vlaardingen, te Amſterdam, te Dordrecht, te Alkmaar, te Hoorn en in den Haage.* IX. *Geweldige opſchudding te Enkhuizen. De Staaten brengen krygsvolk in de Stad.* X. *Beweeging te Haarlem.* XI. *Beroerte in Zeeland: te Bergen op Zoom.* XII. *De Staaten*

van Zeeland ſlaan den Prins van Oranje voor, tot Kapitein-Generaal. Holland belet, dat 'er op geraadpleegd wordt. XIII. *Stad en Lande ſchryft 'er over, aan Gelderland. Holland arbeidt 'er tegen.* XIV. *Staat der handelinge in Engeland. De Afgevaardigden krygen nieuwen laſt.* XV. *Ontwerp van een Verdrag, door de Engelſchen. Zy vorderen, dat men den Prins van Oranje van de hooge waardigheden uitſluite.* XVI. *Kromwel, tot Protector verheeven, eiſcht, dat zulks, alleen door Holland, geſchiede.* XVII. *De algemeene Staaten beſluiten tot de Vrede, mids het punt, den Prins van Oranje betreffende, verzagt worde. De Vrede wordt geſlooten. Inhoud van't Verdrag.* XVIII. *De Vergadering van Holland krygt kennis, dat Kromwel den Prins van Oranje, door haar, wil uitgeſlooten hebben. Men beſluit 'er toe, met meerderheid van ſtemmen. Aantekening van vyf Steden. 't Geheim der Uitſluitinge lekt uit.* XIX. *Holland doet 'er opening van aan de algemeene Staaten. Vertoog der Prinſeſſen van Oranje. De Acte van Uitſluiting wordt Kromwel geleverd.* XX. *Aanmerkingen over de Vrede.* XXI. *Oordeel der Geweſten over de Uitſluiting. Scherp Vertoog van Friesland tegen Holland. Hollands Verklaaring hiertegen.* XXII. *Vertoog van Zeeland tegen de Uitſluiting. Nieuw Vertoog van Friesland.* XXIII. *Holland eiſcht, dat alle de Geſchriften tegen de Uitſluiting geligt worden uit de openbaare Regiſters. Middelen om de Uitſluiting te vernietigen.* XXIV. *Briefwiſſeling tuſſchen Kromwel en de Staaten van Zeeland.* XXV. *Holland verdedigt de Acte van Uitſluiting, in eene uitvoerige Verhandeling.* XXVI.

Oor-

Oordeel der Geweſten over deeze Verhandeling. Frieslandſchryft 'er tegen. XXVII. *Ongeruſtheid en voorzorg in Holland, met naame, te Amſterdam. Vermaaning aan de Predikanten.* XXVIII. *Afhandeling van eenige byzondere punten in Engeland, wegens aangehouden' ſchepen in de Zond, wegens de Engelſche Ooſtindiſche Maatſchappye, en wegens de zaak van Amboina.* XXIX. *Overleggingen op het openen der Schelde.* XXX. *Beverningk en Nieuwpoort verklaaren, by eede, dat zy Kromwel de Acte van Uitſluiting niet eerſt in den mond gegeven hebben.*

DE zeekryg, tuſſchen Engeland en deezen Staat, die, twee jaaren agtereen, met zo veele hevigheid, gevoerd was, bleek, by de uitkomſt, nadeelig te zyn, voor beide de Gemeenebeſten. De Scheepvaart en Koophandel van beide de volken werdt 'er door geſtremd en bedorven: de geldmiddelen uitgeput, byzonderlyk, hier te Lande (*a*), daar men een tagtigjaarigen oorlog gevoerd hadt. De tegenwoordige Regeering van Engeland zat ook zo vaſt niet, of zy kon, door eenen ongelukkigen uitſlag der wiſſelvallige wapenen, ligtelyk aan 't waggelen, en veelligt ten val raaken. 't Land was nog niet ontbloot van heimelyke vrienden des verdreeven Konings, die op gelegenheid wagtten, om hem op den troon te herſtellen. De meeſten waren misnoegd op de Regeeringe. Men begon Kromwel 1653. I. Redenen, waarom men, in Engeland en hier te Lande, begint te neigen tot vrede.

(*a*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 266.

1653. wel het gezag te benyden, welk hy zig aangemaatigd hadt; en ſommigen vermoeden zelfs, dat deeze oorlog doorgedreeven was, om hem klein te maaken, en te wege te brengen, dat het Leger te lande, waarin al zyne kragt beſtondt, afgedankt werdt, onder voorwendſel, dat men de koſten, tot onderhoud van het zelve vereiſcht, noodig hadt, om de Vloot in ſtaat te houden, en den oorlog ter zee voort te zetten. Ook zou Kromwel deezen toeleg gemerkt, en, van toen af, maatregels genomen hebben, om een einde van den oorlog te maaken (*b*). Doch hy en allen, die zyne zyde hielden, hadden nog eene andere reden, om naar 't einde van den oorlog te verlangen. Zy zagen, klaarlyk, dat de oorlog de party des Prinſen van Oranje, in de Vereenigde Geweſten, van tyd tot tyd, ſterker deedt worden; dat hierdoor ook de aanhang van den verdreeven Koning Karel den II, geſtyfd werdt, en dat, zo de Prins van Oranje eens verheeven werdt, tot de waardigheden, eertyds by zynen Vader bekleed, al de magt der Vereenigde Geweſten gebruikt zou worden, om Karel den II. te herſtellen. Deeze aanmerking alleen was gewigtig genoeg, om Kromwel en de zynen te doen verlangen naar de Vrede; ſchoon zyze niet begeerden te ſluiten, dan op zulke voorwaarden, waarin zy volkomen' veiligheid voor hunnen tegenwoordigen Staat en Regeering meenden te konnen vinden.

Byzonder be- De ſchadelykheid van den Engelſchen kryg deedt

(*b*) LUDLOWS Memoirs *Vol.* II. *p.* 11, 14. RAPIN *Tom.* IX. *p.* 50, 56.

deedt de Vereenigde Geweſten, eenpaariglyk, en de handeldryvenden inzonderheid, ook ſterk haaken naar vrede (*c*). Maar Holland hadt nog eene byzondere reden, om de Vrede te zoeken, dezelfde, naamlyk, waarom Kromwel en de zynen daar naar verlangden. Men verſtondt, hier, dat de oorlog, wat men ook in Engeland voorgeeven mogt, van de Engelſche zyde, voornaamlyk, aangevangen was, om dat men zig verbeeldde, dat de Prins van Oranje, en gevolgelyk ook Karel de II. te veel vrienden hadden, in den Vereenigden Staat. Maar de meeſte Leden van Holland wilden onder deeze vrienden niet gerekend worden. Zy helden, byna van den aanvang der Engelſche onluſten af, meer naar de zyde des Parlements, dan naar de zyde des Konings. 't Gene, tuſſchen wylen zyne Hoogheid en eenige voornaame Leden, voorgevallen was, hadt de genegenheid van veelen ook vervreemd van het Huis van Oranje; en zy, die thans, in dit Geweſt, het voornaam bewind der Regeeringe hadden, deeden hun beſt, om den jongen Prins, voor eerſt ten minſte, niet tot Stadhouder en Kapitein-Generaal te voorſchikken. Zy zagen, ondertuſſchen, dat de oorlog hem, hiertoe, den weg baande (*d*). 't Krygsvolk ter zee, zo wel als te lande, plagt, in den naam van eenen Prinſe van Oranje, geworven te worden, en op den Prins, als op zyn hoofd, te zien (*e*). En 't gemeen viel ligtelyk in 't vermoeden, dat de ongelukkige uitſlag der zeeſtryden eenigſlyk

1653. lang van Holland, om de Vrede te bevorderen.

(*c*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 787, 789.
(*d*) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p* 257, 258.
(*e*) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 329. *Vol.* II, *p.* 297.

1653. lyk te wyten ware, aan het miſſen van een doorlugtig Hoofd der Regeeringe: waaraan het den Landen nog nimmer ontbroken hadt. Eenige Predikanten ſtyfden 't gemeen in deeze gedagten. Hieruit reezen beweegingen, in ſommige Geweſten, die de Staaten ligtelyk zouden hebben konnen noodzaaken tot een beſluit, welk men, in Holland, voor ontydig hieldt. De meeſte Geweſten waren 't, hierin, tot nogtoe, eens geweeſt met Holland, of hadden zig, ten minſte, niet tegen Holland verklaard, gelyk Friesland en Stad en Lande gedaan hadden. Maar Zeeland begon reeds, geperſt door merkelyke beweegingen onder 't volk, te neigen, om zig by Friesland en Stad en Lande te voegen (*f*). Gelderland, Utrecht en Overyſſel, daar de Leden der hooge Regeeringe, of derzelver vrienden, grootendeels, voorzien waren met Krygsampten, die, voor meer dan de helft, ter begeevinge van Holland ſtonden, zagen Holland alleen naar de oogen, en ſtonden geſchaapen te veranderen, wanneer Holland veranderde (*g*). En in Holland zelf, was Leiden, ſedert de verandering des jaars 1618, zeer geſteld geweeſt, op het bevorderen der belangen van het Huis van Oranje. In andere Steden, zogt men de Regeering ook tot dezelfde gedagten te brengen: waartoe de oorlog met Engeland gereede aanleiding gaf. Al dit konden zy, die thans aan 't roer der Regeeringe zaten, en de verheffing des Prinſen zogten te beletten, niet nalaaten te zien, en zy beſlooten 'er

(*f*) THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 295.
(*g*) DE WITT Brieven V. *Deel, bl.* 183. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 329.

'er uit, dat men, zo ſpoedig als mogelyk ware, uit den oorlog moeſt zoeken te raaken. Ook bragten zy, eerlang, te wege, dat, ter algemeene Staatsvergaderinge, tot handeling met Engeland, beſlooten werdt. 't Hoofdoogmerk deezer handelinge van de Engelſche zyde was, den Prins van Oranje buiten ſtaat te ſtellen, om het nieuw Gemeenebeſt te ontruſten. En Holland was het eenigſte onder de Vereenigde Geweſten, welk men kon aanmerken, als inwendig geſchikt, om, tot bevordering van dit oogmerk, de hand te leenen. 1653.

Wy hebben deeze aanmerkingen vooraf laaten gaan, om den Leezer in te leiden, tot het verhaal van eene der gewigtigſte handelingen, in welken onze Staat ooit gemengd geweeſt is, en welker openbaar en geheim beloop wy nu, uit de egtſte gedenkſtukken, omſtandigſyk, zullen ontvouwen.

Men krygt, in Holland, kennis van Engelands geneigdheid tot vrede.

De tegenwoordige Regeering van Engeland en de Vereenigde Staaten hielden, over en weder, geheim verſtand in elkanders gebied, en werden, van tyd tot tyd, onderrigt van den toeſtand der gemoeden, in beide de Gemeenebeſten (*b*). De algemeene Staaten, die het opzigt over de geheime verſtandhouding, aan eenige bekwaame Luiden uit de Regeeringe, en, onder anderen, aan den tegenwoordigen Raadpenſionaris de Witt, hadden opgedraagen, hadden, uit dezelven, reeds in Herfſtmaand des voorleeden jaars, verſtaan, dat Kromwel en andere voornaame luiden niet ongeſ-

(*b*) Verbaal van Beverningk *bl.* 123. Secr. Reſol. Holl. 8 *May* 1653. I. *Deel*, *bl.* 42.

1653. geneigd waren, om met de Staaten te ſluiten. Zekere *Gerbier*, dezelfde, meen ik, die den aanſlag der Engelſchen op de Havens en ſchepen deezer Landen ontdekte (*i*), was, met dit nieuws, herwaards gekomen. Doch zyn zeggen, waarvan hy geen behoorlyk blyk gaf, vondt weinig ingang (*k*). De Gemagtigden tot de geheime verſtandhouding ontvingen hunne meeſte berigten van eenen *Thomas Doleman*, Luitenant-Kolonel over een Regement voetvolk in Staatſchen dienſt, die zig thans in Engeland ophieldt. Hy was zeer gezien by Kromwel; doch zogt egter zyne verdere bevordering hier te Lande; gelyk my, uit eenigen zyner onderſchepte brieven, gebleeken is (*l*). Van elders blykt, dat hy diep in de gunſt van de Witt en Beverningk ſtondt (*m*). Ook vind ik, dat men zynen jongen Zoon, *Thomas Doleman*, naderhand, eene Kapiteins plaats vereerd heeft, in erkentenis van den dienſt, door den Vader gedaan, omtrent de bevordering der Vrede met Engeland (*n*). In de Lente deezes jaars, hadt hy, uit George Monk, met wien hy gemeenzaamlyk omging, verſtaan, dat men, in Engeland, niet afkeerig was van de Vrede: waarvan hy, zo ſommigen melden, terſtond, bedektelyk, kennis gaf aan de Witt en aan de andere Gemagtigden tot de geheime verſtandhouding (*o*). Zy bragten dit gewigtig nieuws,

(*i*) *Zie* hier voor, *bl.* 223.

(*k*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 15, 16, 23, 25, 28.

(*l*) *See* THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 394, 432, 576. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1085.

(*m*) THURLOE's Papers *Vol.* VI. *p.* 328.

(*n*) Reſol. Holl. 7 *April* 1656. *bl.* 106. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 211.

(*o*) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 373. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 257, 266, 338. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 790.

nieuws, op den agttienden van Lentemaand, in de Vergadering van Holland, na dat zy de Leden eerſt eenen eed van geheimhouding hadden doen afleggen. Hun voorſtel kwam, wyders, hierop uit: „ dat zy van goederhand „ berigt waren, dat men, in Engeland, na den „ jongſten zeeſlag, ſterke neiging getoond „ hadt tot vrede. Dat eenigen der eerlykſten „ en aanzienlykſten zelfs begeerig waren om, „ ten dien einde, herwaards te zenden; doch „ dat ſommigen twyfelden, of daartoe wel ge„ noegzaame geneigdheid gevonden zou wor„ den by deezen Staat. Dat hierom der Ver„ gaderinge te bedenken gegeven werdt, of „ 't ook geraaden mogt zyn, deezen verkeer„ den waan weg te neemen, en eenen Brief „ naar Engeland te zenden, waarby zy, die „ denken mogten, dat deeze Staat afkeerig „ van vrede ware, beter onderrigt mogten „ worden." 1653.

II. De Staaten van Holland ſchryven, heimelyk, naar Engeland.

Alle de Leden bewilligden in deezen voorſlag, behalve de Afgevaardigden van Leiden, die niet konden goedvinden, dat men zulk een' Brief, uit naam van Holland alleen, en zonder kennis der andere Geweſten, gelyk de meeneming was, liete afgaan. Maar de andere Leden vreesden, dat zy ter algemeene Staatsvergadering nog te weinig gezindheid tot vrede zouden ontmoeten: ook, dat de brief dan niet geheim genoeg blyven zou: waarom zy beſlooten, hun voorneemen, voor eerſt, bedekt te houden voor de Bondgenooten. De brief werdt, ten zelfden dage, afgevaardigd, en behelsde alleenlyk „ dat de Staaten van Hol„ land, den oorlog aanziende als verderfelyk

„ voor

1653. „ voor beide de volken, en voor den Godsdienſt, waarvan zy beide belydenis deeden, „ vertrouwden, dat het Parlement in 't zelfde „ gevoelen zyn zou, en, nevens hen, de hand „ wel zou willen leenen, tot het byleggen der „ geſchillen. Doch zo men 't, tegen vermoeden, anders begrypen mogt, zouden zy, „ ten minſte, met een geruſt geweeten, het „ einde deezer verwarringen van den zegen „ des Hemels mogen verwagten (*p*)." Een der Klerken van wylen den Raadpenſionaris Pauw werdt, zegt men, met deezen brief, naar Engeland gezonden. Doch hy was maar pas overgeleverd aan 't Parlement, of men zag hem, in 't Latyn en in 't Engelſch, gedrukt, in 't licht komen, met den titel van *Ootmoedig verzoek der Staaten van Holland, die 't Parlement van Engeland ſmeeken om de Vrede* (*q*). Het Parlement ſchreef egter, in antwoord op deezen Brief, aan de Staaten van Holland, en te gelyk aan de algemeene Staaten „ dat men, in „ Engeland, nog gezind bleef, om in vriendſchap te leven met de Vereenigde Gewesten, en de handeling hervatten wilde, op „ den voet der voorſlagen, die men, laatſtelyk, aan den Heere Pauw van Heemſtede „ gedaan hadt (*r*)."

Hun brief wordt, in Engeland, gedrukt.

Antwoord van 't Parlement.

't Uitgeeven van den Brief der Staaten van Holland en dit antwoord van 't Parlement bragt, midlerwyl, de maatregels, welken men in Holland genomen hadt, t'eenemaal in de war.

Misnoegen over 't afzonderlyk ſchryven

(*p*) Seer. Reſol. Holl. 18 *Maart* 1653. I. *Deel*, *bl.* 7, 8, 9. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 804.

(*q*) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 375.

(*r*) *Zie* de Brieven *by* AITZEMA, III. *Deel*, *bl.* 804, 805.

war. De andere Geweſten waren misnoegd, dat Holland eene Vredehandeling aangevangen hadt, zonder hen te kennen. Staden Lande, in 't byzonder, keurde de handeling plat af. De Staaten van Holland zelven hadden niet verwagt, dat men wederom gewaagd zou hebben van dezelfde punten, waarop de handeling, te vooren, afgebroken was, en vielen, derhalve, op nieuws, in 't vermoeden, dat men, in Engeland de Vrede niet ernſtelyk begeerde. Zy verlooren egter de handeling niet uit het oog, en gaven den anderen Geweſten, over het heimelyk afzenden des Briefs, zo veele voldoening, als zy konden (*s*). 1653. van Holland.

Zeeland bediende zig van de tegenwoordige gelegenheid, om het vernieuwen der voorige Verbonden met Frankryk voor te ſlaan. Doch de Staaten van Holland verſtonden, dat dit Ryk, ſedert veele jaaren, met inlandſche oorlogen gekweld geweeſt zynde, weinig hulp tegen Engeland zou konnen verſchaffen. Ook zogt het Franſche Hof thans zelf de vriendſchap van Engeland, en van de tegenwoordige Engelſche Regeeringe. Men beſloot dan, dat 'er geen middel was, om, met eere, uit den oorlog te geraaken, dan handeling met Engeland (*t*). Ook ſchreeven de algemeene Staaten, op 't aanhouden van die van Holland, eerlang, aan 't Parlement „ dat zy bereid wa„ ren, om Gevolmagtigden tot de handeling „ af te zenden, zo dra het Parlement tyd en „ plaats De algemeene Staaten ſchryven ook aan 't Parlement.

(*s*) Secr. Reſol. Holl. 9, 21, 24, 25 *April* 1653. I. *Deel*, *bl.* 33, 34, 35, 36. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 805.
(*t*) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 376.

1653. „ plaats zou benoemd hebben (*u*)." Doch men verſtondt, in Engeland „ dat men, alleenlyk „ hebbende te hervatten eene handeling, die „ te vooren afgebroken was, zulks bekwaamlyk doen kon op dezelfde plaats, in Londen: „ waaruit ten minſte blyken zou, dat de „ twee volken niet zeer afkeerig waren van „ elkanderen."

III. Men beſluit eenige Afgevaardigden naar Engeland te zenden.

De Staaten, ſchoon ongezind om de handeling, die naauwlyks aan 't beginnen was, geheellyk af te breeken, hadden egter geenen luſt, om, op den voet van de punten, aan Pauw voorgeſteld, in geſprek te treeden. Zy beſloten, derhalve, niet zonder tegenkanting der vrienden van het Huis van Oranje (*v*), eenige Afgevaardigden, zonder titel, naar Engeland te zenden, met laſt, om te verklaaren „ dat „ men nooit zou konnen goedvinden te handelen op den voet van de punten, die, in 't „ voorleeden jaar, van de hand geweezen waren: en verder, om te onderſtaan, of men, „ aldaar, ook zou willen handelen, op de punten, hier, aan de Engelſche Ambaſſadeurs, „ of daarna, door de onzen, te Londen, voorgedraagen." Doch Leiden hadt zig, ter Vergaderinge van Holland, wederom gekant tegen dit beſluit, begeerende over geene punten te handelen, waardoor de Staat zou konnen ingewikkeld worden, in eenen oorlog met de vyanden van Engeland (*w*).

Verſchil

Men was, hierop, ter algemeene Staatsverga-

(*u*) Secr. Reſol. Holl. 28, 29 *April*, 1 *May* 1653. I. *Deel*, *bl.* 37, 38. 40. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 806.
(*v*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 257, 258.
(*w*) Secr. Reſol. Holl. 24, 27 *May* 1653. I. *Deel*, *bl.* 43, 44.

gaderinge, getreden tot het benoemen der Afgevaardigden naar Engeland. Gelderland ſtemde Beverningk uit Holland, *Mauregnault* uit Zeeland, en *Hautbois* uit Friesland. Doch de Staaten van Holland in aanmerking neemende, dat de twee laatſten, die uitſtaken in zugt voor het Huis van Oranje, in Engeland niet aangenaam zouden zyn, en ondertuſſchen de meerderheid der bezendinge uitmaaken; dreeven door, dat, niet de algemeene Staaten, maar ieder Geweſt zynen eigen' Afgevaardigde hadt te benoemen. Zy benoemden ook, wat laater, Hieronimus van Beverningk en Willem Nieuwpoort (*x*), die beide, na 's Prinſen dood, en Nieuwpoort reeds meer dan eens, gebruikt waren, in bezendingen en onderhandelingen, ſtrydig met de belangen van het Huis van Oranje (*y*). Zeeland voegde 'er Paulus van de Perre by, die nog eens in Engeland geweeſt was, en niet uitmuntte in zugt voor dit Huis. De Staaten van Friesland, ſchoon zy, ter oorzaake van de ſcheepvaart der ingezetenen van dit Geweſt, de Vrede met Engeland hoog noodig hadden (*z*), wilden egter, in 't eerſt, geenen Afgevaardigde benoemen. Doch Graaf Willem van Naſſau, Stadhouder der Provincie, bewoog 'er hen toe, hun doende begrypen, dat 'er een Afgevaardigde van hunnent wege vereiſcht werdt, om te zorgen voor de belangen van het Huis van Oranje, waarover, naar waarſchynlykheid, ook zou moeten gehandeld

1653. over 't benoemen derzelven.

(*x*) Secr. Reſol. Holl. 7, 10, 12 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 50, 70, 72. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 814, 815, 816.
(*y*) *Zie* hier voor, *bl.* 139, 188.
(*z*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. 368.

1653. deld worden. Zy benoemden dan *Allard Pieter Jongestal*, eerſten Raad in den Hove van Friesland (*a*). Hy bleef, tot het uiterſte, yveren voor het belang van den Prinſe van Oranje, gelyk uit verſcheiden' zyner brieven aan Graave Willem van Naſſau, die nog voorhanden zyn, af te neemen is (*b*).

Hun laſt. De Afgevaardigden hadden ſlegts algemeenen laſt mede, om zig te houden aan het Berigtſchrift, den Gezanten van deezen Staat, in den jaare 1651, gegeven. Zy moeſten, daarenboven, goed verſtand houden, met den Franſchen Ambaſſadeur te Londen, den Heer *de Neuville Bourdeaux*, hem zelfs een drievoudig Verbond voorſlaande, tuſſchen den Koning, zynen meeſter, Engeland en deezen Staat: waarop, of, ten minſten, op een Verbond met Frankryk alleen, Zeeland zeer geſteld was (*c*). Doch Holland bragt te wege, dat uit het ontwerp van dit laatſte Verbond geligt werden alle de punten, waardoor de Staaten zouden konnen verpligt worden, om oorlog te voeren tegen Engeland, in geval dit Gemeenebeſt niet te brengen was, tot een Verdrag met deezen Staat (*d*). Ook verſtondt Holland, dat men het Verdrag met Frankryk zo niet behoorde te verbinden aan de handeling met Engeland, dat men met Engeland niet zou konnen ſluiten, wanneer men niet met Frankryk

(*a*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 266, 281, 299. WICQUEF. *Livr.* VII. *p.* 378.

(*b*) *See* THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 583, 600, 643. *Vol.* II. *p.* 133, 193, 257, 454.

(*c*) Reſol. Gener. 5 *Juny* 1653. *in 't* Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 2. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 268, 299.

(*d*) Secr. Reſol. Holl. 7 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 51.

ryk sloot (*e*). Eindelyk, bewerkte dit Gewest (*f*), dat Beverningk vooraf gezonden werdt, om te beproeven, of men, in Engeland, genegen zou zyn, om af te zien van den voorslag, op welken men met Pauw hadt willen handelen (*g*). Ook meenden sommigen, dat hem eenige byzondere last van Holland medegegeven was. Doch hy verklaarde, voor zyn vertrek, volmondig, het tegendeel (*h*). 1653.

Voor 't einde van Zomermaand, was hy reeds te Londen, en verwierf, terstond, gehoor in den Raad van Staate. Aan deezen, die slegts uit dertien Leden bestondt, en onlangs door Kromwel opgeregt was (*i*), stondt thans het hoog bewind der Regeeringe, zynde het Parlement, dat nu meer dan twaalf jaaren gezeten hadt, door Kromwel, aan 't hoofd van eenige Krygsbevelhebbers en soldaaten, den dertigsten van Grasmaand, op eene geweldige wyze, te niet gedaan. Hy hadt, naamlyk, gemerkt, dat men hem den voet zogt te ligten, en hierom beslooten, in de voorbaat te zyn (*k*). Sommigen schryven, dat Nieuwpoort en de andere Afgevaardigden der Vereenigde Gewesten, het Parlement zeer geneigd vinden, de, tot het voortzetten des oorlogs, Kromwel tot deeze verandering hadden aangezet (*l*). Doch dit schynt, in den eersten oplag, geregt Verandering in Engeland. Vermoeden, dat Holland 'er in gewerkt hebbe.

(*e*) Secr. Resol. Holl. 5 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 49.
(*f*) Secr. Resol. Holl. 19, 20 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 72, 73.
(*g*) Resol. Gener. 20 *Juny* 1653. *in 't* Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 4.
(*h*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 280, 281, 299.
(*i*) Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 80. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 130, 158.
(*k*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 59.
(*l*) LUDLOWS Memoirs *Vol.* II. *p.* 21.

1653. regt aan te loopen, tegen de meeſte berigten, die ons leeren, dat Beverningk, eerſt op den zevenentwintigſten, en Nieuwpoort, van de Perre en Jongeſtal, niet voor den dertigſten van Zomermaand, te Londen, aangekomen zyn (*m*), ja dat de verandering, aldaar, reeds lang geſchied was, eer de algemeene Staaten tot de bezending beſlooten hadden (*n*). Nogtans kan ik hier niet verbergen, 't gene ik, in eenen Brief van den Heere de Witt, den agtſten van Grasmaand, aan Koentaad van Beuningen, toen te Stokholm, geſchreeven, gemeld vind, te weeten „ dat de Heer Beverningk, op den „ zesentwintigſten van Lentemaand, te Lon„ den aangekomen was, en oordeelde, dat het „ werk, aldaar, nog wel getroffen zou wor„ den (*o*)." Uit dit ſchryven, wordt het my, *vooreerſt*, zeer waarſchynlyk, dat de geheime Brief van Holland, die den agttienden van Lentemaand gedagtekend was, niet door eenen Klerk van den Raadpenſionaris Pauw (*p*); maar door Beverningk overgebragt is, die te gelyk laſt zal gehad hebben, om de gemoeden, in Engeland, wat nader te polſen. Doch of hy, *ten anderen*, tot na de verandering der Regeeringe, te Londen, gebleeven zy, en of hy, Kromwel tot deeze verandering aangezet hebbende, gelegenheid gegeven hebbe, dat de Engelſchen aan Nieuwpoort, onder anderen, iet toegeſchreeven hebben, 't gene hy uitgevoerd hadt, moet ik, by gebrek van genoegzaam bewys,

(*m*) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 7, 12.
(*n*) Reſol. Gener. 5 *Jnny* 1653. *in 't* gem. Verbaal, *bl.* 2.
(*o*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 109.
(*p*) *Zie* hier voor, *bl.* 254.

wys, onzeker laaten. Vaſter gaat het, dat men, in Holland, belang rekende by de verandering, en dat menze hieldt bevorderlyk te zyn tot de Vrede (q). Beverningk andermaal, en uit naam der algemeene Staaten, te Londen, gekomen, gaf, in zyne eerſte aanſpraak, te verſtaan, dat 'er geen kans zou zyn, om, op den voet van den voorſlag, aan den Heere Pauw gedaan, te handelen. Terwyl men raadpleegde op zyn voorſtel, kwamen ook de andere Afgevaardigden te Londen. De Raad van Staate antwoordde hun, derhalve, gelykelyk „ dat de Staaten „ voldoening van ſchade, en verzekering te„ gen toekomende verongelykingen behoor„ den te geeven, eer men, over een Verbond „ van onderlinge vriendſchap, in onderhande„ ling treeden kon." Tevens klaagde men zeer over den hoon, dien Tromp der Engelſche vlagge aangedaan hadt. De Afgevaardigden hernamen „ dat het misverſtand, tuſſchen Enge„ land en de Vereenigde Geweſten, den Staa„ ten, hunnen meeſteren, meer gekoſt hadt, „ dan den Engelſchen. Dat de uitruſting te„ gen de rooveryen in de Middellandſche zee „ en elders noodzaakelyk geweeſt was; de „ ontmoeting tuſſchen Blake en Tromp toe„ vallig, en dat Mogendheden niet gewoon „ waren, elkanderen, ter oorzaake van zulke „ ontmoetingen, voldoening te geeven, of ver„ goeding van ſchade af te vorderen. Dat de „ Staaten ook geene andere verzekering voor „ het toekomende geeven konden, dan die „ men zou konnen vinden, in een naauw en „ vaſt

1653.

Handeling der Staatſche Afgevaardigden.

(q) De Witt Brieven V. *Deel, bl.* 131.

1653. „ vaſt Verbond van vriendſchap en onderlinge beſcherming." De Engelſchen gaven hierop te verſtaan „ dat de voldoening, welke zy vorderden, in zig zelve redelyk, en „ zo gering zyn zou, dat de Staaten zig, deswege, niet zouden konnen beklaagen: dat „ ook de verzekering, waarop zy drongen, „ niet minder voordeelig voor de Staaten dan „ voor Engeland zou zyn, hebbende den Godsdienſt en de vryheid, in beide de Gemeenebeſten, bedekte en opénbaare vyanden; tegen welken men zig niet genoegzaam verzekeren kon, door een bloot Verbond, hoe „ vaſt en naauw het ook weezen mogte (*r*)." De Staatſchen, begeerig om de meening der Engelſchen nader te verſtaan, raakten, eerlang, in een afzonderlyk geſprek met Kromwel, die zig egter niet veel duidelyker ontdekte. Maar, op den eenendertigſten van Hooimaand, verklaarde de Raad van Staate „ dat men, tot „ vergoeding der geleeden' ſchade, geene „ groote ſomme gelds van de Staaten begeerde, en dat de verzekering, op welke men „ drong, beſtaan zou, in eene vereeniging der „ twee Staaten, op zulk eene wyze, dat zy, „ voortaan, maar één volk en één Gemeenebeſt zouden uitmaaken (*s*)." De Afgevaardigden verzogten, terſtond, nadere opening van de wyze, waarop men deeze vereeniging, die men ſedert, *Coalitie* noemde, begreep, alzo zy niet verſtonden, dat dezelve, zo de wederzydſche vorm van Regeeringe in ſtand

De Engelſchen ſlaan eene *Coalitie* of ſamenvoeging der twee Gemeenebeſten voor.

(*r*) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 8, 10, 21, 23, 29, 35, 41, WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 394.
(*s*) Verbaal, *bl.* 53.

ſtand bleeve, anders dan in een naauw Verbond van Vriendſchap, Koophandel en onderlinge beſcherming beſtaan kon (*t*). Doch de Raad verklaarde, eerlang „ dat men van de „ twee ſouveraine Staaten maar éénen dagt „ te maaken, die door éene opperſte magt uit „ perſoonen van beide de volken beſtaande, ge„ regeerd zou worden, naar de onderſcheiden' „ wetten van 't een en 't ander volk (*u*)." De Afgevaardigden, verzet over zulk een' voorſlag, antwoordden, rondelyk „ dat zy dien „ hielden voor ongehoord en ongerymd, en „ dat zy genoodzaakt zouden zyn, t' huis„ waards te keeren om verſlag te doen, zo de „ Raad by dit voorſtel bleeve (*v*)." Hierop kwam geen ander beſcheid, dan dat men verwagt hadt, dat de Afgevaardigden, verwerpende het middel van verzekering, door den Raad voorſteld, eenig ander zouden hebben aan de hand gegeven (*w*). Nogtans hadt men reeds te vooren, in 't vertrouwen, vernomen, dat de voldoening, welke men begeerde, beſtaan zou, in het afzetten van Tromp, voor eenen tyd (*x*), en dat men zig, omtrent het punt der verzekeringe, te vrede zou houden, met een vaſt en bondig Verdrag, waarby, onder anderen, beraamd werdt, dat drie Engelſchen in den Raad van Staate der Vereenigde Geweſten, en drie Nederlanders in dien van Engeland zitting zouden hebben, of, waarby,

1653.

Wat voldoening Engeland begeerde.

(*t*) Verbaal van Beverningk, *bl.* 56, 60.
(*u*) Verbaal, *bl.* 61.
(*v*) Verbaal, *bl.* 66. De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 198.
(*w*) Verbaal, *bl.* 70.
(*x*) *See* Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 367, 394.

1653. by, zo dit middel niet goedgevonden werdt, eenig ander, met wederzydſch genoegen, werdt vaſtgeſteld (*y*). Kromwel ſcheen het punt van de verzekering ook omtrent dus te begrypen, of ſprak 'er niet klaar van, in eenige afzonderlyke onderhandelingen met Beverningk (*z*). De Afgevaardigden, op de verklaaringen des Raads, gelyk behoorlyk was, meer tellende, dan op eenige byzondere geſprekken, beſlooten, ſedert, dat Nieuwpoort en Jongeſtal, terſtond, naar Holland keeren zouden, om den Staaten, mondeling, verſlag te doen van den ſtaat der handelinge, die, ondertuſſchen, door Beverningk en van de Perre, zou vervolgd worden. Nieuwpoort en Jongeſtal vertrokken, op den veertienden van Oogſtmaand (*a*).

Nieuwpoort en Jongeſtal doen een keer herwaards.

Midlerwyl, waren de Staaten der Vereenigde Geweſten, ſedert eenigen tyd, bezig geweeſt, met handelen aan verſcheiden' Hoven, om zig, tegen Engeland, te ſterken, of om, ten minſte, dit Gemeenebeſt eerder tot het aanneemen eener redelyke vrede te beweegen. De handelingen met Frankryk, Zweeden en Deenemarke werden, voornaamlyk met dit oogmerk, voortgezet; waarom 't niet ondienſtig zyn zal, hier eenig kort verſlag van den ſtaat en gelegenheid derzelven in te voegen.

V. Handeling met Frankryk.

De burgerlyke oorlog, die, ſedert eenige jaaren, in Frankryk, ontſteken was, en nog duurde, hadt den inwendigen ſtaat van dit Ryk derwyze verzwakt, dat Spanje kans zag, om ver-

(*y*) Verbaal van Beverningk, *bl.* 84.
(*z*) Verbaal, *bl.* 143
(*a*) Verbaal, *bl.* 87.

verſcheiden' Plaatſen te herwinnen in de Nederlanden, die, te vooren, door Frankryk veroverd waren. In Katalonie, liep het den Franſchen, insgelyks, tegen. Den Aartshertoge Leopold, in 't voorleeden jaar, Grevelingen en Duinkerken gedreigd hebbende met een beleg; zogt Lodewyk de XIV. die van Zeeland te beweegen, om deze Steden, heimelyk, te voorzien van krygsbehoeften. Doch, op de klagten van den Spaanſchen Ambaſſadeur in den Haage, was hiertegen gewaakt, door de Staaten. De Koning van Frankryk hadt, hierop, den Staaten de twee Steden aangebooden, onder zekere voorwaarden: en men begon hiernaar te luiſteren in den Haage, toen Spanje den Staaten verklaaren deedt, dat het aanvaarden der twee Steden uit de handen van Frankryk voor eene volkomen' vredebreuk zou gehouden worden; waarop de zaak ſteeken bleef. Ook vielen de twee Steden, eerlang, den Spaanſchen wederom in handen. Midlerwyl, had de groote uitruſting der Staaten, in 't voorleeden jaar, ook eenige agterdogt verwekt aan 't Franſche Hof, die vermeerderde, toen Boreel, uit laſt der Staaten, verklaarde, dat zy gerigt was, om de ſcheepvaart der Vereenigde Nederlanden, tegen de rooveryen van elk, wie hy ook ware, te beveiligen. De Koning hadt, derhalve, over deeze uitruſting, doen klaagen aan de Staaten, hun te gelyk voorhoudende, dat men 't niet vreemd vinden moeſt, dat zyne Oorlogsſchepen 't vervoeren van krygsbehoeften naar Spanje, waarvan de ingezetenen der Vereenigde Geweſten hun werk maakten, zogten te beletten. Ook toonde hy zig te on- 1653.

1653. vrede, dat men gedoogde, dat *Chriſtiaan Ulrich Guldenleeuw*, natuurlyke Zoon des Konings van Deenemarke, in Holland, volk wierf, ten dienſte van Spanje. Eindelyk, verderde hy voldoening der penningen, welken de Staaten hem, in gevolge van het Verdrag van Compiegne van den jaare 1624, verſchuldigd waren. Doch ten opzigte van deezen laatſten eiſch, hadden de Staaten, reeds te vooren, aangemerkt, dat zy zig niet gehouden rekenden, om daaraan te voldoen (*b*). En de kryg met Engeland, die, kort hierna, uitborſt, deedt Frankryk klaar genoeg zien, dat men 't, met de uitruſting hier te Lande, niet op de Franſche Oorlogsſchepen gemunt hadt. De opgevatte agterdogt verdween, terſtond hierop. Ook vreesde Frankryk de Staaten niet, zo lang zy in den Engelſchen oorlog waren ingewikkeld. Doch deeze oorlog hadt, gelyk wy reeds, in 't voorbygaan, hebben aangemerkt (*c*), ſommigen Leden van den Staat aanleiding gegeven, om te dringen op het vernieuwen der Verbonden met Frankryk. Boreel hadt, tot hiertoe, maar laſt gehad, om een Verdrag van Zeevaart met Frankryk te bewerken (*d*), en, hierdoor, de rooveryen der Franſche Oorlogsſchepen te voorkomen. Doch nu verſtonden ſommigen, dat men ook een Verbond met dit Ryk ſluiten moeſt. De Staaten van Holland, overweegende, aan den eenen kant, dat de han-

(*b*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 641-646. WICQUEFORT *Livr.* V. *p.* 277-283.
(*c*) Hier voor, *bl.* 255.
(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 763, 783. WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 342-352.

handeling over zulk een Verbond Engeland, veelligt, genegener maaken zou tot vrede, 't welk men, ook aan het Franſche Hof, ligtelyk merkte (*e*); en, aan den anderen, dat het ſluiten van het zelve de tegenwoordige Regeering van Engeland t' eenemaal vervreemden zou van deezen Staat, en den Prinsgezinden, hier te Lande, te veel voordeels geeven boven de party, die thans in Holland 't bewind in handen hadt; beſlooten ter algemeene Staatsvergaderinge te wege te brengen, dat men Boreel alleenlyk laſt gave, om over een Verbond te handelen, niet om het te ſluiten (*f*): waarmede hy zig ook eenige jaaren bezig gehouden heeft (*g*), zonder dat men hem immer het eigenlyk oogmerk der Staaten van Holland ſchynt bekend gemaakt te hebben. Ondertuſſchen, hieldt hy zig ook, op laſt der Staaten, bezig, om de voornaamſten in Frankryk, door geſchenken, te winnen, en agter de geheimen der Regeeringe te raaken (*b*). De Franſchen, die gehouden werden, hiervan, ook in den Haage, hun werk te maaken (*i*), zogten, door hem, de Staaten te beweegen, om met Spanje te breeken; doch hy beduidde hun, ligtelyk, dat hiertoe geene mogelykheid was (*k*). 1658.

De handeling met Frankryk werdt, midlerwyl, op verre na zo ernſtig niet voortgezet, als VI. Met Zweeden, en

(*e*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 60.
(*f*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 11. V. *Deel*, *bl.* 15.
(*g*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 19, 50, 56, 126, 172, 184, 279. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 867. 869.
(*h*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 30, 43.
(*i*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 227, 234.
(*k*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 33.

1653. als de handeling, die, omtrent deezen tyd, ook met Zweeden en Deenemarke aangevangen was. De twee Noordſche Kroonen deeden zig, ten deezen tyde, ontzien, beide van Engeland en deezen Staat; zo om dat zy de party, voor welke zy zig verklaarden, merkelyk konden ſterken; als om dat de oorloogende Mogendheden het hout, de hennip, het pek en de teer, die deeze Ryken uitleverden, volſtrekt noodig hadden, tot het aanbouwen en uitruſten van Oorlogsſchepen. De Staaten hadden, hierom, reeds in 't voorleeden jaar, beſlooten, de vriendſchap van beide de Kroonen, door een plegtig gezantſchap, te zoeken, en, tewyl de Gewesten raadpleegden op de benoeming der Perſoonen, waaruit het beſtaan zou, Koenraad van Beuningen, Penſionaris van Amſterdam, naar Zweeden, en Nanning Keizer, Burgemeeſter van Hoorn, naar Deenemarke, te zenden, met den titel van buitengewoone Afgevaardigden. Beide warenze der tegenwoordige Regeeringe van Holland geheellyk toegedaan. Keizer hadt, in 't jaar 1650, op Loeveſtein gezeten. Van Beuningen was in bezending geweeſt naar Zeeland, om het beſluit tot de aanſtelling van eenen Kapitein-Generaal te doen opſchorten. Hy was ſchrander en ervaaren in zaaken van Regeeringe: voorts, bedreeven in de Filozoofie en andere deelen der geleerdheid, waardoor hy zig aangenaam zogt te maaken by de Koninginne van Zweeden, die voor eene liefhebſter der geleerdheid gehouden werdt (*l*). Hy hadt laſt, om in Zweeden te vertoonen „ dat

„ En-

(*l*) WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 353.

„ Engeland, den Staaten den oorlog aandoen- 1653.
„ de, moeſt geagt worden, in eenen zeke-
„ ren zin, gantſch Europa te beoorloogen,
„ zullende dit Gemeenebeſt, ligtelyk, mees-
„ ter van de zee worden, na dat het den Koop-
„ handel der Vereenigde Geweſten zou be-
„ dorven hebben. Dat Zweeden hierom be-
„ lang hadt, om zyne wapenen te voegen by
„ die van deezen Staat, waartoe de Koningin,
„ daarenboven, verpligt was, uit hoofde der
„ Verdragen, in de jaaren 1640 en 1645, met
„ de Staaten gemaakt (*m*). Dat men wel niet
„ ondienſtig hieldt, dat de Koningin, voor zy
„ zig tegen Engeland verklaarde, de Engel-
„ ſchen, door onderhandeling, tot vreedzaa-
„ me gedagten zogt te brengen; doch dat zy,
„ midlerwyl, zig niet ontſlaagen kon rekenen
„ van de verpligting, om de Staaten, met vier-
„ duizend man, in troepen, in geld, of in
„ krygsbehoeften, by te ſtaan, waartoe zy zig,
„ by Verdrag, verbonden hadt; ten minſte,
„ moeſt zy haaren Onderdaanen beletten, den
„ Engelſchen te voorzien van zulke waaren,
„ als dezelven, tot het aanbouwen en uitrus-
„ ten van Oorlogsſchepen, noodig hadden."
Van Beuningen was, in Oogſtmaand des voor-
leeden jaars, naar Stokholm vertrokken; doch
hy bevondt wel haaſt, dat hy niet veel zou kon-
nen uitregten, aan 't Zweedſche Hof; daar men
niet alleen misnoegd was, over de Verdragen,
door de Staaten, in 't jaar 1649, met Deene-
marke geſlooten; maar zig ook te onvrede
hieldt, dat men zekeren *Joachim Groot-Johan*,
die,

(*m*) *Zie* XI. *Deel*, *bl.* 310, 318.

1653. die, met byzondere Brieven van de Koninginne, in Holland gekomen was, om ſchuld, vaſtgezet hadt, en lang zitten liet, hoe zeer men, uit Zweeden, aanhieldt, om zyn ontſlag (*n*). De Zweedſche Staatsdienaars, midlerwyl, door de Engelſchen, met hoop op merkelyke voordeelen in den Koophandel, waarby zy byzonder belang hadden, zynde aangelokt, ſchroomden niet, te verklaaren, dat de Koningin zig, in de tegenwoordige omſtandigheden, niet verbonden rekende, om de gemaakte Verdragen naar te komen. Ook gedoogde de ſlegte ſtaat der geldmiddelen in Zweeden niet, dat men, van daar, deezen Staat ondersteunde (*o*). Al wat van Beuningen verwerven kon kwam uit op eene verklaaring, dat de Koningin zig, tuſſchen Engeland en deezen Staat, volkomen onzydig dagt te houden, en niet ongenegen was, om Middelaares te zyn, tuſſchen de twee oorloogende Mogendheden (*p*), en zelfs tuſſchen Frankryk en deezen Staat, die ook, ter oorzaake van het vervoeren der krygsbehoeften naar Spanje, en van de Franſche kaaperyen; die hierop gevolgd waren, eenig misnoegen hadden opgevat tegen elkanderen. Frankryk nam de aanbieding van Zweeden aan; doch zy werdt in Engeland, daar men Zweeden mistrouwde, en 't hoofd nog vol hadt van de voorgeſlaagen' *Coalitie* of ſamenvoeging der twee Gemeenebeſten, van de hand geweezen. De Staaten, die ook geenen zin hadden in de Zweedſche bemiddeling, alzo zy beweerden, dat

(*n*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 63, 194, 272.
(*o*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 31.
(*p*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 40, 163.

dat Zweeden, volgens de Verdragen, tot wat meerder verbonden was, antwoordden den Zweedſchen Gezant, dieze hun voorgeſlaagen hadt, dat zy zig, deswege, verklaaren zouden, zo dra Engeland zig verklaard hadt. Van Beuningen hieldt zig, tot in 't jaar 1654, in Zweeden op, zonder iet te hebben konnen ſluiten. 't Was 'er zo ver van af, dat de Koningin zig zou hebben laaten beweegen, om den Staat tegen Engeland by te ſtaan, dat zy zelfs haar beſt deedt, om de handeling te ſtremmen, die, ten deezen zelfden einde, aan 't Hof van Deenemarke, aangevangen was (q). 1653.

VII. Met Deenemarke.

Keizer was, omtrent te gelyk met van Beuningen, uit Holland vertrokken. Hy hadt laſt, om onderſtand in ſchepen te vorderen van den Koning van Deenemarke, ingevolge van het Verdrag van den jaare 1649, en hy vondt den Koning niet ongenegen, om aan deeze verbindtenis te voldoen. Ook begreep zyne Majeſteit ligtelyk, dat het bederf van den Koophandel der Vereenigde Geweſten ſtrekken zou, tot merkelyke benadeeling van de vaart op Deenemarke en de Ooſtzee, en gevolgelyk ook van 's Konings tollen in de Zond. Daarenboven, zou hy niet gaarne gezien hebben, dat de Staaten zig naauwer verbonden met Zweeden, gelyk te wagten was, als hy weigerde hun by te ſtaan. Hy gaf den Afgevaardigde der Staaten, derhalve, goede hoop op hulpe. Zelfs liet hy zig, door hem, beweegen, om tweeentwintig Engelſche ſchepen, met ſcheepsen

(q) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 750, 751, 752, 760, 795, 865. WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 353-355. *Livr.* VII. *p.* 412-415.

1653. en krygsbehoeften belaaden, aan te houden in de Zond (*r*), mids de Staaten beloofden, hem te zullen vryhouden van het nadeel, welk 'er hem van overkomen mogt. Het Parlement hieldt ſterk aan op het ontſlaan deezer ſchepen, by de Deenſche Gezanten te Londen, belooovende zelfs een naauw Verbond te zullen ſluiten met den Koning; en zyne bemiddeling verzoekende, tot vereffening der geſchillen, tusſchen de twee Gemeenebeſten. Doch de Koning hadt zig reeds te diep ingewikkeld met de Vereenigde Staaten, om te konnen te rug treeden. Het Parlement veranderde hierop t'eenemaal van gedrag, deedt eenige Deenſche ſchepen, en zelfs eenige pakkaadje der Deenſche gezanten in beſlag neemen, en zou ook hunne perſoonen vaſtgehouden hebben, zo 't, door de Engelſche Schippers, die hen overvoeren zouden, niet belet geweeſt was. De verwydering werdt toen grooter, tuſſchen Engeland en Deenemarke. De Koning, nogtans, zyn voordeel willende doen met de omſtandigheden, waarin de Staaten zig bevonden, met het gevaar, welk hem van Engeland en Zweeden gedreigd werdt, zo hy zig voor de Staaten verklaarde, ten breedſten uit; zig, daarenboven, buiten ſtaat erkennende, om te voldoen aan de Verbindteniſſen, welken hy met de Staaten gemaakt hadt. Doch hy beoogde hiermede nieuwen onderſtand te trekken van de Staaten, zo hy beſluiten mogt, hun met eene Vloot by te ſtaan. En Keizer kreeg, eerlang, laſt van de Staaten, om den Koning, als uit zig zelven, hoop

(*r*) LUDLOWS Memoirs, *Vol.* I. *p.* 361.

hoop te geeven op eenigen onderſtand, zo hy, van ſtonden aan, de Zond ſloot voor de Engelſchen: gelyk hy deedt. De Staaten, ſedert, verklaard hebbende, dat zy hem inſtonden voor de ſchade, die hy van het aanhouden der Engelſche ſchepen zou mogen te wagten hebben, maakte hy geene zwaarigheid, om derzelver laading, terſtond, te verkoopen. 1653.

Midlerwyl, hadt men den Koning van Deenemarke vertoond, dat het Verdrag van Uitkoop wegens den Zondſchen tol, in den jaare 1649, met de Staaten gemaakt, hem gering voordeel aanbragt, en ondertuſſchen de Zweeden ten hoogſte misnoegd maakte, met welken hy nogtans wel vrede behoorde te houden, terwyl hy op 't punt ſtondt, om Engeland den oorlog te verklaaren. De Staaten, die zig verpligt hadden, om den Koning vooruit te betaalen, 't gene zy hem, volgens dit Verdrag, ſchuldig gerekend werden, waren hierin ook, ſedert eenigen tyd, agterlyk geweeſt. Alle deeze aanmerkingen bewoogen den Koning, om den Staaten, in Louwmaand deezes jaars 1653, door zynen Reſident *Pieter Chariſius*, de vernietiging van 't Verdrag van Uitkoop te doen voorſlaan. De Staaten van Holland, die toen juiſt vergaderd waren, overleggende, dat dit Verdrag zeer ſchadelyk voor hun geweeſt was, en dat zy, vooral na 't uitberſten des Engelſchen oorlogs, de helft niet ontvangen hadden van 't gene zy den Koning van Deenemarke, volgens het Verdrag van Uitkoop, betaalen moeſten, beſlooten den Reſident by 't woord te te vatten; doch te gelyk te bedingen, „ dat de Koning, in 't gevolg, met niemant „ een

Het Verdrag van Uitkoop van den jaare 1649 wordt vernietigd.

1653. „ een diergelyk Verdrag zou mogen ſluiten,
„ zonder hun de voorkeur te geeven; dat hy
„ uitkeeren zou, 't gene hem vooruit betaald
„ was, en zorgdraagen, dat de ſchepen niet
„ lang opgehouden werden in de Zond." De andere Geweſten, die weinig belang hebben by de vaart door de Zond, voegden zig, ligtelyk, naar 't gevoelen van Holland, en 't Verdrag van Uitkoop werdt verbroken, by een ander, welk het Verdrag van *Reſciſſie* of vernietiging genoemd werdt. De Koning hadt egter daarna berouw van 't gene 'er geſchied was, en ſchreef, in Grasmaand, dat hy 't Verdrag van Uitkoop gaarne in wezen wilde laaten. Doch men antwoordde hem „ dat de zaak niet
„ meer in haar geheel was; dat men, op den
„ voorſlag van 's Konings eigen' Reſident,
„ tot de vernietiging van 't Verdrag van Uit-
„ koop beſlooten, en ſedert maatregels geno-
„ men hadt, die niet gedoogden, dat men hier-
„ in wederom verandering maakte." 't Verdrag van Uitkoop bleef, derhalve, vernietigd.

Verbond met Deenemarke. Doch terwyl men 'er in den Haage over handelde, was Keizer, te Koppenhage, bezig, om een nieuw Verbond te ſluiten met den Koning van Deenemarke. Het werdt, op den agttienden van Sprokkelmaand, getekend, en behelsde „ dat de Koning van Deenemarke,
„ verbonden zynde den Vereenigden Staaten,
„ die nu, door Engeland, in derzelver Koop-
„ handel, ontruſt werden, by te ſtaan, zig ook
„ beledigd vondt, door het Parlement, welk
„ Koopvaardyſchepen, rykelyk voorzien van
„ geſchut, naar de Ooſtzee zondt, en zelfs
„ Oorlogsſchepen, zonder daarvan aan 's Ko-
„ nings

„ nings Kasteelen behoorlyke kennis te gee- 1653.
„ ven; daarenboven, de schepen en goederen
„ van 's Konings onderdaanen aantastende en
„ wegneemende. Dat hy, hierom, beslooten
„ hadt, het Verdrag van den jaare 1649 ver-
„ der uit te breiden; en den Engelschen Oor-
„ logsschepen of gewapenden Koopvaardy-
„ schepen de vaart door de Zond, van nu af,
„ te verbieden. Dat hy, om dit verbod klem
„ te geeven, van den elfden van Grasmaand
„ tot den elfden van Slagtmaand, twintig Oor-
„ logsschepen in zee houden zou, zig daar toe
„ bedienende van de penningen, met welken
„ hy de Staaten, volgens het Verdrag van den
„ jaare 1649, gehouden was te ondersteunen,
„ beloopende honderd twee-ennegentigdui-
„ zend Ryksdaalers in 't jaar. Dat de Staaten
„ hem, hiertoe, daarenboven, gelyke somme
„ zouden opschieten. Dat de beide partyen
„ elkanderen instaan zouden voor alle schade,
„ die hun, ter oorzaake van den tegenwoor-
„ digen oorlog, mogt aangedaan worden. Dat
„ zy zig niet afzonderlyk zouden verdraagen
„ met het Parlement; maar elkanderen altoos
„ begrypen, in het Verdrag, welk zy mogten
„ sluiten. Dat de Staaten iemant zouden mo-
„ gen aanstellen, om agt te geeven, dat de
„ Deensche Oorlogsschepen, behoorlyk, wer-
„ den toegerust, en dat zy 't gene daaraan ont-
„ brak van de beloofde penningen zouden mo-
„ gen aftrekken, of in den tyd dien de Vloot
„ in zee zou moeten zyn, vinden (*s*)." Na 't
sluiten van dit Verdrag, deedt Keizer een' keer
naar

(*s*) *Zie het* Tract. *by* AITZEMA III. *Deel, bl.* 790.

1653. naar Holland (*t*); doch kwam, in Hooimaand, wederom te Koppenhage. Hy zogt toen den Koning te beweegen, om zyne Vloot, die tot hiertoe alleen omtrent de Deenſche kuſt was blyven kruiſen, by die der Staaten te voegen. Doch de Koning hadt hier geene ooren naar (*u*); ſchoon de Staaten hem beloofd hadden, dat zy den Engelſchen voldoening geeven zouden, wegens 't gene deezen, ongetwyfeld, t'eenigen tyde, ter oorzaake van de aangehouden' ſchepen in de Zond, van hem zouden vorderen. Keizer kon meer niet te wege brengen, dan dat de Koning eenige Nederlandſche Koopvaardyſchepen, door zyne Vloot, in veiligheid deedt brengen: waarna hy, de laatſte hand hebbende doen leggen aan het Verdrag, waarby het Verdrag van Uitkoop vernietigd werdt, in Wynmaand, zyn affcheid nam, en herwaards keerde (*v*).

Handel tuſſchen Zweeden en Poolen.

De Staaten der Vereenigde Geweſten, tegenwoordig inzonderheid, zig grootelyks laatende gelegen leggen, aan de behoudenis der ruſte in 't Noorden, hielden een waakend oog over de geſchillen, tuſſchen Zweeden en Poolen, die, eenigen tyd, ongeroerd gebleeven zynde, wederom dreigden te herleeven, tegen den uitgang van het zesentwintigjaarig Beſtand, welk, in 't jaar 1635, geſlooten was (*w*). Men hadt reeds voorgeſlaagen, het Beſtand te verlengen, of in eene eeuwige vrede te

(*t*) Secr. Reſol. Holl. 25 *Maart* 1653. I. *Deel*, *bl.* 2.
(*u*) THURLOE's Papers, *Vol* I. *p.* 266.
(*v*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 750, 758, 761, 767, 789, 838, 843. WICQUEFORT *Livr.* VI. *p.* 355-361. *Livr.* VII. *p.* 410 412.
(*w*) *Zie* XL. *Deel*, *bl.* 213.

te veranderen, en was, in 't jaar 1652, over- 1653.
eengekomen, om hierover, te Lubek, in onderhandeling te treeden. De Staaten, die 't Beſtand bemiddeld hadden, konden niet nalaaten, in de zelfde hoedanigheid, gezanten te zenden naar Lubek. Jakob de Witt, Burgemeeſter van Dordrecht, en *Antoni Oetgens van Waveren*, Burgemeeſter van Amſterdam, vertrokken derwaards, met laſt, om vrede of verlenging van 't Beſtand te bewerken (*x*). Doch zy keerden onverrigter zaake. Zweeden en Poolen geraakten, nog voor het uitgaan van 't Beſtand, in eenen oorlog, waarvan wy den uitſlag, hierna, zullen moeten verhaalen.

Midlerwyl, hadt de Engelſche oorlog de Staaten ook doen bedagt zyn, op het vernieuwen der verbindteniſſen met de Hanze-Steden. Van Beuningen, in 't voorleeden jaar, naar Zweeden vertrekkende, hadt laſt gehad, om, in 't doorreizen, te polſen, of 'er, by deeze Steden, iet goeds zou uittewerken zyn. Doch hy gaf, hiertoe, ſlegts flaauwe hoop. „ Breemen „ en Lubek zouden," ſchreef hy „ mogelyk, „ over te haalen zyn, in de belangen der Ver„ eenigde Staaten. Doch Hamburg zou zig, „ waarſchynlyk, onzydig zoeken te houden, „ om, geduurende den oorlog, zynen Koop„ handel, te veiliger, door de Hoofden, en „ verder weſtwaards, te konnen uitbreiden; „ ook de Engelſche Lakens, over Lubek, te „ voeren naar Dantzig (*y*)," werwaards zy, anders, met Hollandſche ſchepen, plagten gebragt

De Staaten polſen de Hanze-Steden.

(*x*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 652, 781. Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 417.
(*y*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 4, 5, 8, 51, 54.

1653. bragt te worden. En dit berigt was oorzaak, dat de bezending naar de Hanze-Steden eerſt uitgeſteld werdt, en eindelyk agterbleef (z).

VIII. Aanleiding tot beroerten, in verſcheiden' Steden van Holland.

Doch terwyl men, buitens Lands, arbeidde aan het ſluiten van Verdragen, die geſchaapen ſtonden de Engelſchen eerder te brengen tot eene redelyke vrede, ſloegen veelen, hier te Lande, eenen weg in, die de Vrede verwylen moeſt, en gelegenheid geeven, tot het verder voortzetten des oorlogs. Het oogmerk ſcheen egter niet, de Landen ingewikkeld te houden, in eenen koſtbaaren kryg; maar te bevorderen, dat de jonge Prins van Oranje tot Kapitein-Generaal verheeven werdt. Wat weg men hiertoe inſloeg, en hoe de onderneeming uitviel, zullenwe nu, omſtandiglyk, verhaalen.

In 't voorgaande Boek, zagenwe, dat de poogingen van eenigen, om Gelderland te doen beſluiten tot de verheffing van den Prinſe van Oranje, tot dien tyd toe, vrugteloos waren uitgevallen. De Witt hadt zelfs, in Wynmaand des voorleeden jaars, geſchreeven aan van Beuningen, dat de *Patroonen der vryheid*, zo noemde hy zulken, die 't met hem eens waren, *in die Provincie, meer en meer, de overhand kreegen*, en dat 'er, *zo 't werk daar bleef ſtille ſtaan, gelyk men vertrouwde, geene waarſchynlykheid* was, *dat het, in de andere Provincien, opgeheven zou worden* (a). Doch de handel met Engeland gaf, in de Lente en Zomer deezes jaars, den vrienden des Prinſen van Oranje aanleiding, om, ſterker dan voorheen, ten

(z) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 418. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 795.

(a) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 20, 28.

ten zynen voordeele, te arbeiden. De twee Hollandſche Afgevaardigden in Engeland, Beverningk en Nieuwpoort, en de eerſte inzonderheid, handelden, aldaar, zeer bedektelyk, niet ſlegts voor uitheemſche Staatsdienaars, die zorgvuldiglyk agt gaven op alle hunne gangen; maar ook voor hunne Mede-afgevaardigden, Van de Perre en Jongeſtal (*b*): ja, zo naderhand gebleeken is, voor de Vergaderingen der Staaten, in den Haage (*c*). Hieruit rees vermoeden in ſommigen, dat Beverningk en Nieuwpoort heimelyken laſt van Holland, of van eenige Leden van Holland hadden, om iet, ten nadeele van den Prinſe van Oranje, te ſluiten (*d*). 't Gene, door de Gemagtigden van Holland tot de Engelſche zaaken, in den Haage, gehandeld werdt, bleef ook, gemeenlyk, zeer geheim, en werdt, niet dan in cyffer, aan de vertrouwdſte vrienden buitens Lands overgeſchreeven (*e*). Dit gaf voedſel aan de agterdogt. Jongeſtal werdt, in 't begin van Oogſtmaand, gewaarſchuwd „ dat hy zynen Hol„ landſchen Mede-afgevaardigden, die door„ trapte guiten waren, niet moeſt vertrouwen, „ en als hy met hen ſprak zeer op zyne hoe„ de zyn." De brief was ondertekend, *Uwe ootmoedige Dienaar, wiens hand en hert geheel de uwen, en u wel bekend zyn* (*f*). Jongeſtal hieldt, gelyk wy reeds gemeld hebben, briefwiſſeling met Graave Willem van Naſſau, wien hy, onder

1653. De Hollandſche Afgevaardigden in Engeland handelen zeer bedektelyk.

Jongeſtal wordt voor hun gewaarſchuwd.

(*b*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 309, 369. *Vol.* II. *p.* 7.
(*c*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 611, 629, 655.
(*d*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 281, 299.
(*e*) Secr. Reſol. Holl. 4 *April* 1653. I. *Deel*, *bl.* 32. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 174, 362
(*f*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 399.

1653. der anderen, in Slagtmaand, te Londen wedergekeerd zynde, ſchreef „ dat hy niets doen „ zou ten nadeele van den Staat, of van het „ Huis van Oranje:" en „ dat Beverningk, „ beſchonken zynde, hem geklaagd hadt, dat „ hy met Nieuwpoort niet over weg kon, en „ meer genoegen ſchiep in de handelwyze van „ hem, Jongeſtal, dien hy altoos voor een' „ eerlyk' man zou houden (*g*)." Doch, veelligt, ſprak Beverningk zo, om Jongeſtal in te neemen. Hy en Nieuwpoort ſchynen 't, in de voornaamſte en geheimſte zaaken, na genoeg, eens geweeſt te zyn. En Jongeſtal zelf ſchreef, in Hooimaand des volgenden jaars, dat hy gehaat en verdagt was, by Beverningk en Nieuwpoort beide (*h*). De Raadpenſionaris de Witt rigtte ook zyne geheime brieven, dikwils, aan hun beide. Men heeft 'er nog een', met deeze woorden, in kragt, aan den voet: „ Zo gy in „ Engeland blyft, en zo 'er hoop is, dat gy in „ uwe handeling ſlaagen zult, zal ik u een cyffer zenden. Laat toch niemant uwer Mede„ afgevaardigden deezen brief zien, en draagt „ zorg, dat gy dien niet op uwe tafel laat, op „ dat geen van hun dien ooit in handen kry„ ge (*i*)." 't Vermoeden, uit deezen bedekten handel gereezen, dat 'er iet broeide, ten nadeele van het Huis van Oranje, deedt de vrienden van dit Huis de handen in een ſlaan, om de verheffing van den jongen Prinſe, die in 't voorleeden' jaar niet gelukt was, met meer ernſt, te bevorderen. Men bediende zig, hiertoe, van het

Geheime briefwisſeling, tuſſchen de Witt en de Hollandſche Afgevaardigden.

(*g*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 600.
(*h*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 454.
(*i*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 363.

het misnoegen op de Regeeringe, welk, ter gelegenheid van den kwaaden uitslag der meeste zeegevegten, onder 't volk, ontstaan was, en gevoed werdt: ook van de zugt voor het Huis van Oranje, die nog zeer algemeen was. En men bragt te wege, of zag ten minste niet ongaarne, dat 'er beroerten ontstonden, in sommige Steden, alzo men zig, hieruit, verandering in de Regeering derzelven beloofde, waarop de verheffing van den Prinse, natuurlyk, volgen moest (*k*). 1653.

In Bloeimaand, hadt men, te Rotterdam, reeds eenen *Leonard van Naarfen* in Regte betrokken, over eenige woorden, welken men hieldt tot oproer te strekken (*l*), zonder dat my gebleeken is, hoe 't geding afliep. Te Vlaardingen, werdt, wat laater, onder oogluiking of door bewerking van eenen *Hoogenhoek*, Burgemeester der Stede, volk geworven voor 's Lands Vloote, op den naam van den Prinse van Oranje; waartegen den Gekommitteerden Raaden gelast werdt, ernstelyk, te voorzien (*m*). Te Amsterdam, zogt men, in Hooimaand, de Tromslaagers ook te dwingen, om 's Prinsen naam, in 't omslaan, te gebruiken. Doch 't mislukte hier; hoewel ik, in schriften van deezen tyd, gemeld vind, dat de helft van 't volk, te Amsterdam, thans Prinsgezind was, en dat de Regeering vier Predikanten de Stad ontzeid hadt, om dat zy, openlyk, ge-

Opschudding te Rotterdam.

te Vlaardingen.

te Amsterdam.

(*k*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p* 281, 307, 326, 329.
(*l*) Resol. Holl. 27, 28 *May*, 20 *Sept.* 1653. *bl.* 246, 251, 504. THURLOE's Papers *Vol.* I. *p.* 447.
(*m*) Resol. Holl. 26 *Juny* 1653. *bl.* 317. WICQUEFORT *Liw.* VII. *p.* 880.

1653. gebeden hadden, voor den Prinſe van Oranje (*n*). Te Dordrecht, daar 't gemeen zeer gebeeten was op de Witt, die toen nog geen Raadpenſionaris was; ſchoon de Regeering zyne zyde hieldt; trok de ſchuttery op, met Oranje-wapentjes, 't welk men hieldt tot oproer te ſtrekken; ſchoon men 't ongemerkt doorgaan liet (*o*). Te Alkmaar, ontſtondt, op den zesden van Hooimaand, ook merkelyke beweeging. 't Graauw ſmeet de glazen in aan 't Huis van zekeren Touwſlaager, *Zeeman* genoemd, die, ten onregte, gelyk, ſedert, gebleeken is, beſchuldigd werdt, touwwerk geleverd te hebben aan den vyand. Doch de plondering van 't Huis werdt voorkomen door de Ruitery, die thans bezetting hieldt in de Stad (*p*). Verſcheiden' andere Huizen van Leden der Regeeringe werden, ten zelfden tyde, gedreigd met plondering, zonder dat het tot de daad kwam. Maar op den negenden, trok een hoop wyven, onder 't geleide van *Griet Piet Scheer*, die zig voor Kapitein opgeworpen hadt, en van *Alyd de Turfvulſter*, die een vendel droeg van oude lappen, aan een' ſtok gebonden, naar Zeemans Lynbaan; daar alles geplonderd en vernield werdt. De Schuttery, toen in de wapenen gekomen, bragt den woesten hoop ſpoedig tot bedaaren. Vyf of zes belhamels werden gevat, en ter Stad uit gebannen (*q*). Te Hoorn en te Medenblik, zogt men,

te Dordrecht.

te Alkmaar.

te Hoorn.

(*n*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 324, 328, 334, 374.
(*o*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 825. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 329, 334, 364.
(*p*) Reſol. Holl. 1 *July* 1653. *bl.* 328.
(*q*) Reſol. Holl. 12, 14, 21 *July*, 26 *Aug.* 1653. *bl.* 349, 351, 371, 455. Holl. Merk. *van* 1653. *bl.* 64. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 324, 325, 327, 329.

men, ten zelfden tyde, ook beweeging te verwekken. Te Hoorn, werden briefjes gezaaid, waarby men de Gemeente waarſchuwde, dat zy, van wege de Staaten, ſtondt gekweld te worden met inlegering (*r*). Doch ik vind niet, dat hier iet van belang gebeurd is. In den Haage, was de Gemeente, insgelyks, zeer onrustig. De ſchuttery hier, in Bloeimaand, optrekkende, toonde niet ſlegts haare zugt voor het Huis van Oranje, met juichen en blaazen van *Wilhelmus van Naſſouwen*; maar ſchoot zelfs door de vendels, om dat 'er 't wapen van zyne Hoogheid uitgenomen was. 't Bleef hier niet by. Ter gelegenheid, dat de jonge Prins, in 't begin van Oogſtmaand, van Breda, daar hy ingehuldigd was, te rug verwagt werdt, hadt een groote hoop Haagſche jongens van 't geringſte ſoort zig gereed gehouden, om hem in te haalen, ten dien einde, dagelyks, optrekkende, verſierd met Oranje-vendels, ſluijers en pluimen van Oranje-papier, en met gedrukte wapentjes van het Huis van Oranje. Eindelyk, werdt hun de Prins, die by donker in den Haage gebragt was, des anderendaags, zynde den zevenden van Oogſtmaand, voor de venſters van 't binnenhof, getoond, waarop zy de trompet ſtaken, en een groot geſchreeuw maakten. De Staaten van Holland, hieruit meerder opſchudding te gemoet ziende, hadden den Fiskaal *Kornelis Boy* laſt doen geeven, om de jongens te verſtrooijen (*s*), gelyk hy deedt. Zekere Barbier, zig hiertegen willende ver- 1653. in den Haage.

(*r*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 295, 307, 329.
(*s*) Reſol. Holl. 7 *Aug.* 1653. *bl.* 413.

1653. verzetten, bejegende den Fiskaal met ſcheldwoorden. Hierop volgde, dat een deel van 't ſlegtſte graauw naar 't huis van den Fiskaal trok, daar de glazen uitgeſmeeten werden. Doch de Lyfwagt te paarde, hierop toeſchietende, verſtrooide den hoop (*t*). Nogtans werdt, ten zelfden tyde, ook diergelyke baldaadigheid gepleegd aan de Logementen van Dordrecht en Amſterdam, en aan drie of vier andere huizen, terwyl de bewooners, en vooral de Raadpenſionaris de Witt voor *Schelmen en Prinſenverraaders* geſcholden werden. De Regeering van Leiden hadt, zo verhaald wordt (*u*), den Staaten van Holland, ten zelfden tyde, berigt, dat een groote hoop Waalen, uit haare Stad, naar den Haage getrokken was, om het Haagſche graauw by te ſtaan. Doch veelligt werdt dit ſlegts uitgeſtrooid, om een voorwendſel te hebben, tot het ſterker bezetten van den Haage. Hierdoor, en door het vatten en ſtraffen van eenige handdaadigen, raakte, eindelyk, alles in ruſt (*v*). Eenige weeken te vooren, hadt de Oud-Burgemeester van Dordrecht, Jakob de Witt, in den Haage, eene ontmoeting gehad, waardoor hy, meer dan nog te vooren, in den haat van 't gemeen geraakt was. Van 't Binnenhof, tegen den avond van den vierentwintigſten van Zomermaand, naar 't Buitenhof gaande, was hy aangerand, door eenen dronken Hoogduitſcher, ge-

(*t*) Reſol. Holl. 8 *Aug.* 1653. *bl.* 415.
(*u*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 391.
(*v*) Reſol. Holl. 8, 14 *Aug.* 2 *Sept.* 1651. *bl.* 417, 441, 469. DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 3. V. *Deel*, *bl.* 351, 353. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 825, 826, 827. WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 381. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 359, 382.

gehuwd aan eene waſchter van de Koninginne van Boheeme, die hem vraagde, *of by 't met den Koning hieldt, of met het Parlement.* De Witt antwoordde, *dat hem hieraan niet gelegen was.* Voorts hoorde men den Duitſcher ook zeggen, *ik zal u wel leeren den Prinſe tegenſpreeken.* De Witt verlaaten hebbende, vondt men hem, daarna, aan 't Logement van Dordrecht, met een mes in de hand, waarmede hy den Burgemeeſter, nog dien avond, het leeven dreigde te beneemen. Kort hierop, met eenen Staatenbode, een' knegt van den Fiskaal Ruiſch, en, zo ſommigen willen (*w*), ook een' knegt van de Witt, die op hem paſte, op den Kneuterdyk, in woorden geraakt zynde, en wederom 't mes getrokken hebbende, werdt hy, met ſteenen, doodgeſmeeten. Het Hof kreeg laſt, om onderzoek te doen, naar het eigenlyk oogmerk van deezen ongelukkigen (*x*); doch wat men, desaangaande, ontdekte, is my niet voorgekomen. Over den manſlag, werdt, myns weetens, niemant aangeſproken. Ook beſlooten de Staaten, kort hierna „ dat elk, wiens „ perſoon of huis, geweldiglyk, aangetaſt „ werdt, op de handdaadigen, met ſcherp, „ zou mogen ſchieten, of hun, op eenige an„ dere wyze, te keer gaan, zonder iet te ver„ beuren (*y*)." 1653.

Doch de opſchuddingen, van welken wy, tot hiertoe, geſproken hebben, geleeken niet, naar den geweldigen ſchok, dien Enkhuizen, ten deezen tyde, onderging. Wy konnen, hierom, niet

Nuttigheid van 't verhaalen der burgerlyke beroerten.

(*w*) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 294.
(*x*) Reſol. Holl. 25 *Juny* 1653. *bl.* 313.
(*y*) Reſol. Holl. 8 *Aug.* 1653. *bl.* 415.

1653. niet nalaaten, de aanleiding en uitſlag van 't gene in deeze Stad voorgevallen was, omſtandiglyk, te verhaalen. Oordeelt, ondertuſſchen, iemant, van klein belang, of ontydig, den Leezer, in eene algemeene Hiſtorie, op te houden, met een uitvoerig verhaal van burgerlyke beroerten, ik zal hem, met de woorden van den beroemden Nederlandſchen Hiſtorieſchryver HOOFT (z), te gemoet voeren „*dat* „ men, hier te Lande, de magtighſte veran„ deringen, by aanſtichting, of immers dapper „ toedoen des gemeenen mans, heeft zien in„ voeren: *dat* ook heedendaags niet de minſte „ konſt der Steedſche regeeringe in 't hande„ len en geruſthouden der menighte beſtaat; „ *en dat het, hierom*, geenszins onleerlyk ſchy„ nen kan, den opgank, loop en afloop van „ diergelyke beroerten, en teffens de midde„ len, misſlaaghen, verzuymeniſſen, waardoor „ zy geſtuyt oft geſtilt, gewakkert oft onver„ hindert gebleeven zyn, beſcheydelyk voor „ ooghen te ſtellen." Eene aanmerking, welker gegrondheid, uit het gene 'er, voor, in en na zynen tyd, hier te Lande, is voorgevallen, overvloediglyk, beveſtigd is geworden.

IX. Enkhuizen valt in gewelddige beroerte.

Tuſſchen den Schout van Enkhuizen, Meester *Joan Mook*, en de Wethouderſchap der Stede, was, reeds in 't jaar 1650, merkelyk verſchil ontſtaan: begonnen, ter gelegenheid dat de Schout eenige luiden, die verklaard hadden, dat hy, ſchoon gehuwd, met eene andere gehuwde vrouwe, onbetaamlyke gemeenſchap hieldt, hadt doen vatten. Sedert, hadt hy te we-

(z) VI. *Boek*, *bl.* 247.

wege gebragt, dat zy, by Schepenen-vonnis, gebannen waren. Zy hadden zig egter op 't Hof beroepen, en de Regeering hadt geoordeeld, dat hy zelf zig voor 't Hof hadt te zuiveren; zig, midlerwyl, onthoudende van 't waarneemen zyns Ampts. De laft, hem hiertoe verleend, liep ook met Herfftmaand des jaars 1651 ten einde: waarom de meerderheid beſloot, hem van zyn ampt te verlaaten (*a*), en *Fredrik Siewertszoon Lakeman*, in zyne ſtede, voor te ſtellen aan de Graaflykheids Rekenkamer, die nogtans zwaarigheid gemaakt hadt, om hem laftbrief te verleenen. De Staaten, ter welker kenniſſe de zaak daarna gebragt was, door de Regeeringe, hadden, ſedert, hun beſt gedaan, om Mook met de Wethouders te bevredigen; ten dien einde, Gemagtigden zendende naar Enkhuizen, die ook laft hadden, om den twiſt, over 't inſtellen der Briefjes by 't verkiezen van Burgemeeſteren, by te leggen. Doch hunne poogingen waren vrugteloos geweeſt (*b*). Ondertuſſchen, ſmeulde 'er, binnen de Stad, een vuur van oproerigheid, welk, op den eenentwintigſten van Zomermaand deezes jaars, ten dake uitſloeg. Een' Tromſlaager, hier ook, op bevel der hooge Overheid, wervende, op den naam der algemeene Staaten alleen, werdt, door 't graauw, gedwongen, den Prins van Oranje te noemen: en de Regeering hadt, hierin, oogluikende, bewilligd; doch 't volk, hiermede niet vergenoegd, was, ten zelfden tyde, aangevallen op 't Huis van den Burgemeeſter, Wil- 1653.

(*a*). *Uit* geſchreeven' Berigten.

(*b*) Reſol. Holl. 20, 21 *Dec.* 1651. *bl.* 613, 614, 619. 25 *Jan.* 5 *Febr.* 12, 21 *Maart*, 6 *Aug.* 1652. *bl.* 35, 46, 105, 181, 325.

1653. *Willem Willemszoon de Lange*, die, te gelyk zitting hebbende in de Admiraliteit, beſchuldigd werdt, het verkoopen van twee pryzen tegen te houden, die nog niet eens verbeurd verklaard waren. Men ſmeet dan, tot zynent, niet ſlegts de glazen uit, maar alles werdt, van binnen, vernield en geplonderd. De Wethouderſchap, voor erger bedugt, verzogt de Staaten van Holland, terſtond, om eenig Krygsvolk. Men gaf, hierop, den Heere van Noordwyk, die met etlyke vendels naar Texel moeſt, bevel om tien vendels, die, by nader' laſt, op drie verminderd werden (*d*), behendiglyk, te werpen in Enkhuizen. Ook werdt de Veldmaarſchalk Brederode, die op zyn vertrek ſtondt, om 't volk op Texel te monſteren, gemagtigd, om nog tweehonderd Muskettiers, die uit Amſterdam op Texel gekomen waren, en, des noods, zelfs de Ruitery, onder den Heere van Obdam ſtaande, binnen Enkhuizen te brengen. Te gelyk, werden de Heeren van Obdam en van der Myle uit de Ridderſchap, de Heeren *Alewyn van Halewyn*, en Jakob van Nieuwſtad, uit de Steden Dordrecht en Alkmaar, en de Heeren *Joan Dedel* en *Hugo Blok*, uit den Hove Provinciaal, gemagtigd, om, nevens den Advokaat Fiskaal van deezen Hove, Kornelis Boy, onderzoek te doen op de beweegingen te Enkhuizen, de ſchuldigen te doen vatten, en gevangkelyk naar den Haage te voeren, en zorg te draagen, dat het roepen der Tromſlaageren geſchiedde, in hunne tegenwoordigheid, naar de orde der hooge Regeerin-

De Staaten van Holland zenden Krygsvolk en Gemagtigden derwaards.

(*d*) Reſol. Holl. 24 *Juny* 1653. *bl.* 311.

ringe. Alle de Leden der Vergaderinge verbonden zig, het beſluit, waarby deeze orde gegeven werdt, geheim te zullen houden. Doch die van Enkhuizen hadden 'er op doen aantekenen, dat zy alleenlyk Krygsvolk, geene Gemagtigden verzogt hadden. Ook hadt Leiden zig verklaard, tegen het afzenden van zulke Gemagtigden, als ſtrydig met de Privilegien der Steden, en met die van Leiden in 't byzonder (*e*). 1653.

Noordwyk, te ſchepe naar Enkhuizen vertrokken met zyne vendels, vondt, op zyne aankomſt voor de Stad, alles in rep en roere. 't Graauw, op vermoeden of berigt van zyn oogmerk, hadt het Stadhuis ingenomen, de poorten bezet, 't geſchut naar de wallen geſleept, en gewend tegen de naderende ſchepen, die genoodzaakt werden, af te houden, en, eerlang, voort te zeilen naar Texel (*f*). 't Bleef hier niet by. 't Volk, nu meeſter van de Stad, ſtak Oranje-vendels uit, ſtelde de Wethouders af, en zogt Schout Mook het opperbewind over de Stad op te draagen. Ook werdt het Tuighuis opgebroken, een Kruidmolen omtrent de Stad van agthonderd ponden buskruids beroofd, en Wagthuizen en Poorten in zuip- en dobbelſchoolen veranderd (*g*). 't Krygsvolk wordt, met geweld, buiten gehouden.

De Gemagtigden der Staaten, midlerwyl, gekomen te Alkmaar, alwaar toen reeds beginſels beſpeurd werden van de oproerigheid, die daarna uitborſt, ſtelden eenige orde op de behou- De Gemagtigden komen te Alkmaar.

(*e*) Secr. Reſol. Holl. 23 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 73.
(*f*) Secr. Reſol. Holl. 27 *Juny* 1653. I. *Deel*, *bl.* 79.
(*g*) Holl. Merk. *van* 1653. *bl.* 58. THUALOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 294, 295, 300, 301, 307, 315, 318.

1653. houdenis van de ruſt dier Stede. Toen ver-
te Hoorn. trokken zy naar Hoorn, daar 't nog in tamelyke ruſt was. Doch hier vernamen zy, dat het Krygsvolk buiten Enkhuizen gehouden was, en dat zy 'er ook bezwaarlyk binnen raaken zouden. Zy reeden egter, den zevenentwintigſten van Zomermaand, derwaards, den Advokaat Fiskaal te Hoorn laatende, om geen voorwendſel tot opſchudding te geeven. Maar gekomen tot aan de Kalkoven, niet verre van de Stad, grypt een karel, die een kanne biers in de hand hadt, den toom aan van de paarden, die Halewyn en Nieuwſtad voerden, te gelyk vraagende, *waar wilt gy heenen?* Men antwoordde, *dat dit hem niet aanging*: waarop hy hervraagde, *zyt gy Prinſen- of Staaten-volk? Staaten-volk*, dreef hem Halewyn toe, en hy daarop, *zo zult gy niet leevende van hier gaan.* Met ſmyt hy de tinnen kan tegen den wagen, en trekt, al ſcheldende, zyn mes; doch de voerman, vinnig voortſlaande, ontreedt den geweldenaar. Voor de Stad genaderd, vondt men de poorten digt, de valbrug opgehaald, en een deel volks op de wallen, ſchreeuwende, *gy zult 'er niet binnen: vertrekt, vertrekt.* De Gemagtigden verzogten, met heuſche woorden „ dat men hen wilde inlaaten, alzo „ zy iet te ſpreeken hadden met de Heeren, „ aan welken men hen zou gelieven aan te die„ nen." Maar 't antwoord was, *wy zyn de Heeren, wy zyn de Burgemeeſters: wy willen u niet in de Stad hebben. Floris Huigen*, Hopman over een vendel ſchutters, daarna op den wal komende, beloofde, dat men de ſleutels haalen, en de poort openen zou. Terwyl hy weg was,

Worden, voor Enkhuizen, onheuſch bejegend.

moes-

moeſten de Gemagtigden nog veele ſcheld- 1653.
woorden en bedreigingen hooren. Ten negen uuren des avonds, kwam hy eerſt weder, om te verzoeken, dat de Gemagtigden nog een half uurtje geduld hebben wilden. Doch zy, zig, in eene oproerige Stad, niet zonder Krygsvolk durvende vertrouwen, zeiden, dat het reeds te laat was, en keerden naar Hoorn te rug. Hier kwamen, des anderendrags, zynde den agtentwintigſten van Zomermaand, eenige Gemagtigden uit de Wethouderſchap, Krygsraad en Burgerye van Enkhuizen by hen, voorſlaande, dat men, om de beroerte te ſtillen, tweehonderd man uit de ingezetenen bezoldigen moeſt; doch de Gemagtigden vonden dit ongeraaden. Sedert, vernamen zy, dat alles in de Stad haaſt in ruſt te brengen zou zyn, zo men geen Krygsvolk derwaards zondt, de Burgerhopluiden buiten de Wethouders verkoor, en eenigen weerden uit de Wethouderſchap. Doch niemant wilde hun de naamen der eerſte aandryveren van den oproer bekend maaken. Zy keerden, hierop, naa den Haage, te rug, en deeden van 't gene hun bejegend was verſlag, op den derden van Hooimaand (*b*).

Keeren te rug, zonder binnen gelaaten te zyn.

Weinig tyds te vooren, waren 'er, op verzoek van Gekommitteerde Raaden van Weſtfriesland en 't Noorderkwartier, gedaan aan de Staaten en Stadhouder van Friesland, honderd koppen uit de Lyfwagt van Graave Willem, het vendel Zwitſers van Graave Joan Maurits, het vendel van den Majoor Groveſtins, twintig

De Staaten en Stadhouder van Friesland zenden eenig Krygsvolk naar Texel.

(*b*) Secr. Reſol. Holl. 3 July 1653. I. Deel, bl. 30 enz.

1653. tig óf ruim twintig Muskettiers uit Franiker, en een kornet paarden uit Leeuwaarden op Texel aangeland: 't zy men aldaar voor de Engelſchen bedugt ware; of dat het, om andere redenen, ware geſchied. Doch de Staaten van Holland, verſtaande, dat het verleggen van Krygsvolk, uit het eene Geweſt in het ander, buiten kennis der Staaten van 't Geweſt, daar men 't binnen bragt, niet te wel overeenkwam, met het gene, op dit ſtuk, in de groote Vergadering, beſlooten was, gaven laſt, dat de gemelde manſchap, op hun patent, naar Friesland zou keeren, ten ware zy, volſtrektelyk, vereiſcht werdt, tot beſcherminge van het Eiland en van de naaſte kuſten (*i*). Kort hierna, werdt, op de tyding van eene voorgenomen' landing der Engelſchen, ook verſtaan, dat zy 'er nog eenigen tyd vertoeven zou. Ook droeg men toen zorg, om deezen oord ſterker te bezetten (*k*). Doch terwyl het Frieſch Krygsvolk nog op Texel was, begaf zig ook derwaards Graaf Willem van Naſſau, die, kort te vooren, uit den Haage, naar Friesland gekeerd was (*l*), met zyne Gemaalin en Hofſtoet, en werdt 'er, met veele ſtaatſie, door de gewapende ſchutterye, ingehaald, niet anders dan of hy Stadhouder van Holland geweeſt ware. Hy bleef 'er, van den eerſten tot den derden van Hooimaand (*m*). Midlerwyl, verwekte zyne aankomſt in deezen oord groote ag-

Graaf Willem van Naſſau begeeft zig ook derwaards.

(*i*) Reſol. Holl. 28 *Juny*, 5 *July* 1653. *bl.* 326, 340.
(*k*) Secr. Reſol. Holl. 3 *July* 1653. I. *Deel*, *bl.* 91. Reſol. Holl. 7 *July* 1653. *bl.* 343.
(*l*) THURLOE'S Papers, *Vol.* I. *p.* 268.
(*m*) Reſol. Holl. 5, 21 *July* 1653. *bl.* 342, 371. Secr. Reſol. Holl. 25 *July* 1653. I. *Deel*, *bl.* 97.

agterdogt by veelen, die meenden, dat hy 't oog op Enkhuizen hadt, en dat hy 't Frieſch Krygsvolk binnen deeze Stad dagt te werpen, om 'er zig van te verzekeren, voor den Prinſe van Oranje, voor wien 't gemeen zig reeds openlyk verklaard hadt. Zelfs vind ik, in ſommige berigten van deezen tyd, dat Enkhuizen Frieſche bezetting hadt ingenomen (*n*). Doch alzo de *Reſolutien* van Holland hiervan zwygen, durf ik geen' ſtaat maaken op deeze berigten, die my, ook om andere redenen, onwaarſchynlyk voorkomen. Ook wordt my, van goeder hand, verzekerd, dat 'er geen Frieſch Krygsvolk in Enkhuizen geweeſt is. 1653.

De vrees voor de Engelſchen, eerlang, verdwynende, keerde de Frieſche manſchap wederom, van Texel, naar huis. Te Enkhuizen, was 't, midlerwyl, ook een weinig aan 't bedaaren geraakt. De poorten bleeven open, het geroofde buskruid werdt te rug gegeven, het Tuighuis geſlooten. Doch de Oranje-vendels ſtaken nog uit. De tegenwoordige Regeering zogt zig te handhaaven in 't verkreegen gezag, en begeerde belofte van de Staaten, dat men geen Krygsvolk in de Stad brengen zou; wanneer zy zig ſterk maakte, om alles in ruſt te houden. Men vernam, ondertuſſchen, dat een uit de Wethouderſchap, zo 't heette, om zyne byzondere zaaken, een' keer naar Friesland was gaan doen (*o*): 't welk de agterdogt, dat men, in dit Geweſt, iet byzonders te handelen hadt, deedt toeneemen. Sommigen ſchroomden Enkhuizen raakt wat in ruſt.

(*n*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 317.
(*o*) Sect. Reſol. Holl. 4, 11, 17 *July* 1653. I. *Deel*, *bl.* 91, 92, 93, 96. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 364.

1653. den zelfs niet te zeggen, dat Graaf Willem de hand hadt, in de beweegingen van 't Noorderkwartier (*p*). De Staaten vonden, derhalve, geraaden, de voorige besluiten, by de eerste bekwaame gelegenheid, in 't werk te stellen, en zig, door Krygsvolk, te verzekeren van Enkhuizen. Vooraf, verleenden zy, aan de Afgevaardigden der Stad, in den Haage, eene Acte, waarby verklaard werdt „ dat alles, wat door „ der Staaten Gemagtigden, in gevolge der „ voorgaande besluiten, ondernomen mogt „ worden, niet zou mogen geagt worden te „ strekken tot krenking van de Privilegien der „ Stede, welken de Staaten gezind waren te „ handhaaven (*q*)." De Gemagtigden, hierop, vertrokken naar Enkhuizen, deeden, op den elfden van Herfstmaand, de Stadhuisklok trekken. 't Was op den middag, en 't volk kwam, in grooten getale, voor 't Stadhuis, byeen, in verlangen, wat 'er byzonders zou afgekondigd worden. Deeze tyd werdt waargenomen, om negen vendels knegten, onder den Luitenant-Kolonel *Duik*, met drie schepen, derwaards gezeild (*r*), in de Stad te werpen; die zig, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten, terstond, van de poorten, en van eenige andere posten meester maakten. 't Plakaat, welk, ondertusschen, afgekondigd was, behelsde een verbod, om zig te kanten tegen het inkomen deezer knegten (*s*). Terstond hierna, traden de

De Staaten brengen 'er, behendiglyk, negen vendels binnen.

(*p*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 301, 329, 459, 467.
(*q*) Secr. Resol. Holl. 2, 4 *Sept.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 101, 102. *Zie ook* Resol. van Confid. *bl.* 15.
(*r*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 447.
(*s*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 820, 826, 828.

de Gemagtigden tot het hooren van zulken, die zig, in den oproer, meest vergreepen hadden: waarvan eenigen in hegtenis genomen werden. De Schout Mook, die ook schuldig geoordeeld was, werdt, des nagts na den twaalfden, in den Haage, daar hy zig onthieldt, geligt, en op de gevangenpoort geleid (*t*). De Gemagtigden, de Regeering der Stad, eerlang, in haar gekrenkt gezag, hersteld hebbende (*u*), keerden te rug naar den Haage, Enkhuizen bezet laatende. Sedert, werdt, door het Hof van Holland, onderzoek gedaan naar de oproerigen, van welken veelen voorvlugtig waren (*v*), zonder dat my klaarlyk gebleeken is, hoe deeze regtspleegingen afgeloopen zyn. Mook nogtans en de andere gevangenen, waaronder ook Floris Huigen was, werden, eerlang, op vrye voeten gesteld. De Wethouderschap van Enkhuizen deedt, sedert, veele moeite, om Mook te beweegen, dat hy 't Schoutsampt afstondt, en zig buiten de Stad onthieldt (*w*). Eindelyk, werdt, door bemiddeling van *Govert van Slingeland*, Pensionaris van Dordrecht, vastgesteld, dat de Stad hem agtduizend guldens betaalen zou, wanneer hy beloofde, 't Schoutsampt te zullen verlaaten, en zig met der woon buiten Enkhuizen te zullen begeeven (*x*). Hy eischte, daarna, nog iet van de Stad, welk men

1653. Hoe 't met Mook afliep.

(*t*) Secr. Resol. Holl. 13, 22 *Sept.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 108, 109. THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 390, 459, 465, 467, 471, 476.
(*u*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 447.
(*v*) Resol. Holl. 24, 27 *Sept.* 1653. *bl.* 510, 525. 21 *Febr.* 1654. *bl.* 24.
(*w*) Resol. Holl. 4 *April*, 12 *Juny*, 31 *July* 1654. *bl.* 172, 232, 220.
(*x*) Resol. Holl. 7 *Aug.* 1654. *bl.* 331.

1653. men hieldt buiten deeze overeenkomſt te zyn (*y*); doch ik weet niet, hoe zulks geëffend werdt. Ondertuſſchen, hadt hy zig, zo 't ſchynt, naar Overyſſel begeeven, daar, eerlang, ook merkelyke beweegingen ontſtonden. Die van Kampen en Haſſelt zogten hem, in 't jaar 1657, in Holland, te doen bevorderen tot Rentmeeſter der Beierlanden; doch de Graaflykheids Rekenkamer maakte zwarigheid, om hem, met dit Ampt, te voorzien (*z*). Enkhuizen was, midlerwyl, na 't inkomen van 't Krygsvolk en 't herſtellen der Regeeringe, derwyze veranderd, dat men 't daar nu, in 't algemeen, hieldt met de Staaten (*a*).

Enkhuizen blyft Staatſch.

X. Beweeging te Haarlem.

't Was nu klaarlyk gebleeken, dat de beweegingen in de Steden, en vooral, die te Enkhuizen, aangelegd waren, om den Prins van Oranje te doen verkiezen tot Kapitein-Generaal (*b*). Doch, tot hiertoe, hadt geene ſtemmende Stad, deswege, eenigen voorſlag gedaan, ter Vergaderinge van Holland. Te Haarlem alleen, was 'er toe beſlooten. De ſchutters hadden hier, op Kermis, die in Zomermaand valt, opgetrokken, verſierd met Oranje-linten, en een Oranje- blaauw- en wit vendel voerende. Sommigen hadden een geopend hert op de borſt, daar een Oranje-appel in ſtak. De Regeering, voor opſchudding bedugt, hadt het vendel doen weghaalen. Doch de ſchutters ruſtten niet, voor zy 't weder hadden. Toen ging 'er een gejuich op van *Vivat Oranje*, *in*

ſpyt

(*y*) Reſol. Holl. 23 *Sept.* 7 en 8 *Oct.* 1655. *bl.* 347, 374.
(*z*) Reſol. Holl. 22, 24 *Maart* 1657. *bl.* 88, 90.
(*a*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 498.
(*b*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 452, 461.

Spyt van Britanje en Spanje (*c*). De Wethouderſchap, 's volks zugt tot het Huis van Oranje ziende, beſloot, ſedert „ dat men daaraan „ behoorde te voldoen; dat Holland zelfs de „ eerſte behoorde te zyn, om den Prins van „ Oranje, ter algemeene Staatsvergaderinge, „ tot Kapitein-Generaal voor te ſlaan, en dat „ wel vrywilliglyk, en eer men 'er, door het „ volk, of door de andere Geweſten, toe ge- „ dwongen werdt." De Penſionaris Ruil, dezelfde, die, in 't jaar 1650, op Loeveſtein gezeten hadt, kreeg laſt, om opening van dit beſluit te doen, ter Vergaderinge van Holland. Doch een ander Staatsdienaar, de Witt, meen ik, bewoog hem, tot uitſtellen (*d*). Ook vind ik, dat de Witt, op den vierentwintigſten van Hooimaand, aan Beverningk ſchreef, dat men, te Haarlem, veranderd was van gedagten, en regt ſtrydige beſluiten genomen hadt (*e*). 1653. De Wethouderſchap aldaar beſluit den Prins tot Kapitein-Generaal voor te ſlaan. Verandert van gedagten.

XI. Opſchuddingen in Zeeland, te Goes.

Men vondt, op deeze wyze, in Holland, middel, om de verheffing van den Prinſe van Oranje te verhinderen. Doch in Zeeland, viel 't anders uit. Hier was ook beweeging in de Steden geweeſt. Te Goes, was, in Zomermaand, door een' oploop, te wege gebragt, dat, by de gewoone verandering der Regeeringe aldaar, eenige Prinsgezinden aan 't bewind raakten, waardoor deeze party verre de ſterkſte werdt, hier ter ſtede. Ook ſtak men 'er, terſtond, het Oranje vendel uit (*f*). Hiertoe,

(*c*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 253, 307, 314.
(*d*) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 383.
(*e*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 351.
(*f*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 294, 300, 301. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 820. Holl. Merk. *van* 1653. *bl.* 60.

1653. toe, begeerden de ſchutters te Middelburg, daar men, te vooren reeds, door ſchimpſchriften, eenige beweeging gemaakt hadt, ook verlof, in Hooimaand, van Burgemeeſter *Verbeeke:* die het Kollegie van Wet en Raad byeenriep, welk 'er terſtond in bewilligde. Te Zierikzee, werden zelfs de Dogters der Wethouderen, door 't graauw, gedwongen, om Oranje-linten te draagen (*g*). Te Bergen op Zoom zelf, op de grenzen van Zeeland, betoonde men zyne zugt voor het Huis van Oranje. De Prinſes van Hohenzollern, aan wie het Markgraafſchap van Bergen, onlangs, afgeſtaan was, hadt zig laaten verluiden, dat zy de wapens van wylen zyne Hoogheid wilde doen wegneemen, en de haaren in de plaats ſtellen. Een Apotheker, Lid der Regeeringe, hierop gezeid hebbende, *dat zulks zo vreemd niet was, hebbende men, voorheen, de wapens des Konings van Spanje, die Heer van 't Land was, wel weggenomen*; moeſt lyden, dat het graauw zyne glazen inſmeet, en zyne gantſche winkel vernielde. De Stad weêrgalmde, hierop, van 't *Vivat Oranje*, en de Bevelhebber, Heer van Beverweerd, hadt véél werks, om 't volk tot bedaaren te brengen (*h*).

te Middelburg.

te Zierikzee.

te Bergen op Zoom.

XII. De Staaten van Zeeland ſtaan den Prins van Oranje

Alle deeze beweegingen in en om Zeeland bragten de Staaten van dit Geweſt, eindelyk, tot het beſluit, om, volgens hun ontwerp van Herfſtmaand des voorleeden jaars, den Prins van Oranje, tot Kapitein-Generaal, en Graaf Willem, tot zynen Luitenant, voor te ſtaan, ter al-

(*g*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 339, 363, 364.
(*h*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 342, 374.

algemeene Staatsvergaderinge (*i*). Dit geſchiedde, door den Heere *Jakob Veth*, die toen, wegens Zeeland, voorzat, op den agtentwintigſten van Hooimaand. De Staaten van Holland zogten, door gewoone en buitengewoone Gemagtigden, onder welken ik den Heer van Obdam en den Raadpenſionaris de Witt genoemd vind (*k*), te wege te brengen dat, ter Generaliteit, niet geraadpleegd werdt, op deezen voorſlag (*l*). Gelderland, Utrecht en Overyſſel verzogten 'er ook ſlegts een afſchrift van, en zonden 't aan de byzondere Staaten. Maar Friesland en Stad en Lande bedankten Zeeland hertelyk (*m*). De Staaten van Holland, uit den voorſlag van Zeeland nieuwen tweeſpalt voorziende in de Geweſten, en bedugt, dat de algemeene Staaten, veelligt, wederom komen zouden tot het doen eener bezendinge aan de Steden, beſlooten, dat zulk eene bezending, in geene Stad, zou mogen ontvangen worden. Leiden alleen hadt, in 't eerſt, niet bewilligd in dit beſluit; doch verklaarde, naderhand „ wel te konnen zien, dat „ diergelyke bezendingen, in de tegenwoor„ dige tydsgelegenheid, niet zonder ondienſt „ van den Lande, zouden konnen geſchieden; „ hoewel de Stad haare vryheid behouden wil„ de, om zulke bezendingen, in het toeko„ mende, toe te laaten, of niet." De Staaten beſlooten, nogtans, op deeze nadere verklaaring,

1653. voor, tot Kapitein-Generaal.

Holland belet, dat 'er op geraadpleegd wordt.

(*i*) Notul. Zeel. 10 *May* 1653. *bl.* 153.
(*k*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 389.
(*l*) Reſol. Holl. 21; 29, 30 *July* 1653. *bl.* 382, 383, 386.
(*m*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 359, 375. ALTZEMA III. *Deel*, *bl.* 826.

1653. ring, van die van Leiden te verzoeken en te begeeren, dat zy zig voegden naar 't gene, by hun, op 't ſtuk der bezendingen, beraamd was (*n*). Voorts werdt vaſtgeſteld, een beredeneerd Vertoog in 't licht te geeven, en aan de Geweſten te zenden, waarin de noodeloosheid en ondienſt van 't aanſtellen van eenen Kapitein- en Luitenant-Generaal, uitvoeriglyk, beweerd werdt (*o*). Men wees, in dit Vertoog, aan „ dat de Landen, tegenwoordig, „ daar men geen Leger in 't veld hadt, ook „ geenen Kapitein-Generaal, wiens gebied zig „ alleenlyk over de Legers te lande plagt uit „ te ſtrekken, behoefden. Dat men van eenen „ Admiraal-Generaal, die zig niet op zee zou „ begeeven, ook geenen dienſt hebben kon. „ Dat men ook geenen Kapitein- en Admiraal-„ Generaal noodig hadt, om wanorde en ver-„ warring te voorkomen, en de beſluiten der „ Staaten ter uitvoeringe te brengen; alzo 'er, „ na 't houden der groote Vergaderinge, een-„ dragt en goed verſtand onder de Bondge-„ nooten geweeſt was, en, ſedert het ontſtaan „ des Engelſchen oorlogs, de gewigtigſte be-„ ſluiten, zo ſpoedig als ooit te vooren, wa-„ ren uitgevoerd. Dat het weeren van wan-„ orde, zo men tot het aanſtellen van eenen „ Kapitein- en Luitenant-Generaal beſloot, „ meeſt aan zou komen op Graave Willem van „ Naſſau, die nogtans, in Friesland en Stad „ en Lande, van welke Geweſten hy Stad-„ houder en Kapitein-Generaal was, de ver-„ war-

en beweert de noodeloosheid en ondienſt van 't aanſtellen van eenen Kapitein-Generaal.

(*n*) Reſol. Holl. 2, 26 *Aug.* 1653. *bl.* 395, 455.
(*o*) Reſol. Holl. 2 *Aug.* 1653. *bl.* 394. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 180, 348.

„ warring en wanorde, welken aldaar, van tyd 1653.
„ tot tyd, ontſtonden, niet hadt konnen voor-
„ komen, of wegneemen: terwyl, daarentegen, hunne Hoog-Mogendheden, nog onlangs, het geſchil tuſſchen Groningen en de Ommelanden, gelukkiglyk, beſlift hadden. „ Dat de verheffing van den jongen Prinſe en „ de aanſtelling van Graave Willem onder „ hem, zo voor den Staat, als voor den Prinſe, ten hoogſten ondienſtig zyn zou. Voor „ den Staat, om dat men nog niet wiſt, welke bekwaamheid God almagtig den Prinſe „ zou gelieven te verleenen, en aan welke „ belangen hy, in vervolg van tyd, zou konnen verknogt worden; terwyl hy, geduurende zyne minderjaarigheid, geenen dienſt „ altoos zou konnen doen, en de Staat, in tegendeel, om zynen wille, merkelyke ſchade „ zou konnen lyden. Om welke redenen, „ Zeeland en andere Geweſten ook beſluiten „ genomen hadden, tegen 't verleenen van 't „ Regt van Opvolging in eenige hooge ampten, met naame in 't Kapiteinſchap-Generaal, als waardoor de vrye raadpleegingen „ der opvolgeren in de Regeeringe, buiten reden, aan banden gelegd werden; den hoogen „ Amptenaaren, die ligtelyk waanen zouden, „ een erfregt te hebben tot hunne waardigheden, minder aanleiding gegeven, om de Regeering, met behoorlyke liefde, eere en gehoorzaamheid, te bejegenen, en zelfs eene „ wezenlyke meineedigheid begaan werdt, „ wel verre van dat 'er de oude vorm der Regeeringe door herſteld zou worden. Dat de aanſtelling van Graave Willem tot Luitenant-

„ Ge-

1653. „ Generaal ook niet zonder ondienſt van den
„ Staat zou konnen geſchieden, alzo dit niet
„ alleen eene nieuwigheid zyn zou; maar ook
„ ſtrekken tot verkleining van den Veldmaar-
„ ſchalk, Heere van Brederode, wiens voor-
„ ouders veel aan den Staat verdiend hadden,
„ en die zelf zyn Ampt, tien jaaren agtereen,
„ onberiſpelyk, bekleed hadt, behalve, dat
„ het Luitenant-Admiraalſchap ter zee, te-
„ genwoordig, door Maarten Harpertszoon
„ Tromp, bekleed werdt, en Graaf Willem
„ ter zee geen dienſt zou konnen doen, dan
„ die, met vaſter beleid en meerder aanzien-
„ lykheid, door de hooge Regeeringe zelve,
„ zou konnen gedaan worden. Dat ook van
„ deeze aanſtelling misnoegen en oneenigheid
„ te dugten was, onder het volk van oorloge,
„ vooral, zo de hooge Krygsbevelhebbers ee-
„ nig ſteunſel vonden in de byzondere Ge-
„ weſten, of hy voornaame Leden derzelven.
„ Dat de benaauwde Staat van 's Lands geld-
„ middelen niet toeliet, te denken op de aan-
„ ſtelling van eenen Kapitein- en Admiraal-
„ Generaal, die eene hooge wedde plagt te
„ trekken. Dat de aanſtelling, op welke men
„ drong, ook voor den Prinſe van Oranje na-
„ deelig was, voornaamlyk, om dat de Luite-
„ nant-Generaal, die, geduurende 's Prinſen
„ minderjaarigheid, 't bewind over 's Lands
„ Krygsmagt zou hebben, het volk van oorloge
„ zo naauw aan zig zou konnen verbinden,
„ dat men hem bezwaarlyk zou konnen bewee-
„ gen, om zyne waardigheid, in tyd en wyle,
„ wederom af te leggen; zynde het menſchelyk
„ en gemeen, dat iemant, die de aangenaam-

„ heid

„ heid van 't hoog bewind eens geſmaakt
„ heeft, eerder Hemel en aarde beweegt, dan 1653.
„ dat hy 'er zig van laat ontzetten: en niet te
„ vermoeden, dat de Perſonaadje, dien men
„ met deeze waardigheid voorzien wilde, en
„ die, ter oorzaake van zyne hooge Ampten,
„ en van het Huwelyk, welk hy, onlangs, met
„ eene Dogter uit den Huize van Oranje, aan-
„ gegaan hadt, reeds zeer aanzienlyk was,
„ aan deeze menſchelykheid, minder dan an-
„ deren, onderworpen zou zyn. Dat men, aan
„ éénen Perſoon willende opdraagen de magt,
„ om de gebreken, in alle hooge en mindere
„ Kollegien van Regeeringe en Amptenaars,
„ te herſtellen, niet ſcheen te bedenken, dat
„ deeze Perſoon zelf ook aan gebreken on-
„ derhevig was, en zyne magt, ligtelyk, zou
„ konnen misbruiken, zonder, in zulk een ge-
„ val, zo ter oorzaake van zyne eigen' hooge
„ verbeeldinge, als door aandryving van ſcha-
„ delyke Raadsluiden, gemakkelyk, te kon-
„ nen gehouden worden, binnen de paalen
„ van zynen pligt: waarby nog kwam, dat
„ zaaken van Regeeringe niet eigenlyk be-
„ hoorden onder het bewind van eenen Ka-
„ pitein- en Admiraal-Generaal. Dat de Staa-
„ ten, om deeze en andere redenen, moeſten
„ verklaaren, niet te verſtaan, dat men voort-
„ ginge tot de benoeming van eenen Kapitein-
„ of Admiraal-Generaal, die, by mangel van
„ jaaren en krugten, den Vaderlande geenen
„ dienſt zou konnen doen; nooit te zullen ge-
„ doogen, dat men eenen Luitenant-Gene-
„ raal aanſtelde; zig op geenerhande wyze,
„ in eenige raadpleegingen op dit ſtuk, te zul-
„ len

1653. „ len inlaaten, en vaſtelyk gezind te zyn, om, „ in deezen toeſtand van tyden en zaaken, by „ den tegenwoordigen voet en orde, zo in de „ burgerlyke Regeeringe, als in 't beleid der „ Krygszaaken te water en te lande, zon- „ der eenige verandering, te blyven volhar- „ den (*p*)." Men keurde dit Vertoog, welk ik meen, door de Witt, opgeſteld geweeſt te zyn, ter Vergaderinge van Holland, goed, op den zevenden van Oogſtmaand. Leiden verklaarde alleen, ook wel te verſtaan „ dat men de aan- „ ſtelling van eenen Kapitein- en Luitenant- „ Generaal, tegenwoordig, diende te myden; „ dat men ook, tegenwoordig, op dit ſtuk, geen „ gehoor in de Vroedſchappen geeven moeſt „ aan eenige bezendingen der Staaten van „ Zeeland, of der algemeene Staaten; doch „ dat men, wegens zulke bezendingen, iet „ algemeens, voor het toekomende, willende „ vaſtſtellen, daarvan eerſt een punt van Be- „ ſchryvinge zou behooren te maaken: by „ ontſtentenisſe waarvan, de Stad de vryheid „ behieldt, om, in het toekomende, omtrent „ zulke bezendingen, te handelen, als zy, „ voor den dienſt van den Lande, zou goed- „ vinden." Die van Enkhuizen, daar het nu nog wankel ſtondt, verklaarden in 't Vertoog te bewilligen, op 't behaagen hunner magti- gers (*q*).

XIII. Stad en Lande ſchryft

Terwyl dit Vertoog rond gezonden en ge- lezen werdt in de Geweſten, arbeidde men, aldaar, om de party des Prinſen van Oranje te ſty-

(*p*) *Zie* Reſol. Holl. 7 *Aug.* 1653, *bl.* 403.
(*q*) Reſol. Holl. 7 *Aug.* 1653. *bl.* 411. THURLOE's Papers, *Vol.* I. 382.

ſtyven. De Staaten van Stad en Lande ſchreeven, op den vyftienden van Herfſtmaand, aan die van Gelderland, om hen te beweegen, tot de verkiezinge van eenen Kapitein- en Luitenant-Generaal. Zy weezen aan „ dat de magt „ van den Staat in de eendragt der Bondgenooten gelegen was; dat de voorouders, tot „ behoudenis deezer eendragt, altoos zorg ge „ draagen hadden, om den Staat te voorzien „ van Stadhouders en Generaals; dat de ontydige en ſmertelyke dood van zyne Hoogheid, Prinſe Willem, onſterfelyker gedagteniſſe, den Staat van zulk een doorlugtig „ hoofd der Regeeringe beroofd hadt. Dat „ zy geoordeeld hadden, niet te ſpoedig te „ konnen treeden, tot de verkiezing van eenen nieuwen Kapitein-Generaal en Stadhouder, inzonderheid, om dat de Staat thans in „ den kryg met Engeland ingewikkeld was, en „ door veele andere gevaaren gedreigd werdt. „ Dat zy, hierom, op het voorbeeld van Zeeland en Friesland, den jongen Prins van Oranje, tot Kapitein-Generaal, en, geduurende deszelfs minderjaarigheid, Graaf Willem „ Fredrik van Naſſau, tot zynen Luitenant, „ voorſloegen; zo ter oorzaake van derzelver „ hooge geboorte, als van de gewigtige dienſten van derzelver doorlugtige Voorzaaten, „ die, met 's Hemels hulpe, den Staat van de „ Spaanſche ſlaavernye verloſt, en in vrede en „ voorſpoed geſteld hadden: waarin zy hoopten, dat hunne Edele Mogendheden met „ hen eens zouden zyn (r)." Omtrent deezen tyd,

1653. aan Gelderland over 't benoemen van eenen Kapitein-Generaal.

(r) *See* THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 456. DE WITT Brieven I. *Deel. bl.* 241.

1653. tyd, liepen 'er gerugten, dat 's Prinſen party ſterk toenam; ja dat reeds zes Geweſten voor hem waren (*s*). Doch de Witt droeg zorg, dat Nieuwpoort, uit Engeland herwaards gekeerd, om verſlag te doen, nevens den Heer van Amerongen, onder dekſel van de Staaten te beweegen tot bewilliging in de gemeene laſten, gezonden werdt naar Gelderland, met heimelyken laſt, om te beletten, dat het ſtuk van 't Kapitein-Generaalſchap niet op de Landſchaps-Vergadering gebragt werdt (*t*). De Raadpenſionaris hadt egter zulke berigten uit Gelderland, dat hy 't in 't werk ſtellen van dien heimelyken laſt byna noodeloos hieldt. Ook ſchreef hy, wat laater „ dat de kwalyk gezin„ den, zo noemde hy 's Prinſen vrienden, hun „ oogmerk aldaar niet zouden bereiken, alzo „ de Landdag op 't ſcheiden ſtondt (*u*)."

Holland arbeidt hiertegen.

XIV. Staat van den handel in Engeland.

Midlerwyl, hadt de tyding der voorſlagen tot de verheffinge van den jongen Prinſe van Oranje, die, in Bloeimaand, van wege Koning Karel den II, met de Ridderorde van den Kouſeband, vereerd was (*v*), en vooral, die der beweegingen ten zynen behoeve, in verſcheiden' Steden, de Vredehandeling in Engeland een weinig te rug gezet. „ Ik vrees, ſchreef Van de Perre, op den eerſten van Oogſtmaand, „ dat het uitſteeken der Oranje-vendels de „ handeling hier eenigszins ſtremmen zal (*w*)." En in eenen brief van den agtſten, dien de Witt

(*s*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 374, 551. LUDLOWS Memoirs *Vol.* I. *p.* 368.
(*t*) Secr. Reſol. Holl. 20 *Sept.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 113.
(*u*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 218, 241.
(*v*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 824.
(*w*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 373.

Witt aan Beverningk zondt, ſtondt in kragt, 1653.
„ dat hy verwagtte, met de naaſte poſt te ver-
„ neemen, dat de handeling wederom aan 't
„ ſtaan zou geraakt zyn, ter gelegenheid van
„ den onredelyken voorſlag van die van Zee-
„ land wegens het Kapitein-Generaalſchap
„ (1), waarvan men, in Engeland, ongetwy-
„ feld, kennis gekreegen zou hebben. Doch
„ dat hy hoopte, dat zy hervat zou worden,
„ als men, met deeze poſt, vernomen zou heb-
„ ben, dat de voorſlag geen' ingang ter wee-
„ reld gevonden hadt; dat Holland zig, zon-
„ der iemants wederzeggen, daartegen gekant
„ hadt, en nog bleef tegenkanten, en dat de
„ andere Gewesten, die zig, te vooren, niet
„ verklaard hadden, nog op Hollands zyde
„ bleeven (x)."

Nieuwpoort en Jongeſtal, op den twintig-ſten van Oogſtmaand, in den Haage gekomen, deeden, ten zelfden dage, verſlag van den ſtaat der handelinge in Engeland, en van den voor-ſlag der *Coalitie* of ſamenvoeging der twee Gemeenebesten, die niemant der Leden behaagde. De Prinsgezinden verſtonden, dat men de Afgevaardigden terſtond te rugzenden, en alle handeling afbreeken moeſt. Doch de *Liefhebbers der Vryheid*, gelyk zy zig noemden, de Staaten van Holland, en die 't met hen eens waren, meenden, dat men geene middelen onbe-

Nieuwpoort en Jongeſtal doen 'er verſlag van.

(x) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 383.

(1) De brief, waarby de Witt de eerſte kennis aan Beverningk van Zeelands voorſlag gegeven hadt, was die, waaruit wy, te vooren (bl. 280.), het onderſchrift aangehaald hebben, en die zo geheim gehouden moeſt worden, voor de andere Afgevaardigden.

1653. beproefd laaten moeſt, om de Vrede te verkrygen, ſchoon zy geheel geenen zin hadden in de ſamenvoeging; waardoor, dagtenze, deeze Staat onder de overheerſching van Engeland geraaken zou (y). De Koningsgezinde Engelſchen, die zig hier te Lande onthielden, verſpreidden, ondertuſſchen, allerlei verdigte tydingen van den ſtaat der handelinge, om 't volk hier afkeerig te maaken van de Vrede. Onder anderen ſtrooidenze uit; dat de Engelſchen eene Stad in Friesland vorderden, om Graaf Willem in bedwang te konnen houden, en dat zy begeerden, dat men hun den jongen Prins en het gantſche Huis van Oranje in handen ſtelde (z). Maar de Staaten, raadpleegende op het te rug zenden der Afgevaardigden, verſchilden eenen geruimen tyd, over den laſt, dien men hun hadt mede te geeven (a). Eindelyk, bragt Holland ter algemeene Staatsvergaderinge in „ dat men den Afgevaardigden „ laſt behoorde te geeven, om de voorgeſlaa„ gen' ſamenvoeging, met kragt van redenen, „ tegen te gaan, en om, in de plaats daarvan, „ een naauw Verbond voor te ſlaan, ſtrekken„ de, tot handhaaving en beſcherming van de „ vryheid der beide volken, tegen elk, die „ dezelve, te water of te lande, zou onder„ neemen te krenken." Doch die van Leiden hadden alleenlyk aangenomen, van het beſluit tot het inbrengen van dit gevoelen verſlag te zullen doen. Die van Amſterdam, Enkhuizen en Edam hadden 'er, niet dan op 't behaagen hun-

Verdigte eiſchen der Engelſchen.

Raadpleegingen op den nieuwen laſt aan de Afgevaardigden in Engeland.

(y) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 410.
(z) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 342.
(a) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 466.

hunner magtigers, in bewilligd (*b*). En Amsterdam, welk thans den meesten invloed hadt in de Vergadering van Holland, maakte, inderdaad, zwarigheid in het herzenden der Afgevaardigden, om dat Deenemarke, zo geloofd werdt, gedreigd hadt, zig, in zulk een geval, met Engeland, te zullen verdraagen (*c*). Men vreesde, naar 't schynt, in Deenemarke, zo wel als in Zweeden (*d*), voor de samenvoeging der twee Staaten, die dan meester van de zee zouden geweest zyn; en men dagt, hoewel ten onregte, dat het herzenden der Afgevaardigden geneigdheid tot deeze samenvoeging onderstelde. Holland, welk, sedert het stillen der inwendige beroerten, wederom nieuw gezag gekreegen hadt ter Generaliteit (*e*), dreef, eindelyk, door (*f*), dat de algemeene Staaten, op den eenentwintigsten van Wynmaand, overeenkomstig met den voorslag van dit Gewest, een besluit namen, om Nieuwpoort en Jongestal naar Engeland te rug te zenden, met last om, nevens Beverningk en van de Perre, te bewerken, dat men van de samenvoeging afzage, en in een naauw Verbond bewilligde (*g*). Nieuwpoort en Jongestal keerden, hierop, naar Londen. De Afgevaardigden voltrokken hunnen last, op den zevenden van Slagtmaand, zig, in den styl hunner 1653.

(*b*) Secr. Resol. Holl. 18 *Sept.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 109. Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 485.
(*c*) Thurloe's Papers, *Vol* I. *p.* 531, 551.
(*d*) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 225.
(*e*) Thurloe's Papers, *Vol.* I. *p.* 625.
(*f*) Secr. Resol. Holl. 21 *Octob.* 1653. I. *Deel*, *bl.* 114.
(*g*) Secr. Resol. Gener. 21 *Octob.* 1653. *in 't* Verbaal van Beverningk, *bl.* 165.

1653. ner aanſpraake, zeer voegende naar de *Anabaptiſten*, waarmede de Raad toen vervuld was (*b*), en die geloofd werden, de handeling meeſt gedwarsboomd te hebben (*i*). Zy traden, ſedert, met de Engelſche Gemagtigden, en vooral met Kromwel, in nadere onderhandeling, by welke gelegenheid, 't ſtuk van de viſſchery en van de opperſte magt der Engelſchen over de naauwe of Britanniſche zee wederom te berde gebragt werdt. Ook werdt 'er van 't ſtryken der vlagge gehandeld: 't welk de onzen aanboodden, eershalve, te willen doen; den Engelſchen, daarenboven, op de andere punten, redelyke voldoening geevende. Op de ſamenvoeging, werdt, ook van de Engelſche zyde, niet ſterk meer gedrongen. De handel ſcheen dus voorwaards te gaan, tot op den agtentwintigſten van Slagtmaand, wanneer de Engelſche Gemagtigden den onzen overleverden een ontwerp van een Verdrag, uit zevenentwintig punten beſtaande, die gehouden werden, gantſch niet overeen te komen, met de punten, waaromtrent men, in de byzondere onderhandelingen, eens geſcheenen hadt. Onder anderen, werdt, in het *twaalfde* punt, begeerd, „ dat geene Engelſche wederſpannelingen in „ de Nederlanden zouden gedoogd worden; „ zelfs niet in de Steden en Heerlykheden „ van den Prinſe van Oranje, of van de Prinſeſſe zyne Moeder; die, zo zy 't egter deeden, „ hunne Steden en Heerlykheden verbeuren „ zouden: en, dat de algemeene noch by-

„ zon-

Engelſch ontwerp van een Verdrag;

waarby begeerd wordt, dat men den Prins van Oranje van de hooge

(*b*) Verbaal, *bl.* 167.
(*i*) Verbaal, *bl.* 169.

„ zondere Staaten der Vereenigde Geweſten 1653.
„ Willem, Prins van Oranje, Kleinzoon van waardigheden
„ wylen den Koning van Engeland, noch ie- uitſluite.
„ mant van zyne nakomelingen ooit zouden
„ aanſtellen, tot Kapitein-Generaal, Stad-
„ houder of Admiraal; maar alle poogingen,
„ die hiertoe aangewend werden, met der
„ daad, tegengaan en ſtuiten (*l*)." De Afgevaardigden, de punten ontvangen en overwoogen hebbende, maakten, op verſcheiden' derzelven, eenige aanmerkingen; maar vooral op het laatſte gedeelte van het *twaalfde*, welk zy zeiden, enkelyk af te hangen van het welbehaagen der Staaten; waarmede men zig, in Engeland, niet hadt te moeijen, zo min als de Staaten zig hadden te ſteeken, in de verkiezingen en aanſtellingen, die in Engeland gedaan werden. Op het eerſte gedeelte van dit punt, merkten zy aan, dat het hun onnoodig ſcheen, de Prins en Prinſeſſe van Oranje in 't byzonder te noemen: verzoekende, wyders, dat dit geheele Lid uit het ontwerp geligt mogt worden. Nog verklaardenze, het *derde*, *vyftiende* en *zeventiende* punt, vorderende het te rug geeven der genomen' Schepen, het ſtryken van geheele Vlooten voor een enkel Engelſch Oorlogsſchip, het toeſtaan van onderzoek op zee, en het betaalen van eene jaarlykſche ſomme voor de vryheid der Haringviſſcherye, in 't geheel niet aanneemelyk te vinden, en het *veertiende*, eiſchende, dat de Staaten, buiten bewilliging van Engeland, ſlegts een bepaald getal van Oorlogsſchepen in de Brittanniſche zee

Twiſt over dit ontwerp.

(*l*) Verbaal, *bl.* 197.

1653. zee zouden mogen zenden, van zulk eene natuur, dat men 't geenen ſlaaven zou durven vergen te beloóven (*m*). Men tradt, hierop, in byzondere onderhandeling, over de betwiſtte punten. De Engelſchen gaven, omtrent allen, vry wat toe, behalven omtrent de uitſluiting des Prinſen van Oranje van de hooge ampten van deezen Staat, waarop zy ſterk gezet bleeven (*n*). Doch, geduurende deeze handeling, overleedt Van de Perre, op den veertienden van Wintermaand (*o*).

XVI. Kromwel wordt tot *Protector* verheeven.

De andere Afgevaardigden, geenen laſt hebbende, om in de uitſluiting te bewilligen, ſtonden op 't punt, om de handeling af te breeken, en naar huis te keeren, toen zy, van wege den Raad, verzogt werden, nog eenige dagen te willen toeven (*p*). Zy deeden 't, en, in deezen tuſſchentyd, onderging de Regeering van Engeland eene nieuwe en gewigtige verandering, waardoor de Vrede ſterk bevorderd werdt. Het Parlement, vyf maanden geleeden, door Kromwel byeengeroepen, en, in naam, met de opperſte magt bekleed zynde, droeg, door Kromwel gewonnen, op den twee-entwintigſten van Wintermaand, deeze zelfde magt op aan den Krygsraad, waarvan hy het hoofd was. Twee dagen daarna, verklaarde de Krygsraad, dat de Regeering van het Gemeenebeſt, voortaan, alleen beſtaan zou, in den perſoon van Olivier Kromwel, die den titel zou voeren van

(*m*) Verbaal, *bl.* 216, 228, 234.
(*n*) Verbaal, *bl.* 240-242. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 855-861, 903-910.
(*o*) Verbaal, *bl.* 243.
(*p*) Verbaal, *bl.* 244, 246.

van *Protector* of *Beſchermer van Engeland, Schotland en Ierland*, en eenen Raad van een- en-twintig Perſoonen nevens zig hebben. Men vereerde hem, hierop, met den titel van *zyne Hoogheid*, en hy tradt, terſtond, in 't bewind der Regeeringe (*q*). 1653.

De Afgevaardigden der Staaten, en Beverningk in 't byzónder, die den Protector, uit zynen naam, met deszelfs nieuwe waardigheid, geluk gewenſcht hadt (*r*), hervatten nu de handeling, die genoegzaam afgebroken ſcheen. De Engelſchen voegden eenige nieuwe punten by de voorigen, en vorderden, onder anderen, „ dat 'er regt gedaan werdt, over de moor- „ ders der Engelſchen te Amboina, zo lang „ eenigen derzelven in 't leeven waren." Doch men werdt, over de meeſte punten, na genoeg eens, behalven over het punt der uitſluitinge, waarop de Protector ſtyf ſtaan bleef, en welk, door de onzen, niet kon ingewilligd worden (*s*). Beverningk in 't byzonder, op den zesden van Louwmaand, in geſprek getreden, met den Protector, over dit punt; liet Kromwel zig breed uit, over het nadeel en ongelyk, welk hy van het Huis van Oranje ontvangen hadt, daarby voegende „ dat de Regeering van En- „ geland nooit van de Vrede met de Veree- „ nigde Geweſten zou konnen verzekerd zyn, „ zo lang zy zou moeten vreezen, dat het op- „ perbeleid over zaaken van Regeeringe en „ oorloge zou konnen vallen, in de handen van „ ie-

De handeling wordt hervat. 1654.

Kromwel vordert, dat Holland alleen den Prins van Oranje uitſluite.

(*q*) Ludlows Memoirs, *Vol.* I. *p.* 32. Rapin *Tom.* IX. *p.* 63, 64 Verbaal, *bl.* 252, 254.
(*r*) Secr. Reſol. Holl. 29 *Jan.* 1654. I. *Deel*, *bl.* 124.
(*s*) Verbaal, *bl.* 270, 273, 279.

1654. „ iemant uit dit Huis, die zo na vermaag-
„ ſchapt was met hem, welke reeds den naam
„ van *Koning* aangenomen hadt." Eindelyk,
zeide hy ook „ dat 'er den Staaten zelven veel
„ aan gelegen was, dat zy, wegens dit Huis,
„ geruſt geſteld werden; dat hy ook niet twy-
„ felde, of dit was de meening der Staaten van
„ Holland, hebbende men hem, al voor lang,
„ eene hunner Reſolutien op dit ſtuk ver-
„ toond, die hartige en vrye taal ſprak; en
„ dat, indien de Staaten van Holland hem be-
„ looven wilden, dat zy, by deeze Reſolutie,
„ volharden zouden, hy, om een einde van
„ zaaken te hebben, zig daarmede te vrede
„ zou houden; alzo hy wel voorzag, dat het van
„ te langen naſleep zyn zou, zo men onderna-
„ me, alle de byzondere Geweſten hierin te
„ doen bewilligen (*t*)." Beverningk nam aan, van deeze opening kennis te geeven aan de Staaten van Holland, ſchoon 't gevolg getoond heeft, dat hy 't, vooreerſt, alleen aan eenige byzondere Perſoonen deedt (*u*). Hy bleef in de gunſt van den Protector, die Jongeſtal t'eenemaal verlooren hadt, hebbende deezen zig, zo men zeide, onlangs, laaten ontvallen, dat de Staaten, zo 't Verdrag niet getroffen werdt, den Protector, in perſoon, den oorlog zouden verklaaren, en, ondertuſſchen, met het volk van Engeland, vriendſchap houden (*v*). De Afgevaardigden der Staaten, ook voorgeſlaagen hebbende, dat zy den Koning van Deenemarke in 't Verdrag wilden begrypen, waarop de

(*t*) Verbaal, *bl.* 277, 278.
(*u*) WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 432.
(*v*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 68.

de Engelſchen weinig aanmerking ſcheenen te hebben, vertrokken, op den zeſtienden van Louwmaand, naar Holland, om van den ſtaat der handelinge verſlag te doen (*w*). 1654.

XVII. De algemeene Staaten beſluiten tot vrede, mids het twaalfde punt verzagt worde.

De algemeene Staaten, dit verſlag, uitgenomen het punt, welk de uitſluiting des Prinſen van Oranje, door Holland alleen, betrof, gehoord en overwoogen hebbende, beſlooten, eerlang, op den voorgang van Holland (*x*), „ met den eerſten, eene wapenſchorſing, met „ uitſluiting van Deenemarke, te bewerken; „ den Engelſchen voldoening te geeven, we„ gens de ſchepen in de Zond aangehouden; „ den Afgevaardigden, met de hoedanigheid „ van buitengewoone Ambaſſadeurs, te voor„ zien; eenige veranderingen te doen maa„ ken, in ſommige bewoordingen van het ontworpen' Verdrag, en vooral ook het *twaalf*„ *de* punt, den Prins van Oranje en deszelfs „ nakomelingen betreffende, in deezer voe„ ge, te doen veranderen, *dat allen, die ooit door* „ *de algemeene Staaten tot Kapitein- of Admiraal*„ *Generaal, of, door de byzonderen, tot Stadhou*„ *der van eenig byzonder Gewest zouden bevorderd* „ *worden, gehouden zouden zyn, dit Verdrag te* „ *beëedigen* (*y*)." Beverningk, reeds te vooren zeer tegen den zin van Zeeland en Friesland, wederom alleen, naar Londen gekeerd zynde, om de handeling voort te zetten, en, zo men zei-

Beverningk keert vooruit naar Londen.

(*w*) Verbaal, *bl.* 274, 280, 286, 292.

(*x*) Secr. Reſol. Holl. 27, 29 *Jannar.* 1654. I. *Deel*, *bl.* 120, 121, 122, 123. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 46, 47, 51, 52, 60, 71.

(*y*) Secr Reſol. Gener. 19, 20 *Febr.* 1654. *in't* Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 297, 299, 302, 304. DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 288.

1654. zeide, met het *Provinciaal advis*, of nog byzonderer laſt der Staaten van Holland (*z*), voorzien, vernam, eerlang, dat alle beſluiten der algemeene Staaten, zelfs de geheimſten, aldaar bekend waren, eer hyze bekomen hadt; hebbende hy, klaarlyk, beſpeurd, dat men zyne brieven hadt geopend, voorze hem werden overgeleverd (*a*). Dit, en dat men hem, die zonder laſt der algemeene Staaten gekomen was, niet aanzag als een' openbaar' gezant (*b*), ſtremde zyne handeling een weinig. Doch nadat Nieuwpoort en Jongeſtal, op den tienden van Lentemaand, te 's Gravezande waren aangekomen, werdt zy beter voortgezet. De Ambaſſadeurs werden, met zeventig of tagtig Koetſen. ingehaald, onder een gejuich der menigte, welke riep, *God zegene de Ambaſſadeurs! God zende ons Vrede* (*c*)! De groote uitruſting ter zee, die met het voorjaar in Engeland ondernomen was (*d*), deedt de Staaten, met naame die van Holland, ook ſterk haaken om te ſluiten (*e*); hoewel zy, midlerwyl, niet verzuimden, den noodigen laſt te geeven, tot het gereed maaken van 's Lands Vloote, en tot het bezetten der kuſten (*f*). Ook viel 'er, op den tienden van Grasmaand, nog een gevegt voor, in 't gezigt van Livorno, tuſſchen een Engelſch en een Hollandſch Oorlogsſchip. Het laatſte, ge-

Aankomſt van Nieuwpoort en Jongeſtal.

(*z*) DE WITT Brieven V. *Deel, bl.* 295. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 60, 191.
(*a*) Verhaal, *bl.* 304. AITZEMA III. *Deel, bl.* 912, 913, 915.
(*b*) DE WITT Brieven V. *Deel, bl.* 300.
(*c*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 133.
(*d*) Verhaal, *bl.* 317.
(*e*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 152, 153.
(*f*) Secr. Reſol. Holl. 19, 24, 25 *Maart* 1654. I. *Deel, bl.* 127, 128, 129.

gevoerd door Kapitein *Kat*, hadt het eerſte zo goed als veroverd, tuſſchen de klippen; toen het, door eenige Muskettiers des Groothertogs van Toskane, ontzet werdt (*g*). De Ambaſſadeurs waren vaſt dagelyks bezig, om het Verdrag in orde te brengen (*h*). Eindelyk, werdt het, in de wooning der Ambaſſadeuren, geſlooten en getekend, op den vyftienden van Grasmaand. Het beſtondt uit *drieendertig* punten, welker voornaamſten op deezen zin uitliepen. „ Tuſſchen de twee volken, zou eene „ vaſte vereeniging, vriendſchap en verbinde„ nis zyn. 't Wederzydſch geleeden nadeel, „ na den agtentwintigſten van Bloeimaand „ des jaars 1652, zou vergeeten en vereffend „ gerekend worden. De vyandlykheden zou„ den ophouden, in de Brittanniſche zeeën, „ terſtond, en in de afgelegener, op zekere be„ paalde tyden. De Krygsgevangenen zouden, „ ter wederzyde, in vryheid geſteld worden. „ Men zou elkanders vrede en vryheid be„ ſchermen tegen elk, die dezelve zou willen „ krenken. Men zou elkanders vyanden of „ verklaarde wederſpannelingen geen verblyf „ gunnen, noch dezelven, met krygs- of „ mondbehoeften, onderſteunen: maar elkan„ deren, in tegendeel, byſtaan tegen dezelven; „ zullende zy, in 't een of 't ander Gemeene„ beſt, ook niet mogen ontvangen worden, „ door iemant, van welke waardigheid hy ook „ zyn mogte, op verbeurte van de Sloten, Ste„ den en Heerlykheden, waarin zy zouden „ mo-

1654.

De Vrede wordt geſlooten.

Inhoud van het Verdrag.

(*g*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 929.
(*h*) Verbaal, *bl.* 318-325, 326-356. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 915-918.

1654. „ mogen ontvangen zyn. Scheepvaart en
„ Koophandel binnen Europa, en 't inloopen
„ van Oorlogsſchepen, met voorbehoudenis
„ egter van de Wetten en Inſtellingen der
„ twee Gemeenebeſten, zou, over en weder,
„ vryſtaan, mids 't getal van agt niet te boven
„ gaande. De oorlogs- en andere ſchepen van
„ den Vereenigden Staat, in de Brittanuiſche
„ zee (2), eenig Engelſch Oorlogsſchip ont-
„ moetende, zouden de vlag van den top van
„ de maſt ſtryken, en het marszeil laaten val-
„ len, gelyk voorheen gebruikelyk geweeſt
„ was. Men verbondt zig, over en weder, om
„ geene zeeroovers in zyne havens te ontvan-
„ gen, noch dezelven van voorraad te voor-
„ zien. In verbonden, met andere Mogend-
„ heden te ſluiten, zou men elkanderen be-
„ grypen, zo 't begeerd werdt. Inbreuken van
„ byzondere Perſoonen op eenig Lid van dit
„ Verbond zouden, by wege van Regte, ge-
„ beterd worden, zonder dat daarom het Ver-
„ bond zou geagt worden verbroken te zyn.
„ De onderzaaten der twee Gemeenebeſten
„ zouden vryelyk, over en weder, mogen rei-
„ zen; doch, gewapend, niet ſterker dan veer-
„ tig man. Men zou elkanders ſchepen, ſchip-
„ pers en Koopluiden niet bekommeren, dan
„ by hoogen nood. Zy zouden, by ſtorm of ys-
„ gang, in de wederzydſche havens, mogen in-
„ loopen, zonder tol of regten ſchuldig te zyn.
„ De

(2) Hoe ver deeze Brittanniſche zee zig uitſtrekte, was, ten dien tyde niet klaar, zelfs voor kundige luiden. Zie De Witt *Brieven* I. Deel, bl. 139. Of het tegenwoordig klaarer zy, weet ik niet.

„ De Koopluiden zouden zig zelven en hunne 1654.
„ goederen, met allerlei geweer, mogen be-
„ ſchermen; doch, in hunne herbergen geko-
„ men zynde, hun geweer moeten afleggen.
„ De wederzydſche Oorlogsſchepen zouden
„ de Koopvaarders, éénen ſtreek met hen
„ houdende, geleiden en beſchermen moeten.
„ Schepen, van 't een of 't ander Gemeenebeſt
„ genomen, zouden hernomen, en den Eige-
„ naaren wedergegeven worden. Men zou
„ geene brieven van ſchâverhaaling mogen
„ geeven, dan drie maanden na geweigerd
„ Regt. De algemeene Staaten zouden bezor-
„ gen, dat 'er regt gedaan werdt, over den
„ manſlag in Amboina", gelyk het Gemeene-
beſt van Engeland goedvondt te ſpreeken „ zo
„ iemant der daaderen of medeſtanderen nog
„ in 't leeven mogt zyn. De algemeene Staa-
„ ten zouden vergoeding doen van de ſchade,
„ geleeden aan de ſchepen, in de Zond aan-
„ gehouden, ter begrootinge van benoemde
„ goede mannen: waarna de Koning van Dee-
„ nemarke ook in dit Verdrag begreepen zou
„ zyn. Ook zou men Gemagtigden noemen,
„ om de ſchade te begrooten, welke men el-
„ kanderen, in Ooſtindie, Groenland, Mus-
„ kovie, Brazil of elders, mogt aangedaan
„ hebben, van den jaare 1611 af, tot den agt-
„ entwintigſten van Bloeimaand des jaars
„ 1652 toe; welke men, wederzyds, elkande-
„ ren vergoeden zou. Allen, die, door de alge-
„ meene of byzondere Staaten, tot Kapitein-
„ of Admiraal-Generaal, tot Veldoverſte of
„ Stadhouder, zouden aangeſteld worden,
„ zouden gehouden zyn, dit Verdrag te be-
„ ëe-

1654. „ eedigen. 't Verdrag zou, eindelyk, ter we-
„ derzyde, binnen vyftien dagen, bekragtigd
„ worden (*i*)." Naderhand, werden, met wederzydsch goedvinden, de Evangelische Zwitsersche Kantons, de Hertogen van Holstein en Koerland, de Prins van Anhalt, de Graaf van Oldenburg en de Hanze-Steden, Lubek, Breemen en Hamburg, in het Verdrag begreepen (*k*).

XVIII. De Vergadering van Holland krygt kennis, dat de Protector den Prins van Oranje begeert uitgestooten te hebben.

't Groote werk der Vredehandelinge scheen dus afgedaan. De Staaten scheenen hun oogmerk bereikt, en de uitsluiting des Prinsen van Oranje ontweeken te hebben. Doch daar haperde nog iets, waarvan de twee Hollandsche Afgevaardigden, Beverningk en Nieuwpoort, alleen kennis hadden. 't Betrof den Prins van Oranje, wiens belang, zo Jongestal, die geheel niet wist, wat 'er omging, nog onlangs, aan Graave Willem van Nassau, geschreeven hadt, by 't Verdrag, wel genoeg in agt genomen zou worden (*l*). John Thurloe, Geheimschryver van Staat, hadt Beverningk, voor 't aanvangen der jongste handelinge, bekend gemaakt „ dat zyne Hoogheid, de Heer
„ Protector, niet zou konnen bewoogen wor-
„ den, om van het twaalfde punt van 't ont-
„ werp, vorderende de uitsluiting de Prinsen
„ van Oranje, af te stappen, zo de Staaten
„ van Holland in 't byzonder hem niet beloo-
„ ven wilden, 't gene, by dit punt, van alle
„ de

(*i*) *Zie* Groot Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 522. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 918. Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 357.

(*k*) Resol. Gener. 17 *Aug.* 1654. *in 't* Verbaal van BEVERNINGK. *bl.* 557.

(*l*) THURLOE'S Papers, *Vol.* II. *p.* 133, 257.

„ de Gewesten gevorderd was.". De Protector bleef hierby, tot na het tekenen van het Verdrag, verklaarende „ dat hy dit, in 't bysonder, in 't gemaakte Verdrag, beoogd „ hadt, en dat vrede of oorlog hiervan af„ hing." Beverningk en Nieuwpoort, hem niets konnende belooven, dan dat zy den Staaten van Holland van zynen eisch kennis zouden geeven (*m*), schreeven 'er terstond over naar den Haage. De brief werdt, den agtentwintigsten van Grasmaand, ter Vergaderinge van Holland gelezen, door den Raadpensionaris de Witt, onder den eed van geheimhouding. Men raadpleegde, terstond, op den inhoud. De Edelen openden zig niet klaarlyk, ter oorzaake der afwezendheid van Brederode en Duivenvoorde. Dordrecht verklaarde zig, rondelyk, voor 't verleenen eener Akte van Uitsluitinge, volgens de begeerte van den Protector. Haarlem, Delft en Leiden namen aan, eerst verslag te doen. Amsterdam en Gouda ondersteunden 't gevoelen van Dordrecht. Rotterdam zou zig uiten, zo dra de voorzittende Leden zig duidelyk zouden verklaard hebben. Gorinchem, vanwaar niemant tegenwoordig was dan *van der Kolk*, zitting hebbende in de Gekommitteerde Raaden, zou de Afgevaardigden der Stad afwagten. Schiedam stemde met Dordrecht, Amsterdam en Gouda: Schoonhoven met Rotterdam. Briele voegde zig by Dordrecht, Amsterdam, Gouda en Schiedam. Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam en Purmerende zouden, gelyk veelen van

1654.

Raadpleegingen hierover.

(*m*) Deduct. van 25 *July* 1654. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 36.

1654. van de voorzittende Leden aangenomen hadden, eerſt verſlag doen, en hunnen naderen laſt, ten ſpoedigſten, openen. Medenblik verklaarde zig duidelyk voor de uitſluiting. Hierna, werden de Leden, die zig nog niet klaarlyk geuit hadden, verzogt, hun byzonder gevoelen te willen zeggen, en toen verklaarden die van Rotterdam, Gorinchem en Schoonhoven zig, gelyk Dordrecht en de vyf andere Steden. Die van 't Noorderkwartier ſpraken omtrent eveneens; doch zo duidelyk niet, als deeze drie Steden. Maar die van Haarlem, Delft, en Leiden begeerden hun byzonder gevoelen niet te zeggen (*n*). Men beſloot toen, door eenige Afgevaardigden, den Steden, onder gelyken eed van geheimhoudinge, kennis te geeven van 't gehandelde, en derzelver beſluit daarop te verzoeken, tegen den eerſten van Bloeimaand (*o*). De zaak toen, op nieuws, in beraad gelegd zynde, ſtemde het meerderdeel der Edelen voor de uitſluiting, en de Veldmaarſchalk, Heer van Brederode, de eerſte; ſchoon hy, in een tweede Huwelyk, met *Louiſa Chriſtina van Solms*, Zuſter der Prinſeſſe Weduwe, gehuwd, en derhalve Oud-oom was van den jongen Prinſe van Oranje (*p*). Dordrecht bleef by zyn gevoelen. Haarlem, klaagende, dat men van deeze zaak niet eerder geſproken hadt, verſtondt, dat men 'er opening van doen moeſt aan de algemeene Staaten, en zou zig nader uiten, als zulks, door de andere Leden, geſchied was. Delft hadt 'er niet tegen,

Gevoelens der Leden.

(*n*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 338.
(*o*) Secr. Reſol. Holl. 28 *April* 1654. I. *Deel*, *bl.* 134.
(*p*) WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 435.

gen; dat de Akte, by eenpaarige bewilliging der Leden, doorging. Leiden verſtondt, dat men van deeze zaak eerſt met Zeeland, en daarna met de algemeene Staaten behoorde gehandeld te hebben. Amſterdam verklaarde, dat de uitſluiting, met eenpaarige ſtemmen der zesendertig Raaden deezer Stad, goedgekeurd was. Gouda bleef ook by zyn gevoelen. Rotterdam zeide, dat de nood de uitſluiting vorderde, en bewilligde 'er in, mids zy met eenpaarigheid geſchiedde. Die van Gorinchem hadden hunnen Sekretaris *Baxtel* alleen op de Dagvaart gelaaten; die verklaarde, zig niet nader te konnen openen; maar te vertrouwen, dat zyne meeſters met Amſterdam zouden ſtemmen. Schiedam zeide, met eenpaarige ſtemmen der Vroedſchap, tot de uitſluiting beſlooten te hebben. Schoonhoven zou zig naar 't beſluit der Vergaderinge voegen, mids het genomen werdt met eenpaarigheid. Briele bleef by zyne verklaaring. Alkmaar verklaarde, dat, de Vroedſchap den eed van geheimhouding geweigerd hebbende, de zaak alleen onder Burgemeeſteren gebleeven was, die in de Akte bewilligd hadden, mids zy met eenpaarigheid vaſtgeſteld werdt. Van Enkhuizen was nog niemant te rug gekeerd. Edam verſtondt, dat de gevergde Akte ſtreedt met de vryheid van Holland, en dat het hierom beter was in oorlog te blyven. Monnikendam bewilligde in de Akte, by eenpaarigheid der Leden. Medenblik ſprak zeer driftig voor de uitſluiting. Purmerende zou zig openen, zo dra de voorzittende Leden duidelyker geſtemd hadden. Des nademiddags, werdt de raadpleeging her- 1654.

1654. vat, zonder dat men 't toen veel verder brengen kon. Maar, op den vierden, 't ſtuk op nieuws in overweeging genomen zynde, verklaarden Haarlem, Leiden, Enkhuizen en Edam zig vierkant tegen 't verleenen der Akte. Alkmaar hieldt zig aan zyne voorgaande verklaaring. De Witt deedt zyn beſt, om de Leden tot eenpaarigheid te brengen, en ſloeg, toen dit niet gelukken wilde, voor, om met de meerderheid te beſluiten. Doch Haarlem en Leiden beweerden, dat, in deeze zaak, die verandering van Regeering, overgift van vryheid, en handel over vrede betrof, geene overſtemming plaats hadt. Nogtans, gedoogden deeze Steden, dat het beſluit, zonder verdere omvraag te doen, opgemaakt werdt. 't Was toen nog maar omtrent zeven uuren des avonds; waarom de Witt vraagde, *of 't hunnen Edele Groot-Mogendheden ook aangenaam zyn zou, dat hy zig voor eenen korten tyd begave naar de Vertrekkamer, en de Akte, waarin de meeſte Leden bewilligd hadden, opſtelde?* Veelen beſtemden dit, met woorden en gebaarden: waarop de Raadpenſionaris, in alleryl, de *Akte van Secluſie* of Uitſluiting ontwierp, die door veertien Leden goedgekeurd werdt (*q*). De Staaten van Holland en Weſtfriesland verklaarden, by dezelve, tot geruſtſtellinge van den Heere Protector „ dat zy den Prins van Oranje, of „ iemant van deszelfs nakomelingen, nimmer „ zouden verkiezen tot Stadhouder of Admi„ raal hunner Provincie; noch, zo veel de ſtem „ hunner Provincie aanging, gedoogen, dat „ hy

Men beſluit, met de meerderheid, tot de Uitſluiting.

Inhoud der *Akte van Secluſie* of Uitſluiting.

(*q*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 340-342.

„ hy ooit werdt aangeſteld, tot Kapitein-Ge- 1654.
„ neraal over de Krygsmagt der Generali-
„ teit (r)." Te gelyk, werdt beſlooten, by het overzenden deezer Akte, aan Beverningk en Nieuwpoort, te belaſten, dat zyze niet zouden hebben over te leveren, voor zy alle poogingen hadden aangewend, om den Protector te beweegen, dat hy zig vergenoegen liete met het gene, in 't ſlot van 't getekende Verdrag, opzigtelyk op de toekomende Stadhouders en Kapiteins-Generaal, was vaſtgeſteld. Doch de Stad Haarlem deedt, op deeze beſluiten, aantekenen „ dat zy verſtondt, dat „ men van alles opening behoorde te doen „ aan de andere Geweſten, immers, dat zy „ zig niet langer aan den eed van geheimhou- „ dinge verbonden rekende; dat ook de ge- „ vorderde Akte niet kon worden verleend, „ dan met kwetſing van de vryheid en eere „ van den Staat, die, door de voorouders van „ den tegenwoordigen Prinſe van Oranje, „ onder 's Hemels zegen, gegrondveſt was: „ waarom zy 'er geenszins in kon bewilligen." Leiden *proteſteerde* ook, by aantekening, tegen de Akte, als nadeelig aan de vryheid en hoogheid van den Staat in 't gemeen, en van Holland in 't byzonder, en hieldt zig, insgelyks, van den eed van geheimhouding ontſlaagen. Alkmaar verklaarde, dat de uitſluiting van den Prinſe van Oranje, in zulke bewoordingen, als zy, op den vierden van Bloeimaand, opgemaakt was, de vrye beſchikking van Holland bepaalde, en onluſt tuſſchen de Geweſten en on-

Aantekeningen hierop van Haarlem, Leiden, Alkmaar, Enkhuizen en Edam.

(r) Secr. Reſol. Holl. 4 *May* 1654. I. *Deel*, *bl.* 136.

1654. onder 't volk zou konnen veroorzaken. Enkhuizen, zo men meende, om te voldoen aan 't gemeen, dat nog onlangs eenen Predikant in 't water hadt willen ſmyten, om dat hy niet voor den Prinſe gebeeden hadt (*s*), bewilligde ook geenszins in de Akte van Uitſluiting, en hieldt zig aan de * verzagting, in 't Verdrag begreepen. Edam verklaarde, ook niet in de Akte te konnen bewilligen, ten ware de voorzittende Leden zig eenpaariglyk voor dezelve verklaard hadden, en menze, ook door de andere Gewesten, kon doen goedkeuren (*t*). Doch alzo de meeſte Leden voor het inſtellen der Akte geſtemd hadden, werdt zy, des anderendaags, naar Engeland gezonden.

* *Temperament.*

't Geheim der uitſluitinge lekt uit.

De handeling ter Vergadering van Holland over de uitſluiting des Prinſen van Oranje bleef, na de eerſte opening op den agtentwintigſten van Grasmaand, verſcheiden' dagen bedekt. Sommigen wiſten alleenlyk, dat 'er, over iet gewigtigs, geraadpleegd werdt; 't welk op den eed geheim blyven moeſt (*u*). Doch de Witt bevondt, dat 'er, op den tweeden van Bloeimaand, reeds iet van uitgelekt was, buiten de Vergadering. Op den vyfden, hadt 'er de gemeente eerſt kennis van, die, zig, van dag tot dag, verder verſpreidende, binnen kort, de ſtof werdt van het gemeen onderhoud, in ſchuiten en op wagens (*v*). Men verſtondt, naderhand, ook, dat de Brief van Beverningk en

(*s*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 296.
(*t*) Secr. Reſol. Holl. 4 *May* 1654. I. *Deel*, *bl.* 137 *enz.*
(*u*) *See* THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 252, 253.
(*v*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 342. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1110.

en Nieuwpoort, al vroeg, buiten de Vergadering gebragt was (w). 1654.

XIX. De Staaten van Holland besluiten 'er geene opening van te doen ter Generaliteit.

De Staaten van Holland, midlerwyl, overleggende, of zy van 't inſtellen en verzenden der Akte opening zouden doen ter Generaliteit; verſtonden de meeſten „ dat de zaak de „ Provincie van Holland, die aan niemant ter „ weereld rekenſchap ſchuldig was, in 't by„ zonder, betrof, en, derhalve, ter Generali„ teit, noch behoefde, noch behoorde geopend „ te worden." Zelfs werdt ongeraaden gevonden, om 'er, met Zeeland in 't byzonder, van te ſpreeken. Haarlem alleen bleef dringen op de opening ter Generaliteit; doch vergeefs.

De Prinſeſſen van Oranje doen Vertoogen tegen de Uitſluiting.

Ondertuſſchen, was de zaak reeds zo bekend geworden, dat 'er de Prinſeſſen van Oranje van onderregt werden. Zy verzuimden niet, ter algemeene Staatsvergaderinge en ter Vergaderinge van Holland, een Geſchrift in te leveren, en die van Holland op 't ernſtigſt te verzoeken, dat hunne Edele Groot-Mogendheden een Beſluit, welk men haar berigt hadt, ten nadeele van den jongen Prinſe van Oranje, genomen te zyn, toch niet wilden uitvoeren (x). De Keurvorſt van Brandenburg deedt diergelyk een verzoek (y). Doch hierop volgde, vooreerſt, niet anders, dan dat Beverningk en Nieuwpoort, andermaal, laſt kreegen, om de Akte, zo lang mogelyk ware, op te houden (z); hoewel men, eenige weeken naderhand, aan de Prinſeſſen deedt antwoorden, dat de uitſluiting

(w) Reſol. Holl. 6 *Juny* 1654. *bl.* 222.
(x) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 928.
(y) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 272, 318.
(z) Secr. Reſol. Holl. 9 *May* 1654. I. *Deel*, *bl.* 141 *enz.*

1654. ting, niet uit eenigen haat tegen den Huize van Oranje, maar enkelyk uit hoogen nood en ten dienſte van den Staat, geſchied was (*a*).

Midlerwyl, arbeidden de Ambaſſadeurs, om Kromwel te beweegen, dat hy van 't vorderen der Akte afzage, of, ten minſte, by voorraad, het Verdrag bekragtigde; gelyk de algemeene Staaten, terſtond, gedaan hadden (*b*). Doch hy liet zig, ten opzigte van het eerſte, in 't minſt niet verzetten. Tot het tweede, beſloot hy, met veel moeite; doch niet dan onder deeze uitdrukkelyke voorwaarde, dat hem de Akte van Uitſluiting, binnen weinige dagen, zou overhandigd worden (*c*): waarop, den dertigſten van Grasmaand, de bekragtiging des Verdrags, in Engeland, gevolgd was (*d*).

Kromwel vordert de Akte van Uitſluiting.

Ondertuſſchen, maakte het inſtellen der Akte van Uitſluitinge zo veele beweeging in de Vergadering der algemeene Staaten, dat het wel haaſt bekend werdt in Engeland (*e*). Kromwel deedt, hierop, den Heeren Beverningk en Nieuwpoort, op den eenentwintigſten van Bloeimaand, de Akte afvorderen. Doch zy bewimpelden 't ontvangen van zulk eene Akte nog eenige dagen: waarvan egter, in den Haage, met zo veele verzekering geſproken werdt, dat de algemeene Staaten, eerlang, beſlooten, den Ambaſſadeuren te belaſten, dat zy hun een Afſchrift van de Akte zouden hebben over te zenden. Te vooren, op den agtſten van

(*a*) Secr. Reſol. Holl. 20 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 159. THURLOE's Papers, *Vol.* II. 237.
(*b*) Reſol. Gener. 22 *April* 1654. *in 't* Verbaal, *bl.* 389.
(*c*) Deductie *in de* Reſol. van Conſid. *bl.* 39.
(*d*) Verbaal, *bl.* 407.
(*e*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 239.

van Bloeimaand, hadt Friesland een Geschrift tegen Holland ter Generaliteit overgeleverd, 1654.
waarin de afzonderlyke handeling in Engeland zeer werdt afgekeurd (*f*). Doch de Afgevaardigden van Holland merkten 'er niets op aan, en verklaarden, nader gedrongen, dat zy 't Geschrift niet verstonden. Die van Zeeland zeiden hierop, dat zy wel wisten, dat Holland, afzonderlyk, in Engeland, gehandeld hadt, te gelyk te kennen geevende, wat 'er geslooten ware, 't welk zy begeerden, dat vernietigd werdt. Gelderland hadt opening van 't gehandelde verzogt. Zo deedt ook Utrecht, indien 't de Generaliteit aanging. Overyssel was niet tegenwoordig. En Stad en Lande verzogt ook opening en herroeping der Ambassadeuren. Den Heer presideerenden toen met de meerderheid beslooten hebbende, dat Holland opening behoorde te doen; verklaarden de Afgevaardigden van dit Gewest, na datze elkanderen alleen gesproken hadden, niet verwagt te hebben, dan hun voorkomen zou, 't gene zy gehoord hadden; doch dat zy 'er den Staaten van Holland kennis van zouden geeven. Die van Stad en Lande sloegen, den volgenden dag, voor, dat men den Ambassadeuren in Engeland behoorde aan te schryven, dat zy den byzonderen last, die hun door Holland mogt gegeven zyn, niet zouden hebben uit te voeren. Zeeland en Friesland bewilligden, terstond, in deezen voorslag. Doch Gelderland, Utrecht en Overyssel verklaarden zig, by

(*f*) Verkl. van Friesl. van 8 *May* 1654. *Zie de* Deduct. *in de* Resol. van Confid. *bl.* 110.

1654. by gebrek van kenniſſe, onbekwaam, om in deeze zaake te ſtemmen; terwyl zy, nogtans, by aanhouding, om nadere opening bleeven verzoeken (*g*). Maar de Staaten van Holland, weezenze, van tyd tot tyd, af, en gaven, eindelyk, den vyfden en zesden van Zomermaand, laſt aan de Ambaſſadeurs, om, zo 't niet anders zyn kon, de Akte over te leveren; en verlof, om, op begeerte der algemeene Staaten, een afſchrift van dezelve herwaards te zenden. De overlevering der Akte geſchiedde, eindelyk, op, of omtrent den twaalfden van Zomermaand (*b*); waarmede de geſlooten' Vrede met Engeland eerſt haar vol beſlag kreeg. Zy was, reeds op den zevenentwintigſten van Bloeimaand, afgekondigd in Holland, en met eenen plegtigen dankdag en eenige vreugdetekenen gevierd. Sommige Predikanten konden zig egter, by deeze gelegenheid, niet onthouden van eenige ſtootelyke uitdrukkingen. Stermont hadt, reeds te vooren, gezeid, *dat God de Achitofels en derzelver raadsluiden beſchaamd maaken zou, zo de Vrede niet opregt was* (*i*). 't Krygsvolk in den Haage deedt veele vreugdeſchooten, ter eere van den Prinſe van Oranje en van Graave Willem van Naſſau. De Veldmaarſchalk Brederode, die zyne ſtem tot de Akte van Uitſluiting gegeven hadt, zogt de gunſt der knegten te herwinnen, door eenige Oxhoofden wyns, die hy hun, ter gelegen-

die hem, eindelyk, overgeleverd wordt.

De Vrede wordt afgekondigd.

(*g*) De Witt Brieven V. *Deel*, *bl.* 344.

(*b*) Secr. Reſol. Holl. 20, 22 *May*, 4, 5, 6 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 143, 144, 145, 147, 150, 151. Deduct. in de Reſol. van Conſid. *bl.* 41.

(*i*) Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 319.

genheid van de Vrede, vereerde. Doch eenigen wilden zynen wyn niet proeven; en niemant gaf eenig teken van genoegen, toen hy zig by hen kwam vertoonen (*k*). Te Amsterdam, daar elke Predikant een geschenk van Wyn gekreegen hadt, werdt de dag van 't afkondigen der Vrede, met veele tekenen van vreugde, gevierd: doch meest onder de Wethouders en die van hun afhingen. De Trompetters vingen hier aan, met het blaazen van *Wilhelmus van Nassouwen*; 't zy zonder erg, of, zo sommigen meenden, op byzonderen last der Wethouderschap, om 't gemeen te behaagen (*l*). Te Rotterdam, daar veele Koningsgezinde Engelschen waren, werdt kleine vreugde getoond. Alleenlyk brandde men, hier, eenige pektonnen. Te Leiden, werdt in 't geheel niet gevuurd. Te Dordrecht, staken eenige jonge luiden de Oranje-vlag op den tooren, zonder dat de Witt, die thans regeerend Burgemeester was, geraaden vondt, omze te doen wegneemen (*m*). Aan al 't welke te bespeuren was, hoe de Vrede met Engeland, en de voorwaarde, waaropze geslooten was, by veelen onder 't gemeen, werden aangezien. 1654.

XX. Aanmerkingen over de Vréde

De Vereenigde Staaten wonnen, by deeze Vrede, alleenlyk, het ophouden der vyandlykheden; waaruit het herleeven des verlallen Koophandels gehoopt werdt. Maar Krom wel bedong, onder andere bemaamingen, genoegzaam al de vergoeding van schade en verzekering voor het toekomende, welken hy, in

't

(*k*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 263, 264.
(*l*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 292, 318.
(*m*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 297, 304.

1654. 't jaar 1652, en ſedert, gevorderd hadt, of beoogd hadt te vorderen. De ſchepen en goederen, in de Zond aangehouden, werden te rug gegeven, of betaald. Ook voldeedt men, in gevolge van één der punten van 't Verdrag, naderhand, merkelyke ſommen aan de Engelſchen, wegens ſchade, welke zy, ſedert den jaare 1611, van de onzen toonden geleeden te hebben. Zelfs ontvingen de Erfgenaamen van hun, die te Amboina ter dood gebragt waren, eerlang, eenige voldoening in geld. De vrye handel op de Engelſche Volkplantingen buiten Europa, die de onzen gaarne hadden willen bedingen, werdt hun geweigerd: en de vrye handel in allerlei waaren op Engeland alleenlyk toegeſtaan, met voorbehoudenis van 't gene, desaangaande, in de Wetten, Ordonnantien en Gewoonten van Engeland, vaſtgeſteld was; waardoor de Akte van den negenden van Wynmaand des jaars 1651, die gelegenheid tot den oorlog gegeven hadt, in volle kragt bleef. Omtrent de vrye viſſchery, werdt niets uitdrukkelyks bepaald, by 't Verdrag; doch 't ſtryken der vlagge bedongen; ſchoon 't onzeker gelaaten werdt, of zulks, eershalve, of uit hoofde van zeker regt, zou geſchieden. Ten opzigte van de verzekering voor het toekomende, verwierf Kromwel, dat men de wederſpannelingen, waaronder Karel de II. of Karel Stuart, gelyk hem de Engelſchen thans noemden, Prins Robert en anderen geteld werden, niet onderſteunde, en dat de Prins van Oranje of deszelfs nakomelingen, door Holland, het aanzienlykſte der Vereenigde Geweſten, nimmer tot Stadhouder of Kapitein

tein-Generaal zouden aangeſteld, of bevorderd worden: waardoor zy genoegzaam buiten ſtaat geraakten, om de tegenwoordige Regeering van Engeland te ontruſten. Al het welke toont, dat Kromwel, by deeze Vrede, merkelyke voordeelen verkreeg (*n*). 1654.

XXI. Oordeel der Geweſten over de Uitſluiting.

Midlerwyl, ontruſtte de Akte van Uitſluiting de Vergadering der algemeene Staaten geweldiglyk. De Heer Hautbois, die wegens Friesland in deeze Vergadering zat, hadt, gelyk wy zo even gemeld hebben, reeds op den agtſten van Bloeimaand, tegen den byzonderen handel van Holland *geproteſteerd*, verklaarende denzelven ſtrydig met de duur bevogte vryheid en met de Unie, nadeelig voor den Prinſe en het Huis van Oranje, en ſchandelyk voor den Staat (*o*). Hautbois was thans de eenigſte Afgevaardigde van Friesland in den Haage, en ſommigen verhaalen, dat hy geen' laſt hadt, om te doen, 't gene hy deedt (*p*). De andere Afgevaardigden hadden zig, met meer gematigdheid, uitgedrukt. Die van Gelderland en Utrecht zeiden, dat zy zig nader verklaaren zouden, wanneer zy nieuwen laſt zouden bekomen hebben van de Staaten hunner Gewesten. Die van Zeeland merkten aan „ dat zy „ wel dagten, dat het gene door Holland, af„ zonderlyk, in deeze zaak, gedaan was, niet „ zou overeenkomen met het gevoelen der „ Staaten van hun Geweſt; doch dat zy zig, „ na 't bekomen van nieuwen laſt, deswege;

„ na-

(*n*) Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 409.
(*o*) Verkl. van Friesl. *in de* Deduct. van 1654. Reſol. van Conſid. *bl.* 110.
(*p*) Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 436.

1654. „ nader verklaaren zouden." Doch die van Stad en Lande zeiden „ dat de uitſluiting van „ den Prinſe van Oranje, door Engeland voor- „ geſlaagen, en, door alle de Geweſten ver- „ worpen zynde, volgde, dat de byzondere „ handeling der twee Hollandſche Ambaſſa- „ deuren, buiten nood, zonder kennis en zon- „ der bewilliging der andere Geweſten, on- „ dernomen, in zig zelve, nietig was, als ſtry- „ dende met de Unie, en met de uitgedrukte „ bevelen aan de drie Ambaſſadeurs gege- „ ven (q)." 't Bleef hier niet by. Men ver- ſpreidde, en 't vondt ingang by veelen, dat de uitſluiting niet eerſt door Kromwel voorge- ſlaagen; maar 't werk was van den Raadpen- ſionaris de Witt en van eenige anderen, die gebeeten waren op 't Huis van Oranje, en dat Kromwel 'er ſlegts in bewilligd en op gedron- gen hadt, om dienſt te doen aan hun, die hem, hier te Lande, wederom, zouden konnen dienſt doen (r). Op den grondſlag van dit gerugt, deeden de Afgevaardigden van Friesland, den agtſtenden van Bloeimaand, eene veel ſcher- per verklaaring ter Generaliteit, behelzende, „ dat Holland gehandeld hadt, tegen de al- „ gemeene Unie met alle de Geweſten; tegen „ de byzondere Unie met Zeeland; tegen zy- „ ne eigen' verklaaringen op de groote Ver- „ gadering, en in de byzondere bezendingen „ aan Zeeland gedaan, als waarin men de be- „ noeming tot het Kapitein-Generaalſchap „ ſlegts verſchooven, en te gelyk geoordeeld „ hadt,

Gerugt dat niet Kromwel maar de Witt en anderen de uitſluiting eerſt hadden vo geſlaagen.

Scherp Geſchrift van Friesland tegen Holland.

(q) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 927 *enz.*
(r) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 930. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 497.

„ hadt, dat 'er, niet dan door alle de Gewes- 1654.
„ ten, over behoorde beſlooten te worden; en
„ eindelyk ook tegen het eenpaarig gevoelen
„ van alle de Geweſten, Holland ingeſlooten,
„ die geoordeeld hadden, dat het *twaalfde*
„ punt van het Engelſch ontwerp, waarby de
„ uitſluiting begeerd was, volſtrektelyk, ver-
„ worpen moeſt worden. Dat alle de Leden
„ van Holland zelfs geene kennis van dit
„ werk gehad hadden; maar dat Beverningk
„ en Nieuwpoort het hadden uitgevoerd, door
„ bewerking van eenige driftige Regenten,
„ onder voorwendſel van eenen gemaakten en
„ bedrieglyken nood. Dat hiermede een blyk
„ gegeven was van de hoogſte ondankbaar-
„ heid, jegens het loffelyk Huis van Oranje,
„ welk zo veel bloeds geſtort, zo veel goeds
„ verrigt hadt, ten dienſte van het Vaderland.
„ Dat het onredelyk en onbarmhertig was een-
„ ne onnozele ſpruit, dat niemant beledigd
„ hadt, met zyne ongebooren nakomelingen,
„ te veroordeelen en te bederven. En ge-
„ ſchiedde dit *aan den groenen houte*, aan den
„ jongen Prinſe, dien men, als Gevaders, ten
„ Doop geheeven hadt; wat zou *aan den dorren*
„ geſchieden? aan de andere Geweſten; over
„ welken men zig eene ſoort van opperſte
„ magt ſcheen te willen aanmaatigen, om 's
„ Lands vryheid over te geeven aan den Pro-
„ tector, dien men, op gelyken grond, daar-
„ na, 's Lands opperſte magt zou mogen willen
„ afſtaan. Dat de Prins van Oranje ook be-
„ greepen was in de Unie, die, door zynen
„ Over-Grootvader, bezwooren was, en waar-
„ mede deeze uitſluiting ſtreedt. Dat de been-

„ deren

1654. „ deren van deezen Vader des Vaderlands, „ deeze oorzaak van 's Lands vryheid en wel- „ vaart, uit zyn graf, te Delft, om wegens zulk „ eene ondankbaarheid, wraak zouden roepen „ over het Land; maar vooral over hun, die „ 'er oorzaak van waren: en dat God, deswe- „ ge, ons of onze nakomelingen, gewiſſelyk, „ ſtraffen zou. Dat zy hierom vertrouwden, „ dat de andere Geweſten hun zouden by- „ ſtaan, om Holland van beſluit te doen ver- „ anderen (s)."

Hollands ernſtige verklaaring tegen het zelve.

De Afgevaardigden van Holland deeden hun beſt, om die van Friesland te beweegen, tot het intrekken deezer verklaaring; doch alle hunne poogingen waren vrugteloos. Zy deeden, derhalve, aantekenen „ dat zy de „ verklaaring van de Heeren *Wickel* en Haut- „ bois, Afgevaardigden van Friesland, hiel- „ den te zyn vol van onwaaragtige ſtellingen, „ hoonende ſcheldwoorden, onbeſchaamde „ laſteringen en onchriſtelyke vloekwen- „ ſchen, en dat zy zig niet genoeg konden „ verwonderen, hoe men de Provincie van „ Holland, in deeze doorlugtige Vergadering, „ hadt durven bejegenen, met eene taale, die „ beſchaafde luiden, ook in geene byzondere „ byeenkomſten, gewoon waren, tegen elkan- „ deren, te gebruiken; dat zy zig, hierom, „ niet verder met de Afgevaardigden van „ Friesland wilden inlaaten; maar wel ten o- „ vervloede verklaaren, dat zy niet wiſten, „ dat Holland in eenige onderhandeling met „ den Protector getreden was, die de alge- „ mee-

(s) Deduct. *in de* Reſol. van Conſid. *bl.* 112.

„ meene Staaten betrof; en dat zy het tegen- 1654.
„ deel wel volmondig beveſtigen konden;
„ gelyk zy deeden." Hierop volgden nog ver- Friesland wil Beverningk en Nieuwpoort geſtraft hebben.
ſcheiden' tegenaantekeningen van Friesland en Holland, waarin men 't, van wederzyde, nam, niet op de Geweſten, maar op de Afgevaardigden, die 't woord voerden: Holland op Wickel en Hautbois; en Friesland op den Raadpenſionaris de Witt; en voornal ook op Beverningk en Nieuwpoort, die men begeerde herroepen en geſtraft te hebben. Doch de Staaten van Holland hielden de Witt en de twee Ambaſſadeurs de hand boven 't hoofd, in de Vergadering der algemeene Staaten; beweerende, dat de eerſte niets gedaan hadt dan met laſt, en de twee anderen niets dan waartoe zy, zelfs als onderzaaten van Holland, gehouden waren; en brengende, wyders, tegen 't gevoelen van Friesland en Stad en Lande, te wege, dat de Ambaſſadeurs, nog eenigen tyd, in Engeland, gelaaten werden (*t*).

XXII. De algemeene Staaten bekomen een Afſchrift van de Akte van Uitſluiting.

Al dit was gebeurd, eer men, ter Generaliteit, een Afſchrift van de Akte gezien hadt. Ook hadden de Staaten van Holland, te vooren, aan de byzondere Geweſten geſchreeven, om te klaagen, over 't gene derzelver Afgevaardigden, tegen hen, ter Generaliteit, hadden doen aantekenen, en om hun gedrag, in 't weigeren der begeerde opening, te verdedigen; waarop egter die van Utrecht alleen niet gedrongen hadden, dan voor zo ver 't gehandelde de Generaliteit mogt betroffen hebben (*u*). Doch na dat de al-

(*t*) Deduct. *in de* Reſol. van Conſid. *bl.* 114, 115, 117, 118, 119, 121, 122, 128, 129, 131, 132.
(*u*) Deduct. *in de* Reſol. van Conſid. *bl.* 105.

1654. algemeene Staaten, op den negenden van Zomermaand, tegen 't gevoelen van Holland, en zelfs eenigszins tegen dat van Utrecht, beslooten hadden, een Afschrift der Akte, uit Engeland, te ontbieden (v), welk Beverningk en Nieuwpoort, verlof hiertoe bekomen hebbende van de Staaten van Holland, terstond, overzonden; en nadat dit Afschrift, in de byzondere Gewesten, overwoogen was, werdt 'er, op nieuws, ernstig tegen geyverd, door de Staaten van twee Gewesten, Zeeland (w) en Friesland. De Staaten van Zeeland leverden een wydluftig en beredeneerd Vertoog over, opgesteld in bescheidene, doch ernstige bewoordingen; waarin zy beweerden „ dat de „ Uitsluiting, door Holland, geschied zynde, „ om de vrugten van de Vrede te bekomen, „ niet hadt konnen geschieden, zonder eenige voorafgaande handeling, tusschen den „ Protector, die vooronderstelt werdt deeze „ uitsluiting gevorderd te hebben, en de Staaten van Holland. Doch dat zulk eene handeling stroedt met de Unie, waarby het handelen over Vrede verbleeven was aan de Generaliteit, en waarby ook het maaken van „ Verbonden met uitheemsche Mogendheden „ den byzonderen Gewesten ontzeid was. Dat „ eene handeling, die den anderen Gewesten „ zo na betrof, ten minste, niet zonder voorgaande kennisse der Bondgenooten, hadt „ mogen geschieden, zynde de Leden, door „ de

Zeeland levert 'er een Vertoog tegen in.

(v) Secr. Resol. Holl. 9 *Juny* 1654. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 124.

(w) Notul. Zeel. 12, 13, 16, 19, 20, 21 *Juny*, *bl.* 156, 157, 160, 168, 171, 173, 177.

„ de Unie, zo naauw verbonden, als of zy, 1654.
„ inderdaad, maar één Provincie waren. Dat
„ Holland ook aangegaan was, tegen verſchei-
„ den' verklaaringen, in en na 't jaar 1651,
„ gedaan: waarin altoos onderſteld was, dat
„ de bevordering van den Prinſe van Oranje
„ ſlegts uitgeſteld moeſt worden, tot bekwaa-
„ mer gelegenheid. Dat het verleenen der
„ Akte nog aanliep tegen de verklaaringen
„ van Holland ter Generaliteit, ter gelegen-
„ heid van het verwerpen van het punt uit het
„ Engelſch ontwerp, waarby deeze uitſluiting
„ gevorderd was; zynde dezelve toen, een-
„ paariglyk, van de hand geweezen, als te
„ groote onderwerping en laf hertigheid on-
„ derſtellende. Dat het ook onredelyk ſcheen,
„ een' jongen, onnozelen Prins, gebooren in
„ den ſchoot van deezen Staat, buiten nood,
„ en enkelyk op de begeerte eener uitheem-
„ ſche Mogendheid, toen onzen openbaaren
„ vyand, nu pas met ons verzoend, uit te ſlui-
„ ten van waardigheden, tot het bekleeden
„ van welken, hy, ter oorzaake zyner hooge
„ geboorte, groote goederen en aanzienlyke
„ maagen, meer dan iemant, beyoegd was;
„ tot zo verre, dat Holland en alle de Bond-
„ genooten gehouden waren, volgens de U-
„ nie, meeſt door zynen Over-Grootvader be-
„ werkt, hem, in dezelven, te handhaaven.
„ Dat de Geweſten en Holland in 't byzonder
„ altoos verſtaan hadden, dat de Staat niet in
„ ruſt en vrede blyven kon, zonder dat men,
„ tot het beleid der zaaken, gebruikte Heeren
„ van aanzien, onder welken, geenen nader
„ in aanmerking kwamen, dan de Vorſten uit

1654. „ het Huis van Oranje. Dat Beverningk en
„ Nieuwpoort, fchoon onderzaaten van Hol-
„ land, zo lang zy in dienſt en eed der Gene-
„ raliteit waren, zig niet wettelyk konden laa-
„ ten gebruiken, tot het uitvoeren van eenen
„ laſt, die zo regelregt aanliep tegen het oog-
„ merk der algemeene Staaten, en dat hun
„ zulk een laſt, ook door niemant, wettelyk,
„ kon gegeven worden. Dat de nood ook niet
„ drong tot de Uitfluiting, zynde het Verdrag
„ van Vrede reeds getekend en bekragtigd,
„ eer 'er, door Holland, toe beſlooten werdt:
„ of, zo, hieromtrent, vooraf, eenig verband
„ mogt gemaakt zyn met den Protector; moeſt
„ zulks niet geſchied wezen, zonder kenniſſe
„ der Bondgenooten; maar dat 'er zulk een
„ verband niet geweeſt kon zyn, bleek, om
„ dat de Staaten van Holland, anders, zo lang
„ nadat het beſluit tot het verleenen der *Akte*
„ *van Secluſie* genomen was, niet zouden heb-
„ ben konnen doen aanhouden, dat de Protec-
*Tempe-rament. „ tor zig met de * verzagting, in het Verdrag
„ begreepen, zou gelieven te vergenoegen.
„ Dat men, zulk een' ſtap gedaan hebbende,
„ uit ontzag voor den Protector, hem, in ge-
„ vallen van minder gewigt, veel ligter, te
„ gemoet zou gaan; waaruit ſchande en ver-
„ wyt binnens en buitens Lands te dugten was:
„ ook oneenigheid en twiſten, onder de Leden
„ der hooge Regeeringe en onder de Gemeen-
„ te. Dat men, voorheen, hadt voorgewend,
„ dat de verzagting, in 't Verdrag gevoegd,
„ door de Engelſche Regeering eerſt, voor-
„ geſlaagen was; daar, van agteren, anders
„ bleek: 't welk niet nalaaten kon, Holland

„ van

„ van eenigen ſlinkſchen handel verdagt te 1654.
„ maaken. Dat de naauwe vereeniging tus-
„ ſchen Holland en Zeeland, die, van ouds,
„ onder dezelfde Graaven en Stadhouders, ge-
„ ſtaan, daarna, byzondere Verbonden ſamen
„ gemaakt hadden, ook niet gedoogde, dat
„ eene zaak van zo veel gewigt ondernomen
„ werdt; zonder Zeeland te kennen, te min-
„ der, daar de Staaten van Holland, onlangs,
„ nog zo ernſtelyk begeerd hadden, dat men,
„ in Zeeland, niet kwame tot het benoemen
„ van eenen Kapitein-Generaal, zonder hun,
„ daarvan, vooraf, kennis te geeven." 't Slot van dit Vertoog was eene afkeuring der Akte, en een *proteſt* tegen al 't nadeel, dat 'er van komen mogt, benevens een ernſtig verzoek, dat de Staaten van Holland hunnen misſlag, ten ſpoedigſte, wilde herſtellen (x). De Staaten van Friesland verklaarden zig, om diergelyke redenen, tegen de Akte, begeerende, daarbenevens „ dat de Prins van Oranje, Nieuw
„ van nu af, tot Kapitein- en Admiraal-Ge- Vertoog
„ neraal, benoemd werdt; dat de algemeene van Fries-
„ Staaten byzondere zorg droegen voor zyne land.
„ opvoeding, en dat Beverningk en Nieuw-
„ poort geſlooten werden uit alle Generali-
„ teits Kollegien." In 't byzonder, ſchortten zy hunne ſtem op, waardoor zy, op den voorſlag van Holland, Beverningk, in de plaats van Govert Braſſer, die overleeden was, tot Theſaurier-Generaal, hadden helpen bevorderen; tot dat hy zig, wegens het gehandelde in

(x) Deduct. *in de* Notul. Zeel. *van* 1654. *Bylag. bl.* 1. *en in de* Reſol. van Conſid. *bl.* 135.

1654. in Engeland, zou gezuiverd hebben, naar behooren (y). Zy waren hierin voorgegaan geweest, door Zeeland, die 't, eenige dagen te vooren, insgelyks, gedaan hadt (z).

XXIII. Poogingen om dieze Geschriften en de aantekingen der vyf Hollandsche Steden te doen ligten uit de openbaare Registers.

De Staaten van Gelderland, Utrecht en het gedeelte der Staaten van Overyssel, welk thans te Deventer vergaderd was, oordeelden, dat de wederzydsche scherpe Geschriften en aanrekeningen geligt behoorden te worden, uit de openbaare Regisiers, en door elk Gewest wederom ingetrokken. Ook zogt men, ter Vergaderinge van Holland, de Steden Haarlem, Leiden, Alkmaar, Enkhuizen en Edam te beweegen, om de aantekeningen, waardoor zy zig, tegen het besluit der meerderheid, verklaard hadden, te ligten uit de Registers van Holland. Om de Stad Enkhuizen over te haalen, werdt aan de groote visschery een onderstand van dertigduizend guldens beloofd (a). Doch de vyf Steden lieten zig, zo min als de drie Gewesten, beweegen. Zelfs kwam 'er een gedrukt Geschrift in 't licht, onder den titel van *Onderregting voor de Gewesten, die belang hebben by de Uitsluiting*, welk men hieldt, door de drie Gewesten, verspreid te zyn, en waarin geraaden werdt „ dat men 't gehandelde, door „ Beverhingk en Nieuwpoort, afkeurde en van „ geener waarde verklaarde, en hen, terstond, „ te rug ontboode: dat de Staaten der byzon„ dere Gewesten zig, in merkelyken getale, „ behoorden te vervoegen, in de Vergadering „ van

Middelen om de Uitsluiting te doen vernietigen.

(y) Deduct. *in de* Resol. van Consid. *bl.* 144.
(z) Secr. Resol. Holl. 18 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 159.
(a) Secr. Resol. Holl. 17 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 158. Resol. Holl. 17, 20 *Juny*, 31 *July*, 1 *Aug.* 1654. *bl.* 235, 243, 321.

„ van Holland, om hun misnoegen, over 't 1654.
„ gehandelde, te verklaaren, en herſtelling te
„ begeeren: dat elk byzonder Geweſt dit eerſt
„ doen moeſt, en daarna alle de Geweſten met
„ elkanderen: dat, zo deeze poogingen geen
„ gewenſchten uitſlag hadden, de Gewes-
„ ten overleggen moeſten, of men niet, van
„ nu af, zou konnen treeden tot de benoe-
„ ming van den Prinſe tot Kapitein-Generaal,
„ en tot de aanſtelling van eenen Luitenant
„ onder hem: en dat men hiervan den Heere
„ Protector, door een buitengewoon Gezant-
„ ſchap, kennis behoorde te geeven, met ver-
„ klaaring, dat de Staaten en de Prins zig hei-
„ liglyk houden zouden aan 't geſlooten Ver-
„ drag (*b*)."

XXIV. Kromwel ſchryft aan de Staaten van Zeeland.

De tweedragt onder de Geweſten, die door het drukken en verſpreiden deezer ſchriften, openbaar werdt, kon niet nalaaten veel gerugts te maaken in Engeland. Kromwel nam 'er gelegenheid uit, om aan de Staaten van Zeeland, op welken hy, ter oorzaake van het belang des Koophandels, meeſt dagt te zullen vermoogen, te ſchryven „ dat hy, vernomen
„ hebbende, dat eenige Perſoonen in hunne
„ Provincie eene verkeerde uitlegging gaven
„ aan de goede oogmerken der Staaten van
„ Holland, en aan de poogingen, welkenze
„ aangewend hadden, om de zaaken der twee
„ Gemeenebeſten te brengen in den ſtaat,
„ waarin zy, door de Vrede, geſteld waren;
„ zig verpligt vondt, om hun de kwaade ge-
„ vol-

(*b*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 930. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 442, 448.

1654. „ volgen, die deeze verdeeldheid veroorzaaken kon, voor oogen te ſtellen. Dat eene „ nieuwe vredebreuk den kwynenden handel „ t'eenemaal bederven zou, en ten uiterſte „ nadeelig zyn voor de vryheid en Godsdienſt „ der twee volken. Dat hem lief zou zyn, zo „ zy zig hielden aan de maatregels, waardoor „ de Vrede beſtendig gemaakt kon worden; „ die niet lang zou konnen duuren, zo zy niet „ heiliglyk gehouden en uitgevoerd werdt."

Antwoord dier Staaten.

De Staaten van Zeeland dagten, of ſcheenen te denken, dat die van Holland den Protector aangezet hadden, tot het ſchryven van deezen brief (c). Zy antwoordden 'er op „ dat „ zy de noodzaaklykheid en voordeelen der „ Vrede zeer wel kenden, en alles wat, naar „ reden, van hun begeerd kon worden, zouden „ in 't werk ſtellen, om dit Hemelſch geſchenk „ te bewaaren; gelykze in alles bewilligd hadden, dat vereiſcht werdt, om het te verkrygen. Dat zulken, die zyne Hoogheid anders onderregt hadden, den ſtaat van 's „ Lands zaaken niet kenden, of dien kwaadaartiglyk bewimpelden. Dat de verſchillen „ tuſſchen de Geweſten geene uitheemſchen „ betroffen, en dat zy, ter gelegenheid derzelven, niets doen zouden, welk de onlangs „ vernieuwde vriendſchap tuſſchen de twee „ volken, eenigszins, krenken kon." Doch men bragt deezen brief, eerlang, in de Vergadering der algemeene Staaten, met bygevoegde verklaaring „ dat de Staaten van Zeeland, altoos „ gewoon met de uiterſte openhertigheid te „ werk

(c) THURLOE's Papers, Vol. II. p. 421, 424.

„ werk te gaan, jegens de Bondgenooten, zon- 1654.
„ der derzelver kennis, zig in geene de min-
„ ſte byzondere handeling met Engeland had-
„ den willen inlaaten." De Afgevaardigden van Holland, zig door dit zeggen geraakt voelende, merkten 'er alleenlyk op aan „ dat die
„ van Zeeland zig thans niet veel eers toere-
„ kenen konden, wegens hunne openhertig-
„ heid, alzo zy den brief van Kromwel, dien
„ zy, in Zomermaand, ontvangen hadden,
„ eerſt in Oogſtmaand, vertoonden; en het
„ antwoord op dien brief, niet dan nadat zy
„ wel wiſten, dat het reeds aan Kromwel o-
„ vergeleverd zou zyn (*d*)." Eenigen tyd hier- Weder-
na, antwoordde Kromwel aan de Staaten van ant-
Zeeland „ dat hy, in zyn eerſte ſchryven, woord
„ alleenlyk het oog gehad hadt op het Ge- van
„ ſchrift, welk Zeeland tegen Holland in 't Krom-
„ licht gegeven hadt; ſchoon dit Geweſt geen wel.
„ ander oogmerk hadt gehad, dan de bevor-
„ dering en behoudenis der Vrede. Dat de
„ ruſt en vryheid der twee Staaten bedekte
„ vyanden hadden, die niet nalaaten zouden,
„ maatregels in te boezemen, bekwaam om de
„ eene te ſtooren en de andere te doen ver-
„ liezen, zo men 'er gehoor aan gave. Dat hy
„ zig, nogtans, geheel wat anders beloofde
„ van hunne voorzigtigheid, en dat hy hun
„ geenen beteren raad wiſt te geeven, dan dat
„ zy, met Holland, in vriendſchap en een-
„ dragt, leefden (*e*)."

De Staaten van Holland, ziende, dat zy XXV.
ver- Hollaud

(*d*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 548.
(*e*) AITZEMA III. *Deel, bl.* 935, 936. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 443 à 444.

1654. vergeeſſche poogingen deeden, om de drie Geweſten te beweegen, tot het intrekken der Geſchriften, tegen hen uitgebragt, kwamen, eerlang, tot het inſtellen en uitgeeven eener uitvoerige *Verhandeling* of *Verklaaring*, waarin zy hun gedrag, in 't verleenen der Akte van Uitſluiting gehouden, omſtandiglyk verdedigden (*f*). De Raadpenſionaris de Witt hadt de voornaamſte hand gehad, in het opſtellen deezer Verhandeling, en heeft 'er, by veelen, veel lofs mede ingelegd; ſchoon hy 'er meer om gehaat werdt, by anderen. Zy werdt, terſtond, in verſcheiden' taalen, gedrukt, en alomme, rykelyk, verſpreid. De Hoogleeraar *Antonie Thyſius* vertaaldeze, in 't Latyn (*g*). 't Voornaamſte, welk 'er in vervat was, kwam hierop uit: „ Vooraf, ging een kort verhaal van „ 't gehandelde met Kromwel, waarin de Staaten van Holland beoogden te doen zien, dat „ zy, niet dan in den uiterſten nood, gedron„ gen, aan de eene zyde door Kromwel, die „ verklaard hadt, dat hiervan vrede of oorlog „ afhing, en aan de andere, door de drift van „ eenige Geweſten, die, met het ontydig be„ geeren van opening, gerugt gemaakt had„ den van hun geheim beſluit, gekomen wa„ ren, tot het overleveren der Akte van Uit„ ſluiting, zonder welke, de Vrede niet te „ verkrygen was." Hierna, werdt de ſtaat des geſchils, tuſſchen de drie Geweſten en Holland, voorgeſteld, beweerende de Geweſten, „ *voorerſt*, dat Holland de Akte van Uitſlui„ ting niet hadt *mogen* verleenen, en *ten ande*„ *ren*,

besluit, zig, uitvoeriglyk, te verdedigen.

Inhoud der *Deductie* of *Declaratie* van Holland: waarin 't verleenen der *Akte van Secluſie* verdedigd wordt.

Inleiding en *Narratio Facti*.

I. Deel. I. Cap.

(*f*) Secr. Reſol. Holl. 17 *Juny* 1654. I. *Deel*, *bl.* 158.
(*g*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 549.

„ *ten*, dat, zo dit Holland al vry geſtaan hadt, 1654.
„ het nogtans *behoorde* agtergebleeven te zyn.
„ Tot bewys van de *eerſte* deezer twee ſtellin-
„ gen, hadden de Gewesten bygebragt, dat
„ het verleenen der Akte ſtreedt 1. met de U-
„ nie van den jaare 1579, vorderende, dat de
„ Gewesten vry en zonder vooringenomen-
„ heid raadpleegden. 2. met de verklaaringen
„ der Bondgenooten, in de groote Vergade-
„ ring des jaars 1651, en 3. met de byzondere
„ en naauwe betrekking, tuſſchen Holland en
„ Zeeland. By deeze *drie* redenen hadden zy
„ nog *drie* anderen gevoegd, die, behalven op
„ de Akte, ook op het Gemeenebeſt van En-
„ geland zagen, en wel, 4. dat het *tiende* Lid
„ der Unie geene byzondere Verbonden met
„ uitheemſche Mogendheden toeliet: 5. dat
„ het *negende* Lid der gemelde Unie ook alle
„ vredehandeling ſtelde aan de gemeene Bond-
„ genooten, en 6. dat de Akte ſtreedt met het
„ eenpaarig beſluit der Gewesten, genomen
„ op de verzagting, die, in 't ſlot van 't Ver-
„ drag van Vrede, gevoegd was." De Staaten II. *Cap.*
van Holland merkten, op de *eerſte* deezer re-
denen, aan „ dat elk Gewest, en, gevolgelyk,
„ ook Holland, op zig zelf, *ſouverain* zynde,
„ gelyk Zeeland ook hadt voorondersteld,
„ magt hadt, om, zonder iemants bekroon,
„ Stadhouders te ſtellen of niet: ook om, ter
„ Generaliteit, te ſtemmen of niet, tot de aan-
„ ſtelling van eenen Kapitein-Generaal; dat
„ de Gewesten en de Staaten van Holland in 't
„ byzonder dit regt, zelfs in gewigtiger gele-
„ genheden, gebruikt hadden, als in 't uitſlui-
„ ten van Filips, in den jaare 1581, en van

„ den

1654. „ den Hertoge van Anjou, in den jaare 1583,
„ van de Regeeringe over hun Geweſt; zon-
„ der dat men hun toen hadt tegengeworpen,
III. *Cap.* „ dat zulks ſtreedt met de Unie." Op de *twee-*
de reden, zeidenze „ dat zy erkenden, nevens
„ andere Geweſten, op de groote Vergade-
„ ring des jaars 1651, hunne zugt voor het
„ Huis en den jongen Prinſe van Oranje ver-
„ klaard te hebben; doch dat zy, tevens, zig,
„ altoos gekant hadden tegen alles, wat
„ zweemde naar eenige verbindtenis tot be-
„ vordering van den Prinſe. Ook vondt men
„ 't vreemd, dat zy, die nu beweerden, dat
„ de Akte van Uitſluiting ſtreedt met de vry-
„ heid der raadpleegingen in de Vergadering
„ der algemeene Staaten, desonaangezien,
„ ſtaande hielden, dat men zig deeze vryheid,
„ door eene voorafgaande verbindtenis in de
„ groote Vergadering, wel hadt mogen be-
IV. *Cap.* „ neemen." De *derde* reden beantwoordden-
ze, met te zeggen „ dat 'er groot onderſcheid
„ was, tuſſchen eenen Stadhouder aan te ſtel-
„ len of uit te ſluiten; dat, volgens de byzon-
„ dere Unien tuſſchen Holland en Zeeland,
„ het eerſte niet behoorde te geſchieden, zon-
„ der dat men 'er elkanderen op hoorde; maar
„ dat een Bondgenoot, by het laatſte, geen
„ byzonder belang kon hebben. Dat Zeeland,
„ tegen 't gevoelen van Holland, den jongen
„ Prins tot Kapitein-Generaal hebbende voor-
„ geſteld, zig zo vooringenomen getoond hadt,
„ dat Holland geene reden zien kon, om Zee-
„ land, op 't ſtuk der Uitſluitinge, te hooren;
„ waarroe, na 't ontvangen van den brief der
„ Ambaſſadeuren, ook geen tyd zou geweeſt
„ zyn,

„ zyn. Dat Zeeland, in 't jaar 1584, wel hadt 1654.
„ konnen besluiten tot de opdragt der hooge
„ Overheid aan Frankryk, met zo veel spoed,
„ dat Holland daarop niet eens gehoord kon
„ worden." Op de *vierde* reden, werdt aange- V. *Cap.*
merkt „ dat het *tiende* punt der Unie niet
„ gedoogde, dat de byzondere Gewesten *Con-*
„ *foederatien* of Verbonden maakten met uit-
„ heemsche Mogendheden; doch dat hier-
„ mede gezien werdt op zulke verbonden, als
„ de Unie zelve; geenszins, op Verdragen en
„ Beloften, gelyk de Akte van Uitsluiting
„ was. Dat dit uit het verband tusschen het
„ *tiende* en *elfde* punt blykbaar was, en door
„ menigvuldige voorbeelden bevestigd kon
„ worden: hebbende Holland, na 't sluiten der
„ Unie, in 't jaar 1579, met Deenemarke;
„ Friesland, nevens andere Gewesten, in de
„ jaaren 1580 en 1581, met den Hertoge van
„ Alençon; Holland en Zeeland, in 't laatst-
„ gemelde jaar, met de Koningin van Enge-
„ land; Holland, in 't jaar 1586, met den Ko-
„ ning van Frankryk, en andere Gewesten,
„ met andere of dezelfde Mogendheden, op
„ verscheiden' tyden, afzonderlyk, gehan-
„ deld en verdraagen. Prins Willem van O-
„ ranje hadt zelf, nu en dan, afzonderlyke
„ verdragen gemaakt: veelen van welke han-
„ delingen geschied waren, zonder dat daar-
„ van, vooraf, eenige opening gedaan was
„ ter Generaliteit: en, somtyds, door by-
„ zondere afgezondenen, somtyds, door die
„ der algemeene Staaten, aan welke laatste
„ afgezondenen, in 't algemeen, nimmer
„ verbooden was geweest, te voldoen aan

„ de

1654. VI. *Cap.* „ de begeerten van eenige byzondere Gewesten, Steden of Leden." Op de *vyfde* reden, werdt gezeid „ dat het *negende* Lid der Unie „ wel vorderde, dat men geene Vrede of Beſtand maaken zou dan by gemeenen raade „ van alle de Bondgenooten; doch dat, hiermede, niet kon gemeend zyn, dat het eenen der Bondgenooten niet vry ſtaan zou, „ tot bevorderinge of behoudenis der Vrede, VII. *Cap.* „ iet over te geeven of af te ſtaan. Dat zyne VIII. *Cap.* „ Hoogheid, Fredrik Henrik, het ook dus „ hadt ingezien, hebbende, reeds in 't jaar „ 1647, door de Heere de Knuit, een Verdrag doen ſluiten met den Koning van Spanje, waardoor de Munſterſche Vrede bevorIX. *Cap.* „ derd was." De *zesde* reden werdt dus wederlegd: „ dat het beſluit, by de algemeene „ Staaten, in Sprokkelmaand, genomen, op „ de verzagting, by 't Verdrag gevoegd, tweeledig ware, behelzende, 1. dat de Ambaſſadeurs gemelde verzagting zouden mogen „ inwilligen, en 2. dat zy niet verder zouden „ mogen gaan. Dat het verleenen der Akte „ van Uitſluitinge, door Holland niet ſtreedt „ met het eerſte Lid, alzo, by 't Verdrag, „ bleek, dat de Ambaſſadeurs de verzagting „ hadden konnen inwilligen. Dat, wat het „ tweede Lid betrof; Holland den Ambaſſadeuren ook geen' laſt gegeven hadt, om „ verder dan de ontworpen' verzagting te „ gaan; maar dat de Protector de Akte van „ Uitſluiting gevorderd hadt, en dat zyze, „ niet dan na lang aangehouden te hebben, „ dat hy zig met de verzagting wilde genoe-

„ gen

„ gen laaten, hadden overgegeven. Dat zy, hier- 1654.
„ in, veel minder afgeſtaan hadden, dan de
„ Heer de Knuit, in het voorgemelde Verdrag,
„ waarby de vrye oefening van den Room-
„ ſchen Godsdienſt toegelaaten was, in alle
„ de Plaatſen, die, by dit Verdrag, aan den
„ Prinſe van Oranje waren afgeſtaan. Ook
„ zou men niet bevinden, dat Holland ooit de
„ Souveraineiteit van den Lande, afzonderlyk
„ van de andere Geweſten, uitheemſchen Mo-
„ gendheden aangebooden hadt, gelyk, door
„ die van Ooſtergo, in 't jaar 1587, aan En-
„ geland geſchied was: hebbende zelfs ook
„ Zeeland, in 't heeft van den oorlog, te-
„ gen den zin der Bondgenooten, en vooral
„ van Holland, twee onderſcheiden' Verdra-
„ gen, met de vyandlyke Wethouderſchap
„ van Brugge, geſlooten.

Het *eerſte* Deel van 't geſchil dus afgehan- II. Deel.
deld, en naar 't oordeel der Staaten van Hol-
land beweezen zynde, dat zy regt en vryheid
hadden, om de Akte van Uitſluiting te ver-
leenen, kwamen zy tot het *tweede*. De Gewes-
ten beweerden, naamlyk, in de *tweede* plaatſe,
„ dat Holland, ſchoon vryheid hebbende, om
„ de Akte te verleenen, zulks *behoorde* te heb-
„ ben nagelaaten, om de volgende redenen:
„ 1. Om dat het verleenen der Akte ſtreedt
„ met 's Lands vryheid; en de oppermagt der
„ andere Geweſten krenkte: 2. om dat het on-
„ derwerping en laf hertigheid onderſtelde, en
„ den Staat by uitheemſche Mogendheden in
„ kleinagting zou brengen: 3. om dat 'er ſcheu-
„ ringen en verdeeldheden onder de Regen-
„ ten

1654. „ ten en onder 't volk uit zouden ontſtaan. 4.
„ Om dat 'er de jonge Prins van Oranje door
„ ontzet werdt van voorregten, hem eenigs-
„ zins aangebooren, en 5. om dat het de hoog-
„ ſte ondankbaarheid ware, tegen dit Vorſte-
„ lyk Huis." Alle welke redenen, in orde,
I. *Cap.* wederlegd werden. Op de *eerſte*, werdt aange-
merkt „ dat Holland zig wel de magt, of, als
„ men 't zo noemen wilde, de vryheid beno-
„ men hadt, om den Prins van Oranje tot
„ Stadhouder of Kapitein-Generaal te bevor-
„ deren; doch dat dit geſchied was, om den
„ oorlog, die ook de oefening der vryheid,
„ in veele opzigten, belet, te weeren, en vre-
„ de te bekomen. Dat de Staat veele dierge-
„ lyke verbindende Verdragen gemaakt hadt,
„ en wel, in 't jaar 1635, met Frankryk;
„ welk Verdrag toen voornaamlyk gedreeven
„ werdt, door dezelfde Geweſten, die nu zo
„ klaagden, dat Holland zig aan een' band ge-
„ legd hadt. Dat deeze klaagers, ondertus-
„ ſchen, den Prins van Oranje, nog een kind,
„ zogten te dringen in de bekende hooge
„ waardigheden, eertyds door zynen Vader
„ bekleed: 't welk veel meer aanliep tegen de
„ vryheid, gelyk, uit zeer veele voorbeelden,
„ in de Nederlandſche en uitheemſche ge-
II. *Cap.* „ ſchiedeniſſen te vinden, blyken kon." Op de
tweede reden, werdt gezeid „ dat uit al het ge-
„ handelde met Kromwel bleek, hoe zeer men
„ gezorgd hadt voor de eer van den Staat, zon-
„ der ergens in eenige onderwerping te toon-
„ nen. Dat het afſtaan van iet, tot bekoming
„ van vrede, geene laagheid genoemd kon
„ wor-

„ worden. Dat men, voorheen, van de Spaan- 1654.
„ ſche Nederlanden 't vertrek der uitheem-
„ ſche knegten wel als eene voorwaarde der
„ Vrede gevorderd hadt. Dat Amſterdam, in
„ den jaare 1650, ook vry wat hadt overge-
„ geven, om de inwendige vrede te verkry-
„ gen. Dat uitheemſche Mogendheden den
„ Staat niet kleiner agten zouden, om iet dat
„ enkelyk op het inwendig beſtier zag." Op III. Cap.
de *derde* reden, merkte men aan „ dat de Staa-
„ ten verblyd waren, dat de Gemeente in Hol-
„ land, onaangezien de verkeerde poogingen
„ van kwalykgezinden, 't beleid haarer hooge
„ Overheid, langs hoe meer, begon goed te
„ keuren, zig aan het zelve in ſtilte onder-
„ werpende. Dat 'er nog wel groote oneenig-
„ heid was onder de Geweſten; doch dat hun-
„ ne Edele Groot-Mogendheden hoopten,
„ dat dit Vertoog in ſtaat zou zyn, om dezel-
„ ve te doen verminderen en ophouden.
„ Dat, wyders, de meeſte oneenigheden in
„ deeze Landen veroorzaakt waren geworden,
„ door of om de zogenaamde Hoofden; ge-
„ lyk, ter gelegenheid der inroepinge van den
„ Aartshertoge Matthias, van den Hertoge
„ van Anjou, van den Graave van Leiceſter,
„ en in andere gevallen, gebleeken was; heb-
„ bende den Staat nooit meer ruſt gehad, dan
„ wanneer de aangeſtelde Hoofden of nog
„ weinig aanziens hadden, of zo veel werks
„ met Krygszaaken, dat hun geen tyd over-
„ ſchoot, om zig, onwettelyk, te dringen in
„ zaaken, tot het beleid der algemeene of by-
„ zondere Staaten behoorende. Dat zelfs de

1654. „ tegenwoordige oneenigheid, om een Hoofd,
„ ja om een ingebeeld Hoofd, ontſtaan was;
„ en dat de Staaten der byzondere Geweſten,
„ door verſcheiden' banden, thans zo naauw
„ verknogt waren, dat men, naar reden, gee-
„ ne verdeeldheid te dugten hadt, ten ware
„ 'er eenig geweld gebruikt werdt, dat, nog-
„ tans, zonder uitſteekende Hoofden, niet te
IV. *Cap.* „ wagten was. Dat hier nog bygevoegd kon
„ worden, dat men Holland, zonder reden,
„ verdagt maakte van ſlinkſchen handel met
„ den Protector, alzo hunne Edele Groot-Mo-
„ gendheden verklaarden, voor het ontvan-
„ gen van den brief van den vyftienden van
„ Grasmaand, door Beverningk en Nieuwpoort
„ afgezonden, aan niemant ter weereld, eeni-
„ gen byzonderen laſt, betrekkelyk op den Prin-
„ ſe van Oranje, te hebben gegeven, en zelfs,
„ tot na het tekenen der Vrede, niet geweeten
„ te hebben, dat, door den Heere Protec-
„ tor, gedrongen werdt, op de uitſluiting van
„ den Prinſe van Oranje (3). Dat de inboe-
„ ze-

(3) Men moet, om 't gene hier gezeid wordt niet kwalyk te verſtaan, agt geeven, dat *hunne Edele Groot-Mogendheden*, dat is, *de Vergadering der Staaten van Holland*, verklaaren, niet voor den vyftienden van Grasmaand, eenigen laſt, betrekkelyk op den Prinſe van Oranje, aan Beverningk en Nieuwpoort gegeven te hebben; ja voor het tekenen der Vrede, welk op den zelfden vyftienden van Grasmaand geſchiedde, niet te hebben geweeten, dat Kromwel de uitſluiting van den Prinſe van Oranje van Holland vorderde. Maar ſchoon de *Vergadering van Holland* dit niet eerder geweeten hebbe; volgt niet, dat het *niemant in Holland* eerder geweeten heeft. Beverningk wiſt het,

„ zeming van het tegendeel eerder in ſtaat 1654.
„ was, om tweedragt onder de Gemeente te
„ verwekken, gelyk, veelligt, het ontydig
„ dringen op de benoeming van den Prinſe
„ van Oranje tot Kapitein-Generaal den Pro-
„ tector aanleiding gegeven hadt, om de Ak-
„ te van Uitſluiting te vorderen." Op de *vier-* V. *Cap.*
de reden, zeide men „ dat, in eene vrye Re-
„ geering, niemant, door geboorte, regt ver-
„ krygt, tot het bekleeden van eenige waar-
„ digheden; maar dat de hooge Ampten, al-
„ daar, altoos, aan de waardigſten, behooren
„ te worden opgedraagen." Eindelyk, werdt, VI. *Cap.*
op de *vyfde* reden, aangemerkt „ dat, in het
„ aandringen derzelve, op deeze wyze, gere-
„ denkaveld werdt, dat men den jongen Prins
„ behoorde te bevorderen, uit erkentenis voor
„ de dienſten, door zyne Voorouders gedaan.
„ Doch dat dit zo veel was, als of men de Staa-
„ ten aanzetten wilde, om eenen nieuwen laſt
„ te leggen op de ſchouders van een kind, om
„ dat zyne Voorouders dien reeds lang gedraa-
„ gen hadden. Of zo men 't opdraagen van de
„ bekende waardigheden, met de eer en het
„ voordeel, welk 'er aan vaſt is, niet aanzage
„ als

het, al veel eerder, ten minſte al op den zesden van Louwmaand (Zie *hier voor*, bl. 313). Is 't te vermoeden, dat hy 't niet aan de Witt, met wien hy geheime briefwiſſeling hieldt, zou overgeſchreeven hebben? Is 't zelfs te vermoeden, dat de Witt, wien, van wege Holland, 't beleid der Engelſche handelinge opgedraagen was (Zie zyne *Brieven* V. Deel, bl. 206.); hem niet, terſtond, eenige onderregting op dit netelig ſtuk zou hebben laaten toekomen? De Vergadering van Holland ſchryft dan de waarheid; maar men moet 'er niet te veel uit beſluiten.

1654. „ als een' laſt ; op wat grond kon men dan
„ beſluiten, dat het opdraagen deezer hoo-
„ ge waardigheden aan de Voorouders, 't
„ welk voor eene eere en gunſt aangezien
„ werdt, verpligting voortbragt, tot het be-
„ wyzen van gelyke gunſt aan de nakome-
„ lingen? Dat de Heeren Stadhouders den
„ Landen merkelyke dienſten gedaan had-
„ den, kon niet geloochend worden. Doch
„ groot was ook het gezag, de eer en het voor-
„ deel geweeſt, welk zy, daarvoor, genooten
„ hadden, konnende het gene de Prinſen Mau-
„ rits, Fredrik Henrik en Willem de II. van
„ de Landen getrokken hadden, op twintig
„ millioenen guldens berekend worden; doch
„ Willem de I., dit moeſt men erkennen, hadt
„ zyn goed en bloed aan 't Vaderland opge-
„ offerd, zonder, naar behooren, beloond te
„ hebben konnen worden. Was 't ooit tyd,
„ om de dienſten van den Vader aan den Zoon
„ te erkennen, 't behoorde, na de dood van
„ deezen Held, geſchied te zyn. En nogtans
„ hadt Friesland toen al konnen goedvinden,
„ den jongen Maurits voorby te gaan, en
„ Graaf Willem Lodewyk tot Stadhouder aan
„ te ſtellen; en dat zelfde Friesland durfde nu
„ zeggen, dat het gebeente van dien onverge-
„ lyken Held wraak roepen zou, over eene zo-
„ genaamde ondankbaarheid, aan zyn Kinds-
„ kinds-kind getoond. Zeker, kon men den
„ volwaſſen Maurits, zonder ondankbaarheid,
„ uitſluiten; waarom niet den tederen Wil-
„ lem? Hadt niet Stad en Lande, nog onlangs,
„ dit zelfde Kind, den Zoon des jongſten Stad-
„ houders over dit Geweſt, voorbygaande, het

„ Stad-

„ Stadhouderſchap aan Graave Willem Fre- 1654.
„ drik opgedraagen? De Geweſten, die zo
„ zeer op dankbaarheid drongen, behoorden,
„ vooral, niet te vergeeten, welke verpligting
„ zy aan Holland hadden; hoe Holland, on-
„ der 't beleid van Prinſe Willem den Ouden,
„ nevens Zeeland, verſcheiden' jaaren, ge-
„ oorloogd hadt tegen Spanje; hoe Holland,
„ voorzigtiglyk, verhinderd hadt, dat de Lan-
„ den niet onderworpen waren aan den Her-
„ toge van Anjou; hoe Holland de ontwor-
„ pen' overheerſching van den Graave van
„ Leiceſter belet hadt; hoe Holland meer dan
„ de helft gedraagen hadt van de koſten des
„ Spaanſchen krygs, en den anderen Gewes-
„ ten, daarenboven, nog veele millioenen
„ verſchooten; hoe Holland, op gelyke wy-
„ ze, te werk gegaan was, geduurende den
„ jongſten Engelſchen oorlog; en hoe Hol-
„ land, eindelyk, om uit dien oorlog te ge-
„ raaken, iet hadt afgeſtaan, welk by de an-
„ dere Geweſten zo hoog gewaardeerd werdt.
„ Weshalve, de Staaten het als eene merke-
„ lyke ondankbaarheid jegens Gode aanmerk-
„ ten, zo men, na 't ontvangen van zo veele
„ gunſten, nog bleeve morren. Ten beſlui-
„ ten, verklaarden zy, op den gelegden grond,
„ alles te willen opzetten, om de Unie te
„ handhaaven: waarin zy hoopten, door de
„ andere Bondgenooten, te zullen ondersteund
„ worden."

De Staaten van Holland bragten deeze Verhandeling of Verklaaring, in vollen getale, over, in de Vergadering der algemeene

XXVI. Oordeel der Geweſten over de

1654. Verklaaring van Holland.

Staaten (*b*); en zondenze, daarna, aan de Staaten der byzondere Geweſten, daarze, in 't eerſt, weinig indruks ſcheen te maaken. Op den Landdag van Gelderland, werdtze gelezen: en de drie Steden van het Kwartier van Nieuwmegen oordeelden „ dat de *Akte van Secluſie* „ ſtreedt met de verzagting, in 't Verdrag be„ greepen, en dat Gelderland, in allen geval, „ niet aan de uitſluiting gehouden was." Arnhem ſtemde „ dat de Prins van Oranje, voor „ anderen, tot Kapitein-Generaal verkooren „ moeſt worden, wanneer hy oud genoeg was, „ om den Staat dienſt te konnen doen, en „ wanneer men dan oordeelde, eenen Kapi„ tein-Generaal noodig te hebben." Doch 't beſluit der meerderheid viel „ dat de *Akte van* „ *Secluſie* ſtreedt met de Unie van 1579, en „ met het beſluit der algemeene Staaten, op „ de verzagting, by 't Verdrag beraamd; en „ dat men den jongen Prins van Oranje niet „ uitſluiten; maar, van nu af, tot Kapitein- en „ Admiraal-Generaal, voorſchikken moeſt: „ hem, ondertuſſchen, bekwaame perſoonen „ toevoegende, om hem in den Hervormden „ Godsdienſt, en in begrippen, zyner hooge „ geboorte voegende, op te voeden (*i*)." Ter Staatsvergaderinge van Zeeland, werdt, omtrent op gelyke wyze, over de Hollandſche Verklaaring geoordeeld. Middelburg verſtondt, dat men, in dezelve, gantſch ten onregte, de geheimen der Regeeringe, welken men behoorde verborgen te houden, weereldkundig ge-

(*b*) Reſol. Holl, 5 *Aug.* 1654. *bl.* 338.
(*i*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1983, 1984. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 448.

gemaakt hadt (*k*). Voorts, drong men hier ook, op het zorgen voor 's Prinſen opvoeding (*l*). 1654.

De Staaten van Friesland, die, onlangs, bevolen hadden, openlyk, in de Kerken, voor den Prinſe van Oranje, te bidden (*m*), deeden, in de Lente des volgenden jaars, eene wederlegging der Verhandeling of Verklaaring van Holland opſtellen, die egter, meen ik (*n*), niet overgeleverd werdt, ter algemeene Staatsvergaderinge, behelzende „ dat zy, met leed„ wezen, gezien hadden, dat de zwakheid „ van den Staat, in deeze Verklaaring, voor „ 't oog der weereld, opengelegd was; dat zy „ zig wel wagten zouden, dit voorbeeld na te „ volgen, en hierom de Verklaaring, van „ woord tot woord, niet zouden wederleggen. „ Doch op dat hun ſtilzwygen niet ten nadee„ le der waarheid misduid werdt, moeſten zy „ verklaaren, dat zy de Verhandeling der „ Staaten van Holland hielden voor een Ge„ ſchrift, vol van gevaarlyke inboezemingen „ en grondregels, ſtrydig met de Grondwet„ ten van den Staat, welks ondergang daar„ uit te dugten was; dat 'er verſcheiden' te„ genſtrydigheden in gevonden werden: ook „ eenige hoonende beſchuldigingen: waar„ door de Bondgenooten, en vooral de Staa„ ten van Friesland zig zeer beledigd vonden, „ Dat de doorlugtige daaden van hun, die de „ eerſte grondſlagen van deezen Staat gelegd „ had- Friesland ſchryft 'er tegen.

(*k*) Notul. Zeel. 17 *Nov.* 1654. *bl.* 303.
(*l*) Notul. Zeel. 20 *Jnny* 1654. *bl.* 171.
(*m*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1098. Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 714.
(*n*) *Zie* De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 34.

1654. „ hadden, in een valſch licht geplaatſt wer-
„ den; dat men aan derzelver goede oogmer-
„ ken eenen verkeerden draai gaf, om eenigen
„ glimp te vinden, tot verdediging der Akte
„ van Uitſluitinge. Dat verſcheiden' voor-
„ beelden, kwalyk te paſſe, werden aange-
„ haald; doch dat men, niet zonder veront-
„ waardiging, hadt konnen zien de ongehoor-
„ de ondankbaarheid, jegens de gedagtenis
„ van Willem, Prinſe van Oranje. die den
„ Staat verloſt hadt van de ondraaglyke ſlaa-
„ verny, waarmede dezelve gedreigd werdt;
„ en die, tot deszelfs behoudenis, zyne goe-
„ deren geſpild, zyne eer in de waagſchaale
„ geſteld, en zyn leeven opgeofferd hadt (*o*)."
Voorts, was 'er, al ras, eene wederlegging der Verklaaring van Holland, zonder naam, in 't licht gekomen; die, in een diergelyk ſchrift, beantwoord werdt (*p*).

Hoe men 'er, in laater' tyd, over geoordeeld hebbe.

In deezer voege, werdt 'er, over de Verklaaring van Holland, geoordeeld, terwyl de gemoeden tegen elkanderen ontſteken waren; doch in laater' tyd, hebben onpartydiger oordeelaars verſtaan „ dat de *Akte van Secluſie*
„ tweeleedig geweeſt was; dat, volgens het
„ *eerſte* Lid, de Prins van Oranje uitgeſlooten
„ werdt van de waardigheden, die Holland,
„ en volgens het *tweede*, ook van de waardig-
„ heden, die de algemeene Staaten hem op-
„ draagen konden, zo ver Holland hierin ſtem-
„ men kon - - Dat Holland, ten opzigte van
„ het eerſte, niets beloofd hadt, dan 't gene in
„ zy-

(*o*) WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 449.
(*p*) *Zie* deeze ſchriften *by* ALTZEMA III. *Deel, bl.* 1027, 1045.

„ zyne magt ſtondt: ook niets meer, ten opzig- 1654.
„ te van het tweede, om dat het niets meer
„ verbonden hadt, dan zyne ſtem, en elk Ge-
„ weſt volkomen' vryheid hadt, om, naar zyn
„ eigen goedvinden, te ſtemmen, in de Ver-
„ gadering der algemeene Staaten. Dat Hol-
„ land, desonaangezien, in 't verbinden van
„ zyne ſtem, in het tweede opzigt, zonder
„ kennis van, of raadpleeging met de Bond-
„ genooten, een weinig onheuſch, en niet zeer
„ vriendelyk gehandeld hadt; alzo het aan-
„ ſtellen van eenen Kapitein-Generaal Hol-
„ land alleen niet, maar alle de Bondgenoo-
„ ten betrof, en het regt der Broederſchap,
„ welk onder zulke Bondgenooten plaats heeft,
„ naauwlyks gedoogde, dat een Bondgenoot,
„ zonder zynen Bondgenoot te hooren, af-
„ ſtand deedt van zyne ſtem, in eene zaak,
„ die 't Bondgenootſchap aanging (q)." Maar de Staaten van Holland kenden, toen zy over de uitſluiting raadpleegden, de gevoelens hunner Bondgenooten zo wel, dat zy ongeraaden vonden, dezelven nader te hooren.

XXVII. Ongeruſtheid en voorzorg in Holland.

Doch terwyl de byzondere Staaten, met woorden en ſchriften, ſtreeden tegen elkanderen, zogten eenigen nog al beweegingen te verwekken onder 't volk, waaruit verandering in de Regeeringe gehoopt werdt. In Overyſſel, was 't, al ſedert eenigen tyd, in rep en roere geweeſt; doch wy ſpaaren 't verhaal van 't gene hier voorviel, tot bekwaamer gelegenheid. In Holland, was men ook voor opſchud-

din-

(q) C. v. Bynkershoek Quæſt. Juris Publ. *Libr.* II. *Cap.* IV, *p.* 210, 211.

1654. dingen bedugt. De wydluftige Verklaaring der Staaten, onder 't gemeen verſpreid zynde, gaf ſtof tot veelerlei geſprekken, en tot eenige ſchimpſchriften. Sommigen ſloegen uit, dat Holland, door het uitgeeven deezer Verklaaringe, het gemeen Regter gemaakt hebbende, nu ook uitvoering van het vonnis van het gemeen te wagten hadt. Men begon voor opſchudding, in de Steden, te dugten (*r*): waartegen, nogtans, aan verſcheiden' oorden, zorgvuldiglyk, gewaakt werdt. Men hadt, al in Bloeimaand, tegen dat de ſchuttery in den Haage optrekken zou, eenige voorzorg gebruikt, om de beroerte, voor welke men bekommerd was, ſpoedig te ſtuiten. Doch alles liep af, zonder ongeregeldheid. Men ſchoot nu niet door de vendels, gelyk in 't voorleeden jaar nog geſchied was, en daar werdt geenerlei andere moedwil gepleegd (*s*). Te Amſterdam, daar men, op een los gerugt, dat Graaf Willem van Naſſau, met eenige duizenden knegten, van Groningen, derwaards kwam, voor eene overrompeling bedugt ſcheen, werden de bezetting verſterkt, wagthuizen gemaakt, buitenwagten uitgezet, en gewapende vaartuigen in 't Y en op den Amſtel gelegd (*t*). De Staaten van Holland deeden het vendel van Graave Willem, welk zy verdagt hielden, vertrekken uit Dordrecht (*u*). Ook maakten zy eenige verandering in hunne Lyfwagt, die in vier vendels verdeeld werdt, en van welke eenige

(*r*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 519, 520.
(*s*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 344.
(*t*) THURLOE's Papers, *Vol* II. *p.* 392, 547, 577.
(*u*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 548.

nige Overſten en gemeenen, welken men hieldt, te zeer verbonden te zyn aan het Huis van Oranje, afgedankt of verplaatſt werden (v). En ſchroomden zy niet den Afgevaardigden van Friesland, die verſtonden, dat men 't wantrouwen te veel voets gaf, te gemoet te voeren „ dat zy reden hadden tot wantrouwen, „ en dat men 't niet vreemd vinden moeſt, dat „ zy voor hunne veiligheid zorg droegen." Ten zelfden tyde, ſchreeven zy aan de Wethouderſchap van Utrecht, die in de tegenwoordige geſchillen hunne zyde hieldt, dat vyf Geweſten, in afwezendheid van den Afgevaardigde der Provincie van Utrecht, beſlooten hadden, de bezetting van Utrecht te verſterken, met oogmerk, om de Stad, in 't ſtuk van Kapitein-Generaalſchap, te doen veranderen van gevoelen. Doch van dit beſluit kwam niets. Ook veranderde de Vrede de gemoeden der ingezetenen, vooral die der Hollanderen, zo zeer, dat zy, allengskens, onbekwaamer werden, om indrukſels te ontvangen ten nadeele der tegenwoordige Regeeringe (w). Holland geraakte, derhalve, inwendig in ruſt: waartoe niet weinig hielp, dat de Staaten den Kommisſariſſen politik, die de Sinoden bywoonden, laſt gaven, om den Predikanten, wel ernſtelyk, te vermaanen, dat zy der Gemeente eerbied, gehoorzaamheid en gunſtige gedagten, omtrent haare hooge Overheid, de Staaten van den Lande, zouden hebben in te prenten; zonder 1654.

(v) Secr. Reſol. Holl. 7 *Aug.* 1654. I. *Deel*, *bl.* 162. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1068. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 521.
(w) WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 439.

1654. der hen egter te verpligten, om eenige byzondere *Reſolutien*, *Edicten* of *Decreeten* te verdedigen (*x*). En deedt veel, om de Predikanten tot gemaatigdheid te brengen, dat de Staaten, ſomtyds, eenen Predikant, die hunne Regeering doorſtreek van den Predikſtoel, in zynen dienſt ſchorſten, met inhouding zyner wedde: gelyk, voor twee jaaren, aan Jakobus Stermont, in den Haage, gebeurd was; die belofte van beterſchap doen moeſt, eer hy herſteld werdt (*y*). Voorts ſchreef de Witt, in Herfſtmaand, dat de zaaken onder de Bondgenooten zig begonden te ſchikken tot gemaatigdheid, en, in Grasmaand des volgenden jaars, dat hy, in Holland, en onder de Leden der Staaten van dit Geweſt, van dag tot dag, meerder ſamenſtemming, overeenkomſt en eendragt begon te beſpeuren (*z*): al het welke men als eene vrugt of gevolg der Vrede mogt aanmerken.

XXVIII. Afhandeling van verſcheiden punten, in Engeland; als

De Ambaſſadeurs van den Staat bleeven, midlerwyl, nog in Engeland, handelende over een Verdrag van Zeevaart, over de vergoeding van de ſchade, veroorzaakt door het aanhouden der ſchepen in de Zond, in Ooſt- en Weſtindie en elders, en over het Verbond tuſſchen Frankryk en Engeland. Het Verbond tuſſchen Frankryk en Engeland werdt, voor eerſt, niet voltrokken (*a*). Ook bleef het Verdrag

(*x*) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 471, 472. Reſol. van Conſid. ten tyde van de Witt, *bl.* 226.

(*y*) Reſol. Holl. 22 *Maart* 1651. *bl.* 151. 11, 22, 27 *Maart* 1652. *bl.* 100, 132, 141.

(*z*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 161, 198.

(*a*) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 436, 571.

drag van Zeevaart onvoltooid (*b*). De Ambassadeurs hadden, ten opzigte van de vergoeding der schade in de Zond, verwagt, dat de Koning van Deenemarke, terstond na de uitwisseling der bekragtigingen van 't Verdrag, zou aangemerkt geweest zyn, als begreepen in de Vrede. Doch de Protector verstondt, dat de aangehouden' schepen eerst daadelyk vergoed moesten worden, of dat men goede borg stelde, voor de vergoeding. Men moest, van onzen kant, komen tot dit laatste, alzo onze handel op de Oostzee bedorven geweest zou zyn, zo Engeland met Deenemarke in oorlog gebleeven was. De schade werdt, eerlang, door wederzydsche goede mannen, geregeld op zevenennegentigduizendnegenhonderddrie - enzeventig ponden tien schellingen sterlings (*c*), welken de Staaten betaalen moesten; alzo de Koning van Deenemarke, die, te vooren, beloofd hadt, de schepen en laading te rug te zullen geeven, nu bybragt, dat hy ook vergoeding van schade te vorderen hadt, om dat de Engelschen veele schepen van zyne onderzaaten genomen hadden. Men deedt zyn best, om hem tot andere gedagten te brengen; doch 't was vergeefs: de Staaten moesten zig deeze schade troosten. 1654. Vergoeding wegens de schepen, in de Zond aangehouden.

De schade, die de Engelschen beweerden geleeden te hebben van de Oost- en Westindische Maatschappyen deezer Landen, werdt ook, eer- Vergoeding aan de Engelsche Oostindi-

(*b*) Verbaal, *bl.* 590, 592, 611.

(*c*) Verbaal van Beverningk, *bl.* 380, 388, 397, 426, 442, 489-501, 507-514, 518, 525, 529. Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 451.

1654. eerlang, door wederzydſche Kommiſſariſſen geregeld. Van onzen kant, werden ook rekeningen ingeleverd van ſchade, in de viſſchery en by andere gelegenheden, van de Engelſchen, geleeden; alzo de Staaten, reeds meer dan eens, den ingezetenen hadden aangekondigd, dat elk, die door de Engelſchen beſchadigd was, zyne ſchade, ten ſpoedigſten, opgeeven en bewyzen moeſt (*d*). Doch de Engelſche rekening overtrof de onze verre. Men kwam, eindelyk, overeen, dat de Nederlandſche Ooſtindiſche Maatſchappy, aan de Engelſche, te rug geeven zou het Eiland Pouleron, uitgenomen het geſchut, de Krygsbehoeften, Koopmanſchappen en goederen; en haar, daarenboven, tagtigduizend ponden ſterlings betaalen. Hiertegen zou de Engelſche Ooſtindiſche Maatſchappy van alle haare eiſchen op de Nederlandſche afſtaan, en haar, onder den naam van in- en uitgaande regten te Ormus, of onder eenigen anderen, geenerlei laſten afvorderen. Aan de erfgenaamen van eenigen der genen, die, in 't jaar 1622, te Amboina, ter dood gebragt waren, werden drieduizendzeshonderdenvyftien ponden ſterlings toegelegd. En hiermede werden alle andere wederzydſche eiſchen vereffend, dood en vernietigd gerekend, zonder dat menze, om eenigerlei oorzaak of onder eenigerlei voorwendſel, wederom, zou mogen ophaalen (*e*).

ſche Maatſchappy, en aan de Erfgenaamen der ter dood gebragten in Amboina.

Ter

(*d*) Groot Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 539, 542, 543.
(*e*) Verbaal van BEVERNINGK, *bl.* 383, 432, 449, 451, 475, 561, 602-611, 640-647. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 452. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1069-1082, 1156.

Terwyl men, over deeze zaaken, in Engeland, handelde, hadden eenige Engelſche Koopluiden, verſtaande, dat hun nu, volgens het Verdrag, vryſtondt, alomme te vaaren, twee ſchepen uitgeruſt, die zy, de Schelde op, naar Antwerpen, wilden zenden. Doch de Staaten, geduurende den Spaanſchen oorlog, deezen ſtroom geſlooten gehouden hebbende, door middel van de ſchans Lillo en anderen, hadden, by de Munſterſche Vrede, bedongen, dat zy dit ook, voortaan, zouden mogen doen (*f*). Alle ſchepen, die uit zee kwamen, moeſten, derhalve, te Lillo, vertollen, laſt breeken, en de laading, met kleine Vaartuigen, laaten brengen naar Antwerpen. Doch de koſten, die hierop liepen, bedierven de vaart uit zee naar Antwerpen, die men op Holland en Zeeland gezogt hadt te verleggen. De Engelſchen hadden, reeds meer dan eens, gepoogd, de Schelde te doen openen, en Kromwel meende het nu ook door te dryven; doch men vertoonde hem „ dat, „ by het *zeventende* punt van het Verdrag, „ waarin de handel vry geſteld werdt, op be„ geerte der Engelſche Gemagtigden zelven, „ de Wetten, Ordonnantien en Gewoonten „ der twee Staaten voorbehouden waren. „ Dat Zeeland, altoos, in 't bezit geweeſt „ was, om Regten te heffen van 't gene, „ de Schelde op, naar Antwerpen, gevoerd „ werdt, met kleine vaartuigen. Dat men „ deeze Provincie dit voorregt niet benee-

„ men

1654. XXIX. Handeling over 't openen der Schelde.

(*f*) Notul. Zeel. 24 *July* 1654. bl. 207.

1654. „ men kon. Dat de Staaten ook, by de Mun-
„ ſterſche Vrede, bedongen hadden, dat de
„ Schelde geſlooten gehouden mogt worden,
„ en dat het niet redelyk zou zyn, noch met
„ het Verdrag overeenkomen, dat men den
„ Engelſchen eene vryheid gave in den han-
„ del, die, volgens de Wetten en gewoon-
„ ten deezer Landen, allen anderen beno-
„ men was." De Protector liet zig overtui-gen door deeze redenen. Van de twee ſche-pen, die naar Antwerpen geſchikt waren, werdt het eene ontlaaden en het andere naar elders gezonden (*g*). De Zeeuwen hadden ook eenige ſchepen met allerlei waaren naar Engeland bevragt, in hoope, dat men de Akte van den jaare 1651, na het ſluiten der Vrede, niet ter uitvoeringe ſtellen zou. Doch zy vonden zig even zeer bedroo-gen. De Akte werdt, volkomenlyk, gehand-haafd (*h*).

XXX. Beverningk en Jongeſtal keeren, uit Enge-land, te rug.

De Ambaſſadeurs, nu niet veel meer te verrigten hebbende in Engeland, verzogten verlof, om t'huiswaards te mogen keeren. Jongeſtal vertrok in Wynmaand (*i*); zo hy zeide, om zyne byzondere zaaken. Hy hadt, reeds in Zomermaand, aan de algemeene Staaten geſchreeven, dat hy geheel geene kennis van de Akte van Uiſluiting gehad hadt (*k*), voor zy, in 't algemeen, bekend ge-

(*g*) Reſol. Holl. 24 *July* 1654. *bl.* 303. Verbaal, *bl.* 412, 514. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 453. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 936, 943, 1131.
(*h*) Verbaal, *bl.* 462-466.
(*i*) Verbaal, *bl.* 626.
(*k*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 343.

geworden was. Beverningk verwierf, eerlang, ook verlof, om een' keer van zes of agt weeken herwaards te mogen doen, en vertrok, den vyfden van Wintermaand, naar den Haage (*l*). Nieuwpoort bleef alleen in Engeland. Beverningk deedt, niet lang na zyne aankomst, eene beëedigde Verklaaring in de Vergadering der Staaten van Holland „ dat, „ noch hy, noch iemant anders met zyn weeten, op eenigerhande wyze, den Heere „ Protector in den mond gegeven hadt, dat „ hy de uitsluiting van den Heere Prinse van „ Oranje, als eene voorwaarde der Vrede, „ begeeren moest; gelyk sommigen, hier „ te Lande, scheenen te gelooven, en de „ Afgevaardigden van Friesland zelven, ter „ Generaliteit, te verstaan gegeven hadden (*m*)." De Ambassadeur hieldt zulk eene Verklaaring, diergelyke, eenige jaaren laater, ook door Nieuwpoort, gedaan werdt (*n*), dienstig, om zig te doen stellen, in het Ampt van Thesaurier-Generaal; waartoe hy reeds benoemd was, en waarin de Staaten van Holland hem, met allen ernst, zogten te doen bevestigen (*o*). Doch 't liep nog tot in 't jaar 1657 aan, eer zy hierin hun oogmerk bereiken konden. De Heer van Beverningk heeft dit Ampt bekleed, tot in 't jaar 1665; wanneer 1654.

De eerste doet eene beëedigde Verklaaring, wegens de uitsluiting, die, daarna, door Nieuwpoort, bevestigd wordt.

(*l*) Verbaal, *bl.* 699.
(*m*) Resol. Holl. 20 *Jan.* 1655. *bl.* 7. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1153. Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 114, 116.
(*n*) Resol. Holl. 24 *Jan.* 1658. *bl.* 10.
(*o*) Resol. Holl. 19 *Dec.* 1654. *bl.* 453. 21, 26 *Jan.* 11, 13 *Maart*, 27 *July* 1655. *bl.* 10, 25, 35, 44, 269. 8 *Dec.* 1656. *bl.* 330 Aitzema III. *Deel*, *bl.* 917, 1097, 1311.

1654. neer hy 'er, vrywillig, van afſtondt. Hy herwon, allengskens, de gunſt der Geweſten, welke hy, door 't ſluiten der Vrede op zulk eene moeilyke Voorwaande, verlooren hadt.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENVEERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Handeling tuſſchen Spanje en de Staaten, over inbreuken op de Munſterſche Vrede. De tweeledige Kamer in ſtand gebragt.* II. *Handeling met Portugal. Staat van Brazil. 't Recif en gantſch Brazil wordt, by verdrag, opgegeven aan de Portugeezen.* III. *Oorlog tuſſchen Spanje en Engeland. Misnoegen van Frankryk op de Staaten.* IV. *Oorlog tuſſchen Zweeden en Poolen. Bezending naar Stade. Handeling met Poolen.* V. *Verbond met den Keurvorſt van Brandenburg. De Graaven van Naſſau tot Ryks-Vorſten verheeven. Vloot naar de Ooſtzee. Gezantſchap naar 't Noorden.* VI. *Staat der Regeeringe in Holland. Opſchudding te Gorinchem. Tweeſpalt in Stad en Lande. Oneenigheid in Gelderland: in Utrecht: in Friesland.* VII. *Beroerte te Goes, in Zeeland. Opſtand der boeren, in Walcheren.* VIII. *Scheuring der Staaten van Overyſſel. Zy werven tegen elkanderen. Prins Willem Fredrik en de Witt beſliſſen den twiſt, by voorraad. De Staaten van Holland doen, eindelyk, alles af.* IX. *De Veldmaarſchalk Heer van Brederode ſterft. Raadpleegingen op het vervullen van dit ampt. Voorſlag van Holland. Ontrouw van de*

Witts eerſten Klerk. X. *De Geweſten zoeken eenen Veldmaarſchalk te doen aanſtellen. Beverningk en anderen beletten 't.* XI. *Holland ſchryft aan de Geweſten. Antwoord van Friesland. Holland beweert, dat men geenen Veldmaarſchalk noodig, en dat elk Gewest volſtrekt gezag heeft, over 't Krygsvolk, ter zyner betaalinge ſtaande.* XII. *Holland zoekt Engelands vriendſchap. Moord der Piemonteezen. Onderſtand aan Geneve.* XIII. *Holland vermindert de intreſten van vyf op vier ten honderd.* XIV. *Staat des krygs in 't Noorden. De Heer van Obdam wordt Luitenant-Admiraal.* XV. *De Ruiters togt naar de Middellandſche zee. 's Lands Vloot onder Obdam komt voor Dantzig. Keert te rug. Verdrag van Elbing. Verdrag met Poolen, Dantzig en Deenemarke. De Staaten weigeren't Verdrag van Elbing te bekragtigen.* XVI. *De Prinſes Weduwe zoekt hulp by Holland, in haare Voogdyſchap.* XVII. *Kaaperyen der Franſchen en Engelſchen. Schepen in Frankryk beſlaagen. Vrygelaaten.* XVIII. *Tweede togt van de Ruiter naar de Middellandſche zee. Hy neemt twee Franſche Kaapers. Misnoegen hierover. Moedig beſluit der Staaten van Holland. Verdrag met Frankryk.* XIX. *Gezantſchap en Vloot naar Portugal.* XX. *Handeling te Lisbon. Zy wordt afgebroken, en Portugal de oorlog verklaard. Vyftien Suikerſchepen veroverd.* XXI. *De Koning van Deenemarke ſteekt zig in den Noordſchen oorlog. Verdrag van Rotſchild.* XXII. *Handel over 't bekragtigen van 't Verdrag van Elbing. Koppenhagen belegerd.* XXIII. *De Staaten breeken de handeling met Zweeden af, en zenden eene Vloot naar de Zond.* XXIV. *Zeeſlag tegen de Zweeden.* XXV. *Veranderingen*

gen in Engeland. De Engelſchen bekomen Duinkerken. Kromwel ſterft. XXVI. *Kolombo veroverd. Gezantſchap naar China. Gezantſchap naar Japan.* XXVII. *De Pyreneeſche Vrede tuſſchen Frankryk en Spanje geſlooten.* XXVIII. *De Ruiter zeilt, met de Vloot der Staaten, naar 't Noorden. Haagſch Verdrag.* XXIX. *Verdragen met Engeland. De Ruiter helpt Nyborg bemagtigen.* XXX. *'t Verdrag van Elbing bekragtigd. Olivaſche Vrede. De Ruiter bezet de Zweedſche Vloot, in de haven van Landskroon. Vrede tuſſchen Zweeden en Deenemarke, te Koppenhagen geſlooten.*

Filips de vierde, Koning van Spanje, hadt, na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, eenen gewoonlyken Gezant, Antoni Brun, gehouden in den Haage, om zorg te draagen, dat het Verdrag naargekomen werdt, van de zyde der Staaten. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid (*a*), aangetekend, dat 'er, al vroeg na het treffen van de Vrede, wederzydſche klagten gedaan werden, over het niet naarkomen der Voorwaarden, op welken men verdraagen was. Deeze klagten duurden nog. Brun hadt, onder anderen, reeds voor 't openen der groote Vergaderinge, in den jaare 1651, geklaagd „ dat Zeeland verzuimde, de renten „ te voldoen, die dit Geweſt, volgens het „ *twee-entwintigſte* punt van 't Verdrag, ſchuldig was. Dat men, tegen het *elfde* en *vier-* „ *entwintigſte* punt, de Geeſtelyken vervolg- „ de,

1654. I. De Spaanſchen klaagen over het niet naarkomen der Munſterſche Vrede.

(*a*) Hier voor, *bl.* 21.

1654. „ de, en in hegtenis hielde. Dat men den Bis-
„ schop van Roermonde ontzette van zyn
„ Regtsgebied over S. Odenrode, in de Meije-
„ rye van 's Hertogenbosch; en, eindelyk, dat
„ men naliet de tweeledige Kamer op te rig-
„ ten, die deeze verschillen, en die, welken
„ over 't Land van Overmaaze gevallen wa-
„ ren, reeds voor lang, zou hebben konnen
„ afdoen, en volgens het Verdrag behoorde
„ af te doen (*b*)." Doch, na dat de groote Vergadering gescheiden was, klaagde de Spaansche Gezant ook over inbreuken op het Verdrag van Zeevaart. „ De onderzaaten van
„ deezen Staat bragten, zeide hy, van tyd tot
„ tyd, Contrebande goederen, uit vyanden
„ Land, dat is, uit Frankryk, in Spanje. Ook
„ beschermde men de Spaansche Koopvaar-
„ ders niet, tegen de rooveryen in de Mid-
„ dellandsche zee; schoon 's Konings schepen
„ dikwils de onderzaaten van den Vereenig-
„ den Staat beschermd hadden." Hierby voeg-
de hy „ dat de Westindische Maatschappy een
„ Spaansch schip genomen hadt, zonder re-
„ den, en dat men 's Konings Krygsvolk niet
„ toestondt, op deeze kust aan land te komen,
„ als 't 'er, by gelegenheid, op vervallen was;
„ terwyl de Oorlogsschepen van deezen Staat
„ de Spaansche havens vryelyk in en uitvoe-
„ ren (*c*)." Met dit laatste, werdt gezien op vier schepen, met dertien- of veertienhonderd Napolitaansche soldaaten, die men, in Hooi-
maand

(*b*) Resol. Gener. 12 *Jan.* 1654. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* II. *p.* 325.
(*c*) Resol. Gener. 2 *Nov.* 1653. *by* WICQUEFORT *Preuv. Tom.* II. *p.* 328.

maand des jaars 1651, in Zeeland, gezogt hadt aan land te zetten, omze van daar, met kleine vaartuigen, naar Brabant te voeren. Doch de Admiraliteit in dit Gewest hadt de schepen, die tot voor Rammekens genaderd waren, van den wal gehouden, en genoodzaakt, in de Vlaamsche havens in te loopen (*d*). 1654.

Van wege de Staaten, was, op de Spaansche klagten, geantwoordt, „ dat het *agtste* en *elfde* Antwoord der Staaten.
„ punt van 't Verdrag, die van Contrebande
„ goederen spraken, stipt zouden naargeko-
„ men worden. Dat men den bevelhebberen
„ ter zee last geeven zou, om de onderzaaten
„ van Spanje, tegen de roovers en vrybuiters in
„ de Middellandsche zee, te beschermen. Dat
„ de Oorlogsschepen van deezen Staat, die, om
„ zig te herstellen, of om verversching in te
„ neemen, in de havens van Spanje, inliepen,
„ maar maatiglyk, en zo veel, als vereischt
„ werdt om de rooverye te weeren, waren
„ uitgerust. Doch dat de Spaansche schepen,
„ welken men hier buiten de havens gehou-
„ den hadt, Krygsvolk hadden opgehad; welk
„ men, niet zonder verlof, binnen eens an-
„ ders gebied brengen mogt. Dat de byzon-
„ dere Gewesten ook, op dit stuk, zo kiesch
„ waren, dat zy niet gedoogden, dat men,
„ zonder verlof der byzondere Staaten, Krygs-
„ volk van 't eene Gewest in 't andere trek-
„ ken deedt. Dat men, eindelyk, wegens 't ge-
„ nomen schip, den Gezant overleveren zou
„ de redenen, die de Westindische Maatschap-
„ py

(*d*) WICQUEFORT *Livr.* V. *p.* 277. AITZEMA III. *Deel, bl.* 756, 757, 758.

1654. „ py inbragt, tot verdediging van haar ge-
„ drag (*e*)." Ondertuſſchen, werdt de twee-
ledige Kamer niet opgeregt. De Staaten ver-
ſtonden, dat men de geſchillen over de Landen
van Overmaaze, over zekere vryheden van
laſten, over de uitwiſſeling van 't Overkwar-
tier van Gelder, over de grensſcheidingen in
Vlaanderen, en over het ſtoppen der Zoute,
niet aan de tweeledige Kamer onderwerpen
zou. Maar Spanje begreep het anders: 't welk
oorzaak was, dat het opregten der tweeledige
Kamer, van tyd tot tyd, verſchooven werdt.

Aanvang van de zittingen der tweeledige Kamer.

In Herfſtmaand des jaars 1652, werdt 'er eene
Byeenkomſt van wederzydſche Gemagtigden
aangelegd te Mechelen, om de regten, die,
van de Spaanſche en Staatſche zyde, in
Vlaanderen en op de Schelde, geheeven wer-
den, te regelen. Doch zy verrigtte weinig, om
dat men elkanderen niet verſtaan kon, over de
wyze van handelen (*f*).

Spanje zoekt Engeland op te zetten tegen deezen Staat.

Ondertuſſchen, arbeidde *Don Alonſo de Car-
denas*, Gezant des Konings van Spanje in En-
geland, om de Regeering aldaar op te zetten
tegen deezen Staat, voordeelige voorwaarden
aanbiedende, zo men zig, tegen Frankryk en
de Vereenigde Geweſten te gelyk, wilde kan-
ten. Kromwel luiſterde ook naar zyne voor-
ſlagen; doch, naar 't ſchynt, alleen met oog-
merk, om, beide van Frankryk en van deezen
Staat, met welken hy in onderhandeling was,
te

(*e*) Reſol. Gener. 2 *Nov.* 1651. *by* WICQUEFORT *Prem.* *Tom.* II. *p.* 328.
(*f*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 761. WICQUEFORT *Liv.* VI. *p.* 370.

te betere voorwaarden te bedingen (g). Brun hieldt hier, desonaangezien, aan met klaagen, over het niet naarkomen der Munsterſche Vrede. In den aanvang des jaars 1653, drong hy ſterk op het verleenen van vryheid aan de Roomſche Geeſtelyken, om hier te Lande te verkeeren, vorderende, wyders „ herſtelling „ van den Roomſchen Godsdienſt, te Zeven- „ bergen en te Lingen, en ten minſte gelyke „ vryheid voor de Roomſchen in de Meijerye „ van 's Hertogenboſch, in het Markgraaf- „ ſchap van Bergen op Zoom, in de Barony „ van Breda en in het Land van Kuik, als men „ hun, geduurende den oorlog, hadt toege- „ ſtaan." Voorts zeide hy „ dat de Staaten „ zig van verſcheiden' Dorpen in Brabant, „ Vlaanderen en Namen hadden meeſter ge- „ maakt, ſchoon dezelven blykbaar behoor- „ den onder 't gebied des Konings van Span- „ je. Dat de Bevelhebber binnen Maaſtricht „ verblyf verleende aan de Franſche bezette- „ lingen van Diedenhoven, Rocroi en Dam- „ villiers, die 't platte Land in 's Konings Ne- „ derlanden afliepen. Dat de Sterkten niet ge- „ ſlegt, de regten niet geregeld, de ſchuldige „ renten niet betaald werden. Dat men de „ Kommandery van Gemert niet te rug gaf „ aan de Ridders der Duitſche orde. Dat de „ ingezetenen der Vereenigde Geweſten nog „ op de Weſtindien bleeven handelen, en dat „ men, onlangs, de brieven onderſchept hadt, „ die 's Konings Gezanten in Engeland zon- „ den naar 't Hof te Bruſſel." Laatſtelyk, be- weer-

1654. Nieuwe eiſchen en klagten van den Spaanſchen Gezant.

(g) Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 400.

1654. weerde hy ,, dat men, ten ſpoedigſte, behoor-
,, de te beſluiten tot het in ſtand brengen der
,, tweeledige Kamer; waarvan men de beſlis-
,, ſing der openſtaande geſchillen te wagten
,, hadt."

De Staaten klaagen ingelyks.

De Spaanſche klagten werden, van de zyde der Staaten, die gantſch ongezind waren, om eenige vryheid aan de Roomſchen, te Zevenbergen, toe te ſtaan (*h*), met klagten beantwoord. Men toonde zig te onvrede, dat de regten op de inkomende goederen verhoogd waren, in de Spaanſche Nederlanden. Maar vooral ſtiet den Staaten, dat men, van de Spaanſche zyde, gedoogde, dat de Hertog van Lotharingen, die met Spanje in verbond ſtondt, en, ſedert dat hem zyn Hertogdom, door Frankryk, afhandig was gemaakt, met eenen hoop Krygsvolk, in dienſt van Spanje getreden was, van tyd tot tyd, de winterlegeringen betrok, digt aan of binnen de grenzen van deezen Staat. In den aanvang des jaars 1653, hadt hy zig in de Meijerye gelegerd: waar hem de Veldmaarſchalk Brederode, met een deel der bezettingen van Heusden, 's Hertogenbosch, Graave en Ravenſtein, op 't lyf viel, den Kolonel *Klauw*, gevangelyk, met zig te rug voerende. Wat laater werdt de Lotharingſche Kolonel *Snetter*, te Mechelen, een Dorp by Maastricht, daar hy zig neder geſlaagen hadt, aangetaſt, en overwonnen, door den Ryngraave, Bevelhebber van Maaſtricht. De Spaanſche Gezant durfde 't gedrag van den Hertoge van Lotharingen niet verdedigen, en hy zelf hadt geen

Ongeregeldheid der Lotharingſche troepen.

(*h*) Reſol. Holl. 3 *Oct.* 1654. *bl.* 392.

geen magts genoeg om den Staaten 't hoofd te bieden; waarom hy, verdreeven van den Staatschen bodem, in de Landen van Luik of van Kleeve, zyn verblyf zoeken moest (*i*). 't Leedt niet lang, of Spanje zelf vatte agterdogt tegen hem op, vermoedende, dat hy, onder de hand, heulde met Frankryk. De Aartshertog Leopold deedt hem, derhalve, vatten en naar Spanje voeren, daar hy, tot in het jaar 1659 toe, in hegtenis bleef (*k*). De Staaten, egter willende toonen, dat zy een einde der open staande geschillen zogten, booden aan, de Kwartieren van Daalhem en 's Hertogenrade, in de Landen van Overmaaze, te willen afstaan aan Spanje, tegen de Kommandery van Gemert en de Abdyen van Postel en Huibergen, waarover geschil viel; alleenlyk het Kwartier van Valkenburg uit de genoemde Landen voor zig behoudende. Doch de Gezant Brun, beweerende, dat de Koning, zyn meester, geagt moest worden in 't bezit te zyn van deeze Landen, hadt geene ooren naar deeze aanbieding (*l*). 1654.

Men was dan, eindelyk, wel genoodzaakt, te komen tot de oprigting der tweeledige Kamer, die, eerst in deezen jaare, in stand kwam, schoon haar Berigtschrift (*m*), reeds in Wynmaand des jaars 1653, ontworpen was. Men kwam overeen, dat zy uit zestien Regters bestaan Chambre Mipartie of tweeledige Kamer in stand gebragt,

(*i*) DE WITT Brieven V. *Deel*, *bl.* 80, 81. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 798, 800, 801, 869, 870. WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 421, 422, 423, 424.

(*k*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 132. WICQUEFORT *Livr* VIII. *p.* 469.

(*l*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 871, 872.

(*m*) *Zie* het *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1139.

1654. ſtaan zou, agt van elke zyde; beurtswyze, drie jaaren, te Mechelen, en drie jaaren, te Dordrecht, zitten, en in de eerſte plaats, de geſchillen over de Landen van Overmaaze vereffenen. De Kamer kwam, in 't volgende jaar, al te Dordrecht, alzo de byeenkomſt der wederzyſche Gemagtigden, toen reeds drie jaaren, te Mechelen, gehouden geweeſt was. Van de Spaanſche zyde, hadt men gaarne gezien, dat zy, in plaats van te Dordrecht, in den Haage, te Haarlem, of te Utrecht, hadt mogen zitten; doch de Staaten vonden dit ongeraaden (*n*). Brun was, ondertuſſchen, op den tweeden van Louwmaand deezes jaars, overleeden (*o*), en werdt, in Sprokkelmaand des volgenden, opgevolgd, door *Don Eſtevan de Gamarra* (*p*), die veele jaaren zyn verblyf hier te Lande gehouden heeft; ſchoon zyne handeling, in 't eerſt, naauwlyks in iet anders beſtondt, dan in het doen en beantwoorden der gewoonlyke klagten, over 't niet naarkomen der Munſterſche Vrede.

II. Handeling met Portugal.

Het Hof van Portugal hadt, na 't vertrek van 's Konings Gezant uit den Haage, in Bloeimaand des jaars 1651, niet nagelaaten, nieuwe voorſlagen tot een vergelyk te laaten doen aan den Conſul der Staaten te Lisbon. Doch alzo men, daarby, in plaats van te rug te geeven, 't gene op de Weſtindiſche Maatſchappy in Brazil en elders veroverd was, haar nog het weinige, welk zy daar bezat, afvorderde; wer-

(*n*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1132, 1133, 1135.
(*o*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 68. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1125.
(*p*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1139, 1232, 1233.

werden deeze voorſlagen van de hand geweezen. De Staaten, ten deezen tyde, den Engelſchen oorlog nog op den hals hebbende, booden den Koning aan al wat de Portugeezen reeds bemagtigd hadden in Fernambuk, mids men, daarvan, behielde het Recif en Maurits-Stad, nevens het naaſte Land, tot op eene myl in den omtrek. Daarentegen, behoorde de Koning, dagtenze, aan de Maatſchappy eene zekere ſomme te voldoen, en haar in 't bezit te laaten van Tamarika, Paraïba, Rio Grande en Siara, alwaar weinige Portugeezen woonden. Ook ſloegenze voor, dat de ingezetenen van deezen Staat de Landen, welken zy, in Fernambuk, bezaten, vryelyk zouden mogen gebruiken, en aldaar Koophandel dryven, en vryheid van Godsdienſtoefening genieten: waartegen de Portugeezen zig van de haven van 't Recif zouden mogen bedienen, mids de Koning, jaarlyks, eene zekere ſomme tot onderhoud der bezetting betaalde. Men hadt den Conſul *Wouter van der Hoeve*, verzeld van *Gysbert Rudolf van Nidek*, toen Advokaat der Weſtindiſche Maatſchappye, met deeze voorſlagen naar Lisbon te rug gezonden, en veelen twyfelden niet, of de Koning zou 'er in bewilligen (*q*). Doch de bevinding leerde haaſt, dat het Hof van Portugal ſlegts tyd zogt te winnen, en de Staaten met handelen op te houden, tot dat het zig gantſch Brazil onderworpen hadt. Ondertuſſchen, ontving men, van tyd tot tyd, berigten van den deerlyken ſtaat des Slegte toe-Neder-

1654.

(*q*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 975. Wicquefort *Livr.* VII. *p.* 361, 426.

1654. toestand der Nederlandsche zaaken in Brazil; daar, ter oorzaake van den Engelschen oorlog, de hand niet aan gehouden werdt, van wege den Staat. Men leedt 'er nu groot gebrek aan oorlogs- en mondbehoeften, en stondt in een geduurig gevaar van de Portugeezen (r). De Maatschappy was onmagtig, om het klein gedeelte van Brazil, welk zy nog bezat, te beschermen. *Michiel van Goch*, een der Raaden van Brazil, was, in den Zomer des jaars 1653, herwaards gekomen, om de elende der Nederlanderen in Brazil te vertoonen, middelen tot herstelling voor te slaan, en, zo men 'er hier geene ooren naar hadt, te verzoeken, dat men schepen uitrustte, om de Nederlanders af te halen; alzo zy 't, in deezen staat, niet langer houden konden, hebbende zy toen nog wel driehonderd mylen langs den zeekant in, zonder een voet landwaards in te durven zetten (s). Doch men bleef hier nog al hoopen op handeling; tot dat de Consul, in Wintermaand, herwaards keerde, zonder iet te hebben konnen sluiten, alzo de Koning, niet slegts wegens Brazil, maar ook over Oostindie, begeerde over een te komen (t).

landsche zaaken in Brazil.

't Recif wordt belegerd.

Midlerwyl, hadt men, te Lisbon, eene Vloot uitgerust, die, in 't najaar, naar Brazil onder zeil ging, en, den twintigsten van Wintermaand, de Nederlandsche Sterkten op 't Recif begon te belegeren; die, te gelyk, door een leger te lande, werden aangetast. Eene der

(r) Notul. Zeel. 26 *January* 1653. *bl.* 216. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 272.
(s) AITZEMA III. *Deel*, *bl* 274.
(t) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 426.

der Sterkten werdt, in den eerſten aanval, ver- 1654.
overd, op den vyfden van Louwmaand deezes en, by
jaars 1654, eene andere, door de onzen, aan verdrag,
brand geſteken; de derde Sterkte werdt, by ver- nevens
drag, opgegeven, waarby, voorts, alles afge- gantſch
ſtaan werdt, wat de Maatſchappy nog bezat in Brazil,
Brazil. *Walter van Schoonenburg*, *Henrik Haaks* opgege-
en de Luitenant-Kolonel *Sigismond van Schop-* ven aan
pe, die laatſt 't hoog bewind over Nederlandſch de Portu-
Brazil gehad hadden, bragten de tyding van geezen.
dit verlies herwaards (*u*): doch onmoetten, op hunne aankomſt, zo veele klaagers over hun beleid, dat de algemeene Staaten een beſluit namen, om het doen te onderzoeken, door den Raad van Staate. Doch de Raadpenſionaris de Witt, beweerende dat Luiden van Regeeringe, in Holland, niet dan voor Hollandſche Regters, te regt behoorden te ſtaan (*v*), bragt te wege, dat men Schoppe, uit laſt der Gekommitteerde Raaden van Holland, in hegtenis nam. Schoonenburg en Haaks werden ook, op bevel der Staaten van Holland, in hunne herberge, bewaard; hoewel de eerſte een onderzaat der Staaten van Stad en Lande was. Doch de Staaten van Holland hadden beloofd, hem aan die van Stad en Lande te zullen overleveren, zo hy opgeëiſcht werdt. Middlerwyl, lieetenze het Hof kennis neemen van de zaak der gevangenen. Doch de algemeene Staaten kanteden zig hiertegen, beweerende, met redenen en voorbeelden, dat hun het Regtsgebied over deeze Perſoonen toekwam,

en

(*u*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 481, 496, 728.
(*v*) *Zie* Reſol. van Conſid. *bl.* 218 *enz.* THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 50, 51, 116.

1654. en dat zy 't, voorheen, in diergelyke gevallen, dikwils, geoefend hadden in den Haage. Van de zyde der Staaten van Holland, werdt aangeweezen „ dat zulks, niet dan in gevallen „ van eene andere natuur, of met kennis der „ Gewesten, geschied ware: of indien 't ook „ in andere gevallen mogt ondernomen zyn, „ dat zulks als eene inbreuk op het regt der „ Gewesten moest aangemerkt worden. Dat „ de algemeene Staaten geen Regtsgebied „ hadden dan over 't Krygsvolk, en zulks alleen by * voorkoming, binnen de Vereenigde Gewesten. En dat alle andere Persoonen tot het Regtsgebied der Staaten van elk „ Gewest behoorden, 't zyze 'er onderzaaten „ van waren, of 'er zig slegts ophielden, voor „ eenen tyd." Doch het Hof van Holland, en de Krygsraad zelf, door de algemeene Staaten aangesteld, vonden, onaangezien de beweegingen, die deeze Regtspleeging veroorzaakt hadt, niet geraaden, iet strengs tegen de gevangenen te besluiten. Schoppe alleen werdt, door den Krygsraad, vervallen verklaard van zyne verdiende wedde. Men vondt geenen genoegzaamen grond, om hem en de anderen aan lafhertigheid, veel min aan verraad, schuldig te houden. Zy werden, derhalve, na eenige maanden zittens, geslaakt. 't Verlies van Brazil werdt, eerlang, in 't algemeen, toegeschreeven, aan gebrek van mond- en krygsbehoeften: van welken men, ter oorzaake des Engelschen krygs, dit afgelegen gedeelte van der Staaten gebied niet behoorlyk hadt konnen voorzien. De Koning van Portugal sloot, na dat hy meester van Brazil geworden was, een

* *Præventie.*

een Verdrag met Krómwel, waarby den Engelſchen merkelyke voordeelen in den Koophandel werden toegeſtaan. Doch dit Verdrag dekte den Koning ook, meer of min, tegen de Staaten, met welken hy klaarlyk zag, nu niet veel langer vrede te zullen konnen houden (x). 1654.

III. Engeland raakt met Spanje in oorlog.

De Protector was, na het ſluiten der Vrede met deezen Staat, behalve met Portugal, ook met Frankryk en met Spanje, in onderhandeling gebleeven. Ieder van deeze Mogendheden, die nog met elkanderen in oorlog waren, zogt hem te beweegen tot een verdrag. Eindelyk, beſloot hy met Spanje te breeken, zendende eene Vloot naar Amerika, die zig, in Bloeimaand des jaars 1655, meeſter maakte van Jamaika, welk de Engelſchen te vooren nog eens veroverd, doch ſedert verlaaten hadden. De oorlog tuſſchen Engeland en Spanje gaf den ingezetenen der Vereenigde Geweſten gelegenheid, om zig meeſter te maaken van de meeſte Vaart op Spanje, die, te vooren, grootendeels, in de handen der Engelſchen geweeſt was. Doch van eenen anderen kant, werdt 'er de Vereenigde Staat wederom door benadeeld. Kromwel, met Spanje in oorlog geraakt, vondt raadzaam een Verbond met Frankryk te ſluiten (y). De Staaten werden wel begreepen in dit Verbond; doch ſlegts als vrienden van beide de Mogendheden. Frankryk beloofde zig van Engeland meer hulp tegen Spanje, dan de Staaten zouden konnen of willen verleenen, en 1655.

Verbond tuſſchen Frankryk en Engeland.

Frankryk is misnoegd op deezen Staat.

(x) Reſol. van Conſid. *bl.* 214. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 703. AITZEMA III. *Deel*, *bl* 1116-1125, 1221, 1222. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 456-462.

(y) *Zie* het *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1165.

1655. en was zeer te onvrede op de Staaten, om dat zy, met Kromwel, geſlooten hadden, zonder den Koning, als voornaame handelende party, in 't Verdrag, te begrypen (z). Ook hadt men, aan 't Franſche Hof, beſpeurd, dat de handeling over een Verbond tuſſchen Lodewyk den XIV. en de Staaten ſlegts aangehouden was, om Kromwel te eerder tot vrede te doen beſluiten: 't welk het misnoegen tegen de Staaten hadt doen toeneemen. 't Verbond tuſſchen Koning Lodewyk en den Protector was, derhalve, zo dra niet geſlooten, of de Franſche Ambaſſadeur, *Pierre Canut*, werdt t'huis ontbooden uit den Haage. In 't affcheid neemen, ontzag hy zig niet, de Staaten, van ter zyde, te beſchuldigen van ondankbaarheid jegens den Koning zynen meeſter, die, gelyk hy te kennen gaf, deswege, niet ongevoelig was (a). De Staaten klaagden, van hunnen kant, over de kaaperyen der Franſche Vrybuiteren, in 't Kanaal en elders, waardoor hun Koophandel zeer geſtremd werdt. Ook begon men, eerlang, in Frankryk, vyftig ſtuivers te heffen van elk vat, dat de vreemde ſchepen, die in Franſche Havens kwamen laaden, voeren konden: eene nieuwigheid, die de Vaart der ingezetenen van deezen Staat op Frankryk merkelyk benadeelde. De Staaten deeden 'er, vergeefs, over klaagen. De oorlog met Spanje maakte het opſtellen van nieuwe belaſtingen noodzaakelyk, in Frankryk: en de Koning vondt geraaden, dezelven, zo veel mogelyk ware, te leggen op de

(z) WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 400-402.
(a) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 112.

de ingezetenen der Vereenigde Gewesten, welker Koophandel hy gaarne in zyn Ryk trekken wilde, en die hem, zo hy dagt, door en na het sluiten der Munsterſche Vrede, zo veelſtof tot misnoegen gegeven hadden, dat hy hun maauwlyks meer behoefde te ontzien; en nog te minder, om dat hy, na 't sluiten van 't Verbond met Engeland, hunne vriendſchap niet noodig hadt (*b*). Op deeze wyze, ſtrekte dit Verbond, om Frankryk verder te verwyderen van den Vereenigden Staat; hoewel de veranderingen, die, ſedert, voorvielen, oorzaak waren, dat het misnoegen, niet dan na verloop van eenige jaaren, tot openbaaren oorlog, uitborſt. Maar terwyl de Staaten zo weinig verzekerd waren van Frankryk, en tot hiertoe nog geen Verdrag van Zeevaart hadden konnen ſluiten met Engeland, waarover Nieupoort, te vergeefs bleef handelen (*c*), werden zy ingewikkeld in den kryg, die tuſſchen Zweeden en Poolen ontſteken was, en waarvan wy nu de gelegenheid en aanvang gaan verhaalen. 1655

IV. Oorſprong van den Oorlog tuſſchen Zweeden en Poolen.

Chriſtina, Koningin van Zweeden, hadt, in 't voorleeden jaar, de Kroon afgeſtaan aan *Karel Guſtaaf*, haaren vollen Neef, die, de Zweedſche wapenen in Duitſchland gevoerd hebbende, terſtond toonde, dat hy nog oorlog in den zin hadt. De *Graaf van Konigsmark* was, reeds eenigen tyd, bezig geweest, om voorbereidſels te maaken tot het beleg van Breemen, welke Stad zig zo volkomen niet onderworpen hieldt aan de Zweedſche Kroon, als men 't, in dit

(*b*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1232. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 477, 478, 539.
(*c*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1154 *enz.*

1655. dit Ryk, verſtondt te behooren. Hy hadt zelfs, in den aanvang des jaars 1654, de Stad begonnen te belegeren. Zy zondt, om onderſtand, aan den Keizer, aan de Hanze-Steden en aan de Staaten der Vereenigde Geweſten: welke laatſten, toen nog belemmerd met den Engelſchen kryg, alleenlyk, beſlooten, Van Beuningen, *Epo Bootsma* en *Knipbuizen van Luisberg*, als buitengewoone Afgevaardigden, naar Stade te zenden, om een Verdrag te bemiddelen, tuſſchen Zweeden en de Stad Breemen; doch deeze bezending was vrugteloos geweeſt. Zweeden wilde de bemiddeling der Staaten niet aanneemen. Breemen werdt egter, in Slagtmaand, verloſt van 't beleg, by verdrag, volgens welk, de beſliſſing der gereezen' geſchillen verſchooven werdt, tot eenen anderen tyd (*d*). 't Scheen, naderhand, dat men geſchil met Breemen gezogt hadt, om, onder dekſel van het zelve, Krygsvolk byeen te brengen, zonder den nabuuren argwaan te geeven. Immers, toen Konigsmark, ook na 't ſluiten van 't Verdrag met Breemen, zyne troepen verſterkte; toen men vernam, dat de *Graaf van Wittenberg* volk byeentrok in Pomeren, en dat de Koning zelf zig uitruſtte, ter zee en te lande, twyfelde men niet meer, of 't was op Poolen, en op de bezittingen van den Keurvorſt van Brandenburg langs de Ooſtzee, gemunt (*e*). De Czaar van Moskovie hadt, onlangs, ook den oorlog aan Poolen verklaard, en

Bezending der Staaten naar Stade.

(*d*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 884-891, 892-901. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 22.

(*e*) Secr. Reſol. Holl. 5 *May* 1655. I. *Deel*, *bl.* 173. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 47.

en zig van eenig geweer, kruid en lood voor- 1655.
zien, in de Vereenigde Geweſten. Poolen ſtak, daarbenevens, inwendig vol onruſt; zodat dit Ryk, nu nog van den kant van Zweeden gedreigd wordende, ten hoogſte noodig hadt, zig te ſterken, door uitheemſche Bondgenootſchappen (*f*).

Al in 't jaar 1653, was 'er eenige opening tot een Verbond, tuſſchen *Joan. Kaſimir*, Koning van Poolen, en de Vereenigde Geweſten, geſchied, in den Haage. Men hadt zelfs, wat laater een ontwerp gemaakt, waarmede *Nikolaas de Bie*, Reſident van Poolen by deezen Staat, een' keer was gaan doen, naar zynen Meeſter. Doch dit Ontwerp, te voordeelig geſteld zynde voor de Staaten, hadt geen' ingang gevonden, aan 't Poolſche Hof (*g*). Zy werden, daarna, door hun belang, genoodzaakt, om de zyde van Poolen te kiezen, tegen Zweeden; welk Ryk, eens meeſter geworden van de Ooſtzee, hunnen handel op dezelve, door 't verhoogen der tollen, naar welgevallen, zou konnen belemmeren. Handeling tuſſchen Poolen en de Staaten.

V. Verbond der Staaten met den Keurvorſt van Brandenburg.

Fredrik Willem, Keurvorſt van Brandenburg, bedugt voor 't verlies van zyne Staaten langs de Ooſtzee, ſloot, in Hooimaand deezes jaars, een Verbond van onderlinge beſcherming met de Vereenigde Geweſten, voor den tyd van agt jaaren: waarover, reeds ſedert eenigen tyd, gehandeld, en welk, voornaamlyk door Amſterdam (*b*), tot een beſluit gebragt was

(*f*) Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 472.
(*g*) Aitzema III. *Deel, bl.* 1098-1101. Wicquefort *Livr.* VIII. *p.* 471.
(*b*) Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 667.

1655. was (i). De Staaten beloofden „ den Keurvorst „ te zullen beschermen, zo wel, wanneer hem „ de Gulikſche Erflanden, met geweld, be„ twist werden, als wanneer hy, in zyne Staa„ ten en Steden, langs de Oostzee gelegen, „ werdt aangetast. De Keurvorst zou, daar„ entegen, de Staaten bystaan, met tweedui„ zend man, wanneer zy, binnen den Veree„ nigden Staat of aangewonnen' Landen, wer„ den beoorloogd, en zelfs, wanneer men on„ dername, hunne scheepvaart te ontrusten. „ De Staaten beloofden den Keurvorst drie„ duizend man, in manschap, wapenen of geld, „ of vierduizend en meer, zo hy, in de Oost„ zee, werdt aangevallen (k)." Doch dit Verbond hieldt niet lang stand. Terwyl 'er over gehandeld werdt, was de Keurvorst, zo men meende, reeds bezig, om zig met Zweeden te verdraagen (l): 't welk, daarna, openlyk bleek, zyne meening geweest te zyn. In Engeland, waar dit Verbond niet aangenaam was, dagt men, dat de Prinsgezinden, hier, het hadden weeten te wege te brengen, om hunne party te styven. Doch de Witt meende „ dat het „ Verbond den Keurvorst geene gelegenheid „ gaf, om den Prinse van Oranje, door behoor„ lyke wegen, eenig het minste voordeel toe te „ brengen; en dat hy 't niet door geweld zou „ konnen doen, zonder het Verbond te schen„ den, en alle Landzaaten tegen zig te verbit„ teren (m)." De

Oordeel, over het inzigt van dit Verbond.

(i) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 82, 94. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 845 *enz.* 1199 *enz.* WICQUEFORT *Lev. VII. p.* 425.

(k) *Zie het Tract. by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1200 *enz.*

(l) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 68. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 731. *Vol.* IV. *p.* 459.

(m) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 96, 99, 112, 170. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 525, 668, 705.

De Staaten hadden, uit voorzorg, terwyl Koningsmark omtrent Breemen lag, twee Veldlegertjes op de been gebragt, een van agtenvyftig vendelen Knegten en dertig kornetten Paarden, onder den Veldmaarschalk, Heere van Brederode, welk langs en omtrent den Yssel gelegd werdt; en een van veertig vendelen Knegten en elf kornetten Paarden, onder den Stadhouder van Friesland, Willem Fredrik, dien wy, voortaan, den naam van *Prinse* schuldig zyn, zynde zyn Huis van Nassau-Dietz, zo wel als de Huizen van Nassau-Dillenburg, Nassau-Siegen en Nassau-Hademar, in den voorleeden jaare, tot den Ryksvorstelyken stand, verheeven geworden (*n*). Het Legertje, over welk hy thans geboodt, diende om Delfzyl, Koevorden en de Bourtange, en zelfs Embden en Lierord, in Oostfriesland, te dekken. Doch deeze Legertjes werden opgebroken, en 't volk naar de bezettingen gezonden, toen men vernam, dat Konigsmark over de Elve getrokken was, om zig by den Graave van Wittenberg in Pomeren te voegen (*o*); Breed werdt, in 't algemeen, opgegeven van de magt van 't vereenigd Zweedsche Leger; doch men vernam, hier, uit egte berigten, dat het slegts twee-endertighonderd knegten en tweeduizend paarden sterk was (*p*).

1655.

De Staaten brengen twee Legertjes te velde.

De Graaven van Nassau worden tot Ryksvorsten verheeven.

De Zweedsche wapenen maakten, sedert, sterke voortgangen in Poolen. Warschauw en Krakauw gaven zig, terstond, over. De Koning

Voortgang der Zweedsche wa-

(*n*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1108.
(*o*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 21. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 420. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 524, 530.
(*p*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 25.

1655. ning en de Koningin van Poolen weeken uit het Ryk naar Silezie, waarna de meeſte Landſchappen zig den Koning van Zweeden onderwierpen. Dantzig nogtans, welk onder beſcherming des Konings van Poolen plagt te ſtaan, weigerde zulks (q): waarop Karel Gustaaf voornam, de Stad, te water, met tweeendertig ſchepen, te belegeren (r).

penen in Poolen.

De Staaten ruſten eene Vloot uit naar de Ooſtzee.

In deezen ſtand der zaaken, begonden de Staaten met ernſt te denken aan het ondersteunen van Poolen: waarop de Reſident de Bie, van tyd tot tyd, ernſtelyk aanhieldt (s). Men beſloot, in Oogſtmaand, eene Vloot naar de Zond te zenden, tot beveiliging van den Koophandel in de Ooſtzee: en viel, terſtond, aan 't uitruſten, zonder zig te ſtooren aan de Vertoogen van den Zweedſchen Reſident, *Harald Appelboom*, die ligtelyk bevroeden kon, dat deeze uitruſting gerigt was tegen den Koning zynen meeſter, welke nogtans, beweerde hy, in vriendſchap leefde met de Staaten, en gezind was, de gemaakte Verdragen, heiliglyk, te onderhouden (t).

Zy beſluiten buitengewoone bezendingen te doen naar 't Noorden.

Doch terwyl de Vloot uitgeruſt, en eenige ſchepen, die eerſt gereed waren, voorüit gezonden werden (u), vondt men geraaden, verſcheiden Gezantſchappen af te vaardigen naar 't Noorden, om, ware 't mogelyk, de ruſt aldaar, door handeling, te herſtellen. Tot de bezending naar Zweeden, werden benoemd Goverd

(q) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 93.
(r) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1220, 1265.
(s) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1210, 1216.
(t) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1210-1215, 1218.
(u) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 66.

verd van Slingeland, Penſionaris van Dordrecht, *Fredrik van Dorp*, Heer van Maasdam, 1655.
Raad in den Hove van Holland, en *Jan Isbrands*, van wege Stad en Lande, afgevaardigd in de algemeene Staaten. Naar Deenemarke werden gezonden Koenraad van Beuningen, die onlangs uit Zweeden te rug gekomen was (*v*); *Godard Adriaan van Rheede*, Heer van Amerongen, en *Matthias van Vierſen*, oud voorzittende en eerſte Raad in den Hove van Friesland. Doch de eene en de andere bezending bleef opgeſchort, tot in 't volgende voorjaar. Ook liep toen eerſt het gros van 's Lands Vloote in zee. Wy zullen, hierna, gelegenheid hebben, om van haare verrigtingen verſlag te doen. Nu leidt ons de draad der Geſchiedeniſſe tot het ontvouwen van den ſtaat der binnenlandſche zaaken, die thans merkelyken invloed hadden op de uitheemſchen.

VI. Staat der Regeeringe in Holland.

De beweegingen in Holland, om den Prins van Oranje te doen verheffen tot de bekende hooge waardigheden, waren, ſedert het ſluiten der Vrede met Engeland, byna alomme opgehouden (*w*). Men droeg zorg, dat 'er, by de jaarlykſche verandering der Wethouderen in de Steden, allengskens, meerder op 't kuſſen raakten, die voor *Liefhebbers der Vrybeid*, gelykze genoemd werden, bekend waren. Te Amſterdam, waren 'er, onlangs, verſcheiden van deezen overleeden, te weeten, de Burgemeeſters *Dr. Jan Bikker*, *Nikolaas Korver*, Kornelis Bikker, Heer van Zwieten, en Frans Ban-

(*v*) WIRQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 418, 419.
(*w*) THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 21.

1654. Banning Kok, Heer van Purmerland: en sommigen waren, in Louwmaand, bedugt, dat men, by de aanstaande verkiezing der Wethouderen, eenige andersgezinden in de Regeeringe brengen mogt. 't Viel egter zo niet uit; daar de Witt, die, ten deezen tyde, te Amsterdam was, alwaar hy, kort hierna, eene Dogter van wylen den Burgemeester Jan Bikker trouwde, veelligt, wel iet toe gedaan heeft (x). In andere Steden, volgde men den zelfden voet: waardoor de tegenwoordige Regeering van Holland, allengskens, bestendiger werdt, en binnens- en buitenslands meer aanziens kreeg. My is niet bekend, dat 'er, ten deezen tyde, in eenige Stad van Holland, merkelyke beweegingen bespeurd werden, uitgenomen te Gorinchem, daar de Wethouderschap, al sedert eenigen tyd, met den Drossaard, over hoop gelegen hadt, over 't gezag, welk de laatste oordeelde hem, in Regts- en Regeeringszaaken, toe te komen, en welk hem, door de Wethouders, betwist werdt. Doch op den twee-entwintigsten van Hooimaand deezes jaars, werdt 'er 't Huis van den Oud-Burgemeester van der Kolk, Schoonvader des Drossaards, in eenen oploop, geplonderd. En 't liep nog eenen geruimen tyd aan, eer alles, door Gemagtigden uit den Hove, eenigszins, in rust gebragt werdt (y). Maar in de meeste andere Gewesten, stondt het, ten deezen tyde, nog zeer onrustig. Gro-

(x) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 4, 10, 12, 15, 16. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 706.

(y) Resol. Holl. 3 *Oct.* 1654. *bl.* 388. 31 *July* 1655. *bl.* 291. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 447, 615, 633, 687. *Vol.* VI. *p.* 123, 139, 147, 165, 166.

Groningen en de Ommelanden lagen, al ſedert eenige jaaren, over hoop: en hadden, op 't einde des jaars 1653, beſlooten, hunne geſchillen, door eenige Gemagtigden, te laaten afdoen: en zo deezen elkanderen niet verſtaan konden, den Stadhouder, Prins Willem Fredrik, tot ſcheidsman te kiezen (z). De Ommelander-Heeren waren zelven onderling verdeeld, doordien men twee hunner hadt willen beletten, zitting te hebben op den Landdag. Sommigen, die meeſt op de zyde des Stadhouders geweeſt waren, hadden zig verbeeld, dat hy, in den twiſt, hunne ſtreng getrokken zou hebben. Doch hy hadt het anders verſtaan: waarop zy, van zyne vrienden, zyne heviglſte partyen geworden waren. Burgemeeſter Eiſinga, die thans het meeſte bewind hadt in de Stad, hieldt hunne zyde. De twee Ommelander-partyen noemden zig ieder het Lid der Ommelanden, en gebruikten ieder het zegel van dit Lid. Drie Gemagtigden uit de genen, die tegen den Stadhouder waren, vervoegden zig, in Lentemaand deezes jaars, in de Vergadering der algemeene Staaten; daar zy een ſcherp geſchrift overleverden tegen hunne partyen, den Stadhouder, onder anderen, van Majeſteitsſchennis beſchuldigende (a). De andere party ſchreef hiertegen. Ondertuſſchen, ſtondt 's Lands Regeering en Regtsoefening genoegzaam ſtil, voor eenige maanden: hebbende men, ter oorzaake der gemelde geſchillen, geene Gedeputeerde Staaten noch Reg-

1655. Tweeſpalt in Stad en Lande.

(z) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 828.
(a) Reſol. Holl. 21 *Maart* 1655. *bl.* 101. De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 33. Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 494.

1655 Regters in der Hoofdmannen-Kamer konnen verkiezen (*b*). De algemeene Staaten beſlooten, derhalve, in Bloeimaand, eene bezending te doen naar Groningen, beſtaande uit agt Gemagtigden, twee uit Holland, van welken de Raadpenſionaris de Witt een was, en een uit ieder der zes andere Geweſten (*c*). Zy hadden laſt om te raadpleegen met den Prinſe van Naſſau, en, nevens hem, te arbeiden, om de geſchillen in der minne by te leggen. Ook troffen ze, binnen weinige dagen, een Verdrag by voorraad, in welk de Regeering der Ommelanden, het kiezen der Gemagtigden ten Landdage, en 't begeeven der Ampten geregeld werdt (*d*). Doch de party, die tegen den Stadhouder was, dreef, dat men hem daarby te veel gezags gegeven hadt (*e*). Ook bleef de onluſt meer of min duuren in deeze Provincie (*f*). De Raadpenſionaris de Witt ſchreef, in Grasmaand des jaars 1656, „ dat *alle de woelery en*, die, te vooren, „ *door en voor Prinſe Willem van Naſſau, en, zo't* „ *ſcheen, ook uit liefde tot den Hebre Prinſe van* „ *Oranje*, *tegen Holland*, waren *aangewend*, nu „ van daar waren afgekeerd naar de andere „ Geweſten, met naame naar Friesland en „ Stad en Lande, die Prins Willem, tot hier„ toe, vergeefs, tot het aanneemen van zeker „ ontwerp van *Harmonie* of overeenſtemming, „ tus-

(*b*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 42.
(*c*) *See* THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 424, 446, 552, 553.
(*d*) *Zie* Reſol. Holl. 3, 4 *Juny* 1655. *bl.* 226. en AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1173-1187. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 586, 594.
(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1192.
(*f*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1308. IV. *Deel*, *bl.* 130. THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 507, 772. *Vol.* VI. *p.* 70.

„ tuſſchen de Geweſten gezogt hadt te be- 1655.
„ weegen (*g*)." In Groningen zelf, ontſtondt, in 't jaar 1657, eene geweldige beroerte, ter gelegenheid van de gewoonlyke verkiezing der Wethouderſchap. 't Huis van den Burgemeeſter *Tjaſſens* werdt geplonderd. Hy zelf, zig in de Kerk gebergd hebbende, liep gevaar van 't leeven; doch werdt nog gelukkiglyk gered, door Prinſe Willem van Naſſau, die egter zorg droeg, dat, in 't verkiezen der Wethouderen, genoegen gegeven werdt aan 't gemeen (*h*). Hierop volgde, in 't jaar 1659, eene bemiddeling van de geſchillen der Provincie, door de algemeene Staaten (*i*).

In Gelderland, was ook geſchil over 't be- Oneenigheid in Gelderland.
geeven der Ampten, tuſſchen de Stad Arnhem en de kleine Steden van het Kwartier van de Veluwe, en tuſſchen de Stad Zutfen en de andere Steden des Zutfenſchen Kwartiers. De twee groote Steden dreeven, dat zy, hierin, ieder zo veel zeggens hebben moeſten, als de andere Steden van elk Kwartier te ſamen. De kleine Steden hielden, daarentegen, ſtaande, dat zy elk zo wel eene ſtem behoorden te hebben, als ieder der grooten. Deezen verklaard hebbende, dat zy zig aan de uitſpraak van het Hof van Gelder, geſterkt met twee Gemagtigden uit ieder der drie andere Geregtshoven in de Vereenigde Geweſten, van Holland, Utrecht en Friesland, wilden onderwerpen, werden 'er,

(*g*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 215. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1307.
(*h*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 130-133. Wicquefort *Livr.* X. *p.* 595.
(*i*) *Zie* Reglem. *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 472.

1655. 'er, terſtond, Gemagtigden gekooren. Doch de kleine Steden hadden geenen zin in deeze onderwerping; zo dat de twiſt onbeſliſt bleef (*k*).

in Utrecht. In Utrecht, lag het eerſte Lid van den Staat over hoop met de Stad, welke geoordeeld hadt, dat dit Lid, uit de geeſtelyke goederen, welken het bezat, eene aanzienlyke ſomme behoorde af te ſtaan, tot onderhoud der Predikanten: waartoe het eerſte Lid niet verſtaan kon (*l*). Ook hadden de Edelen of tweede Staat den Prins van Oranje, in Hooimaand des jaars 1654, tot Stadhouder benoemd: Graaf Willem van Naſſau, die zig, ten deezen tyde, in Utrecht bevondt, kon nogtans de Stad niet beweegen, om zig te voegen by de twee eerſte Leden der Staaten (*m*).

in Friesland. In Friesland, was men ook tweedragtig. De Steden hingen geheellyk af van den Stadhouder. Doch, onder de andere Leden, waren 'er veelen, die de zaaken, gelyk Holland, begonden in te zien (*n*): waaruit geduurig twiſt ontſtondt, op de Landdagen.

VII. Opſchuddingen te Goes, in Zeeland. In Zeeland zelf, veranderden ſommige Steden. Te Goes, daar men, in 't jaar 1653, in een oproer, te wege gebragt hadt, dat eenige Prinsgezinden in de Regeeringe kwamen (*o*), hadt men, in 't volgende jaar, op gelyke wyze, veroorzaakt, dat eenigen herſteld werden, die, te vooren, verlaaten geweeſt waren van hun-

(*k*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 41. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1191.
(*l*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 42. Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 493.
(*m*) Thurloe's Papers, *Vol* II. *p.* 418, 450, 451, 479, 480.
(*n*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 42.
(*o*) *Zie* hier voor, *bl.* 297.

hunne Ampten (p). In 't jaar 1655, ontſtondt 1655.
'er wederom diergelyke beweeging, na de aanſtelling van den regeerenden Burgemeeſter, *Bartholomeus Dankerts*, tot Baljuw. Doch zy werdt, door Gemagtigden der Staaten, geſtild voor dien tyd (q). De Wethouderſchap beſtondt hier, uit den Baljuw, twee Burgemeeſters en negen Schepens. Jaarlyks ging 'er een Burgemeeſter af, en, het eene jaar, vier, het andere jaar, vyf Schepens. Volgens de oude Privilegien, moeſten de opengevallen Plaatſen vervuld worden, door den Baljuw en aanblyvende Regenten, uit eene benoeming van twintig der aanzienlykſte burgeren, gemaakt door den afgaanden Burgemeeſter, de twee Rentmeeſters der Stede en twee Verkiezers, zonder dat men den Stadhouder, of eenige mindere Kollegien van Regeeringe beboefde te kennen (r): een voorregt, welk geene andere Zeeuwſche Steden met Goes plagten gemeen te hebben, voor de dood des jongſten Stadhouders. Dit voorregt, gelyk het de Magiſtraatsbeſtelling onafhangkelyker maakte, gaf ook, ſomtyds, tot zorgelyke beroerten, aanleiding. Hierna, op 't einde des jaars 1656, nees 'er verſchil, over 't verkiezen van twee Rentmeeſters, waarvan de benoeming tot de jaarlykſche Wethouderſchap, die, in den volgenden Zomer, geſchieden moeſt, grootendeels, afhing. De ſtemmen ſtaken, tuſſchen de

(p) Notul Zeel. 16, 17 *Juny* 1654. *bl.* 160, 161. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1110.
(q) Notul. Zeel. 21, 22, 28 *Juny* 1655. *bl.* 56, 57, 58, 60.
(r) Copye van twee Privil. *gedr.* te *Middelb.* 1657. BOXHORN *op* REIGERSB. I. *Deel*, *bl.* 401.

1655. de Prinsgezinden en de anderen. De eerſten wilden 't geſchil aan de Staaten verbleeven hebben: de anderen aan de Vroedſchap der Stede, daar zy de ſterkſten waren (*s*). De burgers koozen party, en waakten met dubbele wagt, om niet overvallen te worden, en om het Staatſch Krygsvolk, waarmede de Stad gedreigd werdt, buiten te houden. Doch by gelegenheid, dat twee Ronden elkanderen, by nagt, tegen kwamen, raakte men handgemeen. *Gillis van der Niſſe*, Kapitein der Burgerye, werdt doorſchooten: twee Burgers werden gewond: waarvan een. *Jakob Gorſſen* genaamd, het beſtierf: het Huis van den Oud-Schepen *Benjamin van den Steene*, daar de party der Prinsgezinden in geweeken was, werdt geplonderd (*t*). De Baljuw Dankerts, die 't met deezen hieldt, op 't einde des voorleeden jaars, door Burgemeeſteren en Schepenen, ontſchutterd, en ſedert aangetaſt en ontwapend zynde door de Burgerye, was genoodzaakt geweeſt, zyn ampt neder te leggen (*u*). Zyn aanhang hadt, derhalve, deeze moeilykheid veroorzaakt, om hem te doen herſtellen (*v*). Het Hof in den Haage zondt, eerlang, Gemagtigden naar Goes, om, zonder zig aan de tegenkanting der Staaten van 't Geweſt te bekreunen, onderzoek op 't gebeurde te doen (*w*); en eenige handdaadigen

(*s*) Notul. Zeel. 9, 10, 11, 15, 16, 27 *January*, 2, 3, 24 *Febr.* 2 *Maart* 1657. *bl.* 4, 9, 11, 15, 17, 25, 32, 33, 35, 39, 47, 48, 52.

(*t*) Doleantie van B. van den Steene *gedr.* 1657.

(*u*) Notul. Zeel. 21, 30, 31 *Maart*, 14, 16 *April* 1657. *bl.* 67, 68, 72, 73, 74, 79, 81.

(*v*) Manifeſt der Burgerye van Goes, *gedr. Middelb.* 1657.

(*w*) Notul. Zeel. 18 *April*, 1 *May*, 8 *Juny*, 30, 31 *July*, 1 *Aug.* 1657. *bl.* 83, 85, 95, 103, 104, 105.

gen werden met geeſſeling geſtraft. Doch deeze beroerte veroorzaakte, dat de Staaten van Zeeland der Stad, die eenen tyd lang van de Staatsvergaderinge bleef, eerlang, op haar verzoek, vergunden, voortaan, vier Burgemeeſters, en zeven Schepens te mogen hebben, van welken twee Burgemeeſters, en drie of vier Schepens, by beurten, jaarlyks, zouden afgaan: door welke ſchikking, de Baljuw minder vermogen hadt, om de ſtemmen te doen uitvallen naar zynen zin. Dankerts egter, uit Goes geweeken zynde, nam, in Bloeimaand des jaars 1658, op eenen vroegen morgen, zynen ſlag waar; kwam, met eenigen van zynen aanhang en eenige ſoldaaten, door de Ooſtpoorte, in de Stad; maakte zig meeſter van 't Stadhuis, en zettede zig op zyne oude plaatſe, voorgeevende aldaar te willen leeven en ſterven. Doch alzo hem byna geene burgers toevielen, en de ſchuttery, midlerwyl, in de wapenen kwam, tot voorſtand der tegenwoordige Regeeringe, moeſt hy 't Stadhuis en de Stad haaſt wederom verlaaten. Sedert, werdt hy in eene geldboete van vyf honderd ponden vlaams verweezen, en uit Goes en Zuidbeveland gebannen. De Staaten van Zeeland ſtelden eenen anderen Baljuw, in zyne ſtede (x): waarna eene algemeene vergiffenis afgekondigd (y), en de ruſt binnen Goes allengskens herſteld werdt (z). Doch tegenwoordig, in 1655.

(x) Notul. Zeel. 6 *Juny* 1658. *bl.* 15.
(y) Notul. Zeel. 10 *Dec.* 1658. *bl.* 90. 7 *Maart* 1659. *bl.* 17.
(z) Memoriaal der Regeer. van Goes. *MS* Notul. Zeel. 25, 27 *Aug.* 5, 10, 14, 22, 23 *Sept.* 21, 24, 26 *Nov.* 1657. *bl.* 110, 111, 113, 117, 122, 125, 140, 141, 147, 149, 151. *Byl. bl.* * 4, 5, 23. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 128. WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 594. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 165, 166.

1655. in 't jaar 1655, was de verdeeldheid tuſſchen de Leden van Zeeland zo groot, dat veele zaaken onafgedaan bleeven, om dat Middelburg, Zierikzee en Thoolen vierkant overſtonden, tegen Goes, Vliſſingen en Veere (*a*). Thoolen zelf was ook verdeeld; ſchoon zy, die, naar 't oordeel van den Raadpenſionaris de Witt, goede grondregels volgden, aldaar, tot nog toe, het onderſpit delfden (*b*). In 't volgende jaar, was 'er een opſtand onder de Landluiden van Walcheren, die op de Dykgraaven en Heemraaden misnoegd waren (*c*). Doch men vindt 'er weinig van aangetekend. Na 't ſtillen der beroerte, werden de Regenten, door eene bondige Akte der Staaten, tegen alle ſchade, die hun, in 't vervolg, zou mogen overkomen, verzekerd (*d*). Sommigen ſtrooiden uit, dat Holland, en in 't byzonder de Raadpenſionaris de oneenigheden in de Geweſten verwekte en aanſtookte, om daardoor andere luiden, die 't nader met hem eens waren, in de Regeeringe te brengen. Doch de Witt betuigde, by alle gelegenheden, het tegendeel (*e*). Ondertuſſchen, liep de tweedragt nergens hooger dan in Overyſſel, daar zy reeds eenen geruimen tyd geduurd hadt, en nog niet weggenomen was. Wy hebben 'er, te vooren reeds (*f*), met een enkel woord, van gewaagd, en 't zal hier te pas-

(*a*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 42. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 361, 393. *Vol.* III. *p.* 446, 447.
(*b*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 74. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 544, 553, 594.
(*c*) THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 132.
(*d*) Notul. Zeel. 12 *Decemb.* 1656. *bl.* 123.
(*e*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1192.
(*f*) *Bl.* 361.

paſſe komen, darwe'r uitvoeriger verſlag van doen. 1655.

VIII. Oorſprong van de ſchieuring der Staaten van Overyſſel.

De Staaten van Overyſſel waren, in Grasmaand des jaars 1654, te Deventer, ten Landdage beſchreeven, om te raadplegen, op de bewilliging in den Staat van oorloge en buitengewoone toeruſting ter zee, op het betaalen der onderſtandgelden aan Deenemarke, op de zaaken van Portugal, op de gevolgen der Vrede met Engeland, en op verſcheiden andere zaaken van gewigt, den Staat der Landen in 't gemeen betreffende. Doch in plaats van zig hiermede, voornaamlyk, bezig te houden, verdeelden zy zig, onderling, ter gelegenheid van een huiſſelyk geſchil, ontſtaan over de begeeving van het Ampt van Droſſaard van Twente, welk, by meerderheid van ſtemmen, opgedraagen was aan *Rutgert van Haarſolte*, die, als Droſt van Lingen, in byzonderen dienſt was van het Huis van Oranje, en zeer gezet op de bevorderdering der belangen van dit Huis. Om de Steden, welken hy bedugt was, dat hem meeſt hinderlyk zouden zyn, in 't verkrygen van dit Ampt, op zyne zyde, te winnen, hadt hy zyn Land-Rentmeeſterſchap van Salland, ten behoeve der Steden Kampen en Zwolle, afgeſtaan, en hierdoor de meeſte ſtemmen gewonnen. Doch verſcheiden Edelen en de Stad Deventer weigerden hem voor Droſſaard te erkennen. Die 't met hem hielden vertrokken uit Deventer, daar de Wethouderſchap de bezetting op haare hand hadt, den Landdag, zo veel in hen was, verleggende naar Kampen, en van daar naar Zwolle; terwyl de andere par-

1655. ty, te Deventer, bleef vergaderen (*b*); daar de Landdag belegd was, en, naar de orde der Regeeringe, dit jaar, gehouden moest worden.

De verdeelde Staaten werven tegen elkanderen.

Zo ver liep de twist tusschen de verdeelde Staaten, dat men de trom begon te roeren, om volk te werven tegen elkanderen, en zig zelfs van de gewoonlyke bezettingen in de Steden dagt te bedienen, om zynen aanhangte styven. Doch de Staaten van Holland (*i*) en de algemeene Staaten zelven voorkwamen dit, bevel geevende, de eersten aan het Krygsvolk, welk zy betaalden, en de anderen aan al het ander Krygsvolk, dat het zig niet zou hebben te steeken in den twist, die, tusschen de Staaten van Overyssel, ontstaan was, en der eene noch der andere partye de hand bieden. Dit bevel scheen aan te loopen, tegen een der besluiten van de Groote Vergadering, volgens welk, de algemeene, noch eenigen der byzondere Staaten, geen zeggens hadden over 't Krygsvolk, in een der andere stemmende Gewesten leggende. Ook hadden Zeeland, Friesland en Stad en Lande dit doen opmerken, ter algemeene Staatsvergaderinge, en Friesland hadt eene aantekening laaten doen, tegen het besluit der Vergaderinge. Doch de andere Gewesten en Holland in 't byzonder scheenen te begrypen, dat 'er, sedert het scheuren van den Landdag, geene Staaten, en derhalve geene *Souverainen* in Overyssel waren. Voorts, verzogt men, aan beide de partyen, dat zy hunne geworven' troepen wilden afdanken, en de geschillen verblyven,

(*b*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 462, 519.
(*i*) Resol. Holl. 18 *Sept.* 1654. *bl.* 354, *in de* Resol. van Consid. *bl.* 216.

ven, aan de bemiddeling der algemeene Staaten. Die van Deventer, genoegzaam eens zynde met Holland (*k*), en wel onderregt van 't gezag, welk dit Geweſt thans hadt in de algemeene Staatsvergaderinge, zouden hiertoe gaarne verſtaan hebben; doch die van Zwolle hadden 'er geene ooren naar. Zelfs hielden zy elkanderen voor, dat het beſte middel, om den gereezen twiſt by te leggen, was het verkiezen van eenen Stadhouder en Kapitein-Generaal. Ook benoemden zy, tot deeze waardigheden, op den veertienden van Wynmaand des gemelden jaars 1654, den jongen Prins van Oranje: wien zy den Stadhouder van Friesland, Prins Willem Fredrik, tot Luitenant toevoegden. Men hadt die van Haſſelt en Steenwyk, anders niet gewooon op de Staatsvergaderingen te verſchynen, verzogt, deeze verkiezing te willen bywoonen. Doch 't werk was reeds verrigt, toen zy aankwamen: waarom zy zig verklaarden tegen 't gene 'er gedaan was, en verſtoord te rug keerden. Prins Willem Fredrik begaf zig, kort hierop, naar Zwolle en Kampen (*l*), daar hy in 't bezit tradt van zyne nieuwe waardigheid. Hy keerde, omtrent den aanvang van Wintermaand, te rug naar Friesland (*m*). De Vergadering, die te Deventer zat, onder de hand geſtyfd, door die van Holland, kantte zig, heviglyk, tegen de aanſtelling der twee Prinſen (*n*), haar gedrag verdedigende, in

1655.

Een der partyen kieſt den Prins van Oranje tot Stadhouder en Prins Willem van Narſau tot zynen Luitenant.

(*k*) *Zie* Reſol. Holl. 18 *Sept.* 1654. *bl.* 355.
(*l*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 616, 636, 648, 649, 666, 667, 682, 683, 687, 715.
(*m*) THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 735.
(*n*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 168, 188, 198. WICQUEFORT *Livr.* VIII. *p.* 456, 457. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1111. THURLOE's Papers, *Vol.* II. *p.* 662, 664.

1655. in een Vertoog, welk aan de Staaten van Holland gerigt was. Die van Zwolle ſtelden 'er een ſchriftelyk Vertoog tegen (*o*). De eerſten, die, naar de Witts oordeel, *betoonden de Vryheid lief te hebben* (*p*), zonden, in Lentemaand deezes jaars, drie Gemagtigden, *Rabo Herman Scheele* en *Bernard Bentink*, uit de Edelen van Salland en Twente, en *Joan van der Beeke*, Burgemeeſter van Deventer, naar den Haage, op eenen Geloofsbrief, die, uit naame der Staaten van Overyſſel, getekend was; om ter Vergaderinge van Holland te klaagen, over de ongeregelde verkiezing van eenen Stadhouder, die, onlangs, zo ſprakenze, ondernomen was, tegen de Privilegien en tegen een beſluit der Staaten van den negentienden van Herfſtmaand des jaars 1653, waarby vaſtgeſteld was, dat zulks niet dan met eenpaarige ſtemmen zou mogen geſchieden. Voorts, moeſten zy der Staaten byſtand verzoeken, tegen de verdrukking, voor welke zy vreesden. De Staaten hen gehoord hebbende, oordeelden de Edelen, Dordrecht en Haarlem, dat men hun behoorde by te ſtaan, zo de andere party hen wilde noodzaaken, tot het erkennen van den Stadhouder. Amſterdam, Gouda, Schiedam, Briele, Monnikendam, Medenblik en Purmerende voegden zig hierby. Nogtans, beſloot de Vergadering alleenlyk de beveelen te vernieuwen, die zy, te vooren, aan 't Krygsvolk, ter haarer betaalinge ſtaande, hadt laaten afgaan (*q*). In Bloei-

Belde de partyen vervoegen zig aan de Staaten van Holland.

(*o*) Reſol. Holl. 28 *Octob.* 1654. *bl.* 387.
(*p*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 33. THURLOE's Papers. *Vol.* III. *p.* 115.
(*q*) Reſol. Holl. 20 *Maart* 1655, *bl.* 65.

Bloeimaand, kwam 'er eene bezending van de andere party, die zig ook de Staaten van Overyssel noemde, aan de Staaten van Holland. De Gemagtigden waren *Adriaan Juriaan van Haarsolte*, tot den Oldenhove, Luitenant-Kolonel *Rudolf van Langen*, Burgemeester van Kampen, en *Henrik Wolffen*, Burgemeester van Zwolle. Zy vertoonden den Staaten breedvoeriglyk „ dat de Edelen en de drie Steden, „ Deventer, Kampen en Zwol, de opperste „ magt van Overyssel uitmaakten. Dat 'er, te„ genwoordig, negenenzestig Edelen waren, „ die zitting hadden ten Landdage, alwaar al„ les, uitgenomen zaaken van belastinge, met „ meerderheid van stemmen, beslooten werdt. „ Dat deeze meerderheid werdt uitgemaakt, „ door een' Edelman, gevoegd by de drie Ste„ den; of door vierentwintig Edelen, gevoegd „ by twee Steden; of door zevenenveertig E„ delen, gevoegd by eene enkele Stad. Dat „ 'er, tegenwoordig, maar zeventien of agt„ tien Edelen benevens de Stad Deventer waren, „ die zig kanteden, tegen het Drossaardschap „ van den Heere van Haarsolte. Dat hieruit „ de scheuring van den Landdag en veelerlei „ opschuddingen en verwarringen gevolgd „ waren, om welken weg te neemen, en de „ eenigheid te herstellen, zy geenen beteren „ raad geweeten hadden, dan den Heer Prins „ van Oranje, tot Stadhouder, en Prins Willem „ Fredrik, Vorst van Nassau, tot deszelfs Lui„ tenant, te verkiezen. Dat de laatstgemelde „ Prins hun den weg van bemiddeling ange„ raaden hadt, om de geschillen by te leggen; 1655.

1655. „ doch dat die van Deventer zig hiertegen en
„ tegen de aanſtelling van eenen Stadhouder
„ hadden gekant. Dat zulk eene aanſtelling,
„ een punt van orde zynde, huns oordeels, by
„ meerderheid van ſtemmen, kon afgedaan
„ worden. Dat zy dit alles den Staaten van
„ Holland wel hadden willen vertoonen, tot
„ hunne eigene verdediging, en nu, ten be-
„ ſluite, verzogten, dat hunne Edele Groot-
„ Mogendheden hun het regt wilden doen van
„ te verklaaren, dat zy, en niet de Stad De-
„ venter, en de weinige Edelen, die zig by
„ dezelve gevoegd hadden, 's Lands opperſte
„ magt vertoonden, ter tyd toe, dat de ver-
„ deelde Leden allen wederom vereenigd
„ zouden zyn; en dat zy hen wilden helpen
„ herſtellen in het Regtsgebied over Twente,
„ welk die van Deventer zig aangemaatigd
„ hadden, bevel geevende, dat men daar niet
„ Haarſolte, maar *Bevervoorde*, als Dros-
„ ſaard, erkennen zou." Zy voegden 'er by,
„ dat dit zou konnen geſchieden, door, ter
„ Generaliteit, te bewerken, het intrekken
„ van den laſt, aan 't Krygsvolk van den Staat
„ gegeven, om noch de eene noch de andere
die tot bylegging der geſchillen beſluiten. „ party te helpen (*r*)." De Staaten, 't Vertoog van die van Zwolle, welken zig, midlerwyl, ook by de Staaten van Zeeland vervoegd hadden (*s*), overwoogen hebbende, verſtonden, daarna, dat men den twiſt in der minne moeſt zoeken by te leggen; wanneer de zaaken eerſt herſteld waren in den ſtaat, waarin zy geweeſt wa-

(*r*) *Zie* Reſol. Holl. 11 *May* 1655. *bl.* 130.
(*s*) Notul. Zeel. 19, 26 *July* 1655. *bl.* 55, 59.

waren, voor het ontſtaan der ſcheuringe: oordeelende zy, dat, ten minſten in 't ſtuk der aanſtellinge van eenen Stadhouder, geene overſtemming vallen kon (*t*). Men bragt deeze meening in, ter Generaliteit. Doch de algemeene Staaten oordeelden, in Herfſtmaand, dat men, zonder zulk eene herſtelling te vorderen, Gemagtigden afzenden kon, om de geſchillen te bemiddelen. Maar de Afgevaardigden van Holland, wel bevroedende, dat zulke Gemagtigden, uit en door de algemeene Staaten gekooren wordende, niet zouden konnen nalaaten, de verkiezing des Stadhouders te beveſtigen, kanteden zig hiertegen. Ook verklaarden die van Deventer, dat zy zulk eene bezending niet zouden ontvangen, noch in onderhandeling treeden met iemant, die van wege de algemeene Staaten afgezonden werdt (*u*). De tweedragt bleef, derhalve, duuren. Ondertuſſchen bragt men 't, onder de hand, zo verre, dat de algemeene Staaten, in den aanvang des jaars 1656, die van Overyſſel bewoogen, Gemagtigden herwaards te zenden, met welken zy of hunne Afgevaardigden zouden konnen handelen. Beide die van Zwolle en van Deventer kwamen toen overeen, om, tot beſlisſing der geſchillen, te benoemen Prins Willem van Naſſau en den Raadpenſionaris de Witt (*v*), die, eerlang, eens werden „ dat de „ voorgewende verkiezing van eenen Stad- „ hou-

1655.

De algemeene Staaten verſchillen met die van Holland.

Prins Willem van Naſſau en de Raadpenſionaris de Witt be-

(*t*) Reſol. van Conſid. *bl.* 241. THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 60, 61.

(*u*) WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 495.

(*v*) Reſol. Genet 5 *Febr.* 1651. *in* THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 456, 490. DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 258.

1655. „ houder, zo wel ten opzigte van den Prinſe
„ van Oranje, als ten opzigte van den Prinſe
ſliſſen den twiſt, „ van Naſſau, zou gehouden worden voor ver-
by voor- „ nietigd: dat Haarſolte ook afſtand doen zou
raad. „ van het Droſtampt van Twente, waartoe
„ men hem hieldt te zyn aangeſteld, en dat
„ dit Ampt, by voorraad, zou gelaaten worden
„ aan den Heere van Bevervoorde," die 't, na 't overlyden van den jongſten Droſſaard, reeds, als *Verwalter*, bekleed hadt. De Prins van Naſſau hadt te vooren al verklaard, dat hy, om vredes wille, afſtand doen wilde van de waardigheid, hem opgedraagen: 't welk, zelfs door eenige Leden, die te Zwolle zaten, niet ongaarne gezien was (*w*). Maar de twee partyen, aangenomen hebbende, verſlag te doen van deeze uitſpraak (*x*), vonden de Leden, van welken zy gemagtigd waren, met naame die van Zwolle, ongezind, om zig aan dezelve te onderwerpen. Ook hadt de Prinſes Weduwe gezeid, dat haar Kleinzoon niet van 't Stadhouderſchap afſtondt; al hadt ſchoon Prins Willem afſtand gedaan van 't Luitenant-Stadhouderſchap: waarom zy het aanneemen van 't Verdrag zogt te beletten (*y*). De ſcheuring ſleepte, midlerwyl, veelerlei nadeelige gevolgen met zig (*z*). Haſſelt zelf werdt, door die van Zwolle, in Bloei- of Zomermaand des volgenden jaars 1657, belegerd, en ſchreef aan Amſterdam om byſtand (*a*). Doch toen de tweedragt op 't hoogſt geklommen was, werdenze beide de

Men houdt 'er zig niet aan.

(*w*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 47.
(*x*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 178. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1305.
(*y*) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 514, 516.
(*z*) Reſol. Holl. 10, 20, 24 *July* 1657. *bl.* 235, 259, 261.
(*a*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 333, 336.

de partyen moede. Zy kwamen, eindelyk, overeen, om de geſchillen, volſtrektelyk, te verblyven aan de uitſpraak der Staaten van Holland (*b*), die *Kornelis de Graaf*, Heer van Zuidpolsbroek, en den Raadpenſionaris de Witt benoemden, om, uit hunnen naam, de zaak af te doen. Zy arbeidden 'er, eenige dagen, met zo veel vlyt, aan (*c*), dat zy, eerlang, op den agtſten van Oogſtmaand, eene wydluftige Uitſpraak deeden, die inhieldt de beſliſſing der geſchillen niet alleen; maar geheele ſchikkingen op het beleid der Regeeringe, in de Vergaderinge der Staaten van 't Geweſt, en in de mindere Kollegien en Ampten. De voornaamſte punten kwamen hierop uit: „ dat de aanſtel- „ ling van Rutgert van Haarfolte tot Droſt „ van Twente zou gerekend worden, als niet „ geſchied: ook de aanſtelling van den Prinſe „ Willem van Naſſau tot Luitenant-Stadhou- „ der. Dat het geſchil over de verkiezing van „ den Prinſe van Oranje gelaaten werdt in zy- „ ne waarde en onwaarde, en aan het oordeel „ der genen, die in de Regeeringe zouden „ zyn, wanneer zyne Hoogheid bekwaame „ jaaren bereikt zou hebben, om de waardig- „ heid van Stadhouder te bekleeden. Dat die „ van Deventer vryheid hebben zouden, om „ de tegenwoordig openſtaande ampten, bin- „ nen den tyd van agt dagen, te verdeelen in „ twee gelyke deelen; en dat de andere party „ de keuze hebben zou van een deezer deelen, „ om

1655.

De Staaten van Holland beſliſſen, eindelyk, alles.

(*b*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 168-178. THURLOE'S Papers, *Vol.* IV. *p.* 470.

(*c*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 397, 404, 408, 415. WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 547, 548.

1655. „ om de ampten, in het zelve gebragt, te be-
„ geeven voor de vereeniging der twee par-
„ tyen; doch indien zy hiertoe niet kon ver-
„ ſtaan, zouden alle de ampten, vyf jaaren
„ lang, onbegeven blyven, en het Droſtampt
„ van Twente, midlerwyl, bediend worden,
„ door den Heer van Bevervoorde. Dat de
„ Steden Haſſelt en Steenwyk, voortaan, op
„ zaaken van vrede en oorlog, verandering
„ van Landregten, verkiezing van Stadhou-
„ deren en opſtellinge van nieuwe laſten, ten
„ Landdage, beſchreeven zouden worden, en
„ helpen raadpleegen. Dat 'er eene algemee-
„ ne Vergiffenis van al 't voorgevallene zou
„ afgekondigd worden; waarvan egter de
„ maakers der ſchimpſchriften zouden uitge-
„ ſlooten zyn (*d*)." De Gemagtigden van beide de partyen onderwierpen zig aan deeze uitſpraak, omhelsden elkanderen vriendelyk, ten teken van volkomen' verzoening, bedankten de Graaf en de Witt, en werden, door de Gekommitteerde Raaden, uit naame der Staaten van Holland, op de Doele, ter maaltyd, onthaald (*e*): waarna de ruſt, in Overyſſel, eindelyk, voor eenen tyd, herſteld werdt.

Doch terwyl de tweeſpalt aldaar nog duurde, werden de Geweſten allen ingewikkeld, in een nieuw onderling geſchil, welk egter, door het beleid van Holland, tot geene merkelyke verwydering uitborſt.

IX. De Veldmaarſchalk, Heer van Brederode,
De Veld- ter

(*d*) *Zie* Reſol. Holl. 16; 17 *Aug.* 21 *Sept.* 1657. *bl.* 301, 327. *en* AITZEMA IV. *Deel*, *bl* 180-195. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. 459. Reſol. van Conſid. *bl.* 381.
(*e*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 412, 413, 415.

ter oorzaake zyner onpaſſelykheid, het Veldlegertje, welk, in den aanvang deezes jaars 1655, onder zyn bevel geſteld was, niet hebbende konnen gebieden, hadt zig naar Spa laaten voeren, om de geneezende wateren te gebruiken, die hem, nogtans, zo veel nadeels deeden, dat men aan zyne herſtelling wanhoopte. De Staaten van Holland, by deeze gelegenheid, raadpleegende, op het gene hun, in geval hy overlyden mogt, omtrent het begeeven of niet begeeven van de Ampten, welken hy bekleedde, zou te doen ſtaan, oordeelden de Raadpenſionaris de Witt en eenige andere Gemagtigden der Staaten, dat men het Veldmaarſchalksampt, in zulk een geval, moeſt houden voor vernietigd, en dat men, tot het Bevelhebberſchap van 's Hertogenboſch, moeſt zoeken te doen verkiezen een' Heer, waarop Holland zig, volkomenlyk, mogt konnen vertrouwen. Doch hierop was niets beſlooten, by de Staaten (*f*). Brederode zig, midlerwyl, van Spa hebbende laaten brengen naar Petershem by Maaſtricht, overleedt aldaar, op den derden van Herfſtmaand (*g*). Hy hadt het Ampt van Veldmaarſchalk, eenige jaaren, bekleed tot genoegen der Staaten van Holland, welker zyde hy, terſtond na de dood des jongſten Stadhouders, gekooren hadt, laatende den bekrompen ſtaat zyner huiſſelyke zaaken hem niet toe, zig te kanten tegen de inzigten van hun, die thans

1655. maarſchalk Heer van Brederode ſterft.

(*f*) Secr. Reſol. Holl. 4, 11 *Aug.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 216, 219. De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 108. Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 669.

(*g*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1192. Thurloe's Papers, *Vol.* III. *p.* 731, 746.

1655. thans genoegzaam 't zelfde gezag in den Staat oefenden, welk de Stadhouders, eertyds, geoefend hadden (*b*). Zyn Zoon *Henrik* zogt, in zyne ſtede, tot eerſten in 't Lid der Edelen van Holland beſchreeven te worden. Doch 't mislukte hem (*i*). Zo dra was de Heer van Brederode niet overleeden, of Prins Willem van Naſſau en Prins Joan Maurits booden den algemeenen en byzonderen Staaten hunnen dienſt aan, tot bekleedinge van het opengevallen Veldmaarſchalksampt (*k*). Doch het beſluit hierop werdt, ter Vergaderinge van Holland, verſchooven, tot dat het Bevelhebberſchap van 's Hertogenboſch begeven zou zyn: 't welk, eerſt in Slagtmaand, opgedraagen werdt aan *Joan van Wynbergen*, Heere van Oudenaller (*l*). Sommigen deeden toen veel moeite, om den Heer van Sommelsdyk te doen voorzien met het Bevelhebberſchap van Sluis, welk open viel, door de bevordering van Wynbergen (*m*); doch de Staaten van Holland, nog gedagtig aan 't gene zy, in 't jaar 1650, ten zynen laſte, gehad hadden, bragten te wege, dat het aan den Heere van Noordwyk opgedraagen werdt (*n*). Ter algemeene Staatsvergaderinge, werdt, ſedert, gehandeld over 't begeeven van het Veldmaarſchalksampt, waartoe de Afgevaardigden van Friesland Prins Willem

De Prinſen Willem en Joan Maurits ſtaan naar dit Ampt.

Men handelt over 't begeeven van het

(*b*) WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 496.
(*i*) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 204.
(*k*) Reſol. Holl. 8, 18 *Sept.* 1655. *bl.* 329, 341. Notul. Zeel. 16 *Sept.* 4 *Nov.* 1655. *bl.* 174, 216. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1194. THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 14, 15, 34, 84.
(*l*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 142.
(*m*) Notul. Zeel. 4 *Nov.* 1655. *bl.* 216.
(*n*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 142.

lem van Nassau aanpreezen. Doch die van Holland verklaarden, dat hierop nog niets beslooten was, by hunne Edele Groot-Mogendheden. Ook meende men, ten deezen tyde, dat Amsterdam, alwaar men egter, onlangs, de Prinses Weduwe vorstelyk onthaald hadt, geheel niet neigde, om Prins Willem van Nassau tot Veldmaarschalk aan te stellen (o). De geschillen in Overyssel waren, ten deezen tyde, in hunne kragt; en Prins Willem scheen nog niet gezind, om af te staan van de waardigheid, hem, door een gedeelte der Leden van dit Gewest, opgedraagen. Doch de raadpleegingen op het Veldmaarschalksampt schynen den Raadpensionaris de Witt aanleiding gegeven te hebben, om te beproeven, of hy 'er niet toe te beweegen zou zyn. Immers, de Witt bragt te wege, dat hem en eenigen anderen Gemagtigden last gegeven werdt, om, met de andere Gewesten, te beraamen, 't gene zy, zo ten opzigte van het Veldmaarschalksampt, als tot behoudenis en bevestiging van de eendragt onder de Gewesten, overeenkomstig met de bekende inzigten van hunne Edele Groot-Mogendheden, dienstig zouden oordeelen (p). De Witt en de andere Gemagtigden ontwierpen, kort hierop, een' voorslag aan de Gewesten, welke, door die van Holland, werdt goedgekeurd, en behelsde 11 „ dat de algemeene Staaten en de Staaten der byzondere Gewesten, uit de openbaare Registers, „ ligten zouden alle de scherpe Geschriften, „ te-

1655. zelve, ter algemeene Staats-vergaderinge.

Voorslag van Holland, hiertoe betrekkelyk.

(o) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 93, 95, 110, 111, 112.
(p) Secr. Resol. Holl. 26 *Nov.* 1655. 1. *Deel*, *bl.* 256.

1655. „ tegen de bekende Akte van Uitſluiting in-
„ geleverd: te gelyk beloovende, deswege,
„ geen verder ongenoegen tegen iemant te
„ zullen betoonen. 2. dat met der daad zou-
„ den worden vernietigd alle Reſolutien, ver-
„ meld in de Akte van Vergiffeniſſe van den
„ jaare 1651, met naame die van den agttien-
„ den van Oogſtmaand des jaars 1650, zo ge-
„ zeid werdt, genomen by hunne Hoog Mo-
„ gendheden. 3, dat Prins Willem van Nas-
„ ſau bewoogen zou worden, om afſtand te
„ doen van het bewiſtte Luitenant-Stadhou-
„ derſchap van Overyſſel. 4. dat gemelde Prins
„ Willem, gekooren wordende tot Veld-
„ maarſchalk, zig zou moeten verbinden, om
„ geene andere Stadhouderſchappen of Lui-
„ tenant-Stadhouderſchappen te zullen be-
„ kleeden; ja dat men, voor 't aanſtellen van
„ eenen Veldmaarſchalk, tot eene algemeene
„ Wet maaken zou, dat geen Veldmaarſchalk
„ Stadhouder of Kapitein-Generaal zou mo-
„ gen wezen van een der Vereenigde Gewes-
„ ten; doch zo men, tegenwoordig, eenen
„ Stadhouder van een of meer Geweſten tot
„ Veldmaarſchalk verkoos, zou hy zyne Stad-
„ houderſchappen mogen behouden. 5. dat de
„ Veldmaarſchalk alle Verdragen, met uit-
„ heemſche Mogendheden aangegaan, en by-
„ zonderlyk de jongſte Vrede met Engeland,
„ plegtiglyk, zou moeten bezweeren (*q*)."

Vindt geen' ingang.

Deeze voorſlag, die ſedert, meen ik, onder den naam van *Harmonie*, bekend (*r*), en Friesland

(*q*) Secr. Reſol. Holl. 3 *Decemb.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 257. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 148, 149, 161.

(*r*) *Zie* hier voor, *bl.* 396.

land en Stad en Lande, door Prinſe Willem van Naſſau, aangepreezen werdt (*s*), ter algemeene Staatsvergaderinge gebragt zynde, werdt, door Zeeland, van de hand geweezen (*t*). De andere Geweſten maakten 'er ook eenige zwaarigheid in. Ondertuſſchen, ſtondt Prins Willem van Naſſau, hoop ſcheppende, naar 't ſchynt, uit den voorſlag van Holland, op het Ampt van Veldmaarſchalk, het bewiſtte Stadhouderſchap van Overyſſel af. Men wil, dat hem ook gevergd werdt, te bewilligen in de Akte van Uitſluitinge (*u*): waartoe hy egter, geenszins, beſluiten kon. Doch ter algemeene Staatsvergaderinge, werdt, in eenen geruimen tyd, niet gerept van 't aanſtellen van eenen Veldmaarſchalk. De Geweſten waren niet gezind, om in den voorſlag van Holland te bewilligen, en verſchilden onderling; en Holland hadt geen belang, om op 't begeeven van 't Veldmaarſchalksampt aan te houden (*v*): hoewel verſcheiden' Leden van dit Geweſt zig uiterlyk zeer genegen toonden voor het Huis van Oranje, 't welk ſommigen zeggen deedt, *dat zy zig hunner Vryheid ſchaamden* (*w*): terwyl, van den anderen kant, 't gedrag van Prinſe Willem van Naſſau den vrienden van het Huis van Oranje zeer tegenſtondt (*x*). Voorts, waren de raadpleegingen op het Veldmaarſchalksampt, reeds 1655. Ontrouw van de Witts eerſten

(*s*) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 627.
(*t*) Notul Zeel. 9, 10, 11 *Febr.* 1656. *bl.* 12, 13, 17. THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 61.
(*u*) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 241.
(*v*) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 173, 202, 260, 290, 331, 332, 568, 612, 637.
(*w*) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 202, 262.
(*x*) THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 637.

1655. reeds te voren, een weinig geſtremd geworden, ter gelegenheid der ontdekte ontrouw van *Joan van Meſſen*, eerſten Klerk van den Raadpenſionaris de Witt (*y*), die, ſedert eenigen tyd, zyn werk gemaakt hadt, om de geheimſte Stukken, Brieven en Reſolutien af te ſchryven en te leveren aan eenen *Dirk van Ruiven* (*z*), die de zaaken van Prinſe Willem van Naſſau, in den Haage, waarnam, en, zo ſommigen melden, en zelfs niet donkerlyk blykt, uit het vonnis, naderhand, ten zynen laſte geweezen, den Prinſe ter hand ſtelde, 't gene hy byzonders van van Meſſen hadt weeten te bekomen. Hierdoor was uitgelekt, 't gene, in den jaare 1654, met Kromwel, gehandeld was. Ook hadden van Meſſen en van Ruiven zig niet vergenoegd, met het ontdekken van geheime waarheden; maar zelfs, ten nadeele van de Witt, dingen verdigt, die hem ten hoogſte ſtrafbaar gemaakt zouden hebben, zoze waaragtig geweeſt waren. Hy zou, onder anderen, door middel van Beverningk en Nieuwpoort, den Proteſtor hebben getragt te beweegen, om eene Vloot te zenden op de Zeeuwſche kuſten, en Zeeland, daardoor, te dwingen, om Holland, in 't ſtuk der Uitſluitinge, mede te vallen: waarna men, zelfs in Holland, Engelſch Krygsvolk brengen zou, onder eenen Engelſchen Overſte. Ook zou by het Haarlemſch Lynwaat hebben willen doen verbieden in Engeland. Wyders, zouden deeze twee luiden, of een van beide de Brieven van den Raadpenſionaris

Klerk ontdekt.

(*y*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 121.

(*z*) Secr. Reſol. Holl. 21, 22 *Sept.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 230, 231. THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 33, 35.

ris hebben gezogt te onderscheppen, en een koffer, waarin de geheimste papieren bewaard werden, te ligten uit zyne wooning. Zelfs zou men, met hunne kennis, op zyn leeven hebben toegelegd. Alle deeze dingen en meer anderen staan vermeld, in de Sententien van den Hove, gedagtekend den zevenentwintigsten van Wynmaand: waarby van Messen oneerlyk verklaard, en voor altoos, van Ruiven, alleenlyk voor tien jaaren, uit Holland, Zeeland, Friesland, dat is, Westfriesland, en Utrecht, gebannen werdt (a). Doch deeze straf werdt, by veelen, en, zo ver zy van Messen raakte, ook by de Witt (b), voor veel te zagt gehouden. 1655.

X. Nieuwe poogingen van eenige Gewesten, om eenen Veldmaarschalk te doen verkiezen.

De zaak van 't Veldmaarschalksampt bleef, ondertusschen, sleepen, tot omtrent den aanvang des jaars 1657; wanneer de Heer *Joan Mulert*, die, wegens Overyssel, voorzat, ter algemeene Staatsvergaderinge, voorstelde, „ dat de Staaten, zyne magtigers, toestonden, „ dat Beverningk bezit name van het Thesaurierschap Generaal, in gevolge van het besluit, welk den twintigsten van Wintermaand laatstleeden genomen was," en waar in Friesland nog niet bewilligd hadt (c). Elk stondt verwonderd, over deeze toegeevendheid, alzo Mulert bekend was voor een' der voornaamsten van die partye in Overyssel, welke meest met Holland verschilde. Ook nam hy, tot het doen van een voorstel, welk aangenaam moest

(a) *Zie* de Sentent. *by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1194, 1195.
(b) De Witt Brieven I. *Deel*, *bl.* 223. III. *Deel*, *bl.* 124, 135. Wicquefort *Livr* IX. *p.* 499.
(c) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 310. Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1311, 1312. Thurloe's Papers, *Vol.* V. *p.* 661, 662, 700.

1655. moeſt zyn aan Holland, eenen tyd waar, dat de Witt en verſcheiden' andere Hollandſche Afgevaardigden afwezig waren; 't welk de verwondering vermeerderde. Doch men meende het oogmerk van dit alles te ontdekken, toen Epo Bootsma, wegens Friesland zitting hebbende ter Generaliteit, op het voorſtel van Mulert, by wyze van inval, zeide „ dat het „ zeer vreemd was, dat men, over de zaak „ van het Theſaurierſchap, by meerderheid „ van ſtemmen, beſloot, en dat men zwaarig„ heid maakte, om het zelfde te doen, in de „ begeevinge van het Veldmaarſchalksampt, „ welk zo lang open geweeſt was." Mulert, dit zeggen opvattende als een' volkomen voorſlag, lei het, terſtond, in beraad. De Afgevaardigden van Holland verzogten, dat men uitſtelde, over dit ſtuk, te beſluiten, tot dat de Staaten van dit Geweſt byeen zouden zyn. Die van Gelderland verſtonden, dat men Holland hierin te wille behoorde te zyn. Die van Utrecht weigerden te ſtemmen. Doch Mulert beſloot, des anderendaags, met vier Geweſten, dat men, tot het naarzien van 't Berigtſchrift voor eenen Veldmaarſchalk, eenigen uit de Vergadering magtigen zou; en daarna treeden, tot de begeevinge van dit aanzienlyk Ampt.

Beverningk en anderen beletten dat men 'er over beſluite.

Beverningk, die thans zitting hadt in de Gekommitteerde Raaden, was, des avonds voor dat de eerſte voorſlag geſchiedde, in den Haage gekomen, en vernam wel haaſt, dat de Prinſes Weduwe deeze zaak hadt doen leevendig maaken, uit eene boodſchap der Prinſeſſe zelve, die hem voorhieldt, dat men 't, ter Generaliteit, zo ver gebragt hadt, dat Prins Wil-

lem

lem van Naſſau haaſt tot Veldmaarſchalk zou verkooren worden; hem, voorts, verzoekende, hiertoe de hand te willen leenen, of'er zig ten minſte niet heviglyk te willen tegenkanten. Doch Beverningk verklaaarde, rondelyk, dat hy zulk een beſluit, uit al zyn vermogen, zou zoeken te beletten. De Gekommitteerde Raaden, thans, behalve Beverningk, de Heer van Wimmenum, de *Heer van Merode*, Zwager des Heeren van Obdam, die, in 't jaar 1654, in de Ridderſchap beſchreeven was (*d*), *Ooſtdorp*, *Meerman*, Kortenhoef, *Abbeſteeg* en *Goeree*, waren 't volkomen met hem eens. Men vervoegde zig, in vollen getale, ter Generaliteit, ſprak met de Afgevaardigden der andere Geweſten in 't byzonder, en zogt, op allerlei wyzen, de Leden tot uitſtel en maatiging te beweegen. De Gelderſche Afgevaardigden verſchilden van gevoelen. Doch een derzelven, die meeſt met Holland eens was, hieldt door onpaſſelykheid het bedde. Beverningk bewoog hem egter, naar de Vergadering te gaan, daar hy te wege bragt, dat Gelderlands meening, ſchoon, volgens een beſluit der Staaten, waarvan Friesland een affchrift vertoonde, ſtrekkende tot bevordering van Prinſe Willem van Naſſau, niet duidelyk verklaard werdt. Hierop was het beſluit gevolgd, welk wy boven gemeld hebben. Maar de Gekommitteerde Raaden verklaarden, te verſtaan „ dat men „ een Geweſt geen Legerhoofd over 't Krygs„ volk ter zyner betaalinge ſtaande, zyns on„ danks, vermogt op te dringen;" daarby ver- 1655.

(*d*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1106.

1655. verzoekende, dat men de vaſtſtelling van 't genomen beſluit, nog veertien dagen, wilde uitſtellen. Hiertoe liet zig een der drie Zeeuwſche Afgevaardigden, eerſt, beweegen, en de Vergadering bewilligde 't er, eindelyk, in (e). De Staaten van Zeeland, ſedert vergaderd zynde, beſlooten, nog in Louwmaand, den Prins van Naſſau, Stadhouder van Friesland en Groningen, ter Generaliteit voor te ſlaan tot Veldmaarſchalk, gelyk eerlang geſchiedde (f).

XI. Holland ſchryft 'er over, aan de andere Gewesten.

Doch de Staaten van Holland, ook in merkelyken getale byeengekomen, hadden, reeds te vooren, verklaard, dat dit Ampt niet by overſtemming zou mogen begeven worden (g). Zy zonden, daarenboven, eenen beredeneerden Brief af aan de andere Geweſten, waarin zy beweerden „ dat het aanſtellen van eenen Veld„ maarſchalk over de krygsmagt van alle de „ Geweſten, tegen den zin van eenig byzon„ der Geweſt, eene blykbaare inbreuk was op „ deszelfs hoogſte magt. Dat men, tegenwoor„ dig, niet alleen geenen Veldmaarſchalk noo„ dig hadt; maar dat men dit Ampt, zelfs „ voor altoos, behoorde te vernietigen, en „ dat men, in geval van nood, het opperbe„ vel over het Leger, ſlegts voor éénen Veld„ togt, opdraagen moeſt. Dat Holland gaar„ ne in onderhandeling treeden wilde, om dee„ ze dingen klaarlyk te bewyzen. Doch zo men

„ voort-

(e) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 313 *enz.* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 3. Thurloe's Papers, *Vol.* V. *p.* 734, 750. *Vol.* VI. *p.* 11, 13.

(f) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 327, 328, 332. Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 3, 7.

(g) Reſol. Holl. 12, 17, 23 *January* 1655. *bl.* 5, 10, 19, 21. Reſol. van Conſid. *bl.* 283, 286, 294.

„ voortgingе met het aanſtellen van eenen 1655.
„ Veldmaarſchalk, zouden de Staaten van dit
„ Geweſt de middelen, die de voorzienigheid
„ hun in handen geſteld hadt, gebruiken, om
„ de Vryheid en Souveraineiteit van hun Ge-
„ weſt te beſchermen (*b*). " Zy lieten 't niet by deezen Brief; maar traden, kort hier op, tot het ontwerpen van een Berigtſchrift voor het Overhoofd, welk zy, over het Krygsvolk ter hunner betaalinge ſtaande, voorgaven, te willen aanſtellen. Volgens dit Ontwerp, zou zulk een Overhoofd geen Stadhouder of Kapitein-Generaal van eenig byzonder Geweſt mogen zyn, geene vreemde Mogendheid mogen dienen, noch mogen ſtaan naar het Stadhouderſchap van Holland. Ook zou hy zyn Ampt ſlegts een, of ten langſte twee jaaren agtereen mogen behouden (*i*). Wy houden ons niet op, met de overige punten van dit Ontwerp, om dat het, ten deezen tyde, niet ter uitvoeringe gebragt, en eenige jaaren hierna, by eene andere gelegenheid, merkelyk veranderd werdt.

Midlerwyl, kwam 'er antwoord van de Staaten van Friesland op den Brief van die van Holland, behelzende „ dat men, zelfs met be- „ willeging der Afgevaardigden van Holland, „ in de groote Vergadering des jaars 1651, „ vaſtgeſteld hadt, dat de Krygsampten, die „ ter begeevinge der gezamenlyke Geweſten „ plagten te ſtaan, voortaan, ook door dezel- „ ven, begeven zouden worden. Dat het „ Ampt

Antwoord van Friesland op Hollands brief.

(*b*) *Zie* den Brief *in de* Reſol. van Conſid. *bl.* 290 *en by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 3

(*i*) *Zie* Reſol. van Conſid. *bl.* 296. Secr. Reſol. Holl. 27 *Jan.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 300.

1655. „ Ampt van Veldmaarſchalk in 't byzonder,
„ te vooren, door de algemeene Staaten, be-
„ geeven was, zelfs laatſtelyk aan wylen den
„ Heere van Brederode. Dat de Geweſten, o-
„ ver alles, by meerderheid van ſtemmen, be-
„ ſlooten, zulke zaaken alleenlyk uitgenomen,
„ tot welken by de Unie eenpaarigheid ver-
„ eiſcht werdt, waaronder het aanſtellen van
„ eenen Veldmaarſchalk niet genoemd was.
„ Dat het, hierom, redelyk was, dat Holland
„ zig, in dit ſtuk, onderwierp aan de meeſte
„ ſtemmen, en Prins Willem van Naſſau hielp
„ aanſtellen tot Veldmaarſchalk: waarover
„ men ook niet weigerde, in nadere onderhan-
„ deling te treeden (*k*)." Gelderland verklaar-
de, den twaalfden van Lentemaand, dat de
Brief van Holland nadeelige regels van Staat-
kunde inhieldt (*l*). Van Stad en Lande kwam
een diergelyk antwoord als van Friesland (*m*).
Wat de andere Geweſten ſchreeven, is my niet
gebleeken. De Staaten van Holland, die nog
niet verklaard hadden, dat zy Prins Willem niet
met dit ampt zouden bekleeden; ja die zelfs,
in hunnen voorſlag tot bevordering der ruſte
en eendragt, in 't jaar 1655 gedaan, geſchee-
nen hadden te zeggen, dat zy 'er hem toe voor-
ſchikt hadden onder zekere voorwaarden; von-
den zig zo ſterk geperſt, door Friesland en door
andere Geweſten (*n*), dat zy, in Bloeimaand
des jaars 1657, een wydluftig Vertoog zon-
den

Van Gelderland en Stad en Lande.

(*k*) *Zie* den Brief *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 7.
(*l*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 9, 11. THURLOE's Papers, *Vol* VI. *p.* 88.
(*m*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 9.
(*n*) Reſol. Holl. 14, 22 *Maart*, 26 *April* 1657. *bl.* 58, 85, 122.

den aan de Geweſten, ſtrekkende, om te bewyzen „ dat de Staaten van elk Geweſt volkomen „ gezag hadden, over het Krygsvolk ter hunner betaalinge ſtaande, en dat de algemeene „ Staaten geen vermogen hadden, om, by „ overſtemminge, zulk een Overhoofd over „ 't Krygsvolk der gezamenlyke Geweſten aan „ te ſtellen, welk ook gezag hebben zou over „ het Krygsvolk, ſtaande ter betaalinge van „ een Geweſt, welk in de aanſtelling des Overhoofds niet hadt bewilligd." Men bediende zig, hiertoe, van de volgende redenen: „ Dat de Nederlanden, voor en na dat zy onder de Huizen van Bourgondie en Ooſten- „ ryk gekomen waren, afzonderlyk op zig „ zelven beſtaande Souveraine Staaten waren „ geweeſt. Dat zy zo waren gebleeven, ſedert de Unie van den jaare 1579; by 't eerſte „ Lid van welke, elk Geweſt de behoudenis „ zyner vryheden en voorregten bedongen „ hadt. Dat het gezag en bewind over het „ Krygsvolk, onder de wezenlykſte deelen „ deezer vryheid, gerekend moeſt worden. „ Dat geen Geweſt hiervan immer affſtand gedaan hadt; ſchoon zy aan de Vergadering „ der algemeene Staaten en aan den Raad van „ Staate magt gegeven hadden, om op de beſcherming van den Staat te raadpleegen; „ blykende by de ſtukken, dat de byzondere „ Geweſten, na 't ſluiten der Unie, meermaalen, Krygsvolk aangenomen en afgedankt „ hadden, en het Krygsvolk ook hadden doen „ zweeren aan de Staaten der Geweſten, „ waarin het gelegd werdt. Dat, uit hoofde „ van dit regt, de Bevelhebberſchappen over

1655. Holland beweert, in een wydluftig Vertoog, dat elk Geweſt volkomen gezag heeft, over het Krygsvolk ter zyner betaalinge ſtaande.

1655. „ de ſterke Plaatſen binnen een ſtemmend
„ Geweſt, door de Staaten van zulk een Ge-
„ weſt, begeven werden. Dat de Staaten, Be-
„ taalsheeren, buiten dit, nog een byzonder
„ regt hadden over het Krygsvolk ter hunner
„ betaalinge ſtaande, beſtaande in de begee-
„ vinge van alle Krygsampten onder het zel-
„ ve, en in de vryheid om zig van het zel-
„ ve, of door huhne Kapiteins-Generaal, of
„ op eenige andere wyze, binnen en buiten
„ hun *ſouverain* gebied, te mogen bedienen,
„ ten nutte van den Staat; behalve wanneer
„ het bezetting hieldt, binnen een ander ſtem-
„ mend Geweſt, aan de Staaten van welk, het
„ eerder en meerder gehoorzaamheid ſchul-
„ dig was dan aan de Staaten-Betaalsheeren.
„ Dat de Prinſen van Oranje de Krygsampten
„ wel begeven hadden, als 't Leger te velde
„ was, of onder vreemde vendels; doch niet,
„ ten minſte niet zonder tegenſpraak, onder
„ 't Krygsvolk van een Geweſt, welk een
„ anderen Stadhouder en Kapitein-Generaal
„ hadt. Dat hieruit volgde, dat zy de Krygs-
„ ampten niet hadden konnen begeven, als
„ Kapiteins-Generaal der Unie; maar als Ka-
„ piteins-Generaal der byzondere Geweſten,
„ over welken zy Stadhouders waren, en in
„ gevolge van het gezag, hun door de Staa-
„ ten van zulke Geweſten opgedraagen. Dat
„ de byzondere Staaten ook dikwils Krygs-
„ volk buiten hun Geweſt gezonden, verlegd
„ en gebruikt hadden, gelyk, met menigvul-
„ dige voorbeelden, beweezen werdt. Dat
„ Prins Maurits en Graaf Willem Lodewyk,
„ te gelyk, en ſtaande in even hoog gezag,

„ het

„ het bevel gehad hadden, elk over de Krygs- 1655.
„ magt der Gewesten, waarvan hy Stadhou-
„ der was, en dat zy zig beide, meermaalen,
„ van hunne troepen bedient hadden, enkel
„ op last der byzondere Staaten. Dat men het
„ zelfde, ten tyde van Prinse Fredrik Henrik
„ en Graave Ernst Kasimir, gezien hadt. Dat,
„ wyders, Holland, op de groote Vergade-
„ ring, duidelyk, eenpaarigheid gevorderd
„ hadt, tot de aanstelling van een Overhoofd
„ over 't Krygsvolk. Dat men het Ampt van
„ Veldmaarschalk wel bleef aanmerken, als
„ een Ampt, welk, door de algemeene Staa-
„ ten, behoorde begeeven te worden; doch niet
„ met gezag over 't Krygsvolk van een Ge-
„ west, welk in de aanstelling van deezen of
„ geenen byzonderen Veldmaarschalk, niet
„ bewilligd hadt; alzo zulks zou stryden, met
„ het regt en gezag over 't Krygsvolk, welk
„ ieder Gewest zig altoos hadt voorbehouden.
„ Dat ook de algemeene Staaten, in dit op-
„ zigt, gelyk in veele anderen, niets doen kon-
„ den, dan uit kragte der eenpaarige bewilli-
„ ging van alle de Bondgenooten. Dat de al-
„ gemeene Staaten, op geenen anderen grond,
„ voorheen, Lastbrieven aan Veldmaarschal-
„ ken verleend hadden. Of zo zulks, somtyds,
„ ondernomen was, by meerderheid van stem-
„ men, was het niet zonder hevige tegenkan-
„ tingen geschied; wanneer het regt alleen
„ voor de magt hadt moeten wyken. Dat
„ Friesland zelf aan de algemeene Staaten
„ geen bewind over Krygszaaken hadt willen
„ afstaan, dan met beding, dat het Krygsvolk
„ van dit Gewest zou staan, onder den Stad-
„ hou-

1655. houder en Gedeputeerde Staaten. Dat het aanſtellen van eenen Veldmaarſchalk thans ook noodeloos was, om dat de Staat geen Leger in 't veld hadt; gelyk de laatſte Veldmaarſchalk, na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, in deeze hoedanigheid, naauwlyks eenigen dienſt hadt gedaan. Dat men, in tyd van nood, eenen Veldmaarſchalk aanſtellende, zulks ſlegts voor éénen veldtogt behoorde te doen, zynde, uit de Hiſtorien, kenbaar, hoe gevaarlyk een geduurig Overhoofd over 't Krygsvolk ware voor de Vryheid. Dat andere Ryken en Staaten ook gewoon waren, zulke Overhoofden niet te kiezen, voor 't opkomen van den oorlog. Dat de Friezen, van ouds, zeer zorgvuldig geweeſt zynde, om hunne vryheid te bewaaren, nu den weg niet inſlaan moeſten, omze, t'eenigen tyde, te verliezen. Dat ten minſte die van Holland vaſtelyk gezind bleeven, om zig re handhaaven in het regt over 't Krygsvolk, welks gegrondheid in dit Vertoog beweerd was (*o*)." Dit ruſtig beſluit der Staaten van Holland bragt de andere Geweſten een weinig tot bedaaren (*p*). Prins Willem van Naſſau zelf, niet gezind om zig Holland geheel te vyand maaken, liet, ſchoon hy, zo wel als Prins Joan Maurits, in 't voorjaar, zynen dienſt, als Veldmaarſchalk, den Staaten van Holland, nog wederom, aangebooden hadt (*q*), allengskens na, te dringen op zyne bevorde-

en dat men tegenwoordig geenen Veldmaarſchalk noodig heeft.

(*o*) *Zie* de Deduct. *in de* Reſol. van Conſid. *bl.* 309 *enz.* en *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 14 *enz.*
(*p*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 395.
(*q*) Reſol. Holl. 21 *January*, 13 *Maart* 1657. *bl.* 23, 55. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 2, 46.

dering tot dit Ampt. Men meent, dat deeze gemaatigdheid hem den weg reeds gebaand hadt om het te verkrygen (r), toen hy, door een ongelukkig toeval, aan zyn einde kwam: waarvan wy, hierna, breeder gewaagen zullen. In Oogſtmaand des jaars 1658, deedt Amſterdam een' voorſlag, om eenen Veldmaarſchalk, voor twee of drie jaaren, aan te ſtellen. Doch de andere Leden bleeven by het voorige beſluit (s). Prins Joan Maurits verzogt, in Slagtmaand des zelfden jaars, nog eens, om het Veldmaarſchalksampt; doch by die van Holland, werdt niets, op dit verzoek, beſlooten (t). 1655.

XII. Hollands poogingen om Engeland te vriend te houden.

De Staaten van dit Geweſt meenden te meer reden te hebben, om het aanſtellen van eenen Veldmaarſchalk te verwylen, alzo men, uit de raadpleegingen hierover, agterdogt geſchept hadt aan het Engelſche Hof; en zelfs gedreeven, dat de opdragt van dit Ampt aan Prinſe Willem van Naſſau de kragt der Akte van Uitſluiting, voor een groot deel, verydelde (u). Men deedt dan der Regeeringe van Engeland, welker vriendſchap Holland gaarne behouden wilde, dienſt met het uitſtellen der begeevinge van dit gewigtig ampt. In de Lente deezes jaars 1655, hadt men, om gelyke reden, op een gerugt, dat Koning Karel de II. zig op 't Huis te Teilingen bevondt (v), naauwkeurig onderzoek hiernaar laaten doen; doch berigt bekomen, dat hy 'er niet geweeſt was. Maar

(r) WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 552 AITZEMA IV. *Deel, bl.* 42.
(s) Secr. Reſol. Holl. 8 *Aug.* 1655. I. *Deel, bl.* 605.
(t) Reſol. Holl. 22 *Nov.* 1658. *bl.* 341.
(u) *Zie* DE WITT Brieven III. *Deel, bl.* 97, 171. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 747. *Vol.* IV. *p.* 203, 204.
(v) *Zie* THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 517.

1655. Maar de Hertog van Glocheſter, zyn Broeder, wat later, in den Haage gezien zynde, werdt genoodzaakt, Holland te ruimen. Koning Karel bevondt zig, in Grasmaand, wederom te Keulen (w), vanwaar hy, onlangs, een togtje gedaan hadt, zonder dat men wiſt werwaards. Sommigen ſchryven, dat hy in Zeeland, en wel te Middelburg (x) geweeſt was (y). Doch onaangezien Holland, in 't byzonder, Engeland en den Protector, op allerlei wyze, zogt te behaagen, hadt de handeling van Nieuwpoort over een Verdrag van Zeevaart traagen voortgang. De oorlog met Spanje was oorzaak, dat de Protector zulk een Verdrag niet ſluiten kon; alzo hy den Staaten daarby vryheden zou hebben moeten toeſtaan, welken hy hun, in deezen oorlogstyd, misgunde. Maar omtrent deezen tyd was 'er iet voorgevallen, 't welk de twee Gemeenebeſten nader ſcheen te zullen vereenigen, en eerlang een onderwerp werdt der handelinge van den Staatſchen Gezant Nieuwpoort.

Moord der Waldenzen in Piemont.

Van de dertiende eeuwe af, hadt zig de gezindheid der Waldenzen onthouden in het Dauphiné, en in de dalen van Piemont. Doch op het einde des voorleeden jaars 1654, deedt de Hertog van Savoje, die, ter gelegenheid van den kryg tuſſchen Frankryk en Spanje, een Leger op de been hadt, den Waldenzen in Piemont aanzeggen, dat zy, binnen twintig dagen, den Roomſchen Godsdienſt aanneemen, of

(w) Reſol. Holl. 17, 23 *Maart*, 1 *May* 1655. *bl.* 51, 70, 164. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 21, 27, 32, 48, 57.
(x) THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 276.
(y) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 75.

of het Land ruimen zouden moeten. De *Markgraaf van Pianeze*, eerste Staatsdienaar des Hertogs; federt, geene kans ziende, om zig meester te maaken van de enge wegen der Alpen, en de Waldenzen met geweld te bedwingen, hielde hun voor, dat de Hertog hun vryheid van Godsdienst toeſtondt, zo zy gedoogen wilden, dat een gedeelte van zyn Leger, voor eenigen tyd, in hun Land trok, om zig te ververſchen. De Waldenzen, niet arglistig vermoedende, bewilligden hierin. Doch naauwlyks hadden zy zes Franſche Regementen en twee Savoiſchen en Ierſchen ontvangen, of zy werden, onverhoeds, overvallen, en, voor een groot gedeelte, deerlyk omgebragt, terwyl hun Land aan plondering, brand en verwoeſting overgegeven werde. 't Getal der geſneuvelden werdt op omment vierduizend begroot (z). Eenigen ontkwamen uit de algemeene elende, en weeken naar een ander gebied. Sommigen verſtaken zig, in ongenaakbaare plaatſen van 't gebergte, en kreegen, allengskens, eenige meerdere vryheid. Hunne Geloofsgenooten in het Dauſiné en Languedoc gaven kennis van hunnen jammerlyken toeſtand, aan de Proteſtantſche Zwitſerſche Kantons; die aan den Protector Kromwel, en aan de Staaten der Vereenigde Geweſten ſchreeven om hulpe (a). Kromwel ſcheen genegen, om den verdrukten Waldenzen by te ſtaan, en ſchreef verſcheiden brieven aan de Staaten, om 'er hen, insgelyks, toe te beweegen 1655.

gen

(z) THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 446.
(a) THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 448.

1655. gen (1). Doch de Staaten, reeds in vroeger' tyd ondervonden hebbende, wat het oorloogen, in en omtrent Italie, voor hun inhadt, en daarenboven belemmerd met de uitrusting naar 't Noorden, vonden ongeraaden, hunne wapenen te gebruiken, om de Piemonteezer Dalluiden te beschermen. Zy deeden egter eene aanzienlyke verzameling van penningen (2), ten hunnen behoeve (*b*): de uitdeeling van welken aan die van Geneve toevertrouwd werdt (*c*). Zy schreeven ook voor hun naar Frankryk en aan den Hertoge van Savoje, en beslooten, eerlang, den *Heer van Ommeren* te zenden naar 't Hof van Turin (*d*), om, nevens *George Downing*, Gezant van Engeland by de Protestantsche Zwitsersche Kantons, middelen voor te slaan, tot bevrediging. Doch toen hy in Zwitserland kwam, vernam hy, dat 'er, door bemiddeling van Frankryk, reeds een Verdrag tusschen den Hertog van Savoje en het overschot der Waldenzen getroffen was (*e*). De Hertog vergaf hun hunnen opstand; doch op zeer harde voorwaarden. Hy wilde egter den naam hebben, dat hy hun gunst bewees, om de

Geldverzameling voor hun, hier te Lande.

Zy verdraagen zig, met den Hertoge van Savoje.

(*b*) Resol. Holl. 30 *July*, 5 *Aug.* 1655. *bl.* 284, 361. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1228, 1240. THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 476.

(*c*) Resol. Holl 2 *Octob.* 23 *Nov.* 1655. *bl.* 361, 389.

(*d*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 212, 215, 218. III. *Deel*, *bl.* 94.

(*e*) *See* THURLOE's Papers, *Vol.* III. *p.* 626. *Vol.* VI. *p.* 101, 346, 648. *Vol.* V. *p.* 240.

(1) Men vindt twee van deeze Brieven, in JOHN MILTONS *Works*, Vol. II. p. 185, 199.

(2) Ter somme van tweehonderdeenduizendentweeentwintig guldens en zeven stuivers. *Zie* AITZEMA III. Deel, bl. 1240.

de voorſpraak van Engeland en van de Vereenigde Geweſten, dieze 'er, ſchriftelyk, voor bedanken moeſten. Downing en van Ommeren, verneemende, dat men 't eens geworden was, begaven zig niet naar het Hof van Turin. De Proteſtantſche Kantons zouden, naar alle waarſchynlykheid, betere voorwaarden hebben konnen bedingen voor de Waldenzen; doch zy lagen, ten deezen tyde, overhoop met de Roomſche Kantons (*f*), en moeſten, om deeze reden, den Hertog van Savoje ontzien. Zy verzogten zelven ook hulp van de Vereenigde Staaten; doch de tegenwoordige toeſtand der zaaken gedoogde zulks niet. De Kantons bevredigden zig ook onderling, in de Lente des jaars 1656. Niet lang hierna, ſchoot men aan het Gemeenebeſt van Geneve dertigduizend guldens, tot verbetering der Veſtingwerken (*g*). De zaak der Waldenzen, die, nog lang na deezen, beweeging maakte (*h*), ſcheen, in 't eerſt, gelegenheid te zullen geeven, tot een' naauwer Vereeniging tuſſchen den Protector en deezen Staat. Kromwel, als wilde hy zig, zo wel als de Koningen van Engeland voorheen, den titel waardig maaken van *Beſchermer des Geloofs*, betoonde grooten yver, om zynen verdrukten Geloofsgenooten by te ſtaan. De Staaten handelden ook met hem over de middelen, welken men, hiertoe, hadt in 't werk te ſtellen (*i*). Doch de beide Gemeenebes-

1655.

Onderſtand aan Geneve.

(*f*) *Zie* Secr. Reſol. Holl. 17 *Decemb.* 1655. I. *Deel*, *bl.* 267.
(*g*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1229 *enz.* 1238. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 502 *& ſuiv.* THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 355.
(*h*) *Zie* AITZEMA V. *Deel*, *bl.* 295-302.
(*i*) Reſol Holl. 5, 8, 10 *Juny* 1655. *bl.* 230, 235.

1655. beſten hadden de handen thans zo vol werks, dat zy zig niet dieper ſteeken konden in de zaak der Waldenzen.

XIII. Holland vermindert de renten en intreſten van vyf op vier ten honderd.

De uitruſting van 't Lands Vloote naar 't Noorden veroorzaakte zulke zwaare koſten, dat men wel noodig hadt, op het uitvinden van geldmiddelen hiertoe verdagt te zyn. Ook hadt de Witt, ſedert eenen geruimen tyd, alle zyne kragten ingeſpannen, om de renten en intreſten, die Holland betaalen moeſt, te verminderen van den penning twintig tot den penning vyfentwintig, dat is, van vyf tot vier ten honderd. Eindelyk, werdt dit werk in orde gebragt, in Oogſtmaand deezes jaars (*k*), zynde Leiden en Alkmaar de eenigſte Leden, die 't er, niet dan overſtemd zynde, in bewilligd hadden. Holland won, door deeze vermindering, jaarlyks, veertien tonnen ſchats uit (*l*); waaruit blykt, dat dit Gewest, ten deezen tyde, honderdenveertig millioenen aan Renten Schuldbrieven ten zynen laſte hadt. Doch terwyl men, door dit middel, eene aanzienlyke ſomme in 't jaar beſpaarde, moeſt men, aan de Stad Delft, die, door 't ſpringen van haaren Kruidtooren, op den twaalfden van Wynmaand des voorleeden jaars, eene geweldige ſchade geleeden hadt (*m*), toeſtaan vrydom van verponding voor alle de huizen, geduurende den tyd van vier jaaren, jaarlyks beloopende negenentwintigduizendvierhonderd-

Vrydommen aan de Stad Delft toegeſtaan.

vyf-

(*k*) Reſol. van Gonſid. *bl.* 250, 252, 253.

(*l*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 101. Wicquefort *Liv.* IX. *p.* 501.

(*m*) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1107. Thurloe's Papers, *Vol.* II. *p.* 649, 650.

DE[illegible]den Kruidtooren, in't jaar 1654.
[illegible]nde by den H.r N. van Bremen.

vyfennegentig ponden van veertig grooten; en voor de huizen, die van nieuws weder opgebouwd moesten worden, veertien jaaren vryheid van verponding: vryheid van den veertigsten penning van alle vervreemdingen en geregtelyke belastingen der genoemde huizen, en vryheid van den Impost op de grove waaren, voor den tyd van zes jaaren (n). 1655.

XIV. Staat van den oorlog in 't Noorden.

De Koning van Zweeden, zyne overwinningen in Pruissen vervolgende, bemagtigde, in Wintermaand deezes jaars, de Stad Elbing. Men begon toen voor 't verlies van Dantzig te dugten, en men vondt, in den Haage, vreemd, dat deeze Stad zo lang draalde, eer zy by de Staaten aanhieldt, om onderstand. Ook maakte men weinig staats op het Verbond, onlangs aangegaan met den Keurvorst van Brandenburg, alzo men, zelfs uit den Zweedschen Resident Appelboom, vernam, dat de Koning, zyn meester, en de Keurvorst elkanderen verstonden (o). Aan welk zeggen men langer geen geloof weigeren kon, toen men, in Sprokkelmaand des jaars 1656, berigt ontving, dat de Koning van Zweeden en de Keurvorst zig verdraagen hadden met elkanderen. De Staaten waren ten hoogste misnoegd op den Keurvorst, over dit Verdrag (p); te meer, om dat zy hem, onlangs, op zyn aanhoudend verzoek, een gedeelte der beloofde onderstandgelden vooruit betaald hadden, en hem meer had-

Brandenburg verdraagt zig met Zweeden.

1656.

(n) Resol. Holl. 24 *Maart* 1655. *bl.* 86.

(o) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1244. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 108, 169, 180. THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 430, 431, 432, 448, 449, 459.

(p) THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 114.

1656. hadden aangebooden onder verband nogtans van de inkomende en uitgaande regten van Memel en de Pillauw, alwaar de Staaten bezetting zouden mogen leggen; en van de Vorſtelyke inkomſten en Souverainiteit der Steden van Kleeve (*q*). Doch eer men hieromtrent eens werdt, verdroeg de Keurvorſt zig met Zweeden. De Staaten, die reeds beſlooten hadden, eene bezending te doen naar den Keurvorſt, veranderden, terſtond hierna, van gedagten (*r*). De Keurvorſt, die beloofd hadt, niets te zullen ſluiten ten nadeele van deezen Staat, deedt regt het tegendeel, afſtand doende van alle de Verdragen, welken hy, tegen het belang van Zweeden, mogt hebben aangegaan. Wyders, verbondt hy zig, den Koning van Poolen, voortaan, niet te zullen erkennen voor zynen Leenheer; maar 't Hertogdom Pruiſſen ter leen te zullen houden van de Kroone van Zweeden (*s*). De Staaten, kennis van dit Verdrag bekomen hebbende, beſlooten de benoemde Gezanten naar Zweeden, Poolen en Deenemarke te doen vertrekken; gelyk, in 't begin deezes jaars, geſchiedde (*t*).

De Heer van Obdam wordt Luitenant-Admiraal.

Terwyl zy uit waren, werdt 's Lands Vloot ook in ſtaat geſteld, om, met Bloeimaand, in zee te komen ſteeken. Het opperbevel over dezelve was vertrouwd aan Jakob van Waſſenaar, Heere van Obdam, die, na de dood van Tromp, in Herfſtmaand des jaars 1653, tot Luitenant-Admiraal van Holland en Weſtfriesland,

(*q*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1209 *enz.* 1245.
(*r*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl* 207.
(*s*) *Zie* het Tract. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1288.
(*t*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1247, 1253.

land, verheeven was (*u*). De vrienden van het Huis van Oranje hadden veel moeite aangewend, om een' ander' te doen voorzien met dit gewigtig Ampt, alzo zy den Heer van Obdam hielden niet zeer genegen te zyn tot dit Huis: veelligt, om dat hy, al kort na de dood van wylen den Prinſe van Oranje, verſcheiden' bezendingen hadt bygewoond, die ſtrekten om den jongen Prins buiten benoeming tot de bekende waardigheden te houden (*v*). Hy maakte, in 't eerſt, eenige zwaarigheden in 't aanvaarden van het Ampt; hoewel hy 't, kort daarna, deedt, op dezelfde voorwaarden, als Tromp het bekleedt hadt (*w*). 1656.

XV. De Ruiters togt naar de Middellandſche zee.

De Staaten hadden, tot verſterking van 's Lands Vloote, den Vice-Admiraal de Ruiter, met zyne onderhebbende Schepen, t'huis ontbooden uit de Middellandſche zee. Hy was, in den Zomer des jaars 1654, derwaards gezonden, tot beſcherming en geleide van eenige Koopvaardyſchepen. Voor Kadix gekomen, in Wynmaand, hadt hy vernomen, dat de Regeering van Salee eenige Hollandſche Koopvaarders aangehouden hadt. Hierop was hy naar Salee gezeild; doch 't was hem niet mogelyk geweeſt, het ontſlaan der aangehouden' ſchepen te bewerken. In 't volgende jaar, wederom derwaards gekeerd zynde, en onder weg in gevegt geraakt met een' Tetuanner, en daarna met een' Algierſchen Kaaper, gelukte het hem,

(*u*) Reſol. Holl. 3, 22 *Sept.* 1653. *bl.* 470, 506.
(*v*) *Zie* hier voor, *bl.* 130, 188, 288.
(*w*) THURLOE's Papers, *Vol.* I. *p.* 465, 467, 471, 485, 507. DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 8. WICQUEFORT *Livr.* VII. *p.* 382.

1656. hem, op den twee-entwintigſten van Wynmaand, een Verdrag te ſluiten met *Abdala Ben Sid Muhammed Ben Buker*, Prins van Fez en Heer van Zuid- en Noord-Salee: waarna de aangehouden' ſchepen, perſoonen en goederen ontſlaagen werden. Op den hertogt, raakte hy wederom ſlaags met eenige Turkſche Kaapers, op welken hy merkelyk voordeel behaalde. Met den aanvang van Bloeimaand deezes jaars, was hy in 't Vaderland te rug gekeerd (x), vanwaar hy, terſtond, wederom uitliep naar de Zond. De Luitenant-Admiraal Obdam volgde hem, kort daarna, met het gros van 's Lands Vloote, die in 't geheel beſtondt uit twee-enveertig ſchepen. Obdam hadt laſt, om de Koopvaardyſchepen der ingezetenen van den Staat in de Ooſtzee te beſchermen, en de Stad Dantzig te ontzetten: waartoe de Gewesten in 't gemeen, byzonderlyk Friesland, ſchoon tegen den zin van Prinſe Willem van Naſſau, ſterk neigden (y). Voor 't einde van Zomermaand, was hy reeds in de Zond: vanwaar hy, te lande, naar Koppenhagen trok. Hy werdt, hier, door den Koning van Deenemarke, met de Ridderorde des Olifants, vereerd, en keerde, eerlang, te rug naar de Vloote, met welke hy, den zevenentwintigſten van Hooimaand, voor Dantzig kwam. De Zweeden werden, hierdoor, verhinderd, in het beleg deezer Stad. Doch weinige dagen laater, behaalden zy en de troepen des Keurvorſts van Brandenburg eene merkwaardige overwinning te lande op het

's Lands Vloot onder Obdam komt voor Dantzig.

(x) BRANDT de Ruiter, *bl.* 70-96.
(y) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 248.

het Leger des Konings van Poolen (z), die, door het omslaan van eenige Edelen, welken, voorheen zyne zyde verlaaten hebbende, wederom tot dezelve waren overgegaan, in den Voorzomer, verscheiden' voordeelen op de Zweeden behaald, en op den eersten van Hooimaand, Warschauw hernomen hadt (a). De Vloot onder Obdam hieldt zig voor Dantzig tot in Wynmaand, wanneer zy naar 't Vaderland te rug keerde. De Ruiter werdt, nog voor 't einde des jaars, wederom met een Esquader Oorlogsschepen naar de Middellandsche zee gezonden, om te kruissen (b). 1656. Keert naar 't Vaderland.

De Gezanten naar Zweeden hadden, in 't eerst, last gehad, om een Verdrag tusschen dit Ryk en Poolen te bewerken, en de belangen van den Keurvorst van Brandenburg voor te staan (c); doch na dat de Keurvorst zig met Zweeden verdraagen hadt, kreegenze nieuw bevel, om een Verdrag van Koophandel met Koning Karel Gustaaf te sluiten. Zy worden eenige dagen opgehouden, te Lauwenburg, welk Zweedsche bezetting inhadt; doch traden, eerlang, te Elbing, in onderhandeling met den Koning van Zweeden (d), die, bezeffende „ dat hy Poolen, welk geene sterke Plaatsen hadt, niet zou konnen inhouden; dat de „ Czaar van Muskovie in Lyfland gevallen „ was, en Riga belegerd hieldt, schoon zonder „ gevolg (e); dat de Keurvorst van Brandenburg Verdrag te Elbing tusschen Zweeden en deezen Staat.

(z) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1272.
(a) WICQUEFORT *Liv.* IX. *p.* 528.
(b) BRANDT de Ruiter, *bl.* 97-103.
(c) *Zie* hunne Instruct. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1253, 1287.
(d) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1275 *enz.*
(e) THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 540.

1656. „ burg argwaan begon op te vatten over den „ voorſpoed zyner wapenen; en dat de Staaten „ den Koning van Deenemarke tegen hem op„ ſtookten, en eene Vloot in de Ooſtzee hiel„ den;" begon te luiſteren naar de voorſlagen der Staatſche Gezanten, welken, eerlang, een Verdrag met hem ſlooten, dat, den elfden van Slagtmaand, getekend werdt (*f*), en eene vernieuwing der Verdragen van de jaaren 1640 en 1645 behelsde. De Gezanten hadden, behalve Deenemarke, Engeland en den Keurvorſt van Brandenburg, de Stad Dantzig in dit Verdrag doen begrypen; ſchoon de Stad zulks niet begeerd hadt, en het naderhand ronduit affloeg, ter oorzaake dat haare gelegenheid niet toeliet, dat zy zig ſcheidde van den Koning van Poolen. Ook hadden de Staaten, te vooren (*g*), twee Verdragen geſlooten in den Haage, met men Reſident van Poolen Nikolaas de Bie, en met *Chriſtiaan Schroder*, Afgevaardigde van Dantzig, by welke Verdragen, de Staaten beloofd hadden, Dantzig te zullen beſchermen (*h*): waarom zy ook, by 't vertrek der Vloote onder Obdam, eene bezetting van vyftienhonderd man in de Stad gelaaten hadden (*i*).

Verdragen met Poolen en Dantzig.

Het Verdrag van Elbing tuſſchen Zweeden en deezen Staat vorderde, dat de beide Mogendheden elkanderen, in geval van nood, met de wapenen, onderſteunden. Het kon, derhalve, den Koning van Deenemarke niet naar den zin

Verdrag tuſſchen Deenemarke en deezen Staat.

(*f*) *Zie* het *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1278.
(*g*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1253, 1267. THURLOE's Papers, *Vol.* IV. *p.* 564.
(*h*) *Zie* deeze Tract. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1269, 1285.
(*i*) WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 525, 526, 527, 532, 534, 536.

zin zyn (*k*). Hy was bedugt, dat de Staaten, uit hoofde van het zelve, verpligt zouden geagt worden, om de Zweeden te helpen tegen den Czaar van Muskovie, die voorhadt, hun Lyfland afhandig te maaken, hoewel hem deeze toeleg mislukte. De Staatſche Gezanten te Koppenhagen hadden den Koning, volgens hunnen laſt (*l*), gezogt op te zetten tegen Zweeden, en in Oogſtmaand, een Verdrag met hem geſlooten, waarby men zig verbondt, den wederzydſchen handel op de Ooſtzee te zullen beſchermen tegen elk, die denzelven, ter gelegenheid van den oorlog, tuſſchen Zweeden en Poolen ontſtaan, zou zoeken te ontruſten (*m*). Na 't ſluiten van dit Verdrag, handelde men over eenige byzondere openſtaande geſchillen (*n*). Doch het ſpoedig treffen van 't Verdrag van Elbing, deedt den Koning van Deenemarke dugten, dat hy weinig voordeel zou konnen trekken van het jongſte Verdrag. De Staaten bezeften zelven, dat zy hun oogmerk in 't Noorden niet zouden konnen bereiken, zo zy zig Deenemarke te onvriend maakten. Zy hadden voor, Zweeden en Poolen te bevredigen, en Koning Joan Kaſimir te doen afſtaan van zyne eiſchen op de Zweedſche Kroon, en Koning Karel Guſtaaf van 't gene hy, onlangs, in Poolen en in Pruiſſen, bemagtigd hadt: waarna zy den Keurvorſt van Brandenburg wilden doen herſtellen in den ſtaat, waarin hy voor den 1656.

(*k*) THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 514. AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1294.
(*l*) *Zie* hunne Inſtruct. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1245.
(*m*) *Zie* het Tract. *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1292.
(*n*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1290.

1656. den oorlog geweest was. Doch dit oogmerk kon, tegenwoordig, naauwlyks anders bereikt worden, dan door den bystand van Deenemarke, welk, door het Verdrag van Elbing, afkoerig gemaakt was van 't bevorderen der inzigten van deezen Staat. De Staaten, dit alles beseffende, maakten zwaarigheid, om dit Verdrag te bekragtigen. Zy vonden 'er eenige duistere bewoordingen in, die sommige Steden van 't Noorderkwartier van Holland niet scheenen te konnen verzwelgen. Vooral, stieten zy zig aan 't woord *circiter* of *omtrent*, welk, by gelegenheid van de begrootinge der regten in Zweeden, gebruikt was, en, zo zy meenden, den Koning te veel ruimte liet, om deeze regten, naar welgevallen, te verhoogen. 't Verdrag bleef, derhalve, niet zonder dat 'er veel van te zeggen viel (*o*), onbekragtigd van de zyde der Staaten (*p*), die, gelykwe boven zagen, ook na dat het geslooten was, geene zwaarigheid maakten, om Dantzig bezet te laaten, waardoor de toeleg des Konings van Zweeden op deeze Stad belet werdt. De Koning van Pooleu, in zyn Ryk te rug gekeerd zynde, begaf zig naar deeze Stad (*q*). Het niet bekragtigen van 't Verdrag van Elbing en de omwenteling van veele Poolsche Grooten veranderde den staat der zaaken zo zeer in zyn voordeel, dat de Keurvorst van Brandenburg, eerlang, wederom wisselde van partye (*r*), de Zweedsche zyde

De Staaten maaken zwaarigheid om het Verdrag van Elbing te bekragtigen.

(*o*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 101.
(*p*) DE WITT Brieven V. *Deel, bl.* 465. AITZEMA III. *Deel, bl.* 1283. THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 784.
(*q*) AITZEMA III. *Deel, bl.* 1301.
(*r*) DE WITT Brieven V. *Deel, bl.* 408, 461. AITZEMA III. *Deel, bl.* 1282. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 529-532, 534, 535, 536.

zyde verliet, en zig begaf aan die des Konings van Poolen en der Vereenigde Staaten, welke hy te vooren verlaaten hadt (s). 1656.

XVI. De Prinſes Weduwe zoekt hulp by Holland, in haare Voogdyſchap.

Terwyl de zaaken in 't Noorden nog hagchelyk ſtonden, hadt de Prinſes Weduwe van Oranje, voorwendende hulp noodig te hebben, in 't beſtier van de zaaken der Voogdyſchap, eenige Heeren uit de Regeeringe en Geregtshoven van Holland in haare gemeenzaamheid gezogt te trekken (t): waartoe zy, by eenen Brief, verlof verzogt van de Staaten. Doch deezen weigerden te bewilligen in haar verzoek, zig houdende aan een beſluit van den jaare 1651, waarby vaſtgeſteld was, dat zig geene Regeeringsperſoonen, in de Voogdyſchap over den jongen Prinſe, zouden laaten gebruiken (u). Zeeland hadt, reeds in 't voorleeden jaar, aangehouden by de andere Gewesten, om een' Predikant aan te ſtellen, die den Prins in de beginſels van den Chriſtelyken Godsdienſt onderwyzen zou, en een' ander' bekwaam' Perſoon, die hem de taal, zeden, geſchiedeniſſen, regten en gewoonten deezer Landen zou leeren. Doch de Staaten van Holland hadden toen reeds verſtaan, dat zy zig niet te ſteeken hadden in 't gene de opvoeding van den jongen Prinſe betrof; dat zulks veel minder behoorde tot de andere Gewesten, en dat het, in geval de Voogden, in dit opzigt, te kort ſchooten in hunnen pligt, der hooge Overheid van Holland alleenlyk toeſtondt, hen daar-

Zeelands voorſlag omtrent de opvoeding van den jongen Prinſe van Oranje.

(s) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 719.
(t) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 262.
(u) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1308. Beſol. van Confid. *bl.* 267. THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 252.

1656. daartoe te vermaanen en te houden (*v*): waar-by de zaak, voor dien tyd, gebleeven was. Doch nu werdt de Predikant Trigland, door de Voogden zelven, aangeſteld, om den Prins van Oranje, die thans zes jaaren bereikte, te onderwyzen in den Godsdienſt (*w*). 't Was, voorheen, gebruikelyk geweeſt, de Prinſen van Oranje, zelfs in ſchriften, die onder 't oog der Staaten van Holland kwamen, te noemen *Zyne Hoogheid* zonder byvoegſel; doch de Staaten verſtonden, dat zulks, voortaan, niet meer zou geſchieden; maar dat men, deeze woorden gebruikende, klaarlyk zou moeten doen zien, dat menze op *den Heere Prinſe van Oranje* toepaſte (*x*).

XVII. Kwellingen den Nederlandſchen Koopvaarderen aangedaan door de Franſchen en Engelſchen.

De oorlog tuſſchen Frankryk en Spanje, die reeds veele jaaren geduurd hadt, en de oorlog tuſſchen Spanje en Engeland, die onlangs ontſteken was, gaf den ingezetenen deezer Landen gelegenheid, om den handel op Spanje voort te zetten (*y*). Doch dit kon niet geſchieden, zonder dat dezelve, van de Franſche en Engelſche zyde, geduuriglyk, belemmerd werdt. De Franſche Vrybuiters namen, van tyd tot tyd, veele Nederlandſche ſchepen, die voorgegeven werden *Contrebande* of vyandlyke goederen te voeren. Men verklaarde vrye en vrienden goederen verbeurd, om dat zy gevon-

(*v*) Notul. Zeel. 5 *May* 1655. *bl.* 117. Reſol. Holl. 17 *July* 1655. *bl.* 250. Reſol. van Conſid. *bl.* 240. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 491. THURLOE'S Papers, *Vol.* III. *p.* 633.

(*w*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1302.

(*x*) Reſol. Holl. 3, 4 *Maart* 1656. *bl.* 26. Reſol. van Conſid. *bl.* 263.

(*y*) RAPIN *Tom.* IX. *p.* 78. THURLOE'S Papers, *Vol.* VI. *p.* 60, 271.

vonden werden in ſchepen, die ook onvrye goederen inhadden, volgens den Franſchen regel *que Robe d'ennemi confiſque celle d'ami*, of *dat vyanden goed vrienden goed verbeurdmaakt*. De Engelſchen maatigden zig het regt aan, om de Nederlandſche ſchepen, in volle zee, te onderzoeken (z). De Gezanten der Staaten, te Parys en te Londen, lieten niet af van klaagen over deeze ongeregeldheden; doch zy kreegen klagten tot beſcheid. In Engeland, ſtelde men het ſluiten van een Verdrag van Zeevaart, van tyd tot tyd, uit. In Frankryk, hadt men reeds ontwerpen geſmeed, om zig, door het ſluiten van een Huwelyk tuſſchen den Koning en de Infante van Spanje, te bevredigen met dit Ryk; waarom men minder reden vondt, om de Vereenigde Geweſten te ontzien. Doch *Don Jan van Ooſtenryk*, natuurlyke Zoon van Koning Filips, den Aartshertoge Leopold, in Bloeimaand deezes jaars, zynde opgevolgd in de Landvoogdye der Spaanſche Nederlanden (a), behaalde, in zynen eerſten veldtogt, zulke merkelyke voordeelen op de Franſchen, dat 'er de Vrede door veragterd werdt. De Franſche kaaperyen hielden, ondertuſſchen, aan, en gingen, ſomtyds, verzeld met wreedheden, die de onzen zeer verbitterden tegen de Franſchen. Men verhaalt, dat zy eenen Schipper hadden omgebragt, terwyl hy bezig was met zyne zeebrieven op te zoeken, omze hun te toonen. Ondertuſſchen, handelde Boreel nog, te vergeefs, over een Verbond aan 't

1656.

Franſche Kaaperyen.

(z) Reſol. Holl. 5 *Dec.* 1656. *bl.* 324. De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 263.

(a) Aitzema III. *Deel*, *bl.* 1314.

1656. 't Franſche Hof. De Koning begeerde niet dan een beſchadigend en verdedigend, de Staaten alleen een verdedigend Verbond te ſluiten: Lodewyk de XIV. en Kromwel, met wien ook over een nader Verbond gehandeld werdt, zogten beide de Staaten te beweegen, om zig tegen Spanje te verklaaren. Doch de Staaten hadden thans geen belang meer, om Spanje kleiner te maaken, en de Munſterſche Vrede was, onder anderen, geſlooten, met oogmerk, om zig te ontſlaan van de nauwe verbindtenis, die men, te vooren, met Frankryk gehad hadt. 't Verbond kon hierom noch met Frankryk noch met Engeland getroffen worden. De Franſchen, Engelſchen en Portugeezen zelven lieten dan niet na, den Koophandel der Nederlanderen, in de Hoofden, in de Noordzee en in de Middellandſche zee, geduuriglyk, te ontruſten. De Admiraal van Frankryk, Hertog van Vendôme, hadt zelfs, in Lentemaand deezes jaars, beſlag doen leggen op de Nederlandſche Koopvaardyſchepen, te Toulon, welken de Koning nogtans, voorgeevende, dat de Admiraal hiertoe geenen laſt gehad hadt, kort daarna, ontſloeg.

Schepen in Frankryk beſlaagen.

Wederom vrygelaatgen.

XVIII. De aanhoudende kwellingen der Franſchen hadden de Staaten doen beſluiten, om de Ruiter te zenden naar de Middellandſche zee, met laſt, om de Engelſche en Deenſche Koopvaarders te beſchermen; doch de Franſche, Portugeeſche en andere Vrybuiters, en de Turkſche roovers inzonderheid te veroveren en op te brengen. De Admiraliteit te Amſterdam hadt hem ook heimelyk gelaſt, het onderzoeken der Koopvaardyſchepen door de Engelſchen

De Ruiter wordt naar de middellandſche zee gezonden.

Zyn laſt.

schen te beletten. Doch deeze laft was, zeer tegen de Ruiters zin, naderhand, ingetrokken, door de Staaten; hoewel de Admiraliteit hem, eerlang, eene orde toezondt, die genoegzaam met haaren eerften laft overeenkwam, en Holland, meent men, niet kwalyk aanftondt; fchoon Zeeland zig 'er over te onvrede hieldt (b). Ondertuffchen, hadt de uitrufting onder de Ruiter agterdogt veroorzaakt, in den Spaanfchen Gezant Don Eftevan de Gamarra, die, weetende, dat men over een Verbond met Frankryk en Engeland handelde, vermoeddde dat men 't, daarmede, op Spanje gemunt hadt. Hy gaf 'er den Staaten kennis van. Doch men ftelde hem wel haaft geruft (c). 1656.

De Ruiter, op het einde van Wintermaand, in zee geloopen zynde, kreeg, den agtentwintigften van Sprokkelmaand des volgenden jaars, jagt op twee Franfche fchepen, die hy, tuffchen Gorgona en 't Eiland Corfica, agterhaalde en veroverde. Men kendeze, terftond, voor Kaapers, die, voordeezen, verfcheiden Nederlandfche Koopvaardyfchepen genomen hadden. Doch in Frankryk beweerde men, dat het Konings fchepen waren, die eenig Krygsvolk van Toulon naar Italie zouden voeren, tot verfterking van het Leger onder den Hertoge van Modena. Nogtans, konden de Franfchen niet loochenen, dat de twee fchepen, voor rekening van byzondere Perfoonen, waren uitgerufl. De Ruiter verkogt een der fchepen te Kadix, na dat hy 'er 't gefchut afgenomen Hy neemt twee Franfche Kaapers. 1657.

(b) BRANDT de Ruiter, *bl.* 103-109.
(c) WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 544.

1657. men hadt. 't Volk, behalve de hooge bevelhebbers was, reeds te vooren, te Barcelona, aan land gezet; vanwaar het, met barken, naar Marſeille gevoerd werdt (*d*).

Misnoegen hierover in Frankryk.

Doch 't neemen deezer twee ſchepen was zodra niet rugtbaar geworden in Frankryk, of 't Hof toonde 'er zig zeer misnoegd over op de Ruiter en op den Staat. Sommigen hielden 't voor eene Vredebreuk, en dreeven dat men den Staaten, terſtond, den oorlog verklaaren moeſt. De Graaf van Servien, die, ſedert de Munſterſche Vredehandeling, geen vriend van de Vereenigde Geweſten geweeſt was, en, zo men zeide, groot belang hadt by de kaaperye, yverde meeſt tegen de Staaten (*e*). Anderen, gelyk de Kanſelier, de Hertog van Villeroi en de Graaf van Brienne, wilden zagter gaan. 't Beſluit viel egter, dat men, terſtond, alle Nederlandſche ſchepen, goederen en ſchulden, door gantſch Frankryk, in beſlag neemen zou, gelyk geſchiedde. De Koning gaf 'er den Staaten, ſchriftelyk, kennis van. Men was hier zeer verwonderd, over 't gedrag van 't Franſche Hof. 't Beſlaan van ſchepen en goederen ſcheen te vreemder, om dat het geſchied was, zonder dat men over de Ruiter geklaagd hadt, en zonder dat men wiſt, of de Staaten zyn bedryf voor hunne rekening zouden willen neemen, of niet. De Staaten van Holland waren hierom van verſtand, dat men, terſtond, allen handel met Frankryk verbieden, en de Franſche goederen, hier, insgelyks, beſlaan moeſt. Doch de

Beſlag aldaar op Nederlandſche ſchepen en goederen.

(*d*) BRANDT de Ruiter, *bl.* 113, 115, 116. DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 349.

(*e*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 246, 247.

de andere Geweſten lieten zig zo ver niet bren- 1657.
gen. De algemeene Staaten beſlooten, alleen-
lyk, door hunnen gewoonlyken Gezant Boreel,
te doen klaagen (*f*), over 't beſlag: 't welk hy,
met zo veele ernſt en vrymoedigheid, deedt,
dat de Kardinaal Mazarin hem dikwils in de
rede viel, zonder dat hy 'er zig door verzet-
ten liet, den Kardinaal alleenlyk te gemoet
voerende, *dat hy de eer hadt van tegen den Koning*
te ſpreeken. Mazarin was zo geſtoord op Bo-
reel, dat hy hem, in 't uitgaan, onheuſchelyk
bejegende, en te wege bragt, dat hem, by de
Koninginne Moeder, die, nevens den Kardi-
naal, nog 't voornaam bewind der zaaken hadt,
gehoor geweigerd werdt. De Koning hadt hem,
alleenlyk, geantwoord, *dat hy zynen Ambas-*
ſadeur, die pas vertrokken was, laſt gegeven hadt,
om den Staaten vergoeding af te vorderen, wegens
den hoon, hem, door de Ruiter, aangedaan (*g*).

De Franſche Ambaſſadeur, *Jakob Auguſtus* De Thou
de Thou, Zoon van den beroemden Hiſtorie- vordert
ſchryver van den zelfden naam, kwam, tegen hier ver-
't einde van Grasmaand, in den Haage (*h*), goeding
en begeerde, in zyne eerſte aanſpraak, „ dat neemen
„ de twee gezanten ſchepen den Koning, der twee
„ zynen meeſter, te rug gegeven werden; dat ſchepen.
„ de Ruiter, voorbeeldelyk, geſtraft werdt,
„ en dat men den Ambaſſadeur Boreel laſt ga-
„ ve, om meer beſcheidenheid en eerbied
„ voor den Koning te betoonen, dan hy, on-
„ langs,

(*f*) *Zie* Secr. Reſol. Holl. 21 *April* 1657. I. *Deel*, *bl.* 403. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 47. THURLOE's Papers, *Vol* VI. *p.* 166.
(*g*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 48-51. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 177, 189, 206, 207.
(*h*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 207, 225.

1657. „ langs, gedaan hadt." Hierby voegde hy, „ dat hy uitdrukkelyken last hadt, om van „ geene zaaken te ſpreeken, noch geene voor„ ſlagen te hooren, voor dat de twee ſche„ pen, in éene der Havenen van Frankryk, te „ rug gebragt waren." Maar de Staaten van Holland, twee dagen te vooren, reeds beſlooten hebbende, den Koning deeze ſoort van voldoening geenszins te geeven, verſcheenen, in vollen getale, in de Vergadering der algemeene Staaten, zeggende „ dat de „ Koning van Frankryk alleenlyk klaagde, „ om de billyke klagten der Staaten, over de „ aanhoudende rooveryen der Franſchen, en „ over het jongſte beſlag, te voorkomen. Dat „ de twee ſchepen alleenlyk genomen waren, „ om dat men geen regt zag te krygen in „ Frankryk. Dat de vonniſſen van 's Konings „ Raad, ten behoeve van verſcheiden' Koop„ luiden deezer Landen geweezen, niet wer„ den uitgevoerd. Dat verſcheiden hangende „ gedingen niet werden afgedaan, in Frank„ ryk. Dat men, wanneer dit geſchied en 't „ beſlag opgeheeven ware, de twee ſchepen „ te rug geeven zou, en voorts een goed Ver„ drag van Koophandel en Zeevaart konnen „ maaken. Dat men, om 't een en 't ander te „ verkrygen, alle Franſche waaren verbieden, „ alle Franſche ſchepen beſlaan en neemen „ moeſt, ten deezen einde, de Vloot van agt„ enveertig ſchepen, welken men reeds be„ ſlooten hadt in zee te brengen, met nog „ twaalf ſchepen verſterkende." Men liet het niet by deezen voorſlag. Door gantſch Holland werdt, zonder uitſtel, beſlag gelegd op

Moedig beſluit der Staaten van Holland.

op alle Franſche goederen, wiſſelbrieven en ſchulden (*i*): de invoer der Franſche waaren werdt, aldaar, verbooden: men raadpleegde 'er op het bezetten der Franſche havenen (*k*), en de Staaten van dit Geweſt, verneemende, dat de Thou eenige Afgevaardigden der andere Geweſten, door belofte van byzondere voordeelen, zogt te winnen, beſlooten, te wege te brengen, dat alle de Afgevaardigden zig, plegtiglyk, verbonden (*l*), om, in 't raadpleegen en ſtemmen over de zaak van Frankryk, geen opzigt te hebben op eenige byzondere voordeelen, die aan hunne Geweſten of perſoonen zouden mogen toegezeid worden (*m*). 1657.

De algemeene Staaten beſlooten, hierna, den Ambaſſadeur de Thou, genoegzaam overeenkomſtig met de meening van die van Holland (*n*), te antwoorden (*o*). Hy bedaarde toen een weinig, en gaf hoop, dat het beſlag opgeheeven zou worden, zo dra de twee ſchepen in eene der Havenen van Pikardye zouden aangekomen zyn. Doch men hieldt hem voor, dat zulk eene toezegging weinig of niet verſchilde van 't gene hy, in zyne eerſte aanſpraak, gezeid hadt (*p*). Ondertuſſchen, zag men klaarlyk, dat het Franſche Hof zig een punt van eere maakte, om de Staaten den eerſten ſtap te

(*i*) Reſol. Holl. 20, 26 *April* 1657. *bl.* 111, 120.
(*k*) *Zie* THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 275.
(*l*) *Zie* Reſol. Holl. 15 *May* 1657. *bl.* 143.
(*m*) Secr. Reſol. Holl. 26 *April*, 17 *May* 1657. I. *Deel*, *bl.* 411, 453. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 51-54. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 225, 226.
(*n*) *Zie* Secr. Reſol. Holl. 1 *May* 1657. I. *Deel*, *bl.* 422.
(*o*) *Zie* het Antwoord *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 54.
(*p*) DE WITT Brieven I. *Deel*, *bl.* 320. III. *Deel*, *bl.* 380. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 57, 58.

1657. te doen doen, tot bylegging van 't gereezen geſchil. Doch men kon den Koning niet te wille zyn, in het te rug geeven der twee ſchepen, zonder ten minſte ſtilzwygends toe te ſtaan, dat zy onregtvaardiglyk genomen waren: waardoor de menigvuldige Kaaperyen der Franſchen, die nu omtrent negen jaaren geduurd, en den ingezetenen der Vereenigde Geweſten driehonderdagtentwintig ſchepen gekoſt hadden, genoegzaam gewettigd werden, en anderen Mogendheden de weg geweezen, om den Staat, op gelyke wyze, naar hunne hand te zetten (*q*).

De handel op Frankryk wordt verbooden.

De Heeren van Gend en de Witt, die meeſt met de Thou handelden, bleeven, derhalve, volſtandiglyk, weigeren, te voldoen aan 's Konings eiſch. In Zomermaand, namen de algemeene Staaten, onaangezien de tegenkanting van Zeeland (*r*), een diergelyk beſluit, als Holland, te vooren, genoomen hadt. De handel op Frankryk werdt nu, door alle de Geweſten, verbooden, en de Franſche ſchepen en goederen, alomme, in beſlag genomen.

Alle Franſche ſchepen en goederen beſlaagen.

Het Franſche Hof komt by.

De moed en volſtandigheid der Staaten (*s*) maakten het Franſche Hof gedwee. De Thou beloofde, op den zeſtienden van Zomermaand, ſchriftelyk „ dat het beſlag, in Frankryk, op„ geheven zou worden, zo dra de Staaten het „ te rug geeven der twee ſchepen zouden be„ loofd, en daartoe den noodigen laſt afge„ zonden hebben." Hy voegde hierby „ dat „ men, daarna, aan een Verdrag van Zee„ vaart

(*q*) DE WITT Brieven I. *Deel, bl.* 317.
(*r*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel, bl.* 56. THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 250, 262, 299, 300, 305.
(*s*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 320, 321, 333, 344.

„ vaart zou arbeiden, en dat de ingezetenen 1657.
„ van deezen Staat, midlerwyl, in Frankryk,
„ genieten zouden alle de voorregten, welken
„ men, aldaar, in den jaare 1655 (*t*), aan de
„ Hanze-Steden, toegeſtaan hadt. Dat de
„ vonniſſen van 's Konings Raad en de Ko-
„ ningklyke bevelen, betreffende het te rug
„ geeven van genomen' ſchepen, ſtiptelyk,
„ zouden uitgevoerd worden, en dat men een
„ ſpoedig einde maaken zou van de Regtsge-
„ dingen, die in Frankryk onafgedaan hin-
„ gen." De Staaten, in deezen voorſlag, alles vindende, wat zy begeeren konden, namen dien, gereedelyk, aan, en gaven, terſtond, laſt aan de Ruiter, om het eene genomen ſchip te rug te leveren, en het andere van de Spanjaards, die 't gekogt hadden, wederom in te koopen, of zo dit, binnen drie maanden, niet gelukken wilde, beloofden zy de waarde van dit ſchip te zullen voldoen aan den Koning. Men ſloot, op deezen voet, een Verdrag met den Ambaſſadeur (*u*), welk, nogtans, in Frankryk, niet bekragtigd werdt (*v*), voor dat men 'er tyding bekomen hadt, dat de Ruiter, die, midlerwyl, de Vrede met Salee vernieuwd hadt, vyf Franſche Oorlogsſchepen aangetaſt en een derzelven genomen hebbende, de vier overigen in de Haven van Spezza bezet hieldt, tot dat de Staaten hem laſt zonden omze te ontſlaan. Ook drong het belang van den Koophandel den Koning, om het Verdrag te bekrag-

Verdrag met de Thou geſlooten.

(*t*) *Zie* 't Verdrag *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 64.
(*u*) *Zie* 't Verbaal van de Witt *in de* Secr. Reſol. Holl. 11, 18 *July* 1657. I. *Deel*, *bl.* 454-533.
(*v*) Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 394.

1657. kragtigen: 't welk egter klaarlyk bleek, niet dan uit nood, te geſchieden. Men zogt, daarna, met de Thou, in onderhandeling te komen, over een drievoudig Verbond, tuſſchen Frankryk, Engeland en deezen Staat (w), waartoe de Protector niet ongenegen ſcheen. Doch Frankryk toonde, allenthalve, afkeerig te zyn van zulk een Verbond. Dit Ryk hadt, na 't ſluiten der Munſterſche Vrede, de voorige geneigdheid tot den Vereenigden Staat verlooren, en oordeelde, na dat het zig met den Protector verbonden hadt, den Vereenigden Staat, die toch ongezind bleef om met Spanje te breeken, niet noodig te hebben. 't Verdrag van Zeevaart en Koophandel bleef ook agter. De inboorlingen van deezen Staat, die zig in Frankryk nedergezet hadden, werden genoodzaakt, laſten te betaalen, waarvan de Engelſchen en de Hanze-Steden vry waren. In Wintermaand, verboodt de Koning den invoer van allerlei vreemde Traan (x), waarby de Walviſchvangſt deezer Landen zwaar benadeeld werdt (y). De handel op Spanje en op de Indien (z) bloeide alleen in de Vereenigde Geweſten; doch dit werdt, beide in Frankryk en in Engeland, met afgunſtige oogen, aangezien, en was oorzaak, dat men of misnoegd was op deezen Staat, of onverſchillig omtrent deszelfs belangen (a). De Ruiter, ondertuſſchen, het verkogte ſchip tegen 't herleveren der

Frankryk blyft egter deezen Staat ongenegen.

(w) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 389. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 62.
(x) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 207.
(y) Reſol. Holl. 3 *Decemb.* 1658. *bl.* 349.
(z) THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 326, 333.
(a) WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 558-566.

der kooppenningen, wederom magtig geworden zynde, zondt het naar Toulon. 't Geſchut der twee ſchepen hadt hy, reeds te vooren, te rug gegeven. Het ander ſchip, welk naar Holland gevoerd was, werdt, van daar, te rug gezonden naar Frankryk (*b*). 1657.

XIX. De Staaten zenden een Gezantſchap en Vloot naar Portugal.

De uitruſting ter zee, welke men, dit jaar, tegen de Franſche Kaaperyen hadt ondernomen, werdt, ſedert, gebruikt, om Portugal tot reden te brengen (*c*). Men beſloot *Nikolaas ten Hove* en *Gysbrecht de Wit* in gezantſchap der waards te zenden, hen doende geleiden, door veertien Oorlogsſchepen, onder bevel van den Luitenant-Admiraal, te vooren bekend by den naam van Heere van Obdam; doch onlangs verlyd met de Heerlykheid van Waſſenaar, die, uit zynen Huize, by Huwelyk, geraakt zynde aan het Huis van Ligne en Faucquenberge, door dit Huis, aan *Pieter Nooms*, Ambagtsheer van Aarlanderveen, verkogt; doch, op verzoek des Heeren van Obdam, door laſt der Staaten van Holland, volgens het regt van naaſtinge, of by overdragt van koop, wederom, aan hem afgeſtaan was (*d*): waarom hy, ſedert, *Heer van Waſſenaar* genoemd is, gelyk wy hem, voortaan, ook noemen zullen. De Ruiter en de Wildt, die zig nog in de Middellandſche zee onthielden, kreegen bevel, om zig, omtrent Lisbon, of elders op de Portugeeſche kuſt, te voegen by den Heere van Waſſenaar, die laſt hadt, om met Portugal te breeken,

(*b*) BRANDT de Ruiter, *bl.* 131, 132, 134.
(*c*) *Secr.* Reſol. Holl. 1 *Aug.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 543.
(*d*) Reſol. Holl. 30 *Nov.* 1656. *bl.* 317.

1657. ken, zo de Koning weigerde, den Staaten de begeerde voldoening te geeven. Doch alzo Frankryk en Engeland, die zig van Portugal bedienden, om Spanje, waarmede zy in oorlog waren, afbreuk te doen, ligtelyk in 't vermoeden zouden konnen vallen, dat de Vloot der Staaten Portugal hierin hinderlyk zou zyn, deedt men, te Parys en te Londen, verklaaren, dat zy alleenlyk geſchikt was, om der handelinge met Portugal gewigt by te zetten, geenszins, om Spanje tegen Portugal te helpen. Men verzogt, te gelyk, dat Lodewyk de XIV. en de Protector de handeling te Lisbon, door hunne tuſſchenſpraak, vorderlyk wilden zyn (*e*).

XX. Handeling der Gezanten, te Lisbon.

De Vloot onder Waſſenaar liep, op den vyfden van Herfſtmaand, in zee, en kwam, op den vyfentwintigſten, in den mond der Riviere van Lisbon, ten anker. De Gemagtigden der Staaten kreegen, terſtond, gehoor by de Koninginne, zynde den Koning, Joan den IV, onlangs, overleeden, en door zynen jongen Zoon, *Alfonſus den VI.* opgevolgd. Zy vertoonden haare Majeſteit „ dat de Staaten, „ ſedert veele jaaren, hadden aangehouden, „ om vergoeding der ſchade, hun, of der Weſt- „ indiſche Maatſchappye, door de Portugee- „ zen, in Brazil, Angola en S. Thomé, aan- „ gedaan. Dat men, in ſtede van deeze vol- „ doening te geeven, de Sterkten op het Re- „ cif belegerd en overmeeſterd hadt. Dat de „ Staaten wel reden hadden, om zig zelven „ regt te doen, door de wapenen; doch voor- „ af nog eens wilden bezoeken, wat zy zou- „ den

(*e*) Secr. Reſol. Holl. 5, 6 Oct. 1657. I. *Deel*, *bl.* 559.

„ den konnen te wege brengen, door min- 1657.
„ zaame onderhandeling. Dat zy, ten dien
„ einde, aanbooden, zig, met haare Maje-
„ ſteit, te willen verdraagen, op den voet, in
„ den jaare 1648, door den Portugeeſchen
„ Ambaſſadeur, in den Haage, voorgeſlaagen,
„ volgens welken, zy begeerden, dat men
„ hun te rug gave al 't Land tuſſchen de Ri-
„ vier S. Francisko en Siara gelegen, nevens
„ al 't geſchut en de krygsbehoeften, gevon-
„ den in de Sterkten van Brazil: voorts, de
„ landen, huizen en erven, die de onderzaa-
„ ten van deezen Staat, ten tyde van den op-
„ ſtand in Brazil, toebehoorden, en, binnen
„ den tyd van zes jaaren, duizend ploeg-os-
„ ſen, duizend koeijen en driehonderd paar-
„ den. Dat de Portugeezen alle hunne ſchul-
„ den, met de agterſtallen en intreſten, vol-
„ deeden, te weeten zesmaalhonderdduizend
„ guldens, in gereeden gelde, binnen zes
„ maanden, en dertienduizend kiſten ſuiker,
„ in dertien jaaren. Dat men, eindelyk, de
„ Maatſchappy herſtelde, in 't bezit der Ste-
„ den, Plaatſen en Havenen, op de kuſt van
„ Afrika, van den vierden tot den dertienden
„ graad ingeſlooten, benevens het Eiland S.
„ Thomé, en de Sterkten, door de Portugee-
„ zen, ſedert het jaar 1642, op de Noordkuſt
„ van Afrika aangelegd." Op deezen voor-
ſlag, begeerde men, binnen veertien dagen,
antwoord, alzo de Gemagtigden verklaarden
laſt te hebben, om terſtond na verloop van
dien tyd te vertrekken. Het Hof, zig zeer
gebelgd houdende over den voorſlag der Ge-

1657. magtigden, gaf, terſtond, bevel, om de Koningklyke Vloot in ſtaat te ſtellen, om zee te kiezen. Lisbon werdt, met dubbele wagt, bewaakt: en alle de Nederlandſche ſchepen, voor deeze Stad leggende, in beſlag genomen. De Portugeeſche Staatsdienaars verklaarden den Staatſchen Gemagtigden, dat 'er geene kans was, om in onderhandeling te komen, zo zy den harden eiſch, dien zy gedaan hadden, niet konden maatigen, en zig vergenoegen met de waarde van Brazil, in de plaats van 't Land zelf, welk de Koning niet magtig was hun te rug te geeven. Ook zouden de Portugeezen aldaar, die van ouds onder de Kroone van Portugal geſtaan hadden, nimmer te beweegen zyn, om zig aan een vreemd Gemeenebeſt, welk eene andere taal ſprak, en eenen anderen Godsdienſt beleedt, te onderwerpen. De Gemagtigden hernamen, „ dat Brazil veroverd was op den Koning van „ Spanje, gelyk Koning Joan de IV. zelf er„ kend hadt, by 't ſluiten van het tienjaarig „ Beſtand. Dat de Staaten den Portugeezen „ in Brazil hunne goederen zouden laaten be„ houden, en dat de Regeering van Portugal „ gezags genoeg behoorde te hebben over „ haare onderzaaten, om dezelven te verplig„ ten, tot onderwerping aan 't gene regt was, „ en door het belang van 't Koningkryk ge„ vorderd werdt." De Franſche Ambaſſadeur aan 't Hof van Portugal, laſt ontvangen hebbende van den Koning zynen meeſter, om een Verdrag tuſſchen de twee verſchillende partyen te bemiddelen, boodt zig hiertoe, gereed-

Frankryk biedt zyne bemiddeling aan.

reedelyk, aan, deedt zelfs verſcheiden' voor- 1657.
ſlagen, en begeerde, dat de geſchillen, of in den Haage, of in Frankryk, door de bemiddeling van den Koning, zynen meeſter, en van den Protector van Engeland, of van een' van beide, werden afgedaan. Het Portugeeſche Hof luiſterde naar deeze aanbieding. Doch de Staatſche Gemagtigden verklaarden, dat deeze bemiddeling noodeloos was, alzo hunne meeſters Brazil te rug vorderden, en op zyn meeſt Angola en S. Thomé aan Portugal zouden konnen laaten. De Portugeezen verzekerden, daarentegen, dat zy geen voet lands te rug dagten te geeven, en verder niet komen zouden, dan dat zy de begrooting der waarde van Brazil en 't gene men meer met reden vorderen mogt zouden ſtellen aan den Koning van Frankryk en aan den Protector. De onderhandeling hierop zynde afgebroken, ſtelden de Gemagtigden het tweede punt van hunnen laſt in 't werk, zendende den Geheimſchryver van Staat, *Don Pedro de Silva*, eene Oorlogsverklaaring toe, die zy der Koninginne zelve zouden overgeleverd hebben, zo zy, zig onpaſſelyk houdende, hun geen gehoor van afſcheid geweigerd hadt. Terſtond hierop, verlieten zy de Stad, en keerden; den Heere van Waſſenaar kennis gegeven hebbende van 't gene zy verrigt hadden; te water, naar Rochelle, en voorts, te lande, naar den Haage, daar zy, den twaalfden van Slagtmaand, aankwamen. Friesland hadt niet bewilligd in den oorlog met Portugal, ten ware dezelve gevoerd werdt ten behoe-

Die de Staatſchen afwyzen.

De onderhandeling wordt afgebroken, en Portugal de oorlog verklaard.

1657. hoeve van den Staat in 't gemeen, hebbende dit Gewest geen aandeel in de Westindische Maatschappye. Ook hadden de Friesche Afgevaardigden beweerd, dat de andere Gewesten deezen oorlog niet doordryven mogten, om dat 'er, volgens de Unie, eenpaarigheid toe vereischt werdt. Doch men hieldt hun voor, dat Friesland, ook volgens de Unie, niet weigeren mogt, den Staat by te staan, als dezelve aangetast werdt, gelyk, door Portugal, in de Westindien, geschied was (*f*).

De Heer van Wassenaar bemagtigt vyftien Suikerschepen.

's Lands Vloot, onder den Heere van Wassenaar, midlerwyl, versterkt geworden met de Ruiters schepen, en nu bestaande uit zeven- of agtentwintig zeilen, werdt in drie Esquaders verdeeld, en kruiste op de Portugeesche kust, daar 't haar, in 't begin van Slagtmaand, gelukte, vyftien schepen te bemagtigen uit de Portugeesche Suiker-Vloot, die, omtrent veertig zeilen sterk, uit Brazil naar Lisbon keerde. Met deezen buit, zeilde de Vloot, die gebrek aan water begon te krygen, naar 't Vaderland (*g*). In 't volgende jaar, werdt de Ruiter, nog eens, met tweeentwintig schepen gezonden naar de kust van Portugal, zonder op deezen togt iet van belang te konnen verrigten. Alleenlyk bezorgde hy de uitwisseling van de bekragtiging der Vrede met Salee (*h*). De Portugeezen hielden hunne Oorlogsschepen binnen de havens, en Koopvaarders kwamen 'er weinigen in 't

(*f*) WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 567-571. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 107-116.
(*g*) BRANDT de Ruiter, *bl.* 137-140.
(*h*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 114.

't vaarwater, alzo de handel, ſedert het verklaaren van den oorlog, genoegzaam ſtil ſtondt te Lisbon (*i*). Midlerwyl, was men, in den Haage, in onderhandeling getreden over een Verdrag, zonder iets te konnen ſluiten. De Portugeeſche Gezant, *Don Ferdinando Telles de Faro*, hieldt zig koeler, ziende de Staaten zig, ten deezen tyde, dieper inwikkelen in den Noordſchen kryg (*k*): waarvan wy nu den voortgang verhaalen moeten. 1657.

XXI. Staat van den kryg in 't Noorden.

De Koning van Poolen hadt, in Bloeimaand des jaars 1657, eenen merkelyken onderſtand in manſchap bekomen van den Keizer (*l*). Daarentegen, hadt *George Ragotski*, Prins van Zevenbergen, zig verbonden, om den Koning van Zweeden, met eenige manſchap, te onderſteunen (*m*). De Cham van Tartarye zogt hem zulks te beletten; doch hy trok egter op naar Poolen, daar zyn Leger geſlaagen, en hy genoodzaakt werdt, ſlegts van driehonderd paarden verzeld, te rug te trekken naar Zevenbergen. De Groote Heer, die hem deeze onderneeming ernſtelyk ontraaden hadt, beroofde hem, hierop, van zyn Prinsdom (*n*). De Koning van Deenemarke, die, tot hiertoe, buiten den kryg gebleeven was (*o*), begon zig, in de Lente deezes jaars, te bewaegen. Hy oordeelde dat de kans hem ſchoon begon te ſtaan, om eenig voordeel te behaalen op de Zweeden, en dagt hen, beide in Schoonen en

De Koning van Deenemarke ſteekt 'er zig in.

(*i*) Brandt de Ruiter, *bl.* 141-150.
(*k*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 268-272.
(*l*) *Zie* een Tract. *by* Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 204.
(*m*) Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 64, 67.
(*n*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 141.
(*o*) Thurloe's Papers, *Vol.* IV. *p.* 586, 622.

1657. en in Duitſchland, aan te taſten. Doch de Staaten, wien hy 'er iet van liet blyken (*p*), ontrieden hem nu den oorlog. Zy zogten, ſedert het ſluiten van het Verdrag te Elbing, welk egter nog niet bekragtigd was (*q*), de Vrede in 't Noorden, door handeling, te herſtellen; alzo zy nu met den kryg tegen Portugal belemmerd waren, en zig verzekerd hielden, dat Deenemarke, zonder uitheemſche hulpe, thans niet in ſtaat was, om den kryg uit te houden tegen Zweeden. Doch Fredrik de III, eenigen onderſtand van de Stenden zyns Ryks bekomen en een Leger op de been gebragt hebbende, begon de vyandlykheden, met het aanhouden van drie Zweedſche ſchepen, met Zout beladen. In *Zomermaand*, eene nadere verbindtenis geſlooten hebbende met deezen Staat (*r*), en zeshonderdduizend guldens van denzelven ter leen hebbende ontvangen (*s*), trok hy over de Elve, en viel in het Hertogdom Breemen; doch werdt, eerlang, genoodzaakt, te rug te keeren (*t*). Ten zelfden tyde, waren de Zweeden in Holſtein gevallen. In Schoonen, vielen ook eenige vyandlykheden voor. Fredrichsode, bezet en verſterkt door de Deenen, viel, in Slagtmaand, den Zweedſchen Veldoverſte, *Karel Guſtaaf Wrangel*, in handen. De gantſche bezetting, die wel vyfduizend man ſterk was, bleef krygsgevangen. De Koning van Deenemarke was, door

Hy verbindt zig nader met deezen Staat.

Zyn

(*p*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 344.
(*q*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 138 *enz.*
(*r*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 100.
(*s*) Secr. Reſol. Holl. 19 *Octob.* 21 *Nov.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 564, 565.
(*t*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 97 *enz.*

door dit verlies, geheel buiten ſtaat geſteld, om zyne oogmerken tegen Zweeden uittevoeren, terwyl 'er Koning Karel Guſtaaf, daarentegen, ſterk door aangemoedigd werdt, om Poolen en Deenemarke beide af breuk te doen. Zyn toeleg om den Weiſſelſtroom te verleiden, en daardoor den Koophandel van Dantzig te bederven, mislukte hem egter. Doch beter ſlaagde de togt naar het Deenſche Eiland Funen, die, over 't ys, in 't begin van Sprokkelmaand des jaars 1658, ondernomen werdt. De Koning, zyn Leger, byna zonder verlies, hebbende overgevoerd, bemagtigde Odenzee en Nyborg. Toen toog hy, op gelyke wyze, naar de Eilanden Langeland en Laland, daar hem de Stad Naskou overgegeven werdt. Van hier begaf hy zig, nog al over 't ys, naar 't Eiland Falſter, daar hy 't Koningklyk Slot Nykoping innam. Van Falſter toog hy, over eenen inham van de Belt, regt toe regt aan, naar Zeeland, het Hoofdeiland van Deenemarke. Hier bezette hy eerſt de Stad Warburg, en ſtondt op 't punt om naar Koppenhagen te rukken (*u*), toen de Engelſche Gezant *Meadow* zynen toeleg ſtuitte, en eene Vrede bemiddelde, die, op den laatſten van Sprokkelmaand, te Toſtrup geſlooten, en, den agtſten van Lentemaand, te Rotſchild, nader overzien en voltrokken werdt (*v*), Frederik de III. was genoodzaakt, verſcheiden Plaatſen af te ſtaan aan den Koning van Zweeden, en de beide Koningen verbonden zig, nooit

1657. zwaar verlies, te Fredrichsode.

Togt der Zweeden over 't ys naar Funen.

1658.

en eer lang naar Zeeland.

Verdrag van Rotſchild.

(*u*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 211-215.
(*v*) *Zie* de Trakt. *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 215, 217.

1658. nooit te zullen gedoogen, dat eenige vreemde Oorlogsvloot, door de Zond of Belt, in de Ooſtzee kwame.

XXII. Handel over de bekragtiging van het Verdrag van Elbing.

De Staaten der Vereenigde Geweſten waren niet wel te vrede over dit Verdrag. Doch zy konden niet verwagten, dat de Koning van Zweeden hen veel ontzien zou, zo lang zy nalieten, 't Verdrag van Elbing te bekragtigen. Ook hadden hunne Gezanten, tot hiertoe, vergeefs, gearbeid, om een Verdrag tuſſchen Zweeden en Poolen te bemiddelen. Zelfs hadt de Koning hun gehoor geweigerd, om dat de Staaten nalieten zynen Reſident te erkennen, ter oorzaake dat hy hunne Vergadering, by den Koning, als geheel omgekogt en bedorven, beſchreeven hadt. Doch dit geſchil werdt bygelegd (*w*). Het Verdrag van Elbing, ſedert, door een groot getal van punten, die men *Elucidatien* of opheldering noemde, nader uitgelegd zynde, verklaarden de Staaten, te verſtaan „ dat het geen aanvang neemen zou, dan met den dag van „ de uitwiſſeling der punten van opheldering; „ en dat het hen niet zou verbinden, om de „ wapenen op te vatten, tegen zulken, die „ den Koning, voor dien tyd, hadden aangetaſt," gelyk de Koning van Deenemarke gedaan hadt. Doch deeze verklaaring, waardoor het voornaamſte oogmerk des Konings van Zweeden in dit Verdrag te leur geſteld werdt, moeſt hem ook zeer onaangenaam zyn. Hier kwam nog by, dat de Staaten

(*w*) Secr. Reſol. Holl. 4 *Oct.* 1657. I. *Deel*, *bl.* 556. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 146, 152, 156.

ten den Koning van Deenemarke, op het einde des voorleeden jaars, met zesbonderdduizend guldens ondersteund hadden. Al 't welk den Koning van Zweeden hadt doen besluiten, om den Staaten voor te houden, dat hy, zo hem zyne kosten eenigszins vergoed werden, niet ongeneigd was tot vrede. De Staaten zouden zig, veelligt, hebben laaten beweegen, om de Vrede in 't Noorden te koopen van Zweeden. Doch de togt naar Funen, die kort hierop ondernomen was, deedt hen vermoeden, dat 's Konings voorslag geen ernst geweest was, en teenemaal veranderen van gedagten (x). De Rotschildsche Vrede zelvs was van korten duur. De Koning van Zweeden klaagde, dat Fredrik de III. de voorwaarden derzelve niet naarkwam, naar behooren, en, in Bloeimaand, de Stenden zyns Ryks beschreeven hebbende, besloot hy den oorlog voort te zetten, terwyl hy Fredrik, met dringen op het naarkomen der Rotschildsche Vrede, en met het voorslaan van een naauw onderling Verbond ophieldt. De Staatsche Gezanten ontrieden den Koning van Deenemarke dit Verbond ernstelyk, en beweerden zelfs, dat hy zig, door 't Verdrag van Rotschild, reeds merkelyk benadeeld hadt. Karel Gustaaf bereidde zig, ondertusschen, ten oorloge. Elk meende, dat hy 't oog op Poolen hadt, of op de Landen van den Keurvorst van Brandenburg, die, onlangs, zyne zyde wederom verlaaten, en zig, van nieuws, met den Koning van Poo- 1658.

Zweeden hervat den oorlog tegen Deenemarke.

(x) WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 572-584. AITZEMA IV. *Deel, bl.* 226 *enz.*

1658. Koppenhagen belegerd.

Poolen, verbonden hadt (*y*); toen hy, zyn Leger te Kiel in Holſtein geſcheept hebbende, ten tweedemaale, in Zeeland viel, en 't beleg ſloeg voor Koppenhagen. Ten zelfden tyde, taſtte Wrangel het Slot Kroonenburg aan, dat, binnen drie weeken, aan hem overging, op den zeſtienden van Herfſtmaand. Maar Koppenhagen was zo ligt niet te winnen. Fredrik de III. hadt zyne meeſte krygsmagt byeengetrokken, om 'er de bezetting van de Hoofdſtad zyns Ryks mede te verſterken, die zo dapperen tegenſtand boodt, dat Karel Guſtaaf zig vergenoegen moeſt, met het beſluiten der Stad.

XXIII. De Staaten breeken de handeling met Zweeden af.

De Staaten der Vereenigde Geweſten zagen den voortgang der Zweedſche wapenen in Deenemarke met verdriet. Zy vreesden voor belemmering van de Vaart door de Zond, wanneer Zweeden hier meeſter werdt. De Koning liet hun wel verzekeren, dat zy hiervoor niet bekommerd behoefden te zyn; doch zy maakten kleinen ſtaat op zyne verklaaringen. Hunne gezanten hadden, te vooren reeds, laſt gehad, om Zweeden en Deenemarke te bevredigen met elkanderen. Doch de Koning van Zweeden, zig op Deenemarke willende wreeken, luiſterde naauwlyks naar hunne voorſlagen. Zelfs hadt hy de Staaten gezogt te beweegen, om zig met hem te verbinden tegen Deenemarke, en zig, daarna, niet met Fredrik den III. te verdraagen, ten ware hy de Zondſche tollen afſchafte. Doch de Staaten lieten zig niet inneemen, door zulk een'

(*y*) *Zie* het Traft. *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 159.

een' glimpigen voorſlag (z). Zy bleeven, hierom, zelfs het bekragtigen van 't Verdrag van Elbing uitſtellen: 't welk hen verpligt zou hebben, om Zweeden tegen Deenemarke te helpen. De gezanten kreegen, eindelyk, verlof, om de onderhandeling af te breeken voor eenen tyd. Slingeland keerde herwaards. Doch Maasdam en Ysbrands begaven zig naar Wismar. De Staaten waren op 't punt geweeſt om Deenemarke met hunne gantſche Zeemagt te onderſteunen, toen de tyding van het ſluiten der Vrede te Rotſchild hen een weinig deedt ſtilſtaan. Doch zy hervatteden hun voorneemen, zo dra hun berigt werdt, dat de Koning van Zweeden de vyandlykheden, op nieuws, begonnen hadt. Zy beſlooten, terſtond, Deenemarke, kragtiglyk, by te ſtaan. Agtendertig vendelen knegten, onder den Kolonel *Puchler*, werden, in Wynmaand, ingeſcheept naar Koppenhagen. 's Lands Vloot, vyfendertig ſchepen ſterk, geleidde deezen onderſtand, onder bevel van den Heere van Waſſenaar, die laſt hadt, om Deenemarke te helpen tegen Zweeden, en den Koophandel in de Ooſtzee te beſchermen. Ook was hem 't verdelgen der Zweedſche Vloote onder Wrangel, die agtendertig, of, volgens anderen, agtenveertig, of vierenvyftig ſchepen ſterk was, en de Zond bezet hieldt, heimelyk, aanbevolen (a). 't Belang van den handel op de Ooſtzee, welk zo groot was, dat de ſchepen van deezen Staat, derwaards vaarende, ten deezen ty- 1658.

Zy zenden eene Vloot naar Koppenhagen.

(z) Secr. Reſol. Holl. 22 *Jan.* 1658. I. *Deel*, *bl.* 576.
(a) Secr. Reſol. Holl. 12 *Sept.* 1658. I. *Deel*. *bl.* 610. Wicquefort *Livr.* X. *p.* 584-591.

1658. tyde, gehouden werden, aan vragt alleen, wel zesendertighonderdduizend guldens, in 't jaar, te verdienen, wikkelde dus den Staat diep in eenen koſtbaaren kryg, die, in dit jaar en in het volgende, met veele hevigheid, gevoerd werdt.

XXIV. 's Lands Vloot zeilt door de Zond.

In 't begin van Slagtmaand, kwam 's Lands Vloot voor de Zond, en zeilde 'er, op den agtſten, door, terwyl 'er, uit de Sloten Kroonenburg en Elzingburg, ter wederzyde deezer engte, op Zeeland en op Schoonen, gelegen, vinnig op haar geſchooten werdt, zonder haar, die 't midden van 't vaarwater hieldt, eenige ſchade te doen van belang. Doch terſtond hierop, raakte zy ſlaags met de Zweedſche Vloote onder Wrangel, in 't gezigt van den Koning van Zweeden zelven, die zig, ten deezen tyde, op 't Slot Kroonenburg, bevondt. Scherp werdt 'er, van wederzyde, gevogten. Aan de onze, ſneuvelden de Vice-Admiraal Witte Korneliszoon de Witte en Pieter Floriszoon. De Luitenant-Admiraal liep groot gevaar van te zinken, of te verbranden. Doch hy werdt, door Aart van Nes, Jan van Kampen en weinige andere Kapiteinen, zo dapperlyk, bygeſtaan, dat hy, die, jigtig zynde aan de voeten, op een ſtoel voor de groote maſt, in 't heetſt van 't gevegt, het oog op alles hieldt, de zwarigheid, gelukkiglyk, te boven kwam. Verſcheiden' Zweedſche ſchepen en dat van Wrangel zelf waren, daarentegen, derwyze, gehavend, dat zy den ſtryd ontweeken. Drie Zweedſche ſchepen werden veroverd, agt in den grond geſchooten, of verbrand. De Zweeden hadden meer dan duizend dooden: de onzen niet boven vierhonderd. Ook werdt 'er,

Zeeſlag met de Zweedſche Vloote.

De Witte en Pieter Floriszoon ſneuvelen.

Schade der Zweeden, die de wyk neemen.

van

WITTE KORNELISZ DE WITTE
Vice Admiraal van Holland en
Westfriesland.

A. Schouman del. naer't Original van H. Sorch by den Heer Burgem. S. Rademacher te Middelburg. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit.

van onzen kant, geen ſchip verlooren, dan dat van de Witte, welk te gronde ging. Zes uuren omtrent hadt de ſtryd geduurd, toen de Zweeden weeken onder 't Slot Kroonenburg, waarna zy in de haven van Landskroon liepen, om zig te herſtellen. 's Daags na den ſtryd, werden de agtendertig vendelen Landſoldaaten, te Koppenhagen, ontſcheept. Men zou de Zweedſche Vloot, toen, ten tweedemaale, hebben aangetaſt; doch wind en ſtroom liepen tegen, en verhinderden den toeleg (*b*). De Staaten beſlooten, ſedert, nog meer Krygsvolk naar Koppenhagen te zenden, en den Heer van Waſſenaar, met de zwaarſte ſchepen, t'huis te ontbieden. Doch zy veranderden, eenigszins, van gedagten, op de tyding, dat de Engelſchen eene Vloot naar de Zond uitruſtten, tot ondersteuning der Zweeden. Waſſenaar kreeg toen bevel, om in Deenemarke te overwinteren, en men beſloot, tegen 't voorjaar, eene Vloot onder de Ruiter, tot zyne verſterking, in zee te brengen (*c*). 1658.

XXV. Veranderingen in Engeland.

In Engeland, waren, onlangs, veranderingen voorgevallen, die, in haare uitkomſt, merkelyken invloed hadden op de belangen van deezen Staat. De Protector Olivier Kromwel, zyn gezag aan 't wankelen ziende, ter oorzaake van de verſcheiden' aanſlagen, die tegen zyn leeven en Regeeringe geſmeed werden (*d*), hadt, in den Herfſt des jaars 1656, een Par-

(*b*) *Zie* Reſol. Holl. 18 *Decemb.* 1659. *bl.* 299.
(*c*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 233-243, 256-264, 272-283. Brandt de Ruiter, *bl.* 153-158. Thurloe's Papers, *Vol.* VII. *p.* 467.
(*d*) Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 315. *Vol.* VII. *p.* 48, 316, 121.

1658. Parlement ſamengeroepen, welk, zo hy verwagtte, geheellyk beſtaan zou uit luiden, die van hem afhingen, en geene zwaarigheid zouden maaken, om zyn gezag te beveſtigen en te vermeerderen. Zyn toeleg was, zig tot *Koning* te doen verklaaren (*e*), ſchoon niemant dan eenigen zyner vertrouwdſte vrienden wisten, dat hy 't hierop gemunt hadt. De Raadpenſionaris de Witt, die, omtrent deezen tyd, wederom, voor vyf jaaren, beveſtigd werdt in zynen dienſt (*f*), kennis gekreegen hebbende, dat ſommigen, hiertoe, in 't Parlement, den weg bereidden, ſchreef, dat men hier geene zwaarigheid maaken zou, om den Protector, die de opperſte magt reeds in zyne handen geſteld zag, te vereeren met zulk een' titel, als men goedvinden mogt, hem op te draagen (*g*). 't Kwam, eindelyk, zo ver, dat hy, in Bloeimaand des volgenden jaars, door Gemagtigden van 't Parlement, verzogt werdt, den titel van Koning te willen aanvaarden. Doch terwyl hy 't in bedenken hieldt, werdt het hem, door zyne beſte vrienden en bloedverwanten, zo ernſtelyk, ontraaden, dat hy, geen hert hebbende tot het doen van een' ſtap, die veelen nog meer van hem vervreemd zou hebben, de Kroon, die hem aangebooden was, affloeg (*h*); doch zig, door 't Parlement, beveſtigen liet in de waardigheid van Protector (*i*). De oorlog met Spanje en 't Verbond met Frank-

(*e*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 37, 328.
(*f*) Reſol. Holl. 30 *July*, 2, 6 *Auguſt.* 1658. *bl.* 201, 207, 213, 218.
(*g*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 340, 343, 378.
(*h*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 267.
(*i*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 309.

Frankryk veroorzaakten, sedert, dat Karel de II. zig nader vereenigde met Spanje, en te Brugge zyn verblyf kwam houden. Kromwel voegde, daarentegen, zesduizend man by 't Fransche Leger in Vlaanderen, welk zig, in Wynmaand des jaars 1657, van Mardyk, en in Zomermaand deezes jaars, van Duinkerken meester maakte; beide welke Plaatsen aan de Engelschen werden overgeleverd. Men meende, dat de Staaten het neemen van Duinkerken gaarne zouden hebben voorkomen, zo 't niet door Zeeland verhinderd geweest was (*k*). De Franschen bemagtigden, daarna, nog verscheiden' andere Steden in Vlaanderen: 't welk, in Holland, niet zonder merkelyke bekommering, vernomen werdt (*l*). Het Parlement van Engeland, eenige Leden, die 'er te vooren buiten geslooten waren, wederom ingeroepen hebbende, raakte, midlerwyl, langs hoe meer, vervuld met partyen van den Protector, waarom hy 't, eerlaug, deedt scheiden. Hierna, leefde hy nog eenige maanden in geduurige ongerustheid, en overleedt, eindelyk, aan eene aanhoudenden koorts, op den dertienden van Herfstmaand deezes jaars (*m*). Zyn Zoon *Richard* werdt, terstond, tot zynen Opvolger verklaard; zeer tegen de gedagten van veelen, en onder anderen van den Staatschen Gezant Nieuwpoort, die, in de Lente deezes jaars, een' keer herwaards doende, aan sommigen ge-

1658.

Duinkerken komt in handen der Engelschen.

Kromwel sterft.

Zyn Zoon Richard volgt hem op.

(*k*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 430. Thurloe's Papers, *Vol.* VI. *p.* 284, 298, 301, 305, 345, 489. *Vol.* VII. *p.* 149.

(*l*) Resol. Holl. 5 *Octob.* 1658. *bl.* 314.

(*m*) Secr. Resol. Holl. 19, 20 *Sept.* 1658. I. *Deel*, *bl.* 614. De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 459, 461.

1658. gezeid hadt „ dat men Kromwel, die, van tyd „ tot tyd, afnam in kragten, geduurende den „ korten tyd leevens, die hem nog over„ schoot, het gezag wel laaten zou, welk hy „ zig verkreegen hadt; doch dat het Leger „ nooit zou gedoogen, dat een van de *bengels*" (zo noemde hy Kromwels Zoonen) „ hem op„ volgde (*n*)." Richard werdt ook eerlang, door het Parlement, welk, in 't jaar 1653, afgedankt, en nu, door 't Leger, herſteld was, ontſlaagen van 't bewind (*o*). De oneenigheid tuſſchen 't Parlement en 't Leger, welke hier op volgde, baande den weg tot grooter verandering in de Regeeringe, waarvan wy, in 't volgende Boek, verſlag zullen doen. Middlerwyl, was Nieuwpoort, dien men, in Engeland, gaarne gezien zou hebben, dat niet wederom gekeerd was (*p*), nog al bezig met handelen over een Verdrag van Zeevaart, welk, ter oorzaake van den aanhoudenden oorlog met Spanje, niet kon geſlooten worden. Ook drong hy ſterk, op het intrekken der Akte tot voordeel der Scheepvaart van den jaare 1651 (*q*); doch zonder eenige vrugt. Voorts, klaagde hy, zonder ophouden, over de kwellingen, die de Engelſchen den Nederlandſchen Koopvaarderen aandeeden (*r*). Daarentegen, waren

(*n*) THURLOE's Papers, *Vol.* VI. *p.* 836.

(*o*) THURLOE's Papers, *Vol.* VII. *p.* 826. RAPIN *Tom.* IX. *p.* 80, 84, 85, 88, 89, 93, 95, 105, 115, 119. AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 134 *enz.* 301 *enz.*

(*p*) THURLOE's Papers, *Vol.* VII. *p.* 82, 119, 130.

(*q*) *Zie* Reſol. Holl. 24 *Jan.* 1657. *bl.* 29. THURLOE's Papers, *Vol.* V. *p.* 243, 259, 309, 663. *Vol.* VI. *p.* 489. LUDLOWS Memoirs, *Vol.* II. *p.* 199.

(*r*) AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 1295 *enz.* IV. *Deel*, *bl.* 133, 136. WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 572.

ren de zogenoemde Engelſche Koopluiden-Avanturiers, die zig, ſedert veele jaaren, te Dordrecht en te Rotterdam, hadden nedergezet, ter oorzaake van zeker verbod van invoer der Engelſche Stoffen, welk de Staaten weigerden in te trekken (*s*), in den Herfſt des jaars 1656, van daar vertrokken (*t*). Ook klaagde de Engelſche Reſident Downing over ſchade hun, onlangs, door de onzen in Ooſtindie aangedaan (*u*), en over 't uitruſten van ſchepen ten dienſte van Spanje (*v*). Doch deeze wederzydſche klagten dienden tot voorwendſels, om het ſluiten van een Verdrag van Zeevaart, waartoe Engeland geene genegenheid hadt, te verwylen. 1658.

De zaaken der Nederlandſche Ooſtindiſche Maatſchappye waren thans in bloeijenden ſtaat. Kolombo, de eenigſte Stad, die de Portugeezen nog op het Eiland Ceilon in bezit hadden, was haar, in Oogſtmaand des jaars 1656, in handen gevallen, door 't beleid en de dapperheid van *Gerard Hulft*, voorheen Sekretaris der Stad Amſterdam, die, in 't beſtormen deezer Veſtinge, het leeven verloor (*w*). Ook hadt de Maatſchappy, te vooren reeds, poogingen aangewend, om haaren handel te veſtigen in China, welk magtig Ryk, eenige jaaren geleeden, overweldigd was, door den XXVI. Ooſtindiſche zaaken.

(*s*) Reſol. Holl. 5 *Oct.* 1655. *bl.* 362. 11, 12 *Oct.* 1656. *bl.* 279.

(*t*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 288, 293.

(*u*) Secr. Reſol. Holl. 3 *Aug.* 1658. I. *Deel*, *bl.* 603. Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 296-299, 307.

(*v*) Reſol. Holl. 14, 21 *Maart*, 13, 20, 23 *July* 1658. *bl.* 35, 46, 165, 181, 186. Thurloe's Papers, *Vol.* VII. *p.* 45.

(*w*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 374. Wicquefort *Livr.* IX. *p.* 522, 597.

1658. den Cham van Tartarye. Aan deezen, zondt de Generaal van Nederlandſch Indie, *Joan Maatſuiker*, in den Zomer des jaars 1655, een plegtig gezantſchap, welk egter meer niet verwierf dan de hoop op den vryen handel in het Ryk (*x*). In 't jaar 1657, hadt de Maatſchappy ook eene bezending gedaan naar Japan; doch een zwaare brand, die een groot gedeelte van de Hoofdſtad Jedo verteerde, en veele ingezetenen tot de diepſte armoede bragt, noodzaakte den Gezant, die zig binnen Jedo niet veilig oordeelde, te rug te keeren naar Nangeſaki. Op een klein Eilandje by deeze Plaats, *Desma* genoemd, hadt de Maatſchappy, ten deezen tyde, reeds haar Komptoir van Koophandel, na dat men haare bedienden hadt doen vertrekken uit het Eiland Firando.

Keizer Ferdinand de III. ſterft.

In het Duitſche Ryk was, onlangs, ook verandering voorgevallen. Keizer Ferdinand den III, in de Lente des jaars 1657, overleeden zynde, arbeidde de Kardinaal Mazarin, om de Keizerlyke Kroon te brengen op het hoofd van den Koning, zynen meeſter (*y*). Doch dit mislukte hem. In Hooimaand deezes jaars 1658, werdt *Leopold*, Koning van Hongarye, tot de Keizerlyke waardigheid verheeven (*z*).

Leopold, Koning van Hongarye, wordt Keizer.

XXVII. Vrede tuſſchen Frankryk

Het verlies van Duinkerken bevorderde de Vredehandeling tuſſchen Frankryk en Spanje, die, ſedert eenigen tyd, aangevangen was. Don Jan van Ooſtenryk, ontſlaagen zynde van de Landvoogdye der Spaanſche Ne-

(*x*) *Zie* NIEUWHOFF's Gezantſch. naar Sina. WICQUEFORT *Livr.* IX. *p.* 520.
(*y*) WICQUEFORT *Livr.* X. *p.* 566.
(*z*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 307, 308.

Nederlanden, werdt, in den aanvang des volgenden jaars, by voorraad, opgevolgd, door *Don Louis de Benevides Carillo en Toledo, Markgraaf van Fromiſta en Caracena*, die, in Bloeimaand, eenen ſtilſtand van wapenen ſloot, voor eenige weeken. Sedert, toog Mazarin, die 't voornaamſte der handelinge *Hugo de Lionne* hadt aanvertrouwd (*a*), in perſoon, naar de grenzen van Frankryk en Spanje, om met *Don Louis de Haro* de laatſte hand te helpen leggen aan het gewigtig Verdrag, welk egter, niet voor den zevenden van Slagtmaand, getekend werdt, op een Eilandje in den ſtroom Biddesſoa tuſſchen Andaije in Guyenne en Itum in Guipuſcoa. Het is, ſedert, by den naam van *Pyreneeſche Vrede* vermaard geweeſt. By deeze Vrede, bleef Frankryk in 't bezit van een groot gedeelte van Artois, Henegouwen, Luxemburg en Vlaanderen (*b*). Ten zelfden dage, werdt het Huwelyk geſlooten tuſſchen Lodewyk den XIV, Koning van Frankryk, en *Maria Thereſia*, Infante van Spanje, die zig verbondt, om, boven haare Huwelyksgifte, welke op vyfhonderdduizend Kroonen begroot werdt, nimmer iet, uit welken hoofde het ook zyn mogt, van haare vaderlyke of moederlyke goederen te zullen vorderen. Ook zou zy, voor zig zelve en voor haare nakomelingen, afſtand moeten doen van allen regt tot de opvolging in de Koningkryken, Staaten en Heerlykheden van haaren Vader: welke afſtand egter geene plaats hebben zou; zo zy We-

1659. en Spanje.

Huwelyk tuſſchen Lodewyk den XIV. en de Infante van Spanje.

(*a*) De Choisy Memoir. de Louis XIV. *Tom.* I. *p.* 77.
(*b*) *Zie* 't Tract. *by* Aitzema IV. *Deel, bl.* 329 *enz. en in* 't Corps Diplom. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 264.

1659. Weduwe bleef, zonder kinderen (*c*). Wy tekenen deeze Voorwaarden aan, om dat zy, naderhand, van belang geworden zyn, ook voor de Vereenigde Gewesten. Het Huwelyk werdt, in 't volgende jaar, voltrokken (*d*). En op den negenentwintigsten van Louwmaand des jaars 1661, werden de Staaten der Vereenigde Nederlanden, op hun verzoek, door den Koning van Frankryk, begreepen in de Pyreneesche Vrede (*e*). Van wege den Koning van Spanje, warenze 'er reeds te vooren in begreepen geweest (*f*).

XXVIII. De Ruiter loopt in zee naar 't Noorden.

't Liep, by gebrek van volk, aan tot in Bloeimaand deezes jaars, eer de Vloot onder de Ruiter, geschikt tot versterking van 's Lands Vloote onderden Luitenant-Admiraal van Wassenaar, in zee liep. Zy hadt veertig vendelen Landsoldaaten op, onder den Kolonel *William Killegrew*. De Engelsche Vloot onder *Montaigue* was ook in zee gesteken, zo met reden vermoed werdt, tot ondersteuning van Zweeden (*g*), hoewel men, in Engeland, voorgaf, geen ander oogmerk te hebben, dan bevordering van vrede tusschen de twee Koningen. De Staaten verklaarden, dit zelfde te beoogen, en bewerkten een Verdrag met Frankryk en Engeland (*h*), welk, op den eenentwintigsten van Bloeimaand, in den Haage, getekend werdt (*i*), en de wyze bepaalde, op welke men de

Haagsch Verdrag.

(*c*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 370. VI. *Deel*, *bl.* 389.
(*d*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 704.
(*e*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 346.
(*f*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 704.
(*g*) THURLOE's Papers, *Vol.* VII. *p.* 501, 506, 532.
(*h*) DE WITT Brieven III. *Deel*, *bl.* 630.
(*i*) *Zie* het *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 365.

de Vrede tuſſchen Zweeden en Deenemarke zou zoeken te doen ſluiten, op den grond, naamlyk, van het Rotſchildſche Verdrag, mids daaruit geligt wierdt de verbindtenis, om geene vreemde Oorlogsſchepen door de Zond te laaten. Voorts, werdt bedongen, dat de Engelſche en Nederlandſche Vlooten zig, in den tyd van drie weeken na dat de Admiraalen kennis van dit punt zouden gekreegen hebben, niet zouden vereenigen met de Zweedſche of Deenſche, noch eenige vyandlykheid tegen eene van beide de Koningen beginnen. Te gelyk, beſlooten de Staaten vier buitengewoone Afgevaardigden Govert van Slingeland, Penſionaris van Dordrecht, *Pieter Vogelzank*, Penſionaris van Amſterdam, *Pieter de Huybert*, Sekretaris der Staaten van Zeeland, en *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, naar Zweeden en Deenemarke te zenden, om de Vrede te bearbeiden (*k*). Zy vertrokken met de Vloote onder de Ruiter, die, eerlang, de Belt inzeilende, zig omtrent het Eiland Funen met de Vloote onder Waſſenaar vereenigde. 's Lands ſamengevoegde Zeemagt in deezen oord beſtondt thans uit diep in de zeventig Oorlogsſchepen, benevens eenige Galjooten en branders, en hadt omtrent zeventienduizend matroozen en ſoldaaten op. De ſtilſtand van wapenen, die drie weeken duuren moeſt, werdt, naderhand, nog tweemaal drie weeken verlengd (*l*), terwyl de Vlooten heen en weder zeilden tuſſchen de Zond en de 1659.

Bezending naar 't Noorden.

(*k*) *Zie* hunne Inſtr. *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 380.
(*l*) THURLOE's Papers, *Vol.* VII. *bl.* 678.

1659. de Belt. Doch in Hooimaand, ging de Heer van Wassenaar t'zeil naar Koppenhagen, daar de Zweedsche Vloot lag, die, op zyne aankomst, terstond de wyk nam. Hier hadt hy gaarne de vierduizend soldaaten, die de Ruiter herwaards gevoerd hadt, aan land gezet. Doch de Koning van Deenemarke wilde het niet toestaan, 't zy dat hy zulks hieldt te strydden met den stilstand van wapenen, gelyk het ook niet te wel scheen overeen te komen met het Haagsche Verdrag; 't zy dat hy, niet dan in den uitersten nood, Staatsche bezetting begeerde te ontvangen in zyn Ryk, uit vreeze dat hyze, daarna, niet ligtelyk zou konnen loozen.

XXIX. Verdragen met Engeland.

De Vloot der Staaten, niets meer te verrigten hebbende omtrent de Zond, zeilde, met de Deensche vereenigd, in 't begin van Oogstmaand, wederom naar de Belt. Midlerwyl, werden 'er, in den Haage, nog twee Verdragen geslooten tusschen Engeland en deezen Staat, strekkende om de Vrede in 't Noorden spoedig te bewerken (*m*). De Gezanten der twee Gemeenebesten arbeidden hiertoe ook vlytiglyk by de twee Koningen, die 't egter beide vreemd vonden, dat Engeland en de Vereenigde Gewesten gekroonden hoofden de voorwaarden der Vrede wilden voorschryven, en Vlooten by der hand hadden, om hunnen voorslagen klem te geeven (*n*). Ook nam de Koning van Deenemarke het sluiten van

(*m*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 398, 406. *en veeral* 't Verb. van DE WITT *in de* Secr. Resol. Holl. II. *Deel*, *bl.* 38, 88, 107.

(*n*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 393. LUDLOWS Memoirs, *Vol.* II. *p.* 226.

van den ſtilſtand van wapenen kwalyk (*o*), en begeerde, dat der Staaten Vloot hem tegen Zweeden byſtaan zou (*p*). Men handelde, derhalve, tot hiertoe, vergeefs over eene Vrede (*q*). Midlerwyl, ontſtondt 'er gebrek en ziekte op 's Lands Vloote, en onder de Engelſchen. Men ſprak van een gedeelte der ſchepen naar 't Vaderland te zenden. Doch de Staaten verſtonden, dat zulks niet geſchieden zou, ten ware men, vooraf, een gelyk getal Engelſche ſchepen hadt zien vertrekken (*r*). Dan deeze voorzorg was noodeloos. In Engeland werdt, ten deezen tyde, ſterk gearbeid, om Karel den II. te herſtellen, en Montaigue zogt deel te hebben aan 't werk; waarom hy, in 't begin van Herfſtmaand, by gebrek van lyftogt, zo hy voorgaf, met de gantſche Vloote, naar Engeland keerde (*s*). Niet lang te vooren, was de Ruiter, met 's Lands Vloote, over welke hy nu 't opperbevel hadt, voor Koppenhagen gekomen (*t*), hebbende nu laſt gekreegen, om den Zweeden afbreuk te doen (*u*), alzo de Vrede t'eenemaal hoopeloos ſcheen (*v*). Hy zondt, daarna, elfhonderd ſoldaaten aan land. Koppenhagen was nu, meer dan een jaar, te lande, ingeſlooten geweeſt, door de Zweeden, en men 1659.

(*o*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 63.
(*p*) *Zie* Secr. Reſol. Holl. 1 *Aug.* 1659. II. *Deel*, *bl.* 90. Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 409.
(*q*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 414-417.
(*r*) Secr. Reſol. Holl. 10, 13 *Sept.* 1659. II. *Deel*, *bl.* 119, 120.
(*s*) De Witt Brieven III. *Deel*, *bl.* 732. VI. *Deel*, *bl.* 160, 164. Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 414. Thurloe's Papers, *Vol.* VII. *p.* 731, 907.
(*t*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 109.
(*u*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 418.
(*v*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 258.

1659. men begon 'er gebrek te krygen aan veelerlei leevensmiddelen. De Koning zogt de Vereenigde Staaten te beweegen, om de Stad te voorzien van toevoer: doch zy oordeelden, dat zulks de Vrede verwylen zou, hebbende zy, onlangs, vermoeden gekreegen, dat de Koning van Deenemarke den oorlog, ten hunnen koste, dagt voort te zetten, om te herwinnen, 't gene hem, nu en voorheen, door de Zweeden, ontnomen was (*w*). De Heer van Wassenaar keerde zelfs, in Slagtmaand, met omtrent twintig schepen, naar 't Vaderland (*x*). Doch de Ruiter, midlerwyl, gezeild naar de haven van Kiel, daar hy een bekwaam getal Ruiters en Knegten zou inneemen, om eene landing op Funen te doen, en Nyborg te herwinnen; keerde, eerlang, derwaards. 't Krygsvolk, ontscheept, by Kartemunde, maakte zig meester van deeze Stad, die door de Zweeden verlaaten was. Op Funen, kwamen eerlang ook eenige Keizerfche, Brandenburgfche en Poolfche hulpbenden, waarna men gezamenlyk aantrok op Nyborg, daar de Zweedfche Krygsmagt, die op zevenduizend man begroot werdt, gelegerd was. Hier viel, op den vierentwintigsten van Slagtmaand, een slag voor, waarin de Zweeden te kort schooten, en genoodzaakt werden, binnen Nyborg te wyken. De Ruiter, ten zelfden tyde, met de Vloote derwaards gezeild, beschoot de Stad zo hevig, met het grof geschut van alle de schepen, dat zy zig, den vyfentwintigsten, op genade en ongenade, o-

De Ruiter zeilt naar Funen, en helpt Nyborg bemagtigen.

ver-

(*w*) De Witt Brieven VI. *Deel*, *bl.* 170, 201.
(*x*) Aitzema IV. *Deel*, *bl.* 425.

vergeeven moest. De gantsche bezetting, uit de beste Zweedsche troepen bestaande, bleef krygsgevangen. De Stad werdt, na 't overgaan, deerlyk geplonderd (*y*). De Ruiter overwinterde te Koppenhagen. 1659.

XXX. 't Verdrag van Elbing wordt bekragtigd.

Midlerwyl, handelde men nog al over de Vrede in 't Noorden. De Koning van Zweeden, ziende hoe veel hem aan de vriendschap van deezen Staat gelegen ware, bewilligde, nog voor 't einde van Slagtmaand, in de opheldering van 't Verdrag van Elbing, onder anderen bestaande in een' Tollyst van allerlei Zweedsche waaren (*z*). Hierdoor werdt de Vrede bevorderd: waartoe der Staaten buitengewoonen Afgevaardigde *Joan van den Honart*, uit den Oud-Raad van Dordrecht, sedert eenigen tyd, ook aan 't Hof van Poolen, arbeidde (*a*). Doch Zweeden en Poolen beide, ongeraaden vindende, met bemiddeling der Staaten, te sluiten, handelden afzonderlyk, in het Klooster Oliva, by Dantzig, alwaar zy, eindelyk, de Vrede troffen, op den derden van Bloeimaand des volgenden jaars (*b*); zonder dat van den Honart, die last hadt om een afzonderlyk Verdrag te verhinderen, zyn oogmerk hadt konnen bereiken. By deeze Vrede, werdt, onder anderen, behoudenis van Privilegien, zonder onderscheid van gezindheid, bedongen, voor alle de Steden in Pruissen, die, in deezen oorlog, door de Zweeden, verovend

Vrede tusschen Zweeden en Poolen. 1660.

(*y*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 431-436. BRANDT de Ruiter, *bl.* 158-202.
(*z*) *Zie* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 440 *enz.*
(*a*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 484 *enz.*
(*b*) *Zie* het Tract. *by* AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 511.

1660. overd geweeſt waren, en nu wederom aan Poolen kwamen. De Staaten hadden, reeds te vooren, op het aanhoudend verzoek des Konings van Deenemarke, beſlooten, hunne Vloot, op nieuws, te gebruiken tot afbreuk der Zweeden (*c*): doch de dood van Koning Karel Guſtaaf, die op den drie-entwintigſten van Sprokkelmaand voorgevallen was (*d*), veranderde den ſtand der zaaken niet weinig. De overleeden Koning was de voornaame oorzaak geweeſt van den tegenwoordigen oorlog. Zyn opvolger was een minderjaarige Zoon, *Karel de XI*: waarom de Koningin en de Regeering des Ryks naar de vrede verlangden, en reeds met Poolen geſlooten hadden. De Zweedſche Vloot egter, in zee gebragt, en daarna binnen de haven van Landskroon geloopen zynde, werdt, aldaar, bezet, door de Ruiter (*e*); waardoor, waarſchynlyk, eenigen voorgenomen aanſlag in de Ooſtzee geſtuit werdt. Ook ſtrekte het tot bevordering der Vrede, tuſſchen Zweeden en Deenemarke, die, eindelyk, op den derden van Zomermaand, te Koppenhagen, geſlooten werdt (*f*). Frankryk, Engeland en de Vereenigde Geweſten werden, in het Verdrag, genoemd als middelaars. Het Rotſchildſche Verdrag werdt 'er, ten deele, door beveſtigd: in eenige opzigten, veranderd. Onder anderen, werdt Dronthem wederom aan Deenemarke afgeſtaan. Ook ruimden de Zweeden hunne andere overwinningen, in Zeeland en de verde-

Karel Guſtaaf ſterft.

De Ruiter bezet de Zweedſche Vloot.

Vrede tuſſchen Zweeden en Deenemarke.

(*c*) AITZEMA IV. *Deel, bl.* 539 *enz.*
(*d*) AITZEMA IV. *Deel, bl.* 542.
(*e*) DE WITT Brieven VI. *Deel, bl.* 468.
(*f*) Secr. Reſol. Holl. 15 *May* 1660. II. *Deel, bl.* 231.

dere Deensche Eilanden (*g*). De Stad Dantzig werdt begreepen in het Verdrag van Elbing (*h*), welk, eindelyk, bekragtigd was. Met Muskovie, werdt ook, eerlang, verdraagen. De Staatsche buitengewoone Afgevaardigden, de laatste hand hebbende gelegd aan dit groote werk, keerden, eerlang, te rug, naar Holland, eerst de Huybert en van Haren, daarna Slingeland, en eindelyk ook Vogelzank. Doch de Ruiter, die, door Fredrik den III, Koning van Deenemarke, tot den adelyken stand verheeven werdt, bleef, nog eenigen tyd, met 's Lands Vloote, voor Koppenhagen, om het oog te houden over het naarkomen van de voorwaarden der Vrede, en kwam niet voor 't begin van Herfstmaand in 't Vlie binnen (*i*). Op deeze wyze werdt, na eenen fellen kryg van vyf jaaren, de rust hersteld in 't Noorden en in de Oostzee; waar van de veiligheid en voorspoed des Hollandschen Koophandels, voor een groot gedeelte, afhingen. 1660.

(*g*) Zie het Tract. by AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 557.
(*h*) AITZEMA IV. *Deel*, *bl.* 562.
(*i*) BRANDT de Ruiter, *bl.* 202-218.

LYST

LYST
DER
PRINTVERBEELDINGEN
voor het XII. Deel.

Onderhandeling tuſſchen de Afgevaardigden van Amſterdam en Graave Willem van Naſſau, aan den Amſtel in 1650.
te plaatſen tegen over Bladz. 98

Willem de Tweede, Prins van Oranje enz. —— —— 120

De Raadpenſionaris Jacob Cats. 198

De Raadpenſionaris Adriaan Pauw. 214

De Kommandeur Jan van Galen. 238

De Luitenant-Admiraal Maarten Harpertszoon Tromp. —— 242

Delft van binnen, na de verwoeſting, veroorzaakt door 't ſpringen van den Kruidtooren in 1654. —— —— 434

De Vice-Admiraal Witte Kornelisz de Witte. —— —— 468

HW 2A24 I